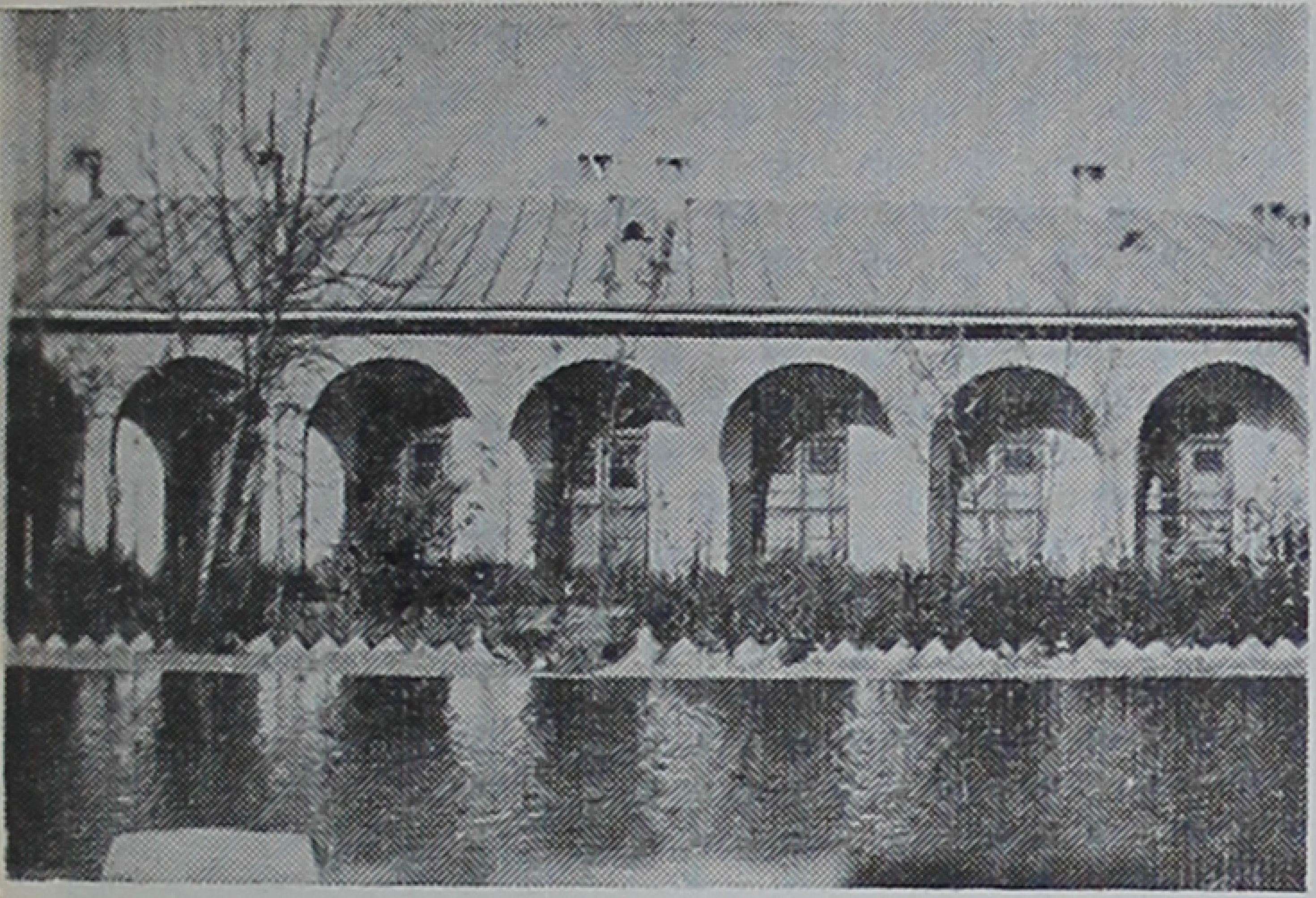

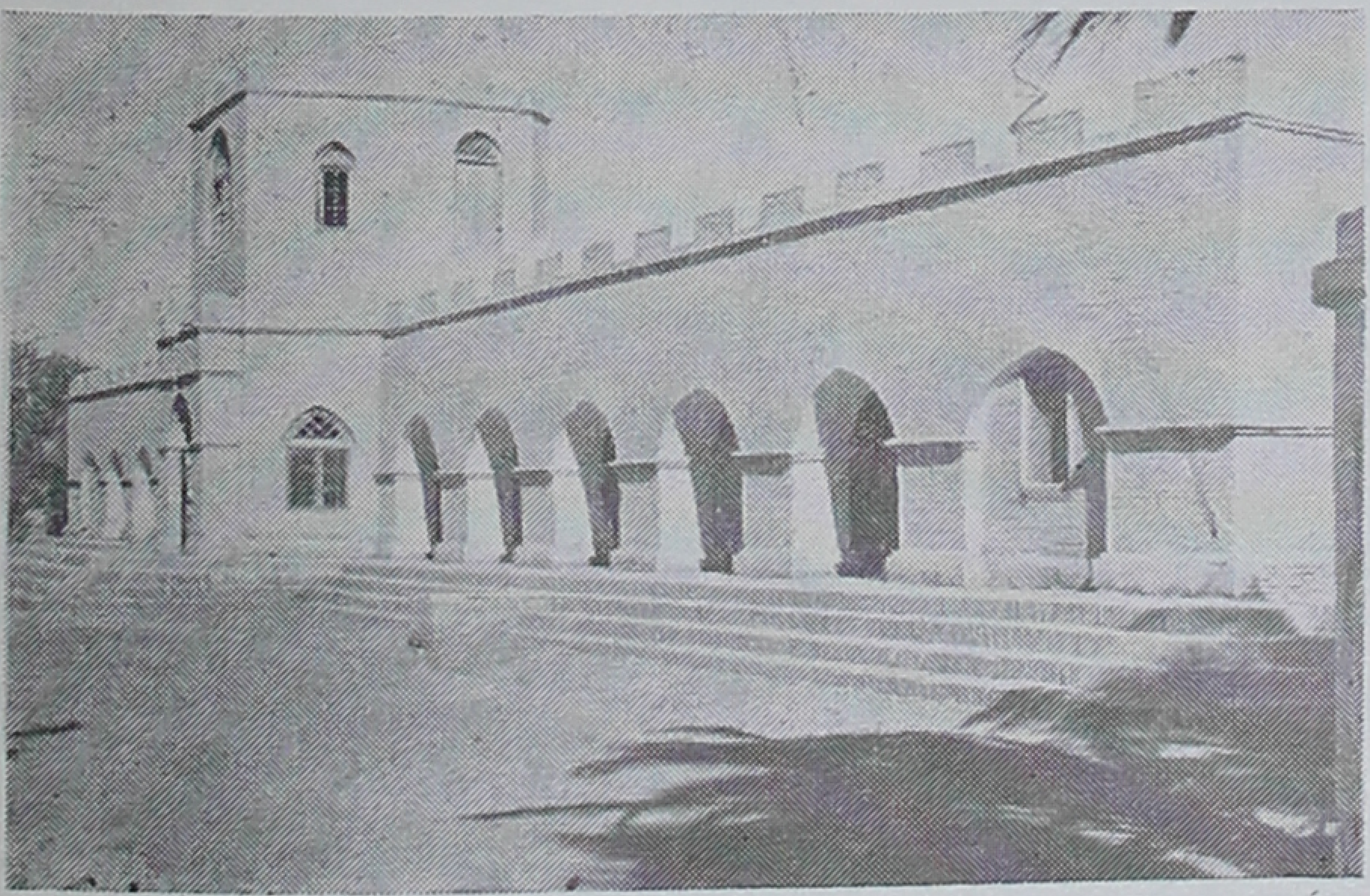
بیمارستان ودرمانگاه گلپایگان

شهر تهران ، انجمن پارک شهر ، جمعیت حمایت کودکان کر و لال ، انجمن ملی چاله میدان ، پرورشگاه جعفری وپرورشگاه تقوی کمک‌های نقدی وجنسی نموده است .

۴-تهیهٔ دارو: ازطرف سازمان برای جذامیان ، ساکنین سر بندان جابان،ساکنین قریهٔ سیلاخور وحجاج بیت‌الله‌الحرام در پاره‌ای از موارد داروهای‌مورد نیاز تهیه وتحویل گردیده است .

۵-کمک بشعبه‌های سازمان درشهرستانها: بشعبات سازمان درفارس، آذربایجان، اصفهان وبلوچستان توسط آقایان استانداران کـه رئیس شعبهٔ سازمان درمحل هستند برای تقویت بنیهٔ مالی وپیشرفت امورشان کمک های نقدی شده است .

۶-تهیهٔ پای مصنوعی : ازسال ۱۳۲۹ باینطرف سازمان شاهنشاهی برای معلولینی که دراثرسوانح وحوادث پایادست خودرا ازدست داده‌انددست وپای مصنوعی تهیه‌میکند وتاپایان‌سال ۱۳۳۵ تعداد ۹۲ دست وپای مصنوعی تهیه کرده وتحویل داده ومبلغ ۱۷۷۷۰۰ ریال برای اینکار بمصرف رسانیده است .

بیمارستان و درمانگاه زابل

بنگاه حمایت مادران و نوزادان

بنگاه حمایت مادران ونوزادان مؤسسهٔ خیریهٔ مستقلی است که اکنون هیجدهمین سال تأسیس خود را میگذراند و یکی دیگر از یادگارهای پرارزش دوران سلطنت اعلیحضرت رضا شاه کبیر میباشد و بعد از جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران قدیمترین مؤسسهٔ خیریهٔ کشور است .

این بنگاه از بدو تأسیس تاکنون خدمات ذیقیمت و شایسته‌ای از راههای مختلف بمادران ونوزادان و کودکان نموده و باکمک‌های نقدی و جنسی و همچنین با ایجاد زایشگاه، شیرخوارگاه، درمانگاه و بخش مامائی سیار وغیره، بخدمت و حمایت طبقهٔ مستمند و همچنین مادران ونوزادان محتاج مشغول میباشد .

در موقع تأسیس بنگاه، قسمت اعظم درآمد آن از اعانات اشخاص نیکوکار تأمین میگردید ولی در نتیجهٔ جنگ و ازدیاد مخارج، بحران سخت مالی پیش آمد که خوشبختانه با توجه خاص اعلیحضرت همایون شاهنشاه و خاندان جلیل سلطنت برطرف گردید و بنگاه از تعطیل نجات یافت. بعلاوه قسمتی از درآمد بنگاه، از عوارض بلیط سینما و قرعه کشی تأمین میشود .

اکنون بنگاه حمایت مادران ونوزادان در تهران دارای تشکیلات زیر میباشد :

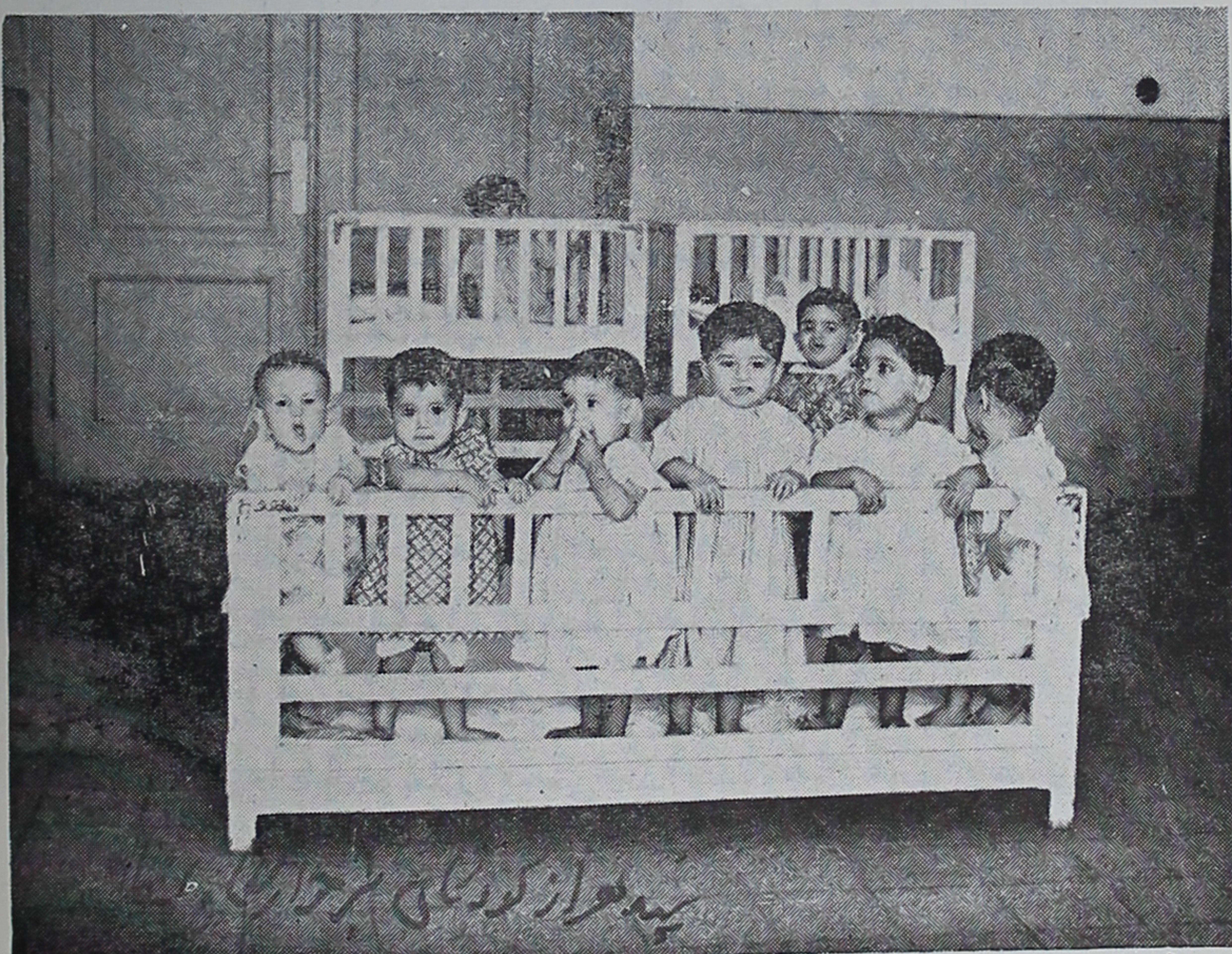
۱ـ زایشگاه با ۷۵ تختخواب درخیابان پاستور که شصت تخت برای نوزادان آنها نیز ضمیمه دارد .

۲ـ درمانگاه امراض زنانه و مامائی در خیابان پاستور .

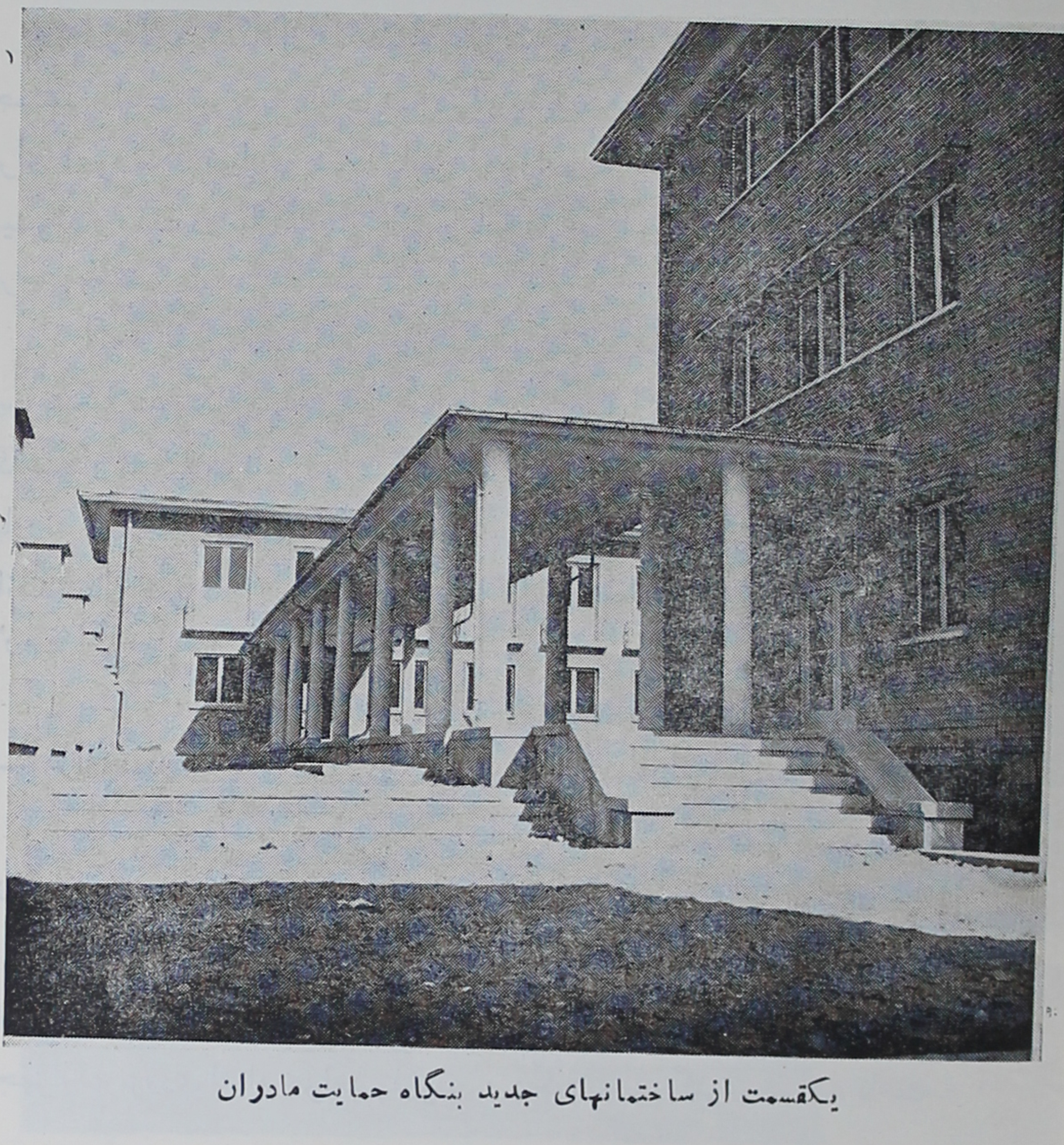
۳ـ شیرخوارگاه در خیابان پاستور .

۴ـ مطب عمومی شامل درمانگاه کودکان و زنان، بیماریهای زنانه و مامائی و چشم و گوش و گلو و بینی و دندانسازی در خیابان سینا واقع در اکبرآباد غرب تهران.

۵ـ سرویس مامائی سیار برای رسیدگی و تهیهٔ وسائل وضع حمل بارداران مستمند در محل سکونتشان واقع در خیابان سینا در اکبرآباد غرب .

از کودکان شیر خوارگاه بنگاه حمایت مادران

یکقسمت از ساختمانهای جدید بنگاه حمایت مادران

۶ــ آموزشگاه بهیاری (کمك پرستاری) برای تربیت پرستاران تحصیلکرده .

این آموزشگاه از تأسیساتی است که اخیراً افتتاح گردیده وفعلاً دارای چهل وچهار نفر دانش آموز است که بطور شبانه روزی در آموزشگاه مشغول تحصیلند وتحت تربیت مربیان ایرانی وآلمانی آموزشگاه قرار گرفته اند .

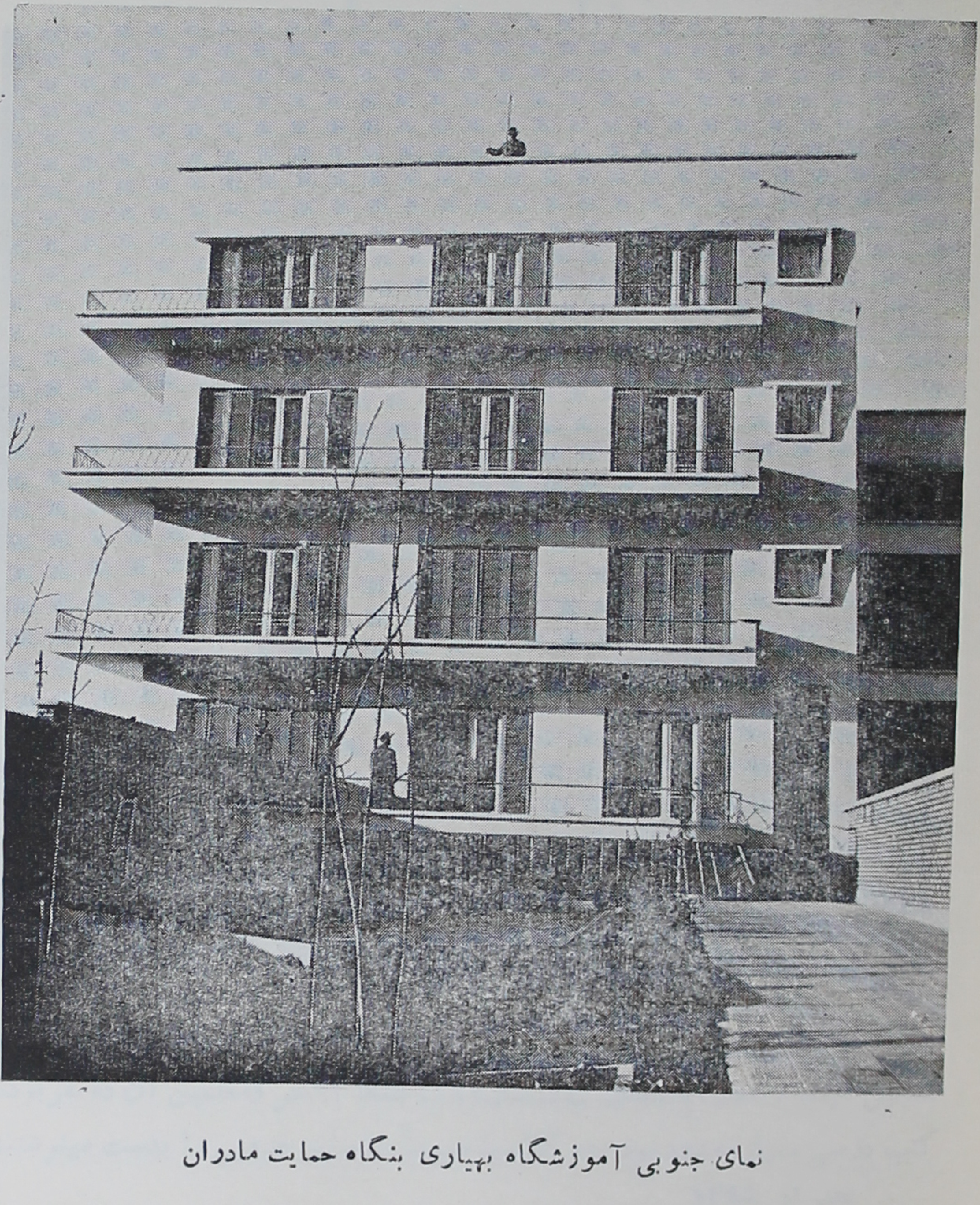
این آموزشگاه از اول دیماه سال گذشته بکار شروع نموده، محل آن در اراضی جمشیدیه است، نیز در نظر است که در آیندهٔ نزدیکی شروع بساختمان محل مخصوصی برای آموزشگاه بهیاری بشود. دانش آموزان با تصدیق سه سالهٔ اول متوسطه پذیرفته میشوند و مدت دو سال بایستی طبق برنامهٔ وزارتین بهداری و فرهنگ تحت تعلیم و تربیت باشند .

آنچه بطور اختصار شرح داده شد تشکیلات فعلی بنگاه در تهران است، علاوه بر این تشکیلات، بنگاه شعبه‌ای در رشت دارد که از سال ۱۳۲۰ تا کنون بخدمت مشغول است. گذشته از تشکیلات نامبرده ، در مواردی که زنان مستمند از یك شکم دویا سه فرزند بیاورند واستحقاق اولیای اطفال برای جلب کمك بنگاه ثابت گردد، همه ماهه بهر خانواده پانصد ریال نقد پرداخت میشود ودر زندگی اولیای اطفال نیز تا آنجا که میسر باشد تسهیلات لازم فراهم میآید .

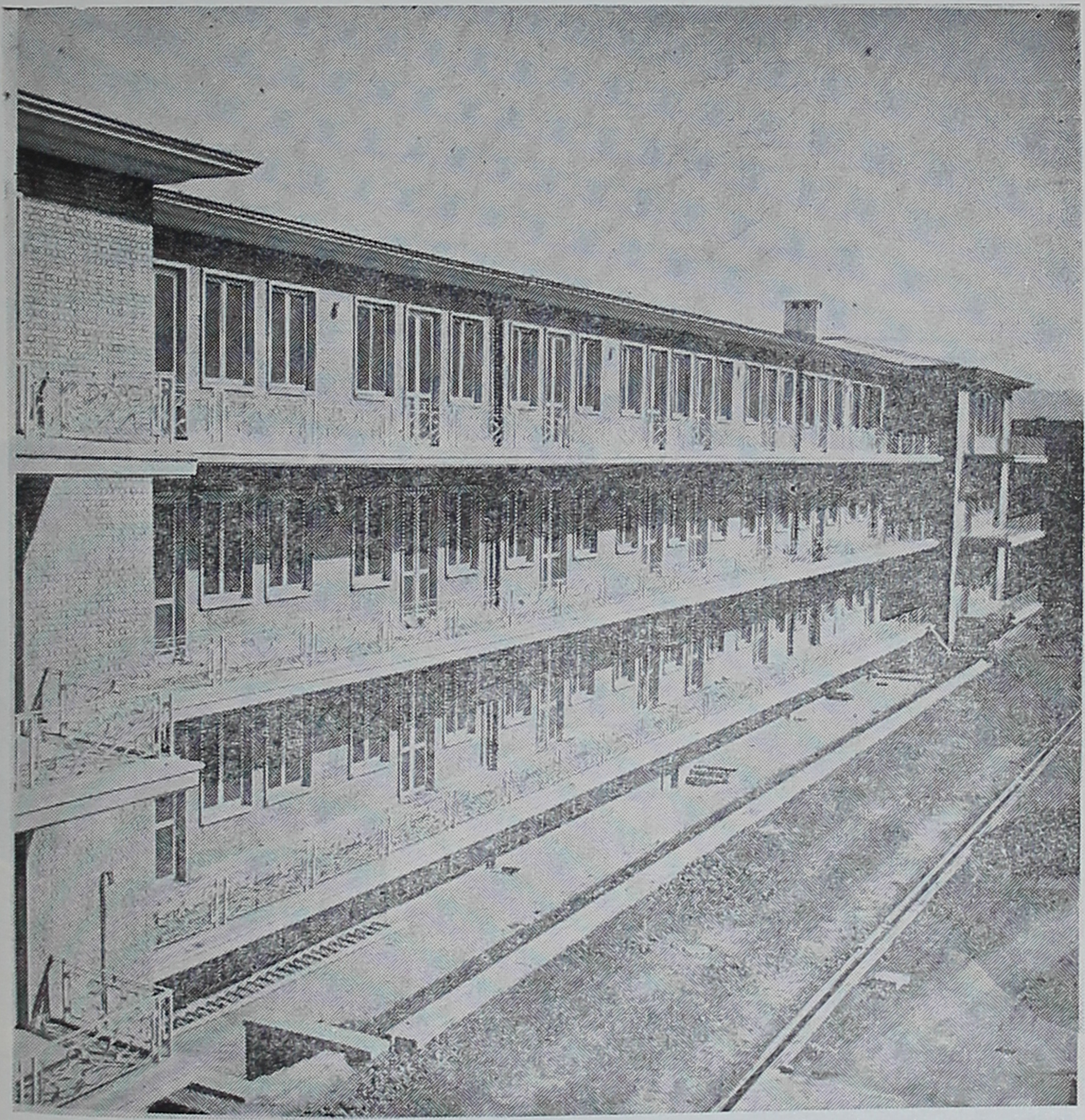
یکی از وسائل دیگری که جهت کمك بنوزادان وحمایت آنها از طرف بنگاه در اختیار مستمندان گذاشته میشود پخش شیر خشك مجانی بمادرانی است که شیر کافی ندارند.

هیئت مدیرهٔ بنگاه هیچوقت قانع وراضی به تشکیلات موجودهٔ خود نبوده وهمواره در صدد توسعهٔ تشکیلات در تهران وشهرستانها میباشد .

تشکیلات فعلی بنگاه تا موقعیکه بساختمانهای جدید منتقل نگردیده بترتیبی است که در بالا ذکر شد. ولی ساختمانهای جدید که از هر حیث کامل وبا آخرین ادوات بهداشتی مجهز است بزودی اتمام خواهد پذیرفت وتشکیلات بزرگتری خواهد داشت .

نمای جنوبی آموزشگاه بهیاری بنگاه حمایت مادران

نمای جنوبی ساختمان جدید زایشگاه بنگاه حمایت مادران

وزارت فرهنگ

پس ازاستقرار مشروطیت وحکومت‌ملی، باوجود کوششی که دولتهابرای‌ایجاد مدارس جدید و توسعهٔ فرهنگ مینمودند ، بعلت موانع بسیار ، نتیجهٔ کافی بدست نمی آمد .

درسال۱۲۹۷ آمار فرهنگ بقرار زیربود :

بودجهٔ وزارت فرهنگ ۲۶۰۰۰۰تومان

عدهٔ مدارس ابتدائی ومتوسطه درتمام کشور =۲۴۴

عدهٔ محصلین ۲۴۲۹۱

(ازاین رقم ۱۸۰۲ نفردختر بودند)

عدهٔ مکتب خانه ها ۱۰۰

عدهٔ محصلین مکتب خانه ها ۱۷۰۰

مدارس متوسطه بعلت نداشتن آموزگاران آشنا بعلوم جدید ، غالباً ناقص‌بود مگر مدرسهٔ دارالفنون درتهران که یکعده معلم کافی داشت . عدهٔ فارغ تحصیلان این مدرسهٔ متوسطه درسال ۱۹۰۷ به یازده نفر بالغ گردید .

مدرسهٔ علوم سیاسی نیزنسبتاً دارای یك‌عده معلمین تحصیل کرده بود باضافه در سال ۱۲۹۷ یك دارالمعلمین ویك دارالمعلمات درتهران تأسیس شد . درآن زمان‌یك مدرسهٔ امریکائی ویك مدرسهٔ فرانسوی نیز وجود داشت .

مدرسهٔ طب که‌تنها مدرسهٔ عالی کشوربود ، فقط سه کلاس داشت ودردارالفنون تشکیل میشد ، شمارهٔ محصلین‌آن درسال۱۲۹۷جمعاً ۳۴نفر ومعلمین آن ده نفربودند. کتب درسی بسیارمعدود بود ودر کلاسها عموماً محصلین دروس را بدست مینوشتند .

بعد از ۱۲۹۹

پس از آنکه رضاشاه کبیر زمام امور کشور را در دست گرفت ، مصمم شد که فرهنگ ایران را نیز مثل سایرامور درشاهراه ترقی بیاورد .

کسب علوم وفنون جدید سیر تکاملی خود را پیش گرفت ، دبستانها و دبیرستانهای متعددی با توجه باسلوب وروش تعلیم وتربیتی ایجاد گردید ودرافراد مخصوصاً جوانان رغبت و شوق خاصی بتحصیل و کسب فرهنگ پیدا شد چنانکه پس ازده سال که از آغاز دوران تحول گذشت تعداد آموزشگاهها ودانش آموزان وفارغ التحصیلها ومعلمین کشور ومیزان بودجهٔ وزارت فرهنگ بچند برابر افزایش یافت .

ازطرف دیگر مطابق قانون مصوب خرداد ۱۳۰۷ مقرر گردید تاسال ۱۳۱۲ هر سال صد نفر ازمحصلین دراروپا بتحصیل اشتغال ورزند وقانون دیگری درسال ۱۳۱۲ ازتصویب مجلس گذشت که دانشسراهای مقدماتی درمرکزو شهرستانها برای تربیت آموزگاران تأسیس گردد ودراین زمینه دانشسراهای متعددی درسراسر کشور تأسیس یافت و فارغ التحصیل های آن از لحاظ تکمیل کادر آموزشی فرهنگ مورد استفادهٔ دبستانها قرار گرفتند .

مقارن همین اوقات هنرستانهای موسیقی ، مدارس صنعتی و فلاحتی و مدرسهٔ صنایع مستظرفهٔ تهران گشایش یافت و در جهان هنرو صنعت تحولی پدید آمد و نیز مهمترین قدمی که درتوسعهٔ فرهنگ ایران برداشته شد تصویب قانون تأسیس دانشگاه درسال ۱۳۱۳ بود که مطابق آن بوزارت فرهنگ اجازه داده شد مؤسسه‌ای بنام دانشگاه، دارای دانشکده های علوم معقول و منقول ، علوم طبیعی و ریاضی ، ادبیات وفلسفه و علوم تربیتی ، طب وشعب آن ،حقوق وعلوم سیاسی واقتصادی وعلوم فنی تأسیس کند ونیز یك دانشسرای عالی برای تربیت دبیران کشور جزء تأسیسات دانشگاه منظور گردد .

دراین دوره بموازات تعلیم وتربیت علمی وفنی وهنری ، بامور تربیت بدنی و پرورش جسمانی نسل جوان توجه مخصوص مبذول شد و در دانشسراهای مقدماتی و عالی رشتهٔ مخصوصی برای تربیت آموزگاران ودبیران ورزش دایر گردید .

بعداز واقعهٔ شهریورماه ۱۳۲۰ همانطوری که در سایرشئون و مظاهر اجتماعی کشور آثار نامطلوبی بجای گذاشته شد ، فرهنگ ایران نیز مدتی دچارلطمه ورکود گردید لیکن دیری نپائید که مجدداً نیروی معنوی فرهنگ احیا شد ونه فقط بپیشرفت محسوس نایل گردید بلکه نهضت وتحولی عظیم دراوضاع فرهنگ کشور پدیدارشد . زیرا تأسیسات جدید ومتنوع، ازدیاد آموزشگاهها ودبستانها ودبیرستانها وساختمانهای

بیشمار، مؤسسات نوین فرهنگی وهمچنین تکثیر هنرستانها و آموزشگاههای فنی و حرفه‌ای وروستائی وتوسعهٔ کلاسهای سالمندان ومبارزه با بیسوادی ، زمینهٔ این تحول رابمدارج کمال رهبری کرد وجوانان وفرزندان این‌سرزمین تاریخی را بکسب علوم وفرهنگ تشویق وترغیب نمود .

تعلیمات ابتدائی

از اقدامات اساسی وزارت فرهنگ در وهلهٔ اول توجه بتوسعهٔ آموزشگاههای ابتدائی است که با تجدید نظر دربرنامه و تهیهٔ آموزگاران مجرب و بصیر و انتشار کتابهای جدید تکمیل شده است .

اکنون در سراسر کشور ۷۴۵۵ دبستان که مجموع نو آموزان آنها ۹۹۸۶۴۴ میباشد دایر است و ۳۳۲۵۵ آموزگار در این دبستانها تدریس میکنند . برنامهٔ این دبستانها بیشتر متوجه تقویت روحی و پرورش اخلاقی وآموزش علمی منطبق با مقتضیات عصراست مخصوصاً در تدوین کتابهای درسی ابتدائی ، موضوعات علمی و اخلاقی بیشتر مورد نظر است و بامرشاهنشاه ایران کتاب‌های چهار کلاس اول ابتدائی بطوررایگان دراختیار دانش آموزان قرارداده میشود . این نکته را نیزتوجه میدهد که‌وزارت‌فرهنگ درسالهای‌اخیر سعی‌وافی‌بکاربرده است که‌محل دبستانهای‌استیجاری را بدبستان نوساز دولتی تبدیل کند و درسالهای مذکور صدها دبستان نوبنیاد که با اصول بهداشتی و متناسب با احتیاجات تعلیم و تربیتی ساخته شده مورد استفاده قرار گرفته است .

چنانکه اشاره شد تربیت معلمین دبستانها جزومهمترین برنامهٔ وزارت فرهنگ است زیرا برای حصول نتیجهٔ مطلوب ،تربیت معلمان ومربیان آزموده وواجد شرایط دردرجهٔ اول اهمیت قراردارد وبهمین جهت درراه تربیت معلم ضمن‌تکثیرعدهٔ کلاسهای دانشسراها بخصائل وسجایای اخلاقی وعلاقه ودلبستگی داوطلبان دقت وتوجه مخصوص میشود . دیگرآنکه داوطلبان هریك ازدانشسراها بتناسب احتیاجات بخشهای تابع هر حوزهٔ فرهنگی ، تا آنجاکه ممکن است ازاهالی‌همان بخشها انتخاب میشوندوهمچنین برای بالا بردن سطح معلومات واطلاعات معلمین شاغل و آشنا ساختن آنان بروشهای جدید تعلیم وتربیت ،کلاسهای کار آموزی درکلیهٔ نقاط مهم کشوردایر گردیده‌است.

ضمن اجرای برنامهٔ متعارفی، بتعلیم کارهای دستی در دبستانها نیز اهتمام میشود چنانکه صد کارگاه درعده‌ای ازدبستانها برای انجام برنامهٔ کارهای دستی دانش‌آموزان ایجاد وبا وسائل لازم تجهیز گردیده‌وتجهیز ۶۰ دبستان دیگر نیز دردست اقدام است.

درسالهای اخیربرای تشویق اموروروستائی و کشاورزی، عده‌ای از کلاسهای پنجم وششم دبستانهای قراء وقصبات بکلاسهای روستائی تبدیل شده و دراولین وهله وسایل و افزار کشاورزی صدباب دبستان روستائی تهیه و آماده ودرشهرستانهای مهم و مستعد بتأسیس دانشسراهای کشاورزی مبادرت گردیده است.

تعلیمات متوسطه

دورهٔ تحصیلات متوسطه در کشور ما شش سال است که از دو دورهٔ اول و دوم تشکیل میشود. برنامهٔ دورهٔ اول متوسطه دارای دروس مشترك است لیکن تعلیمات متوسطه از سال چهارم تا ششم برشته های ادبی ، ریاضی ، طبیعی ، فنی ، کشاورزی ، حرفه‌ای و خانه داری منشعب میشود.

درحال حاضر تعداد دبیرستانهای کشور به ۹۲۵ باب بالغ میگردد ، تعداد ۱۹۰۱۱۲ دانش آموز دراین دبیرستانها بتحصیل مشغولند و۷۵۴۷ دبیردراین دبیرستانها بتدریس اشتغال دارند . چون تعلیمات متوسطه ازلحاظ انتخاب شغل وحرفه و تعیین سرنوشت جوانان درراه زندگی حائز اهمیت است لذا وزارت فرهنگ بتعلیمات حرفه‌ای وفنی و هنری دانش آموزان دبیرستانها اهتمام وتوجه تام دارد، خاصه که توسعهٔ امور تولیدی واجرای برنامه‌های عمرانی مستلزم تعمیم وترویج تعلیمات مذکور است .

علاوه‌بردانشسراهای کشاورزی که درشهرهای کرمان ، اهواز ، اصفهان، رضائیه، شیراز ، ایرانشهر ، بمپور ، بروجرد ، مشهد ، کرمانشاه و ورامین دایر است ، ۲۶ باب دبیرستان کشاورزی دورهٔ اول برای ادامهٔ تحصیل روستا زادگان، که تحصیلات ابتدائی خودرا بپایان رسانیده اند تأسیس یافته است تا آنها بتوانند با اصول علمی وفنی وعملی، کار و پیشهٔ کشاورزی و روستائی را ادامه دهند و ازایـن حیث بر حجم تولید کشور بیفـزایـند .

هنرستانهای متعددی که در تهران وشهرستانهای ایران تشکیل وتعداد آنها در

سال تحصیلی ۳۶-۳۷ به ۲۸ باب بالغ گردیده نسل جوان را بآیندهٔ تابناك هنر و صنعت وترویج امور فنی‌وحرفه‌ای نوید میدهد . این هنرستانها که درشهرهای تهران ،تبریز، شیراز ، اصفهان ، مشهد ، اهواز ، رشت ، اردبیل ، رضائیه ، شهرضا ، زاهدان، قزوین و محلات دایر است ، با وسایل فنی و کارگاههای مجهز خود جوانان را برای مشاغل و حرفه‌های مختلف تربیت وآماده میکند. دبیرستان حرفه ای نمازی شیراز هم از آموزشگاههای معروف‌حرفه‌ای ایران‌است‌یکی ازبزرگترین کانونها ومراکز تعلیمات فنی و حرفه‌ای ، دانشسرای عالی فنی است که مخصوص تربیت مهندسین و متخصصین واستادان ومربیان عالیمقام است که دررشته های مختلف دراین‌دانشسرا بصیروآزموده می شوند .

این نکته را نیز توجه میدهد که برای تجهیزات و تکمیل وسایل ولوازم فنی و همچنین ساختمانهای مربوط باین آموزشگاههای حرفه‌ای مخصوصاً هنرستانها و دانشسراهای کشاورزی، سازمان برنامه با وزارت فرهنگ همکاری‌و کمکهای‌فنی ومالی میکند واین مساعدت وهمکاری در پیشرفت برنامه‌های فنی‌وحرفه ای وزارت فرهنگ بسیار مؤثر است .

ضمناً دراین هنرستانها ودبیرستانهای حرفه‌ای ،کارگاههای‌فنی‌و کلاسهای کار- آموزی برای کارورزی معلمین وتربیت معلمین فنی دایراست وبعلاوه طرح ایجاد یك مرکزتعلیمات حرفه‌ای وصنعتی بکمك هیئت عملیات اقتصادی امریکا درایران برای تربیت استادکار وتکنیسین دررشته های مختلف فنی دردست اقدام است .

درامورتربیتی دانش آموزان کشورعوامل نوینی نیزدرنظر گرفته شده است که ضمن تعلیمات آموزشگاهی ،دانش‌آموزان را به استقلال فکری واعتماد بنفس و حس همکاریهای‌نوعی وتعاونی ترغیب کند . این عوامل بیشتر درتأسیس شرکتهای تعاونی، کتابخانه ، صندوق پس‌انداز ، مسابقه‌های هنری و آشکارساختن استعداد های نهانی دانش‌آموزان ، شرکت آنان درامر درختکاری وتشویق‌آنها باموری عمرانی وآبادانی، فعالیت‌های اردوئی وغیره مشاهده میگردد .

ت- ربیت بدنی

چنانچه قبلاً نیز اشاره شد وزارت فرهنگ بترویج پرورش جسمانی و نیروی

بدنی جوانان ودانش‌آموزان توجه مخصوص دارد . دانشسراهای مقدماتی ایران ضمن تربیت آموزگاران کشور، بپرورش وآماده ساختن آموزگاران و مربیان مخصوص برای تعلیم ورزش وامور تربیت بدنی دانش‌آموزان همت میگمارند . رشتهٔ عالی تربیت بدنی برای تربیت دبیران ورزش نیز دردانشسرای عالی افتتاح گردیده است .

این دانشسراها بابرنامه‌های خاصی که درموارد ضروری ولدی‌الاقتضا مورد اصلاح وتجدید نظر قرار میگیرند تعلیمات خود را اجرا میکنند . درسال تحصیلی ۳۶-۳۷ تعداد دانشسراهای مقدماتی به۲۵ باب ودانشسراهای کشاورزی به ۲۳ باب رسیده‌است.

تشکیل فدراسیونهای مختلف ومتنوع وانجام مسابقه‌های قهرمانی آموزشگاهها ، تشکیل کنگره های مدیران فن تربیت بدنی ، کلاسها واردوهای مخصوص و نیز توسعهٔ تربیت پیش آهنگی وشرکت آنها در اردوها ومسافرتها و فعالیتهای عمومی وسودمند آنها درداخل وخارج کشور، اثرات مفید وثمربخشی درترقی و توسعهٔ تعلیمات وپرورش قوای بدنی وروانی دانش آموزان بوجود آورده است .

با اینکه تأسیسات نوین ومتعددی ازنظر توسعهٔ دبستانها ودبیرستانها وهنرستانها وآموزشگاههای حرفه‌ای وروستائی وفنی درهرسال بوجود میآید وزارت فرهنگ از جهت استقبال عمومی ، بتأسیسات مذکور قناعت نمیکند بلکه برای ترقی سطح اطلاعات وفرهنگ عمومی کشور سازمانهای دیگری ازقبیل تعلیمات اکابر وعشایر وتعلیمات اساسی بفعالیتها وخدمات روز افزون خود مشغولند .

در کلاسهای شبانهٔ تعلیمات اکابر دراجرای مبارزه با بیسوادی صدها هزار تن بتحصیل اشتغال دارند . و سائل تعلیم از قبیل نوشت افزار وجزوه های مخصوص و کتابهای اول و دوم برایگان بدانش آموزان کلاسها داده میشود . تعداد کسانیکه در اکابر درسراسرایران اکنون بتحصیل مشغولندبالغ بر۳۸۰ هزار نفراست .

همچنین برنامهٔ خاصی بمنظور رشد ونمو قوای فکری وبسط اطلاعات ومعلومات ساکنین قراء وقصبات شهرستانها وآشناساختن دهقانان و روستائیان بزندگی نوین مخصوصاً امور روستائی وبهداشتی اجرا می گردد . این خدمت فرهنگی سودمند چندی است بوسیلهٔ سازمان تعلیمات اساسی وزارت فرهنگ شروع شده ومخصوصاً با تأسیس کلاسهای مخصوص ودانشسراهای شبانروزی عشایری ودبستانهای ثابت وسیار و کلاسهای

کارآموزی وتشکیل شوراها وتأسیس مراکز اصلی دردهات وتوزیع نشریات سادهٔ علمی وبهداشتی وروستائی ، نتایج سودمندی از آن حاصل گردیده است .

تعلیمات عالیه

در کشور ماعلاوه بردانشگاه تهران که مستقلاً اداره میشود ، دانشگاههای دیگری تأسیس گردیده که ازنظر اداری وآموزشی تابع وزارت فرهنگ است .

این دانشگاهها درشهرهای مهم ایران بشرح زیر دایراست :

۱ - دانشگاه تبریز

این دانشگاه از دانشکده‌های ادبیات ، پزشکی و بیمارستانهای وابستهٔ آن ، کشاورزی ، دانشسرای عالی ، آموزشگاه عالی مامائی تشکیل یافته است .

۲ - دانشگاه‌شیراز

دانشگاه شیراز شامل دانشکده های پزشکی ، ادبیات ،کشاورزی ، آموزشگاه عالی بهداری است .

۳ - دانشکدهٔ پزشکی اصفهان

دراصفهان دانشکدهٔ پزشکی بادوبیمارستان وابستهٔ آن (ثریا وخورشید)ودارو-سازی وآموزشگاه عالی بهداری دایر است .

۴ - دانشگاه مشهد

این دانشگاه شامل دانشکده های پزشکی وبیمارستان ، ادبیات وآموزشگاه عالی بهداری است .

۵ - اهواز

دراین شهرتاکنون دانشکدهٔ پزشکی گندی شاهپوروودانشکدهٔ کشاورزی تأسیس یافته است .

علاوه بر تأسیسات مذکور که مستقیماً تحت نظروزارت فرهنگ اداره میشود ، آموزشگاهها ودانشکده های اختصاصی درتهران بنام آموزشگاه عالی پست وتلگراف، هنرسرای عالی(تحت نظروزارت فرهنگ)،آموزشگاه عالی شهربانی ، دانشکدهٔ آبادان ودانشکدهٔ افسری دایر است که ازنظر سازمان وامور اداری تابع وزارتخانه های خود هستند ووزارت فرهنگ ازلحاظ تنظیم امور امتحانات ومدارک تحصیلی آنهـا نظارت

وهمکاری دارد . ضمن تکمیل سازمان آموزش عالی، وزارت فرهنگ در اعزام محصلین بخارج نیز ازنظر تکثیر متخصصین و کارشناسان و پرورش استادان و مربیان عالیمقام دررشته های مهندسی ، پزشکی ، کشاورزی ، تعلیم و تربیت ، حقوق ، علوم و هنر ، نفت وغیره برنامهٔ خاصی دارد چنانکه علاوه برانتخاب واعزام دانشجویان فارغ التحصیل رتبهٔ اول دانشکده ها ، مطابق قانون خاص ، صدتن ازفارغ التحصیلان دورهٔ متوسطه را با رعایت مسابقه درهرسال باروپاو امریکا اعزام میدارد . اکنون بیش ازده هزارتن از دانشجویان ایرانی در کشورهای خارج بتحصیل علوم وفنون مختلف اشتغال دارند .

ادارهٔ کل باستانشناسی

موزهٔ ایران باستان

میهن ما از باستانی‌ترین کشورهای جهان ودارای ابنیه وآثار تاریخی بیشمار وبیمانندی است که هریك سند زنده وگویائی از اصالت ملی وتمدن درخشان باستانی ومایهٔ سربلندی ما است. ولی بیشتراین آثار، باگذشت زمان ودر اثرهجوم وتاخت ـ وتاز اقوام بیگانه وهم بعلت غفلت مردم وحکومتهای گذشته، یا خراب شده ویا نصیب کشورهای بیگانه گشته است.

رضا شاه کبیر از اوایل سلطنت‌خود، کوشید که اولاً ازخروج این آثار گرانبها ازکشور جلوگیری وحتی‌الامکان همهٔ آنها در یك موزهٔ ملی گرد آوری شود، ثانیاً بتدریج با حفاریهای‌علمی، آثار باستانی ایران از زیر خاك بدرآید وبناهای تاریخی بااصول صحیح تعمیر ونگهداری گردد.

بطوریکه مدارك موجود حکایت میکند، نخستین تعمیری که در ابنیهٔ تاریخی ایران بعمل‌آمده ازطرف حاج محمد حسینخان صدر اصفهانی بوده که بخرج خود، ابنیهٔ تاریخی اصفهان را در زمان سلطنت فتحعلیشاه قاجار تعمیر نموده است.

در طول سلطنت ناصرالدین شاه نیز بارها تعمیراتی در ابنیهٔ تاریخی صورت گرفت وبرای اولین بار، خاکبرداری علمی در تخت جمشید بعمل‌آمد ولی پس از او توجهی به‌آثار وابنیهٔ تاریخی نشد وابنیهٔ مزبور، روبویرانی نهاد. در عصر مشروطه تا طلوع دوران پهلوی، از تعمیر ابنیهٔ تاریخی، اطلاع وخبری نیست حتی عمارات چهل‌ستون وعالی‌قاپوی اصفهان مدتها مزبله بود وروی نقوش وتصاویرعمارات شاهان صفوی گچ کشیده بودند. درسالهای اول سلطنت شاهنشاه فقید، گچها راکنده وهرچه ممکن بود تصاویر مزبوررا ظاهر ساختند. اما بسیاری از ابنیهٔ عهدصفوی که سیاحان اروپائی دیده ودر سیاحتنامه‌های خود آورده اند، در دوره های سابق بکلی منهدم شده وشرح آنهارا فقط در سیاحتنامه های اروپائیان میتوان یافت.

در سال ۱۳۰۴، انجمن آثار ملی بوسیلهٔ عده‌ای از رجال ودانشمندان تشکیل

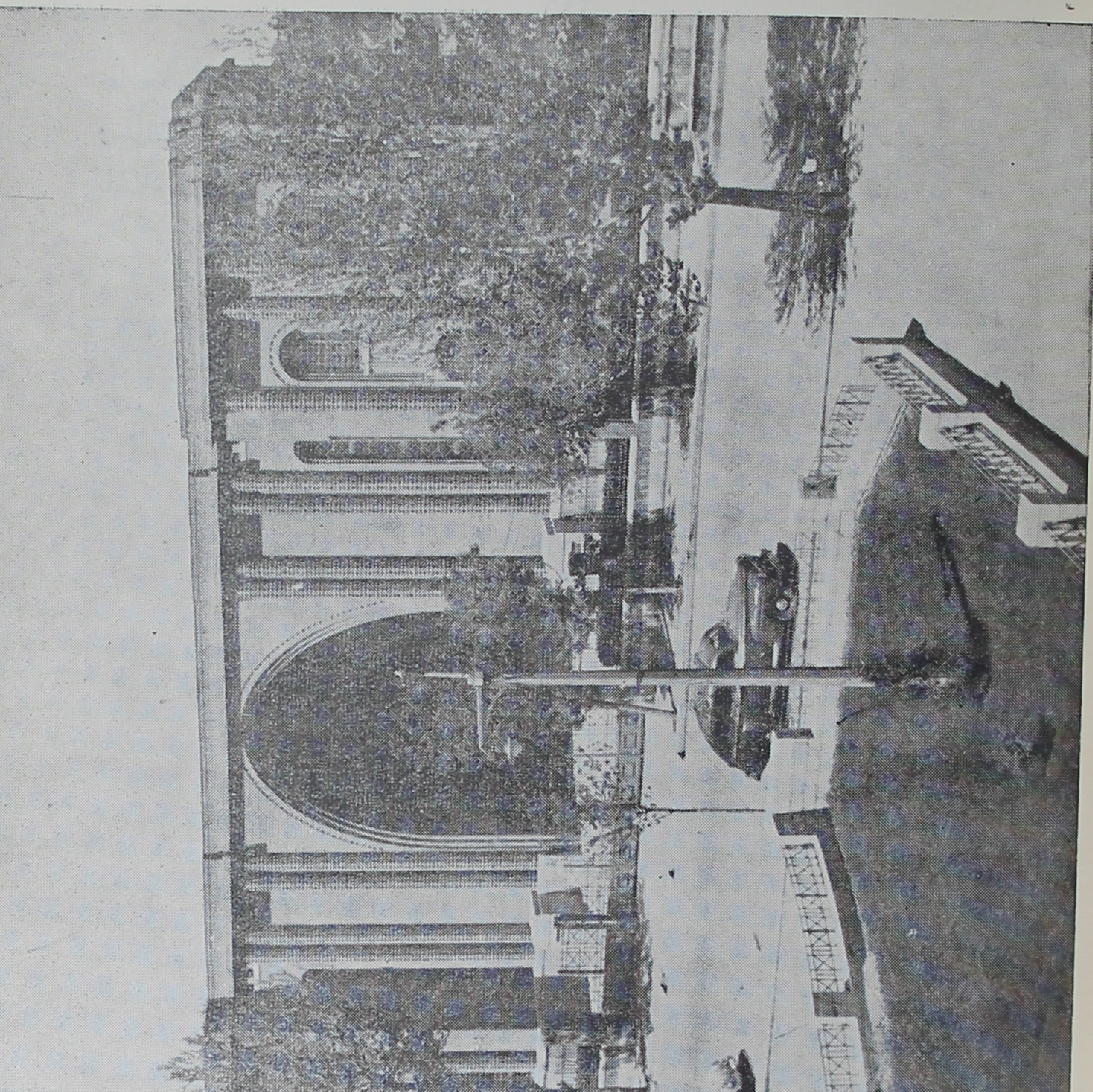
گردید وباوجود نبودن وسائل ، فعالیت زیادی کردوخدمات مهمی انجام‌داد . این‌انجمن تحت ریاست عالیهٔ شاهنشاه فقید ، تا سال ۱۳۱۳ که جشن هزارهٔ فردوسی برگزار و آرامگاه‌اوافتتاح گردید ، فعالیت خودرا ادامه داد وپس از آن تعطیل‌شد لیکن درسال ۱۳۲۳ بفرمان مبارك محمدرضا شاه پهلوی مجدداً تشکیل گردید وخدمات خود را با تجدید آرامگاه سعدی واحداث آرامگاه بوعلی سینا وبرگزار کردن جشن هزارهٔ آن دانشمند ، از سر گرفت .

در ۱۳۰۶ ، قرار داد مورخ ۱۸۹۵ وامتیاز نامهٔ مورخ ۱۹۰۰ که برطبق آنها ، امتیاز انحصاری هرنوع عملیات حفاری باستان شناسی در سراسر ایران بفرانسویان واگذار شده بود ملغی گردید .

بنگاه شرقی دانشگاه شیکاگو ازدولت ایران اجازه خواست که در تخت جمشید خاکبرداری وکاوشهای علمی نماید ومرحوم پروفسور هرتسفلد را بنمایندگی خود معرفی نمود . با این تقاضا موافقت شد وپروفسور نامبرده تا دیماه ۱۳۱۳ ریاست هیئت علمی تخت جمشید را بعهده داشت . اولین فهرست ابنیه وآثار تاریخی ایران بوسیلهٔ مرحوم پروفسورهرتسفلد آلمانی تهیه‌شد ودارای‌صد موضوع بود. این فهرست امروز دارای ۳۷۴ ابنیه وآثار است . پس‌از او دکتر اشمیت امریکائی باین سمت مشغول کار شد وازآبان۱۳۱۸ ببعد مقررشد که ادارهٔ‌کل باستان شناسی ، امور آنجارا بعهده بگیرد. ازآن‌سال تاکنون ، آثار مهم زیادی در تخت جمشید کشف وازآسیب زمانه محافظت شده وتعداد زیارت کنندگان این کعبهٔ ملی ایرانیان دائماً رو بافزایش است .

در مورد تعمیر وحفاظت سایر ابنیهٔ تاریخی ، چون اعتباری در بودجهٔ وزارت فرهنگ وجود نداشت اقدامی مقدور نمیشد واین ابنیه روبخرابی میرفت تا اینکه در سال۱۳۱۳ قانون اوقاف بتصویب‌رسید وبموجب‌آن مقررشد نیم‌عشرعایدات‌حق‌النظارهٔ اوقافی بمصرف‌ساختمان وتعمیرات ابنیهٔ تاریخی ومرمت اماکن وآثارمقدسهٔ ملی‌برسد. تصویب این قانون، مهمترین واساسی‌ترین قدمی است که دردوران شاهنشاه فقید درراه تعمیر ابنیه وآثار تاریخی ملی برداشته شد .

از سال ۱۳۲۰ ببعد نیز در بودجهٔ وزارت فرهنگ مبلغی برای وتعمیر وصیانت ابنیه وآثار تاریخی منظور گردید وبتدریج افزایش یافت . در اثر این توجه ، مسجد

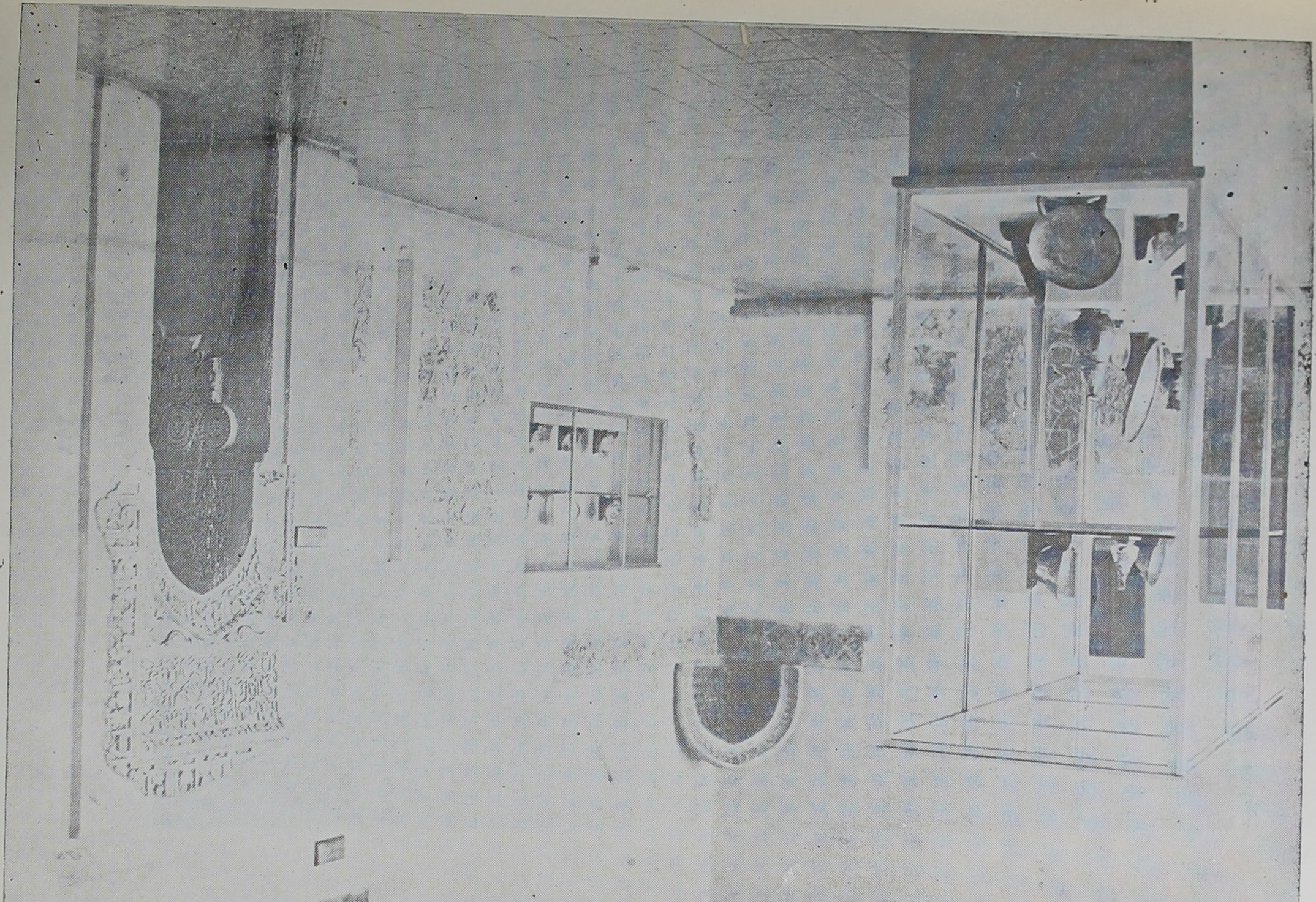
جامع اصفهان که مهمترین بنای تاریخی اسلامی ایران است بطور کامل تعمیر گردیده وبسیاری از بناهای تاریخی دیگر بخصوص در اصفهان واردبیل ، تعمیر شده ومیشود . باضافه ازمحل عطایای ملوکانه، مبالغ مهمی بمصرف مرمت ابنیهٔ تاریخی رسیده ومیرسد.

بنای زیبا ومجلل موزهٔ ایران باستان در ۱۳۱۴ بپایان رسید ودر آن سال ، مختصر

ظرف طلا دارای سه نقش برجستهٔ شیر متعلق بدورهٔ ماد
مکشوفه از کلاردشت مازندران

اشیائی که بنام موزهٔ معارف از ۱۲۹۵ ببعد جمع شده بود باین بنا منتقل گردید . این موزه که از مراکز مهم فرهنگی کشور میباشد اکنون شامل چهار بخش است : بخش آثار ماقبل تاریخ ، آثار دورهٔ تاریخ تا دورهٔ اسلامی ، آثار دورهٔ اسلامی ، سکه‌ها و مهره های عتیقه .

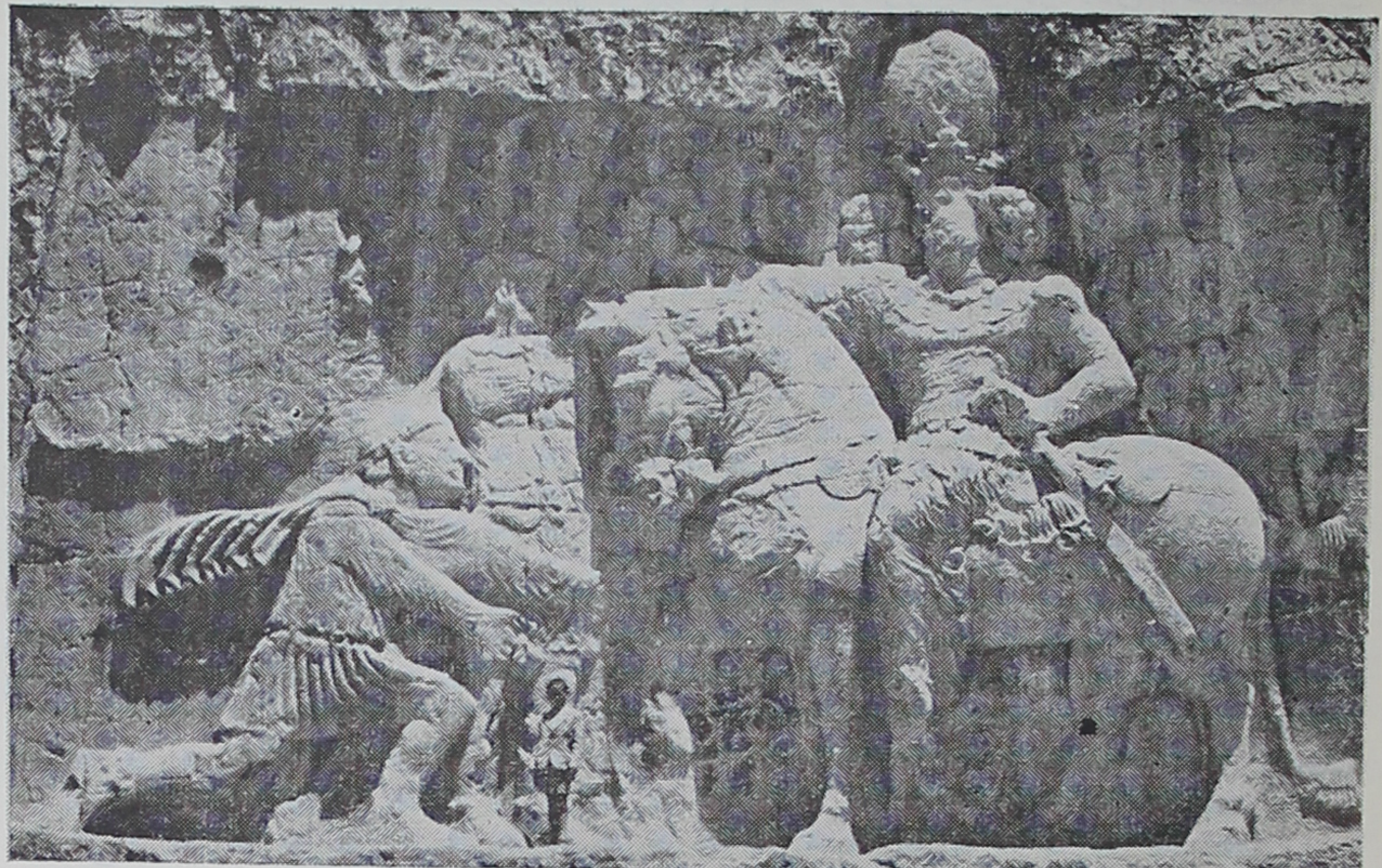
موزهٔ ایران باستان از لحاظ نمونه‌های آثار ماقبل تاریخ وهمچنین از لحاظ مجموعهٔ الواح زر وسیم وگنجینه‌های زرعهد هخامنشی وگنجینه‌های زر وعاج زیویه که متعلق بقرن ۸ قبل ازمیلاد است دردنیا مقام اول‌را دارد. همچنین مجموعهٔ اشیاء مفرغی لرستان ومجسمهٔ بزرگ مفرغی‌عهد اشکانی وگنجینهٔ قرآن‌مشتمل برنسخه‌های کلام‌الله مجید ازقرن سوم هجری تا دوران صفوی که بیشترآنها روبه نابودی میرفت، در این موزه نگهداری میشود. اشیاء این موزه، از محصولات حفاریهائی که بوسیلهٔ ادارهٔ‌کل باستان شناسی ویا تحت نظر آن اداره بعمل میآید مرتباً روبه افزایش است.

موزهٔ‌آستان قدس رضوی (ع) درعهد سلطنت اعلیحضرت همایون محمدرضا-شاه پهلوی تأسیس گردیده ویکی از مراکز مهم آثار تاریخی وباستانی ایران بشمار میرود وسازمان‌آن تابع ادارهٔ باستان شناسی نیست.

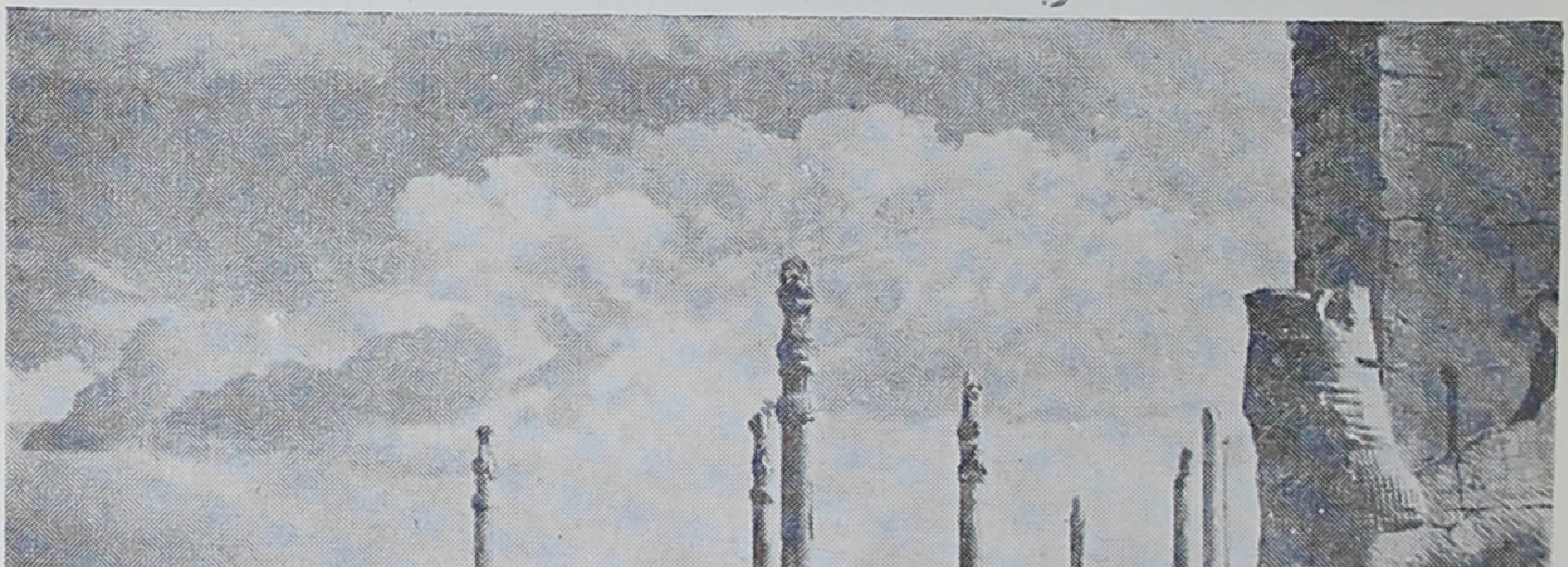
ضمناً ادارهٔ کل باستانشناسی، دوائر ونمایندگیهائی در بعضی از مراکز باستانی کشور ازقبیل تخت جمشید وپازارگاد - فارس - اصفهان - آذربایجان - خراسان - قزوین - قم - کاشان - یزد - کرمان دائر کرده ولی باین اقدامات قانع نبوده واینهارا قدمهای اولیه ومقدماتی خود در خدمت بآثار ملی ایران میداند ومصمم است درآینده باحفاریهای وسیع ومداوم در تپه ها ومراکز باستانی وتاریخی که سراسر میهن ما پوشیده ازآنهاست، مخصوصاً در تپهٔ‌حسنلو واطراف دریاچهٔ رضائیه، خدمات خودرا ادامه دهد.

امیدوآرزو وهدف ادارهٔ‌کل باستانشناسی این است که‌درآینده، تمام آثارباستانی تخت جمشید وپازارگاد بوسیلهٔ ایجاد سایبانهای جدیدی با پایه‌های آهنی‌ظریف وبلند وبوسیلهٔ آغشتن قشری از مواد پلاستیکی شبیه شیشه برروی نقوش برجستهٔ آنها وبا استفاده ازآخرین راه حلهای علمی که در نتیجهٔ آزمایشهای جدید پیدا شده باشد، از آسیب آفتاب وباد وباران وبوته‌های خود رو وجنگلی وعوامل دیگر حفظ شود ونظیر همین اقدامات، درمورد آثاردیگرشاهنشاهان هخامنشی یعنی نقش بیستون ونوشته‌های میخی در کوه الوند نزدیك همدان که به گنجنامه موسوم است وآثار نقش رستم در نزدیکی تخت‌جمشید نیز بشود.

کتیبه‌های گنجنامه در زمان قدیم دارای روپوش بوده واز عوامل‌طبیعی‌مصون میمانده، تجدید روپوش‌آن بوضع قدیمی وبا نظر متخصصین ونصب لوحهٔ مناسبی در

نقش برجستهٔ شاپور اول که والرین را باسارت در آورده در نقش رستم فارس نشان میدهد

نمای بنای معظم تخت جمشید از سر در اصلی و ورودی به تخت جمشید و نمای کاخ آپادانا

نزدیکی نوشته‌های میخی که‌حاوی ترجمهٔ آنها باشد از آرزوهای کارکنان باستانشناسی۔ است .

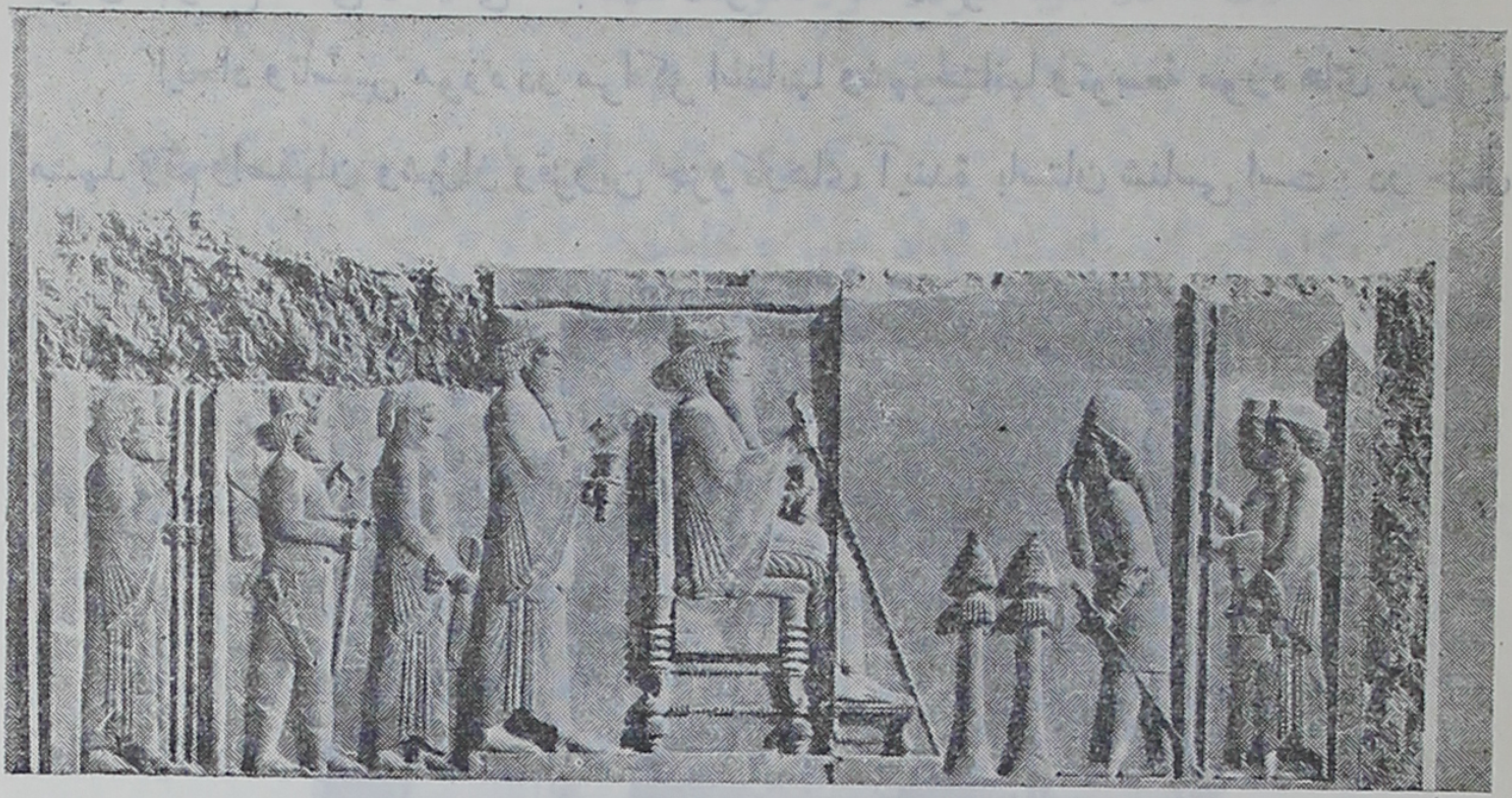
داریوش کبیردر بیستون ، در کوهی که‌جایگاه خدایان‌خوانده شده است ، نقش تاریخی پیروزیهای خود وشرح آنها را در محلی بلند ثبت نموده که از گزند جهل وتعصب وحسادت دشمنان ایران وهمچنین از آسیب عوامل طبیعی تاحد زیادی محفوظ مانده است .

ضمناً در نظراست در فیروزآباد که آثار تاریخی‌آن همردیف‌آثار تخت‌جمشید ویادگار اردشیر بابکان است خاکبرداری شود وکاخهای اردشیر وآتشکدهٔ عظیم آنجا مرمت وموزهٔ مخصوصی در داخل آن کاخ ایجاد گردد ونظیر همین عملیات ، در آثار سروستان در مغرب شیراز و برم دلك وقصر ابونصر درشرق شیراز ودر شهر بیشاپور نزدیك کازرون که بنام‌شاپور نامیده میشود وآثار باستانی‌مهم وبقایای کاخها وآتشکده‌های عظیمی دارد بعمل آید .

اخیراً نیز مجسمهٔ سنگی وبزرگ شاپور درون غار شاپور واقع در کوهستان مرتفع کنار تنگ‌چوگان که از قرنها پیش واژگون شده بود بهمت وپشتکارسپاه فارس درمحل خود برپا واستوار گردیده است .

ازشاهنشاهان ساسانی ، نقوش برجسته‌ای دربیشتر کوهستانهای ایران مخصوصاً کوههای فارس باقی‌مانده وآثار ونقوشی هم از دورهٔ ایلام موجود است که قدیمتر از عهدساسانی وبعضی‌ازآنها نزدیك نقوش مزبور وقسمتی‌هم دراطراف بهبهان قراردارد. ادارهٔ باستانشناسی مصمم است که وسایل علمی حفاظت کلیهٔ این آثار را فراهم‌آورد .

یکی از برنامه های آیندهٔ ادارهٔ کل باستان شناسی این است که در چهار طاقیها وآتشکده‌های‌متعددی که ازدورهٔساسانی‌در نقاط مختلف ایران باقی‌مانده است‌وهمچنین در عبادتگاههای قدیمتر از عهد ساسانی مانند معبد واقع در خورهه ، بین قم ودلیجان ومعبد ناهید در کنگاور وصفهٔ مسجد سلیمان‌درخوزستان وآثار معبد مدفون درنهاوند تعمیرات لازم را نموده و وسایل حفاظت آنها را فراهم سازد وبعضی از آنها را که دوام واستحکام زیادی ندارد ، پس از کشف وعکسبرداری ومطالعات باستان شناسی ، مجدداً باخاك بپوشاند که خراب نشود ، در تخت جمشید ومخصوصاً کاخ‌آپادانا کلیهٔ‌این قبیل‌آثار که مشرف بخرابی بود ودیوارهای خشتی که تقریباً از بین رفته بود ، ازروی

نقش برجستهٔ صحنهٔ پذیرائی داریوش کبیر (داریوش بر تخت نشسته وفرزندش خشایارشا در پشت سراو قرار دارد)

لوح طلای دورهٔ هخامنشی که بسه زبان عیلامی ، بابلی وفرس قدیم نوشته شده ومتن ان یکی است ودر تخت جمشید در گوشه‌های قصر آپادانا کشف گردیده است

قرائن وبوضع اصلی وقدیمی ، تجدید ومرمت شده وخواهدشد .

ایجاد وتأسیس موزه در مراکز استانها وشهرستانها وتوسعهٔ موزه های تبریز و مشهد وقم واصفهان وشیراز وقزوین جزوکارهای آیندهٔ باستان شناسی است . در حال

مجسمهٔ برنزی مکشوفه ازشمی مال امیر متعلق بدورهٔ اشکانیان

حاضر ، آنچه از حفریات وکاوشهای علمی سهم دولت میگردد در موزهٔ ایران باستان در تهران جمع آوری میشود وگاهی برای موزه های دیگر هم چیزی منظور میگردد.

اشعاری که در کتیبهٔ سردر موزه نوشته شده :

در عهد شهنشاه جوانبخت رضا شاه
کزوی شده این کشور دیرینه گلستان

نخل فتن از پای در افتاد چو برخاست
این شاه جوانبخت به پیرایش بستان

چون امن شد ایران بره علم کمربست
دانشگه و دانشکده بگشود و دبستان

وانگاه بفرمود که دستور معارف
ریزد زپی موزه چنین نادره بنیان

از پهلوی و همت او هیچ عجب نیست
کاین کشور فرخنده شود روضهٔ رضوان

احسنت ، زهی موزه کز ایوان بلندش
گشته است پر از ریگ حسد موزهٔ کیوان

این موزه نمایندهٔ اعصار و قرون است
ممتاز از این رو شد از امثال و ز اقران

گنجینهٔ ذوق است و نهانخانهٔ تاریخ
آئینهٔ علم است و نمایندهٔ عرفان

القصه چو بنیاد شد این موزهٔ عالی
کز فر شه آباد بماناد بدوران

بنوشت بهار از پی تاریخ بنایش
این موزهٔ عالی شود آرایش ایران

محمد تقی ملك الشعرا بهار

کتابخانهٔ ملی تهران

تاسال ۱۳۱۶ در گوشه‌ای ازعمارت دبیرستان دارالفنون کتابخانهٔ کوچکی بود که فقط در جدود چهارده هزار جلد کتاب چاپی و سیصد جلد کتاب‌خطی داشت و بنام «کتابخانهٔ عمومی معارف» خوانده میشد.

در شهریورماه همان سال که ساختمان زیبای فعلی کتابخانه بپایان رسید همان اندك مایهٔ کتاب بمحل جدید انتقال یافت و بنابتصمیم و تصویب وزارت فرهنگ اساس کتابخانهٔ ملی در آنجا نهاده شد.

محل‌فعلی کتابخانهٔ ملی میان کاخ وزارت امورخارجه وموزهٔ ایران باستان‌قرار دارد. فضای کتابخانه چهارهزارمتر مربع است وپانصد مترمربع درزیربنادارد. دراین عمارت وسایل روشنائی وتهویه وحرارت مرکزی واثاثیهٔ فنی‌جدید تأمین شده است.

عمارت کتابخانه دو طبقه است، در طبقهٔ اول: دفتراداره، قسمت روزنامه‌ها و مجلات، تالار نمایش نسخه‌های نفیس، تالار فردوسی ودر طبقهٔ دوم: تالارمطالعه و گنجینهٔ کتابهای خطی‌و گنجینهٔ کتابهای چاپی‌واقع است.

گنجینهٔ کتابها در هردوطبقه و تماماً با وسایل فلزی مجهز است.

درطبقهٔ زیر عمارت، انبارها و دستگاه حرارت مرکزی جای دارد.

سازمان

کتابخانهٔ ملی از ادارات کل‌وزارت‌فرهنگ‌است ورئیس کتابخانه تحت‌سرپرستی مدیرکل کتابخانهٔ ملی‌انجام وظیفه می کند.

علاوه بروظایفی که اختصاصاً کتابخانهٔ ملی‌بعهده دارد ادارهٔ امور کتابخانه‌های منتسب بوزارت فرهنگ نیز بانظرمدیرکل کتابخانه انجام میشود.

کتابخانهٔ ملی‌شورائی دارد که اعضاء آن وزیرفرهنگ ومدیرکل ورئیس کتابخانهٔ ملی و دوازده تن از کتابشناسان و دانشمندان میباشند.

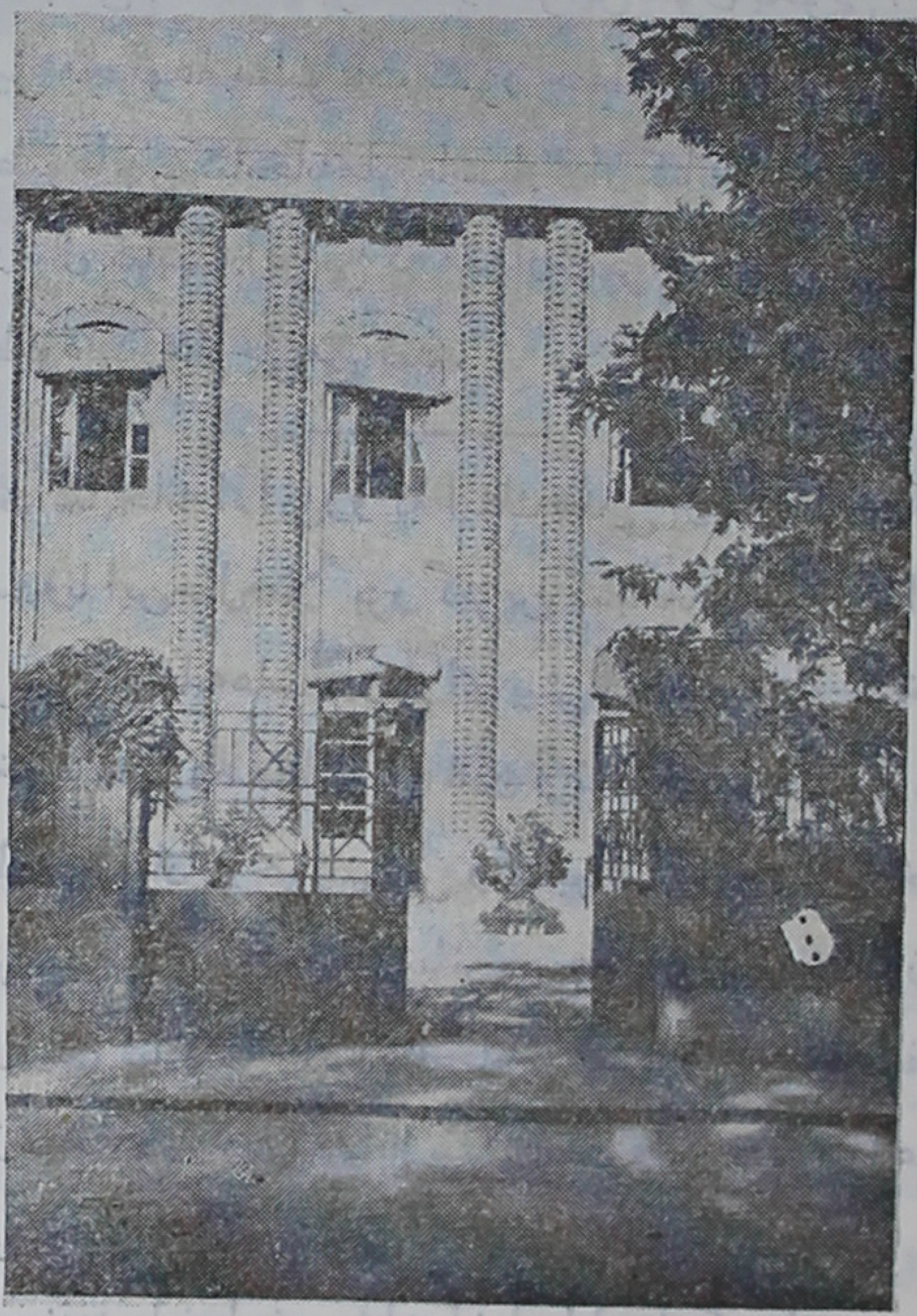
کتابخانهٔ ملی امور اداری خود را زیرنظر مستقیم وزارت فرهنگ و مسائل فنی مهم را برطبق مفاد آئین‌نامهٔ مصوب مخصوص بانظر شورای کتابخانه انجام می‌دهد .

استفاده از کتابخانه

کتابخانهٔ ملی تعطیل تابستانی ندارد ودرتمام مدت سال همه روزه در دو نوبت صبح وعصرهرنوبت چهارساعت‌مفتوح ومورد استفادهٔ عموم است(فقط درشدت گرمای تابستان هشت ساعت کار کتابخانه به پنج ساعت تقلیل‌می‌یابد) همه کس باتحصیل پروانه می‌تواند از کتابخانه استفاده کند .

استفاده‌از کتابهای کتابخانه‌ولو نسخه‌های‌خطی‌ونفیس‌ونادر ومنحصر باشدهیچگونه محدودیت ندارد واستنساخ وعکس برداری مجاز است .

اگرچه تاکنون فهرست چاپی کتابهای کتابخانه منتشرنشده است ولی مراجعه کنندگان میتوانند از فهرستهای دستی که برحسب نام مؤلف و عنوان کتاب و تقسیم موضوع تنظیم شده است استفاده کنند .

در ورود به کتابخانه

با مضیقه‌ای که درساختمان کتابخانه محسوس است، تاکنون سالیانه بیش‌از پنجاه هزار بار بکتابخانه مراجعه شده است .

بودجه و اعتبارات کتابخانه

همگی بودجهٔ استخدامی و هزینه های دیگر کتابخانه را وزارت فرهنگ تأمین می کند. جمع آوری کتاب بطرق ذیل انجام می گیرد :

۱) خریداری ـ که سالیانه بتفاوت مبلغ لازم را وزارت فرهنگ از این بابت در اختیار کتابخانه می گذارد و این اعتبار صرف خریداری کتابهای چاپی داخلی و خارجی و نسخه‌های خطی و عکس برداری از نسخه‌های خطی مهم سایر کتابخانه های کشورهای خارجی و اشتراك مجلات خارجی میشود .

۲) اهداء ـ علاوه برمقداری نسخه‌های خطی وچاپی که اشخاص و کتابخانه ها ومؤسسات بکتابخانه اهداء مینمایند، برطبق مفاد قانون مطبوعات باید ازعموم کتابها و نشریات کشور نسخهٔ مجانی بکتابخانه برسد واگر این قانون بخوبی اجراء شود سرمایهٔ سرشاری برای تکمیل مجموعهٔ مطبوعات کشور خواهد بود .

۳) مبادلهٔ مطبوعاتی ـ کتابخانهٔ ملی باسیاری از کتابخانه‌های بزرگ جهان مبادلهٔ مطبوعاتی دارد وباارسال کتابهای ایرانی که مقداری برای همین منظور دراختیار دارد استفادهٔ شایانی از مطبوعات خارجی می کند .

شمارهٔ کتابهای کتابخانه ازاین رو که اندك مدتی از تاریخ تشکیل آن می گذرد بیش از ۶۰/۰۰۰ نیست وبا این حال فعلاً بزرگترین کتابخانهٔ کشور ایرانست ولی از حیث کیفیت یکی ازمهمترین کتابخانه‌هاست ودارای بیش از چهارهزار نسخهٔ خطی است که درمیان آنها ده‌ها نسخهٔ منحصر وصدها نسخهٔ نادر و نفیس یافت میشود . بعلاوه مجموعهٔ مرقعات وقطعات خطوط استادان خوشنویس و کتابهائی که بابهترین خط نوشته شده و بازیباترین تذهیب تزیین گردیده وبجامهٔ زیباترین جلد پوشیده شده از نفایس آثار این کتابخانه است ونیز درمیان کتابهای چاپی کتابخانه ، نسخه‌های متعدد نفیس موجوداست که بهای بعض آنها ازنسخه‌های خطی مشابه بیشتراست واین نسخه ها عبارتست از:

کتابهای مصوری که تمامی تصاویر آنها نقاشی دستی است .

کتابهائی که مصنفین با خط خودشان آنها را اهداء کرده‌اند .

کتابهائی که به بزرگترین رجال کشور وحتی سلاطین اهداء شده است و این اهداء کنندگان خود بعضی از رجال بزرگ جهان و پادشاهان بوده‌اند.

کتابهائی که از قدیمترین چاپهای جهان‌است‌وبعضی بیش‌از چهار قرن عمر دارد.

کتابهائی که روی کاغذ مخصوص‌یا حریرچاپ شده است ویا صحافی وجلدممتاز دارد.

قسمتی از گنجینهٔ کتاب

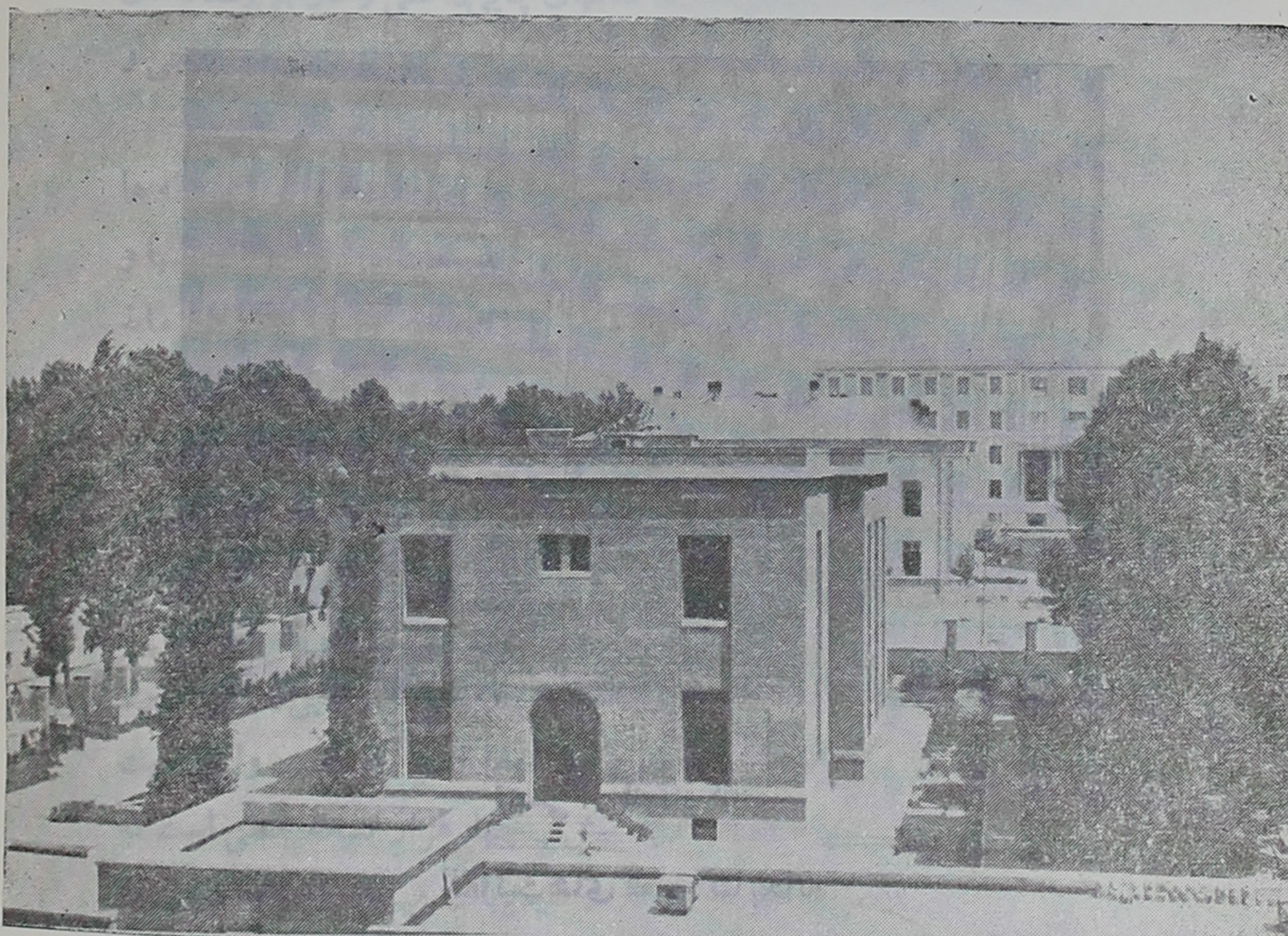
فعالیت‌های فعلی کتابخانه

توجه و اعتنای عامه بمطالعه و افزایش مداوم کتابها وسایر مطبوعات درایران و سایر کشورها اولیای کتابخانه را متوجه محدودیت دستگاه و بنانمود و از اینجهت وزارت فرهنگ در صدد برآمد که:

اولاً - برای توسعهٔ‌ساختمان‌وسازمان کتابخانه اقدامات فوری‌نماید. البته برای رفع نیازمندی مطالعات عمومی‌پیش‌بینی‌یك‌ساختمان‌عظیم که‌لااقل گنجایش یك‌میلیون جلد کتاب را داشته‌باشدضرور بنظرمیرسد وبهمین جهت وزارت‌فرهنگ‌مصمم است که

پس از آماده شدن زمین مناسب بتهیهٔ مقدمات ساختمان بپردازد. ولی برای اینکه بالفعل رفع مضیقه بشود بساختمان یك بنای ضمیمه اقدام و عمارتی تقریباً معادل گنجایش بنای فعلی آغاز نموده که امیدوار است تا پایان سال جاری بنای آن بپایان برسد.

ثانیاً - کتابخانه برای توسعه و تشیید ارتباط با کتابخانه‌های بزرگ و مؤسسات فرهنگی مربوط (مانند یونسکو) کوشیده و اکنون با بسیاری ازاین قبیل دستگاهها رابطهٔ و مکاتبه دارد وبدین قسم هم از اوضاع و پیشرفت امور کتابداری و کتابشناسی که

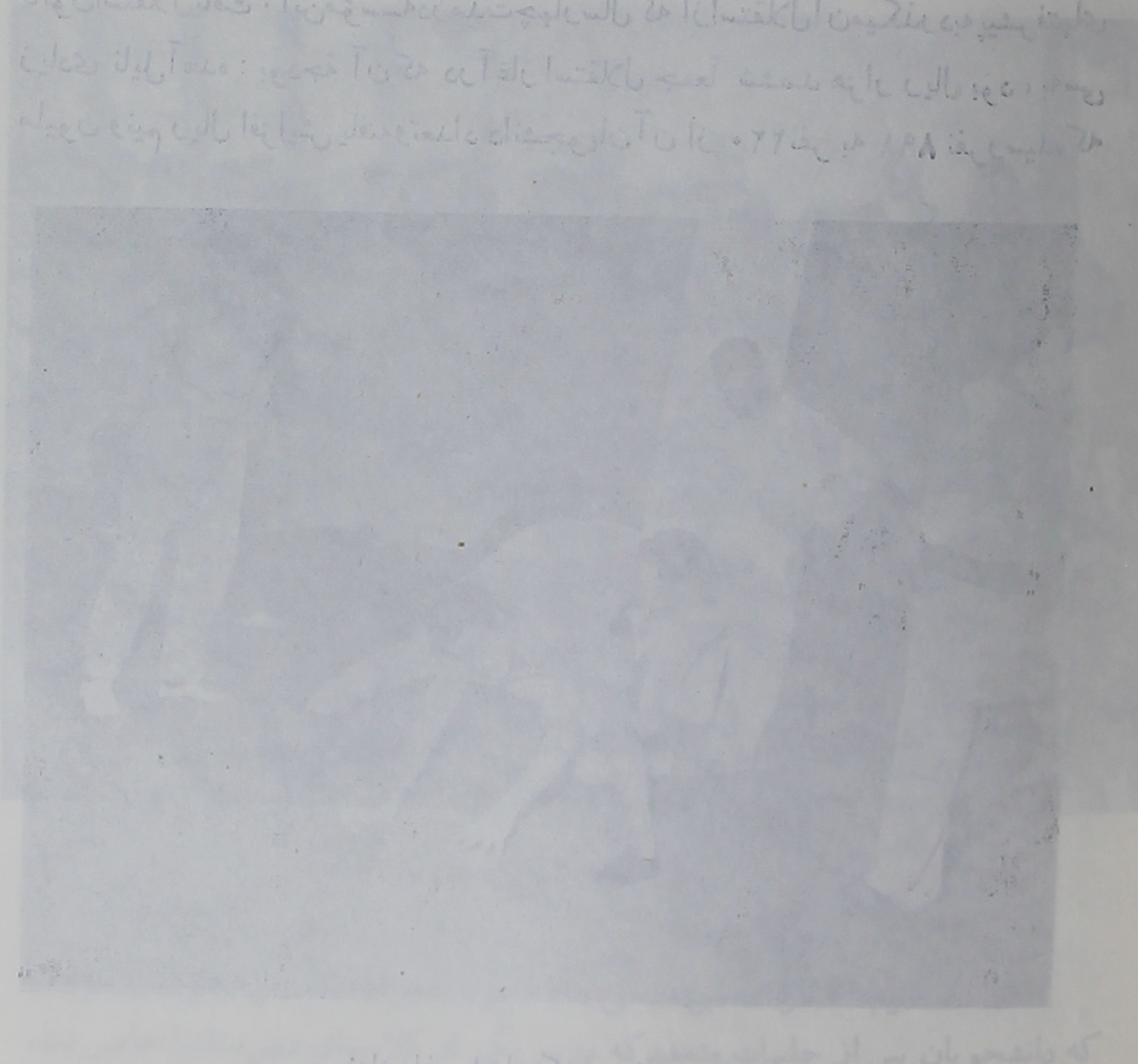
منظرهٔ کتابخانه ازهوا

روز بروز درجهان کسب اهمیت می کند مطلع میشود و هم از مسئلهٔ مبادلهٔ مطبوعاتی حداکثر استفاده را مینماید.

ثالثاً - درسنوات اخیر برای جمع آوری میکروفیلم وعکس نسخه‌های خطی ایرانی مهم که در سایر کتابخانه‌های جهانست اقدام کرده وبعضی از آنها راجمع آوری نموده

و با اعتبار قابلی که وزارت فرهنگ تأمین کرده امیدوار است بتواند مجموعهٔ مفید و مهمی از نسخه‌های عکسی مهم ایرانی وشرقی کتابخانه های مختلف فراهم آورد .

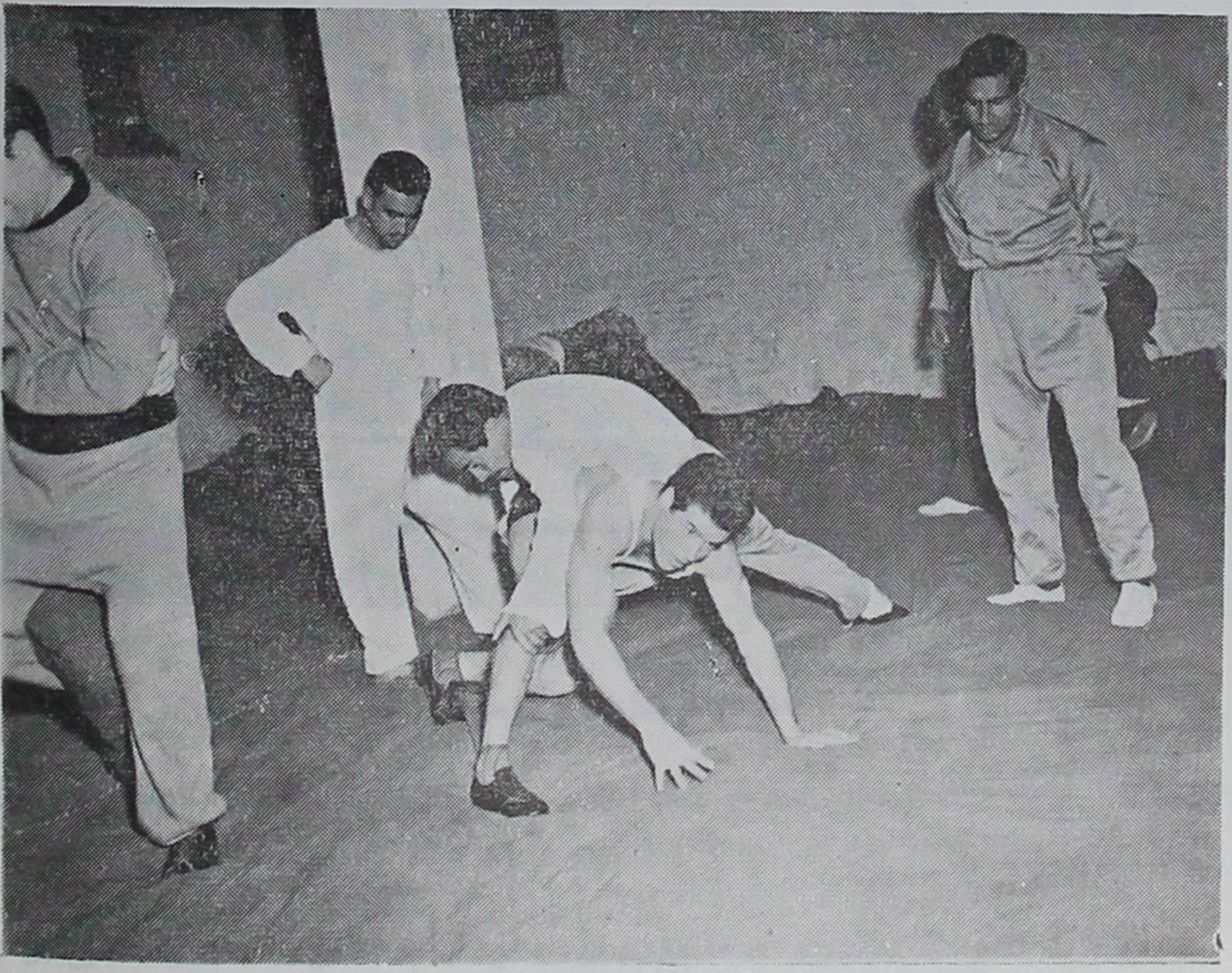
از اقدامات سودمندی که متناوباً در کتابخانه انجام شده تشکیل نمایشگاههای متعددی است که از نسخه‌های خطی ممتاز و مجموعهٔ مطبوعات خاص و آثار هنرهای ظریفهٔ مربوط بکتاب در تالار نمایش کتابخانه صورت گرفته است و توجه مخصوص اعلیحضرت همایون شاهنشاه دانش‌وهنرپرور باین قبیل خدمات فرهنگی موجب گردیده‌است که دوبار نمایشگاههای کتابخانه را افتتاح وکار کنان آنرا قرین مباهات فرموده‌اند و همین امر سبب شده است که خدمتگزاران کتابخانه با علاقه‌مندی بیشتر بوظایف کتابداری خود اقدام نمایند .

دانشسرای عالی تهران

دانشسرای عالی تهران درسال ۱۳۰۷ شمسی تأسیس گردیده ودرطی بیست وشش سال ، تعداد ۲۲۱۱ دبیرزن ومردبفرهنگ کشور تحویل داده که هم‌اکنون ، عدهٔ زیادی ازآنان در دبیرستانهای مرکز وشهرستانها وعده‌ای نیزدر دانشگاه تهران بسمت استادو دانشیار ، بتدریس وتربیت جوانان مشغولند .

دانشسرای عالی تا سال ۱۳۳۴ بادانشکدهٔ ادبیات وعلوم توأم بود ؛ درآنسال طبق قانون استقلال یافت . این مؤسسه درمدت چهارسال که ازاستقلال آن میگذرد به پیشرفتهای زیادی نایل آمده : بودجهٔ آن که درآغاز استقلال جمعاً ششصد هزار ریال بود ، به‌سی ملیون ونیم ریال افزایش یافته وتعداد دانشجویان آن از ۲۲۰ نفر به ۸۹۱ نفر رسیده که

صحنه‌ای ازمسابقات کشتی دانشسرای عالی

۱۶۵ نفر از آنها دخترند. استادان و دانشیاران و دبیران و دستیاران این مؤسسه جمعاً ۱۰۱ نفرند که ۶۰ نفر آنها، از طرف دانشکده‌های دیگر در دانشسرای عالی بتدریس مشغولند.

رشته‌های تحصیلی

رشته‌های رسمی دروس جمعاً یازده رشته و عبارتست از تاریخ، جغرافیا، طبیعی، فیزیک، شیمی، ریاضی، علوم تربیتی، ادبیات، خانه‌داری، تربیت بدنی و تعلیمات ابتدائی. علاوه بر اینها، دروس دیگری بنام دروس اختیاری در دسترس دانشجویان قرار دارد که ضمن دروس رسمی میتوانند فرا بگیرند و عبارتست از:

تعلیمات سمعی و بصری، حسابداری، ماشین‌نویسی، کتابداری، تئاتر، موسیقی، کارهای دستی و نقاشی.

درس عمومی اصول آموزش و پرورش

مرکز تمرین دبیری

درسال سوم دانشسرای عالی، درسی بنام «تمرین‌دبیری» تدریس میشود بدینصورت که دانشجویان پس از جلسات متعدد که در سر یکی از کلاسهای دبیرستانها حاضر شده

وشیوهٔ تدریس دبیران راموردمطالعه قرار دادند، بهمراهی استاد، دریکی از کلاسهای متوسطه باحضور دبیرآن کلاس، رشتهٔ تخصصی خود را عملاً تدریس میکنند و این تدریس، بمنزلهٔ امتحان درس تمرین دبیری است که هم تسلط دانشجورا برشتهٔ تخصصی خود وهم ورزیدگی او را در تدریس نشان میدهد.

آزمایشگاهها

درسال ۱۳۳۴ دانشسرای عالی هیچگونه آزمایشگاه نداشت، لیکن امروز دارای ده آزمایشگاه شیمی،فیزیك، گیاه‌شناسی، زمین‌شناسی،زیست‌شناسی، جغرافیا، روانشناسی، سمعی وبصری، طبیعی وریاضی است که بتدریج تکمیل میشود.

آزمایشگاه جغرافیا

کتابخانه

کتابخانهٔ دانشسرای عالی درآغاز استقلال وجود نداشت لیکن فعلاً بیست ویکهزار جلد کتاب ومجله بزبان فارسی، فرانسه، انگلیسی وعربی در اختیار دانشجویان و علاقمندان گذاشته است.

مجله

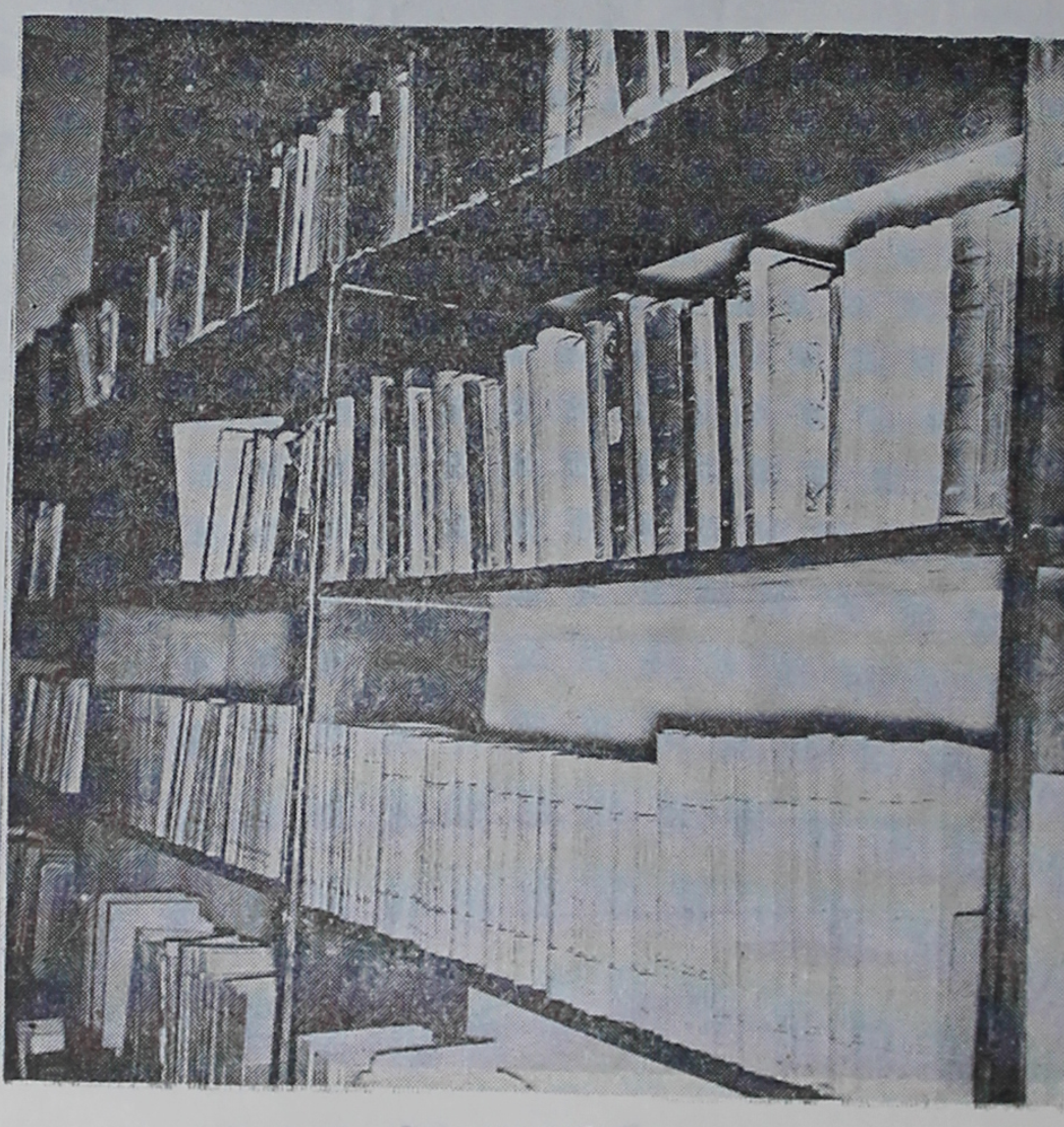
دانشسرای عالی توانسته است مجلهٔ «سپیدهٔ فردا» را که در مدت انتشار چهار سالهٔ خود، خدمات زیادی به پیشرفت اصول جدید تعلیم و تربیت در ایران نموده، بخود وابسته سازد.

در این مجلهٔ فنی، پیشنهادات مؤثر پرورشی و حاصل تحقیقات و مطالعات روانشناسی و اجتماعی وتربیتی که توسط استادان و دانشیاران وبکمک دانشجویان این مؤسسه تهیه میشود، انتشار مییابد.

همچنین مراکز بزرگی مانند یونسکو، دبیرخانهٔ بین‌المللی تعلیم وتربیت وبسیاری دیگراز مراکز تربیتی جهان، نشریات خود را با مجلهٔ دانشسرای عالی مبادله مینمایند و بدینوسیله منظماً زبدهٔ اخبار وفعالیتهای تربیتی جهان دراین مجله منعکس میشود.

دایرهٔ پلی کپی وچاپخانه

دانشسرای عالی پس از استقلال، چندین دستگاه پلی کپی و ماشینهای تحریر و

کتابخانه

استنسیل ودو دستگاه ماشین‌چاپ تهیه کرده ومشغول تکمیل آنهاست تا در آیندهٔ نزدیکی، احتیاجات مجله وانتشارات خود وهمچنین انتشار دروس استادان را کاملاً تأمین‌نماید.

مرکز سمعی و بصری

نظر به اهمیتی که تعلیمات سمعی وبصری در جهان تعلیم وتربیت امروز دارد ، بانهایت جدیت بتأسیس آزمایشگاه سمعی وبصری اقدام شده واکنون این آزمایشگاه ، احتیاجات دانشسرای‌عالی را کاملاً تأمین میکند .

خانم اعظم اسکندری قهرمان پرش دانشسرای عالی

دعوت از استادان خارجی

طی سه سال اخیر ، از استادان تعلیم و تربیت کشورهای خارجی دعوت بعمل آمده وسخنرانیها ومباحثاتی که این دانشمندان با دانشجویان بعمل آورده‌اند ، در پیشرفت معلومات آنان بسیار مؤثر بوده وشرح این سخنرانیها در مجلهٔ دانشسرای عالی منعکس گردیده است .

ساختمان جدید

چون دانشسرای عالی فعلاً درشش عمارت استیجاری جدا از یکدیگر مشغول کار-است واز این لحاظ سخت در مضیقه میباشد بامر شاهنشاه ۲۲۲۸۰۰۰ متر مربع از اراضی خالصهٔ حصارك در اختیار دانشسرای عالی گذاشته شده و پنجاه ملیون ریال از طرف سازمان برنامه برای ساختمان آن منظور گردیده که قریباً آغاز خواهد شد . محل سکونت استادان ودانشجویان نیز در این ساختمان پیش‌بینی شده است .

کلاس خانه‌داری

کلاسهای شبانه

چون درچندسال اخیر ، سیل‌داوطلبان‌سالمند وجوان بسوی دانشگاه جاریست، بفرمان شاهنشاه ، ازآذر ماه سال ۳۷ کلاسهای شبانه در دانشسرای‌عالی دایر گردیده و هم درنظراست که تأسیسات زیردرآینده بوجود بیاید :

۱ ـ یك‌مرکزعلمی تربیتی که نمودار زنده‌ای ازفعالیتها وابتکارات و تحقیقات جدید پرورشی کشور باشد .

۲ ـ محیط مجهزومساعدی‌برای اجتماع استادان ومعلمان‌آیندهٔ‌کشور بمنظور اقدام بکارهای تحقیقی بوجودآید .

۳ـ مرکزی‌برای شناساندن‌اقدامات‌جالب ومؤثرپرورشی کشور بمراکزبزرگ بین‌المللی تعلیم و تربیت و منعکس کردن زبدهٔ فعالیتهای پرورشی کشورهای مترقی و مربوط ساختن دانشجویان این‌مؤسسه با فعالیتهای پرورشی سایر کشورها ایجاد گردد تا بدینوسیله‌از ابتکارات تربیتی‌جهان استفاده شود .

درس خانه داری

ادارهٔ کل هنر های زیبای کشور

در دورهٔ سلطنت رضا شاه کبیر که در کلیهٔ شئون اجتماعی واقتصادی و فرهنگی و هنری کشور تجدید حیات و اصلاحات اساسی صورت گرفت ، نسبت به صنایع قدیم ایران نیز توجه خاصی مبذول گردید . بامر آن شاه ، کاخ سلطنتی سعد آباد و کاخ مرمر بسبك وشیوهٔ باستانی و باهنرهای ملی ایران تزیین شد ؛ علاوه بر هنرستان کمال‌الملك که در آن هنرهای اروپائی تدریس میشد ، هنرستان صنایع قدیمهٔ ایـران نیز تأسیس گردید تا هنرجویان را در رشته های مختلف هنرهای دستی ایران تربیت نماید . بدین منظور استادان سالخورده ای که در گوشه و کنار کشور میزیستند به پایتخت

تصویر اعلیحضرت رضاشاه کبیر که توسط آقای جمشید امینی در قالیچه بافته شده

احضار و در مؤسسهٔ صنایع قدیمه مشغول تعلیم گردیدند .

درسال ۱۳۲۹ برحسب امر اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه ، ادارهٔ کل هنرهای زیبای کشور دروزارت فرهنگ تشکیل ورئیس آن اداره باسمت معاونت وزارت فرهنگ، طبق تصویبنامهٔ هیئت وزیران و فرمان همایونی منصوب گردید .

تاکنون انجمنها ومؤسسات زیراز طرف ادارهٔ هنرهای زیبا تشکیل شده :

انجمن هنرمندان ـ هنرستان کمال الملك ـ انجمن دوستداران موسیقی که بزبان فرانسه فیلارمونیك میگویند (برای اشاعهٔ موسیقی غربی) ـ انجمن نقاشان ، حکاکان ومجسمه سازان ـ انجمن اشاعه واعلاء موسیقی ـ انجمن موسیقی ملی ـ انجمن هنرهای تزیینی ـ مدرسهٔ آزاد موسیقی (کنسرواتوار) ـ هنرستان ملی رقص ایران (بالت) ـ گروه ملی رقص (بالت) ـ انجمن هنری جوانان ـ کلاسهای تعلیم خط .

ادارات فنی واختصاصی ادارهٔ کل هنرهای زیبا ذیلاً شرح داده میشود :

جناب آقای پهلبد رئیس هنرهای زیبای کشور در میان نمایندگان اپرای ایتالیا

ادارهٔ موزه‌هاوفرهنگ عامه

بمنظور تمرکزامور مربوطه به موزه و همچنین تحقیق ومطالعه در بارهٔ وضع

ضرب زور خانه‌ساخت کارگاه کاشی‌سازی ادارهٔ هنرهای زیبا

اجتماعی وآداب ورسوم وآهنگها وادبیات محلی وتأسیس موزه درشهرستانها و توسعهٔ موزه‌های پایتخت بطریق علمی ، ادارهٔ موزه‌ها وفرهنگ عامه درسال ۱۳۳۵ تشکیل

گردید . بعلاوه ،هدف وبرنامهٔ ادارهٔ مزبور این است که نمایشگاههائی از آثار صنعتگران وطرز زندگی ایلات وعشایر و اقلیتهای مذهبی ترتیب دهد و کلیهٔ اطلاعات و تحقیقات خود را دراختیار دانشمندان ومحققین ومحصلین قرار دهد .

اقدامات ادارهٔ موزه‌هاوفرهنگ‌عامه ، تشکیل نمایشگاه البسهٔ زنان ایران از قرن ۹ هجری تاکنون بوده و همچنین خریداری مجموعهٔ هنری مرحوم رحیمی که اینک شالودهٔ موزهٔ هنرهای تزیینی است ـ تعمیر آثار هنری تخت مرمر که بعلت مرورزمان و عدم توجه روبه نابودی میرفت ـ تعمیر منزل مرحوم امام جمعهٔ خویی که ازساختمانهای قدیمی تهران است بمنظور تأسیس موزهٔ تهران ـ اعزام گروههای مختلف به نقاط کشور برای تحقیق ومطالعه وجمع آوری عقاید و داستانهای قدیم ـ نشر رسالات مختلف دربارهٔ آداب ورسوم ملی ومحلی وفرهنگ عامه .

ادارهٔ هنرهای ملی

در سال ۱۳۰۹ ، برای حفظ وصیانت وتوسعهٔ هنرهای ملی ایران ، بنابه اراده وامر اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر ، ادارهٔ هنرهای ملی باتأسیس بنگاهی بنام « مؤسسهٔ قالی ایران » زیر نظر ادارهٔ کل فلاحت و صناعت پی ریزی شد. از آن ببعد ، بارها تغییراتی در سازمان این اداره داده‌شد وضمیمهٔ وزارتهای مختلف گردید تا اینکه در سال ۱۳۲۹ ادارهٔ کل هنرهای زیبای کشور تأسیس وادارهٔ هنرهای ملی نیز ضمن سایر مؤسسات هنری ضمیمهٔ این اداره گردید .

هدف وبرنامهٔ این اداره، احیاء ونگاهداری واصلاح وتوسعهٔ هنرهای ملی وباستانی ایران است وتاحال اقدامات قابل ذکری در راه توسعه وتعمیم هنرهای ملی ایران نموده، مخصوصاً در قسمت کاشی سازی که با خرید وتبدیل کوره‌های بنزینی به کوره‌های برقی وهمچنین تهیهٔ آسیای برقی اقدام اساسی بعمل آورده وزیر نظر دونفر متخصص کاشی سازی که از طرف یونسکو اعزام شده‌اند دربارهٔ رنگ و لعاب کاشی تحقیقات مفصلی نموده وبه پیشرفتهای قابل توجهی نایل گردیده ودرنظر است که ازساخته‌های اخیر این کارگاه، نمایشگاه بزرگی تشکیل شود .

درقسمت خاتم سازی ومنبت کاری نیزاز لحاظ طرح ونقشه تغییرات زیادی داده شده ودراثر همین تغییرات واصلاحات بود که مصنوعات جدید این دو کارگاه درنمایشگاههای بین المللی بروکسل وتوکیو مورد کمال توجه قرار گرفت وباخذ گواهینامهٔ افتخار و

مدال طلا نایل گردید .

درقسمت فرش ، ادارهٔ هنرهای ملی بوسیله گرد آوردن طراحان و هنرمندان ، نقشه‌های جدیدی تهیه نموده که‌از لحاظ سرعت بافت و ارزانی قیمت ، کلیهٔ هم‌میهنان میتوانند آنها را مورد استفاده قرار دهند . این قبیل نقشه‌ها بصورت قالیچه در کار گاه قالی بافی اداره تهیه و در موزهٔ هنرهای ملی بمعرض تماشا گذارده شده و اشخاصی که طرحهای مذکور را بپسندند ، نقشهٔ فرش مجاناً در اختیارشان گذارده خواهد شد . در قسمت زری بافی هم اقداماتی شده که بطرز بهترونقشه‌های جدید و قیمتی ارزانتر تهیه گردد . برای انجام این منظور ، استاد قسمت زری بافی ، دو سال‌قبل به دمشق و سال گذشته به لیون برای مطالعه اعزام گردیده و اخیراً هم ترتیب اعزام او بهندوستان داده شده تانتیجهٔ مطالعاتش برای اصلاح زری بافی مورد استفاده قرار گیرد .

ادارهٔ انتشارات وروابط هنری

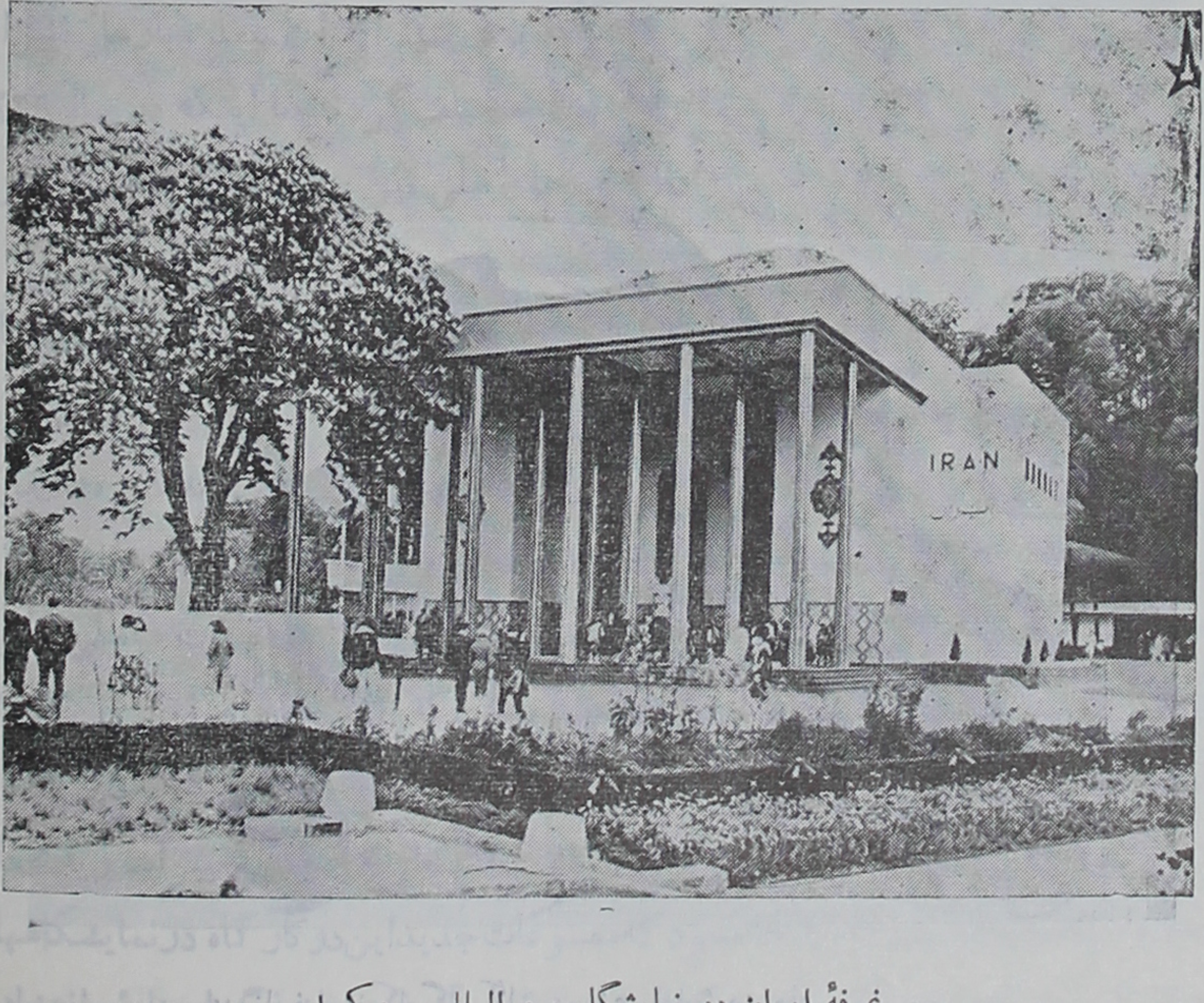
بمنظور ایجاد فعالیت هنری در بین مردم و برقرار نمودن روابط هنری بین

چند ظرف از کارگاه کاشی سازی ادارهٔ هنرهای زیبا

هنرمندان ایرانی وخارجی و معرفی هنر های ملی ایران بجهانیان و راهنمائی و سرپرستی دانشجویانی که خارج از کشور در رشته های هنری تحصیل مینمایند، ادارهٔ انتشارات وروابط هنری درسال ۱۳۳۵ تشکیل گردید.

ادارهٔ انتشارات وروابط هنری در مدت دوسالی که از تأسیس آن میگذرد اقدامات قابل ذکری نموده که از آن جمله تشکیل نمایشگاه مینیاتورهای ایران درسالهای ۳۵-۳۶ درشهرهای پراک ، ورشو ، پاریس ، لندن ، لاهه ، وین ، زوریخ ، وشرکت در نمایشگاههای بزرگ رم وتوکیو وهمچنین تهیه وتشکیل غرفهٔ ایران در نمایشگاه جهانی ۱۹۵۸ بروکسل میباشد. علاوه براینها، تشکیل کنسرتهائی ازهنرمندان داخلی وخارجی در تهران وتشکیل نمایشگاه لباسهای ایرانی در کاخ ابیض که همان نمایشگاه برای مدت دوماه هم در پاریس تشکیل ومورد توجه واقع شد، تأمین مخارج هنرجویان ایرانی در خارج کشور ، نشرمجلات موسیقی، نقش ونگار ، مردم شناسی ، هنرومردم، از کارهای این اداره میباشد.

غرفهٔ ایران در نمایشگاه بین المللی بروکسل

ادارهٔ موسیقی و بالت

ادارهٔ موسیقی کشور که مسئول امور موسیقی وهنرستان موسیقی بود درسال ۱۳۲۷ تشکیل شد، وزیر نظرمدیر کل نگارش وتبلیغات در وزارت فرهنگ انجام وظیفه مینمود و پس از تأسیس ادارهٔ کل هنرهای زیبا ، باین اداره ضمیمه وبنام ادارهٔ موسیقی وبالت ، مأمور سرپرستی ونظارت در کلیهٔ امور مربوط به موسیقی و هنرستانهای تابعه گردید .

هدف وبرنامهٔ ادارهٔ مذکور ، تعمیم واشاعهٔ موسیقی ملی وموسیقی غربی،جمع آوری وثبت وضبط آهنگهای ملی ومحلی ایران وتنظیم آنهابرای ارکستر، گردآوری و تنظیم ردیفهای قدیم موسیقی ایران و سرپرستی کلاسهای آزاد موسیقی وتشویق

تنی چند از اعضای گروه رقص وموسیقی محلی وملی ایران

موسیقی دانان میباشد .

هنرستانهای تابع این اداره عبارت است از هنرستان عالی موسیقی (دارای دوره‌های ابتدائی ـ متوسطه ـ عالی)، هنرستان موسیقی ملی، مدرسه آزاد موسیقی تهران

(کنسرواتوار)، هنرستان ملی بالت، هنرستان موسیقی تبریز، هنرستان آزاد شبانهٔ تبریز و هنرستان آزاد ملی موسیقی.

ادارهٔ موسیقی وبالت تاکنون خدمات قابل توجهی انجام داده که عبارت است از: نظارت و کمك به انجمنهای وابسته بادارهٔ هنرهای زیبا مانند انجمن دوستداران موسیقی (فیلارمونیك)، انجمن اشاعه واعلاء موسیقی وانجمن موسیقی ملی وهمچنین کمك به ایجاد انجمنهای موسیقی وبالت ورقصهای ملی وباستانی، خریدنت وآهنگهای محلی و ملی وضبط آنها برروی نوار و نگاهداری در صدا خانهٔ ملی، اعزام گروههای مختلف به نقاط کشور برای ضبط آهنگها ورقصهای محلی و تهیهٔ نت از این قبیل آهنگها، ایجاد گروه خوانندگان ملی (کر)، ایجاد ارکستر سمفونیك تهران و اجرای برنامه های ماهانه و فصلی توسط ارکستر مذکور، استخدام هنرمندان و استادان خارجی برای تدریس درهنرستان عالی موسیقی ورهبری ارکستر سمفونیك تهران، تشکیل ارکسترهای موسیقی ملی که تاکنون پنج ارکستر تشکیل گردیده، اجرای مسابقات سرود و موسیقی مدارس، نشر مجلهٔ موسیقی، نشر کتب مربوط بموسیقی، خرید آهنگهای موسیقی ملی وچاپ کردن آنها، اجرای کنسرت موسیقی ملی وسمفونیك درهنرستانها، تأسیس آزمایشگاه صدا شناسی، تأسیس کارگاه صفحه سازی، تشکیل ارکستر سازهای بادی، تأسیس هنرستانهای موسیقی در مراکز استانها، تکمیل و توسعهٔ کارگاههای سازشناسی بمنظور تهیهٔ آلات و ادوات موسیقی برای هنرجویان هنرستانها و اجرای برنامه‌های هنری در جشنها و پذیرائیهای رسمی دربار شاهنشاهی و دولت ووزارت فرهنگ.

سازمان سمعی و بصری

بمنظور تهیهٔ فیلمهای علمی وهنری وتربیتی برای استفادهٔ آموزشگاههای کشور وهمچنین تهیهٔ فیلمهای خبری وسایر وسایل آموزش سمعی و بصری، سازمان مذکور در سال ۱۳۳۰ تأسیس گردید.

کارهائی که این سازمان تاکنون انجام داده یا انجام دادن آنرا بعهده گرفته بشرح زیراست:

الف - تهیهٔ فیلمهای تربیتی، آموزشی، خبری، تاریخی، بهداشتی، ورزشی، کارهای فرهنگی، داستانهای قدیمی و آداب ورسوم ملی و توزیع آنها برای نمایش

درسینماها ودانشگاه ومدارس تهران وشهرستانها .

ب ـ تهیهٔ عکس ؛ فیلم تك وفیلمهای پیوستهٔ هنری ، آموزشی ، تاریخی، مناظر طبیعی واوضاع اجتماعی شهرها .

ج ـ چاپ کردن مجلات ورساله‌های هنری ، نشریات مربوط باداره‌ٔکل هنرهای زیبا وقبول سفارشهای مطبوعاتی از سایرمؤسسات دولتی وملی .

د ـ تهیهٔ نمودارها ، نقشهای برجسته وساده ، طرح نمونه (ماکت) ،کارهای نقاشی ، خط وغیره برای قسمتهای مختلف هنرهای زیبای کشور .

ه ـ تأسیس مراکز سمعی وبصری درمراکز استانها .

و ـ تأسیس کلاسهای آموزش روشهای مختلف استفاده ازوسایل سمعی وبصری برای معلمین شاغل خدمت و نمایندگان مؤسسات دولتی ، دانشجویان ، دانشسراهای مقدماتی ودبیرستانها .

ز ـ تهیهٔ علامات وزارتخانه‌ها ومؤسسات دولتی وملی وغیره .

ح ـ نشرمجلهٔ فیلم وزندگی ورساله های سازمان سمعی وبصری .

ط ـ تهیهٔ فیلم طرزتدریس دروس مختلف مانند فیزیك ، شیمی ، تاریخ طبیعی، جغرافیا ، تاریخ وغیره .

ی ـ تکمیل چاپخانهٔ فعلی سازمان و وسایل فیلمبرداری و عکاسی و نصب آزمایشگاه چاپ رنگی و همچنین تکمیل ساختمان سمعی و بصری در تهران ومراکز استانها .

ادارهٔ هنرهای نمایشی (دراماتیك)

نظربااینکه تآتر ترکیبی از کلیهٔ هنرهای‌زیبا وتنها وسیله‌ای‌است که باآن‌نویسنده وشاعر ونقاش وطراح وهنرپیشه وخواننده وهنرمندان دیگرمیتوانند احساسات‌رقیق و افکار لطیف خود را بیان کنند و چون هنر مزبور در میهن ما سابقهٔ زیادی ندارد و ادبیات فارسی باوجود دامنهٔوسیعش ، در مورد تآتر ونمایشنامه نویسی‌چندان پیشرفت نکرده است وترویج واشاعهٔ این‌هنر با اشکالات فراوانی که دارد بدون سازمان منظمی ممکن نبود لذا ادارهٔ کل هنرهای زیبا در سال ۱۳۳۶ اداره ای بنام ادارهٔ هنرهای دراماتیك تأسیس کرد .

هدف و برنامهٔ این اداره عبارت است از ترویج و اصلاح وضع تآتر در کشور ، تربیت هنرمندان کار آزموده ، آگـاه نمودن مردم از تآتر وتشویق آنان باین هنر از طریق نشرمجلات و اجـرای برنامه‌های تآتر بمنظور تهذیب اخلاق عمومی ، توزیع کتابهای مفیدهنری بین دانش‌آموزان ودانشجویان ، مساعدت بگروههای خواستاران هنر، ترتیب مسابقه‌های نمایشنامه نویسی ، ترجمه و نشرنمایشنامه های خـارجی از بهترین نویسندگان دنیا ، ترجمهٔ مقالات مـربوط بهنرهای دراماتیک برای درج در مجلات ، تشکیل مجالس سخنرانی ، ترتیب مسابقات هنری وتشکیل جشنهای تآتر در تهران از خواستاران هنر، مسافرتهای هنری با اعزام گروههای نمایشی بشهرستانها ؛ تأسیس کلاسهای هنرپیشگی ، نمایشنامه نویسی ، صحنه سازی ،کار گردانی و نمایش عروسکی ،فن بیان وخطابه؛ تأسیس کتابخانه‌وجمع‌آوری‌آثار دراماتیک ونمایشنامه‌های فارسی وتعزیه‌هاوجمع‌آوری‌عکسهای مربوط به‌تاریخ پیشرفت نمایش درایران،تشویق وراهنمائی‌دوستداران تآتر وتشکیل انجمنهای نمایش در تهران وشهرستانها .

ادارهٔ هنرهای در اماتیک تاکنون کارهای قابل توجهی انجام‌داده که ازآنجمله‌ـ است :

خرید مجموعه‌ای مرکب ازدویست وپنجاه نمـایشنامه که از آغاز پیدایش تآتر درایران تاکنون بچاپ رسیده است ، نشررسالهٔ اخبار هنری که هر دوهفته یکبارچاپ ورایگان در اختیار علاقمندان گذارده میشود ، نشرمجلهٔ نمایش ، تشکیل تالارنمایش در ادارهٔ هنرهای در اماتیک‌برای اجرای‌برنامه‌های هنری ، تشکیل مسابقهٔ نمایشنامه‌ـ نویسی با تخصیص جوایزی برای برندگان ، اجرای نمایشنامه‌های عروسکی در تهران وغالب شهرستانهای کشور ،شرکت در جشن هنری سال جاری آتن ؛ تشکیل کلاسهای صحنه‌سازی‌وطراحی، نمایشنامه نویسی،کار گردانی و نمایش عروسکی. بعلاوه، کلاسهای دیگری برای تجزیه وتحلیل‌وتمرین‌آثارنویسندگان بزرگ ومعروف دراماتیک‌جهان دایرنموده که فعلاً ده نفراز علاقمندان درآن شرکت‌مینمایند .

ادارهٔ آموزش

برای نظارت بر امور هنرستانهای هنرهای زیبا در مرکزوشهرستانها و تنظیم برنامه وساعات دروس آنها ، درسال ۱۳۳۰ ادارهٔ آموزش تشکیل گردید . هنرستانهای

تابع این اداره عبارت است از:

الف ـ هنرستان کمال الملک که برای تعلیم علاقمندان بقسمتهای نقاشی ،مجسمه ـ سازی ، مینیاتور ، تذهیب ، نقشهٔ قالی و کاشی تشکیل شده . این هنرستان مجانی و آزاد

گلدان ساخت کارگاه کاشی سازی هنرهای زیبا ـ طرح از آقای حریرساز

وساعات کارش بعدازظهرها است تا علاقمندانی که کارهای دیگری دارند بتوانند از آن استفاده نمایند .

ب ـ هنرستان هنرهای زیبای پسران که در سال ۱۳۳۲ تأسیس گردیده و در آن رشته‌های نقاشی ، مجسمه‌سازی وهنرهای تزیینی تدریس میشود . دورهٔ این هنرستان سه سال است وفارغ‌التحصیلان آن گواهینامه‌ای که معادل دورهٔ کامل متوسطه میباشد دریافت میدارند .

ج ـ هنرستان هنرهای زیبای دختران که بشرح هنرستان پسران است .

د ـ هنرستان هنرهای زیبای اصفهان که دارای رشته‌های نقاشی، مجسمه‌سازی، هنرهای تزیینی، منبت ونقره‌کاری‌میباشد . دورهٔ این هنرستان شش سال‌است وداوطلبان را با داشتن گواهینامهٔ شش سالهٔ ابتدائی میپذیرد و فارغ‌التحصیلان آن دیپلمهٔ کامل متوسطه میباشند .

ه ـ هنرستان نقاشی پسرانهٔ تبریز که درسال ۱۳۳۶ تأسیس گردیده است .

و ـ کلاسهای‌حسن خط که فعلاً چهار کلاس ازسال ۱۳۳۰ تاکنون در تهران دایر است و داوطلبان زیرنظر استادان‌مبرز بفراگرفتن این هنرباستانی ایران مشغول‌میباشند .

هدف‌وبرنامهٔ ادارهٔ آموزش، تأسیس هنرستان نقاشی دختران در سال جاری در تبریز وهمچنین تأسیس دانشسرای هنری در تهران ومراکزاستانها برای تربیت هنرآموز نقاشی ، خط و موسیقی در دبستانها و دبیرستانها است ؛ اساسنامهٔ این هنرستان در دست تهیه میباشد . ادارهٔ هنرهای زیبا مصمم است که بتدریج درهریك از مراکز استانها دوباب‌هنرستان‌هنرهای‌زیبابرای تعلیم‌پسران ودختران دررشته‌های‌هنری تأسیس نماید .

موزهٔ مردم‌شناسی

همانطور که گفته شد، یکی از مؤسسات ادارهٔ کل هنرهای زیبای کشور، موزهٔ مردم‌شناسی میباشد و نظر به اهمیتی که این موزه دارد، قدری بتفصیل در اطراف آن بحث میشود.

دولت ایران پس از جنگ بین‌المللی اول، دست بیک رشته اصلاحات مهم اجتماعی زد که از نظر پیشرفت تمدن برای مردم این سرزمین کاملاً ضرورت داشت. هدف و نتیجهٔ این اصلاحات، شهرنشین شدن صحراگردان و تأسیس مدارس در نقاط دور و نزدیک کشور ورواج عادات و رسوم شهرنشینان بین افراد قبایل و دهقانان بود. نظر باینکه در اثر این اصلاحات و تحولات، رسوم و عادات قدیم محلی و صنفی و طبقاتی میهن ما در حال تغییر و از بین رفتن بود و هیچگونه آثاری از آن نمیماند و این امر از نظر فرهنگ ملی ما ضایعهٔ بزرگی بشمار میرفت، لذا در دورهٔ سلطنت رضاشاه کبیر، وزارت فرهنگ تصمیم گرفت بمنظور جمع‌آوری و حفظ آثار فرهنگ عامه و عادات و آداب و رسوم این سرزمین، موزه‌ای بنام موزهٔ مردم‌شناسی در تهران تأسیس نماید.

ابتدا بوسیلهٔ رؤسای فرهنگ شهرستانها، تعداد زیادی لباس زن و مرد عشایر به موزهٔ مردم‌شناسی فرستاده شد ولی این لباسها همراه با اطلاعات مربوط به طرز و مواقع پوشیدن آنها نبود.

موزهٔ مردم‌شناسی از همان زمان شروع بساختن مجسمه‌های مومی نمود و تعدادی از این لباسها را بآنها پوشانید. ولی طرز پوشاندن لباسها از روز اول با طریقهٔ علمی مطابقت نمیکرد زیرا اولاً از هر ناحیه، تمام لباسهای آن ناحیه فرستاده نشده بود، مثلاً میان اکراد در حدود سی نوع لباس مرسوم است که موزهٔ مردم‌شناسی فقط چندنوع آنرا دارد

کرد سنندجی

حکیم‌باشی - قرن سیزده هجری قمری

ثانیاً ازبعضی نقاط اصلاً لباس فرستاده نشده‌بود مثلاً ازمازندران هیچ‌نمونهٔ لباسی در موزهٔ مردم‌شناسی نیست . تنها راه‌حل این‌موضوع آنست که بتمام نقاط ایران مخصوصاً میان عشایر، هیئتهائی فرستاده‌شود که‌عادات‌ورسوم ولهجه‌ها وترانه‌ها وداستانهای آنانرا مطالعه نموده تمام وسائل مادی مربوط بزندگی آنها را مانند لباس وابزار کار وزراعت وبچه‌داری‌وغیره خریده وبه‌موزهٔ مردم‌شناسی‌بیاورند وخصوصاً عکسهای‌بزرگ سیاه ـ وسفید ورنگین وفیلمهای صدادار اززندگی آنان بردارند .

ادارهٔ موزه‌ها وفرهنگ عامه درسال ۱۳۳۷ برای اولین‌بار این‌عمل را در مورد گیلان انجام‌داد ونتیجهٔ آن ، نمایشگاه بزرگی از گیلان است که درابتدای سال ۱۳۳۸ درکاخ ابیض برپا گردید وبه‌نقاط‌دیگر میهن مانیز هیئتهائی بهمین‌منظور، بتدریج‌اعزام خواهد شد .

درمورد تهیهٔ داستانها وترانه‌های محلی نسبتاً پیشرفت مهمی حاصل‌شده و چند کتاب مربوط به‌افسانه‌های کهن‌ایران تهیه گردیده وترانه‌ها نیز بوسیلهٔ ادارهٔ کل‌هنرهای زیبا ضبط وچاپ شده ولی درمورد مطالعهٔ عادات ورسوم ووسایل مادی زندگی مانند ابزارکار وزراعت وبچه‌داری‌وغیره ، اقدام‌کافی هنوز صورت نگرفته، بااینحال‌درتهران مقدار قابل‌توجهی ازلباسهای عهدقاجاریه خریداری شده‌است .

موزهٔ مردم‌شناسی اکنون دریك‌بنای کوچك وقدیمی جا گرفته که چون اصولاً برای موزه‌بودن ساخته نشده‌است نمیتواند احتیاجات آنرا برآورد . ولی بااینحال ، در جریان سال ۱۳۳۷، تغییرات مهمی درموزهٔ‌مردم‌شناسی‌داده شده وحفظ اشیاء‌ونشاندادن آنها ، بااصول‌علمی‌جدید موزه‌داری تطبیق وبرای‌هرشیئ فیش‌مخصوصی‌ترتیب‌داده ـ شده واکنون مشغول عکسبرداری ازاشیاء مزبورمیباشند تاعموم مردم‌را از آنها آگاه سازند ولی‌بعلت کم‌بودن‌جا وفقدان وسایل روشنائی‌جدید ،آنطور که لازم‌است‌پیشرفت حاصل نمیگردد .

موقعی که موزهٔ مردم‌شناسی بوجودآمد دستور ساختن بنای بزرگی برای این منظور درکنار موزهٔ ایران باستان نیز صادر شد . ساختمان مزبور آغاز گردیده ولی

مرد بلوچ

هنوز تمام نشده‌است. پس از اتمام آن ، موزهٔ مردم شناسی خواهد توانست هر هفته نمایشگاههای موقتی ازرقصها وآوازهای محلی وطرز زندگی وهنر و صنعت وطریقهٔ زراعت وبچه‌داری وعروسی وسایرعادات ورسوم مردم هرناحیه ترتیب‌دهد .

برای تربیت اعضاء هیئتهائی که لازم‌است بولایات فرستاده شود ، از هم اکنون ادارهٔ موزه‌ها وفرهنگ عامه مشغول اقدام‌است وامید میرود تاچندسال دیگر، درروشن نمودن این‌قسمت ازفرهنگ ملی‌ما توفیق‌کامل بیابد .

زن اعیان کرد - قرن سیزده هجری قمری

مجلس سمت‌راست : یکنفر روحانی برای دو نفر دهاتی مسائل مذهبی را توضیح میدهد.
مجلس سمت چپ : مالك ، کدخدا و رعیت را نشان میدهد.

دانشجویان اعزامی به خارجه

اولین گروه اعزامی بخارج که مرکب از عده‌ای محصل و کارگر بودند در دورهٔ سلطنت فتحعلیشاه قاجار بهمت فرزند وولیعهد اوعباس میرزا برای احداث کارخانه‌های ماهوت بافی و توپ ریزی واسلحه سازی و اطلاع از صنعت چاپ سربی به‌انگلستان و روسیه رهسپار گردیدند. در دوران سلطنت ناصرالدین شاه قاجار نیزهفتاد و پنج نفر محصل باروپافرستاده شدند. از آن‌ببعد اشخاصی‌فرزندان خودرابرای تحصیل‌بفرنگستان میفرستادند.

اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر که ازاوان سلطنت خود برنامه هائی برای عمران وآبادانی واستفاده ازمنابع زیر زمینی و تعلیم و تربیت جوانان کشور داشتند و اجرای این امورمهم نیزجزازراه تعلیم وتربیت وتهیهٔ عدهٔ‌کافی متخصص امکان پذیر نبودتصمیم گرفتند که هرسال عده‌ای محصل‌بهزینهٔ دولت بخارج از کشور اعزام شود وبدینمنظور قانون اعزام محصل بخارج در اول خرداد ماه ۱۳۰۷ از تصویب مجلس شورای ملی گذشت ودرهمان سال اولین دورهٔ محصلین دولتی به‌اروپا اعزام گردید.

اعزام محصلین دولتی بخارجه تاسال ۱۳۲۰ ادامه داشت و در نتیجه عدهٔ زیادی معلم ومتخصص دررشته های پزشکی، تعلیم وتربیت، حقوق، اقتصاد وتجارت، فلسفه، قسمتهای مختلف مهندسی، صنوف سه گانهٔ ارتش (زمینی، دریائی، هوائی)، بیسیم و تلگراف، کشاورزی، گمرک، علوم، طبیعیات، شیمی، فیزیك، معماری، ذوب‌آهن، موسیقی، زبان وادبیات خارجی وغیره ازدانشگاهها ومدارس عالیه فارغ التحصیل شده وبرای خدمت بکشورمراجعت نمودند وباکمك‌آنان، قبل ازسال ۱۳۱۵ دانشکده های پزشکی، فنی، حقوق ودانشسرای عالی تأسیس گشته وسپس مجموع این دانشکده ها،

دانشگاه تهران راتشکیل دادند که درسال مزبورافتتاح شد .

شاهنشاه فقید بقدری برای تحصیل در خارج از کشور اهمیت قائل بودند که فرزند وولیعهد والاگهرشان اعلیحضرت همایون محمد رضاشاه پهلوی رانیز در تاریخ ۱۳شهریور ماه ۱۳۱۰ پس ازپایان تحصیلات مقدماتی درایران، برای تکمیل تحصیلات متوسطه وعالی بکشورسویس اعزام فرمودند . متأسفانه درسال ۱۳۲۰ نایرهٔ جنگ دوم جهانی بایران نیز کشانده شد ودراعزام محصل بخارج وقفه‌ای حاصل گردید ولی بمحض اتمام جنگ ورفع گرفتاریهامجدداً ازطرف دولت باعزام محصل بخارج اقدام شد .

ازاهم این اقدامات ، اعزام شاگردان رتبه اول دانشکده های مختلف باروپاو امریکا است که حسب‌الامر ذات ملوکانه عملی شد ودردیماه سال ۱۳۳۲ قانون آن از تصویب مجلس گذشت .

ضمناً برای آنکه محصلین‌ایرانی غیردولتی درخارج از کشور دچار مضیقهٔ مالی نشوند ارزبنرخ رسمی دولت که بانرخ بازار آزاد تفاوت فاحش داشت دراختیارآنان گذارده شد وبموجب قانون مقرر گردیدبمحصلینی که تا۲۳ تیرسال۱۳۳۶ دردانشگاهها ومدارس معتبرخارجی بتحصیل رشته‌های مجاز ازقبیل پزشکی، علوم، مهندسی، تعلیم وتربیت اشتغال دارند ازبودجهٔ دولت وسازمان برنامه بترتیب زیر کمک هزینهٔ رایگان پرداخت شود :

دانشجویان مقیم امریکا ماهیانه ازپنجاه تاصد دلار .

دانشجویان مقیم اروپا وسایرممالك ماهیانه بیست لیره .

این کمك هزینه که تقریباً معادل بیش از نصف کلیهٔ مخارج اقامت و تحصیل در خارج برای یك جوان دانشجواست ، مساعدت بسیار مهمی بزندگی دانشجویان‌ایرانی نموده‌است . و نیز برای اینکه رفتار ووضع تحصیل دانشجویان ایرانی در خارج کشور مورد مراقبت خاص قرار گیرد ادارات سرپرستی دراروپا وامریکا تأسیس شده‌است که

شاهنشاه شاگردان اول دانشکده‌ها را پیش از عزیمت بخارج مورد تشویق وتفقد قرار میدهند.

همه گونه کمک وراهنمائی را بدانشجویان مبذول میدارند.

ضمناً برای انجام دادن کار های فرهنگی دانشجویان اعزامی وراهنمائی جوانانی که قصد تحصیل درخارج از کشور دارند اداره‌ای بنام ادارهٔ دانشجویان اعزامی در وزارت فرهنگ باکارمندان کافی تأسیس شده‌است.

آمار دانشجویان مقیم خارج از کشور (امریکا، اروپا، آسیا و مصر) بقرار زیر است:

نام قاره	دانشجویان دولتی وسازمان برنامه	دانشجویانی که کمك هزینه میگیرند	دانشجویان بهزینهٔ شخصی
اروپا و آسیا	۱۲۵ نفر	۲۱۷۷ نفر	۶۵۳۳ نفر
امریکا	۱۶۲ نفر	۱۲۱۱ نفر	۲۰۶۰ نفر
جمع	۲۸۷ نفر	۳۳۸۸ نفر	۸۵۹۳ نفر

جمع کل ۱۲۲۶۸ نفر

باین ترتیب در پایان سال ۱۳۳۷ بیش از دوازده هزار نفر دانشجوی ایرانی در خارج از کشور بتحصیل اشتغال داشته‌اند. امید میرود که این دانشجویان پس از فرا گرفتن علوم وفنون، مراجعت کرده دین خود را به میهن عزیز ادا نمایند.

مبارزه بابیسوادی

هدف وزارت فرهنگ از مبارزه بابیسوادی آشنا ساختن اکابر و مردمی که از تحصیل محروم مانده‌اند ، بزندگی بهتر وبالا بردن سطح اطلاعات عمومی است . این فکردر سال ۱۳۱۵ دردورهٔ سلطنت شاهنشاه فقید ، مورد اجرا قرار گرفت وعدهٔ زیادی ازطبقات مختلف در کلاسهای سالمندان بتحصیل مشغول شدند .

طبق آمارموجود، در سال ۱۳۱۹ ، ۱۵۰۰۰۰ نفر در کلاسهای اکابر مشغول تحصیل بوده وازخواندن ونوشتن برخوردار میشدند .

بعد ازشهریور ۱۳۲۰ برنامهٔ تعلیمات اکابر بعلت مشکلات فوق‌العاده که اشغال کشور ازطرف نیروهای بیگانه بوجودآورد ،کاهش یافت وقوس نزولی پیمود بطوری که درسال تحصیلی ۳۴-۳۵ به ۱۲۰۰۰ نفرتقلیل یافت .

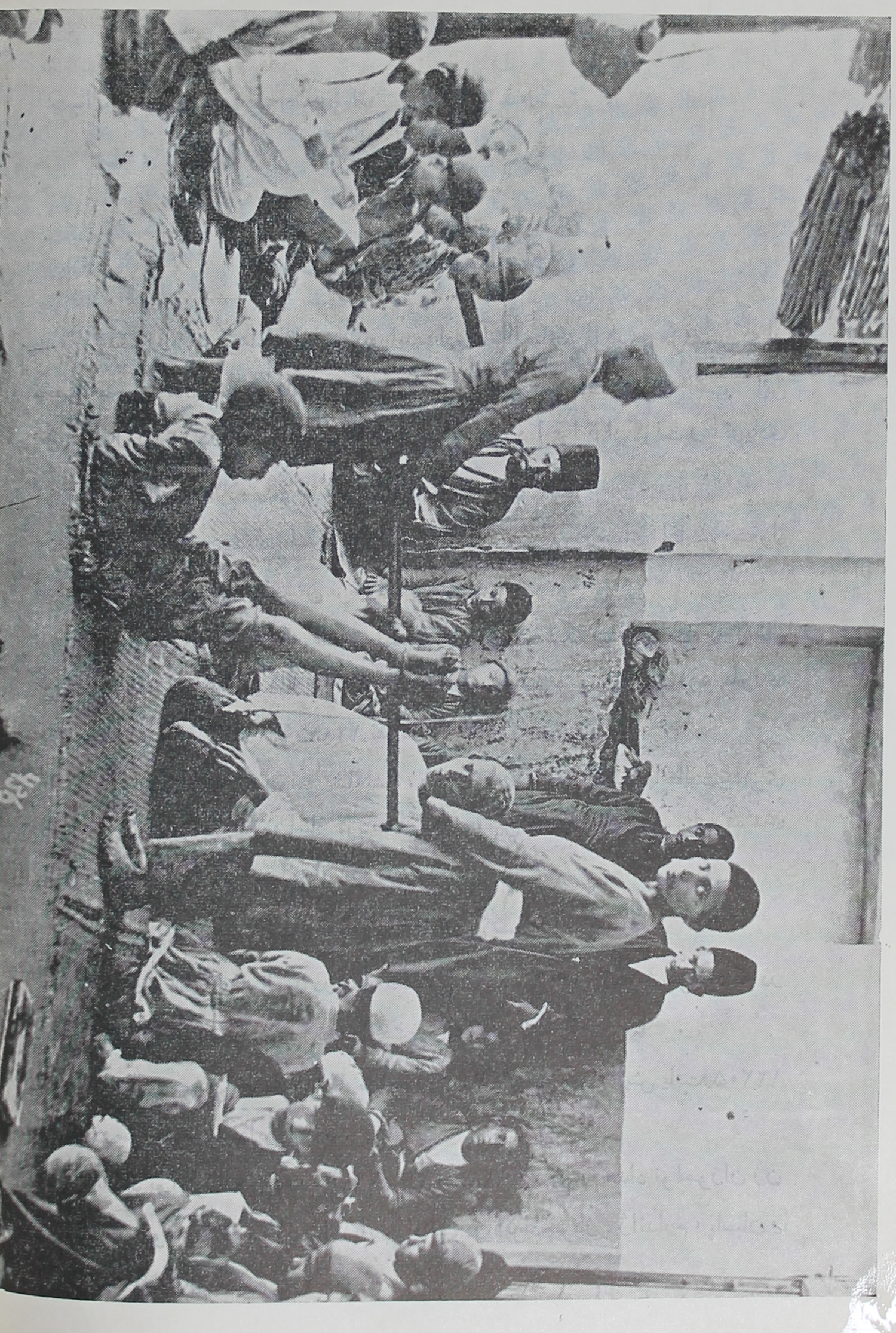
بفرمان اعلیحضرت همایون‌شاهنشاه ، مبارزهٔ بابیسوادی مجدداً بافعالیت‌بیشتری ازمهرماه ۳۵درسراسر کشورآغاز گردید و کلیهٔ معلمین‌دراین جهادمقدس باعلاقمندی کامل در کلاسهای اکابر، عهده دار تدریس شدند.

آمار کلاسهای مدارس شبانه

تعداد نوآموزان سالمند در سال تحصیلی ۳۵ - ۳۶ ، ۲۳۱۷۰۱ نفر بود که در ۶۸۵۸ کلاس درسراسر کشور به تحصیل مشغول بودند .

درسال تحصیلی ۳۶-۳۷، آمارنوآموزان به۲۵۱۳۴۷ نفرافزایش یافت‌و۱۲۳۰۵ کلاس درسراسر کشور دایر گردید .

تعداد نوآموزان مرد درسال ۳۶ - ۳۷ ، ۱۹۹۷۸۵ نفر و تعداد نوآموزان زن ۵۱۵۶۲ نفر بود . علاوه براین برای با سواد نمودن افراد سرباز ، ژاندارم ، پاسبان و زندانی نیز کلاسهائی تأسیس گردید .

درسال تحصیلی ۳۶-۳۷ ، ۱۷۹۰۷ ژاندارم، ۱۷۰۹۳ پاسبان وزندانی و ۹۰۰۰۰ سرباز درکلاسهای اکابر مشغول تحصیل بوده‌اند.

طبق آخرین آمار، درپایان اسفند ماه ۳۷، تعداد ۵۹۳۲۲ نفرزن و ۲۴۵۹۳۱ نفر مرد در ۱۲۴۶۳ کلاس درسراسر کشور بتحصیل مشغول بوده‌اند و بعلاوه در پایان ماه مزبور ۹۰۰۰۰ نفرسرباز در ۳۰۰۰ کلاس و ۱۰۵۰۰ نفرژاندارم در ۳۱۴ کلاس و ۵۹۳۸ نفرپاسبان وزندانی بتحصیل اشتغال داشته‌اند.

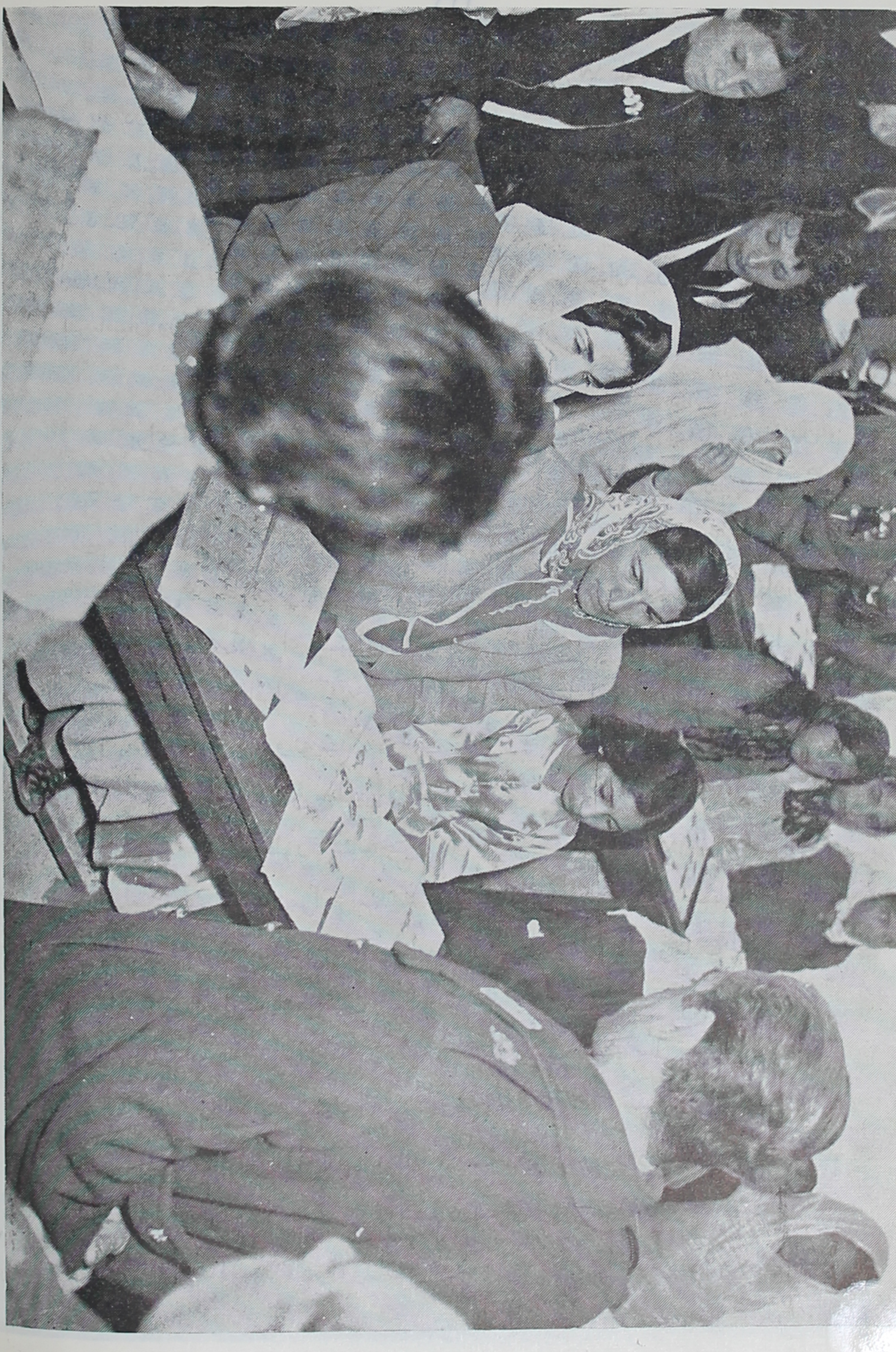
کتب جدید

برای اینکه نوآموزان سالمند، درمدتی کوتاه وباکمترین اهتمام، خواندن و نوشتن رابیاموزند، کتب جدیدی بنام «همه با سواد میشویم» و «چگونه بهتر زندگی کنیم» بااستفاده ازروش سمعی وبصری وآخرین تجربیات علمی وعملی تدوین گردید و باقیمت نازلی دراختیار نوآموزان سالمند قرارداده‌شد ومعلمین اکابربا استفاده‌ازاوراق وکارتهای مصوری که برای تسهیل درامرتدریس چاپ شده باآسانترین روش‌تعلیماتی، خواندن ونوشتن رابافراد میآموزند بطوریکه بعدازچهارماه، یك نوآموزشصت ساله، بخوبی میتواند بخواند وبنویسد.

برای آشنا ساختن معلمین و افسران مأمور اجرای تعلیمات اکابر، کلاسهای کارآموزی خاصی بمنظور آشناساختن آنان بروش جدید تعلیم، درتهران ایجاد شده ومورداستفادهٔ نمایندگان مراکزاستانهای فرهنگی نیزقرارگرفته‌است. ضمناً بآموزگاران توصیه شده است که با پند و اندرز های مفید، مردم بیسواد را بوظایف خانوادگی و اجتماعی وطرز سلوك باهموطنان خود آشنا سازند.

دربرنامهٔ پنج ساله‌ای که درنظرگرفته شده و از ابتدای سال تحصیلی ۳۷ - ۳۸ بمرحلهٔ اجرا درآمده، کلاسهای اکابر بتدریج بمدارس شبانه تبدیل خواهد شد وبرای نوآموزانیکه کتابهای اول ودوم و برنامهٔ دوسالهٔ اکابر را بپایان رسانیده و موفق باخذ گواهینامه شده‌اند، کلاسهای پنجم وششم درتهران وشهرستانها دایرشده است.

برای آشنا نمودن نوآموزان بوظایف ملی، دینی و اخلاقی و راهنمائی آنان

بزندگی بهتر ، مجالس سخنرانی درمراکز شهرستانها ترتیب داده میشود و همچنین جزواتی که هریك شامل یکی از مسائل اجتماعی ، بهداشتی ، تدبیرمنزل است بابهای ارزان دراختیارنوآموزانیکه خواندن ونوشتن رافرا گرفته باشند قرارداده خواهدشد .

در نظر است مدارس شبانه بمدارس حرفه‌ای تبدیل گردد بدین ترتیب که یك شب درهفته بجای تدریس موادعلمی، ببانوان، خیاطی، طباخی، خانه داری،تدبیرمنزل، بچه‌داری وبه‌آقایان، درودگری، آهنگری، سیمکشی ونظایر آن آموخته شود .

یکی از کلاسهای مبارزه با بیسوادی

دراینجا این نکته یادآوری میشود که اشتیاق مردم برای شرکت در کلاسهای مبارزه با بیسوادی بحدی است که در سال تحصیلی ۳۷-۳۸ بااینکه ۵۴۴۷ کلاس اضافه بر کلاسهای سال قبل برای پذیرش نوآموزان دایر شده بود ، در بعضی کلاسها تعداد محصلین به ۳۵ تا ۴۵ نفربالغ میشد .

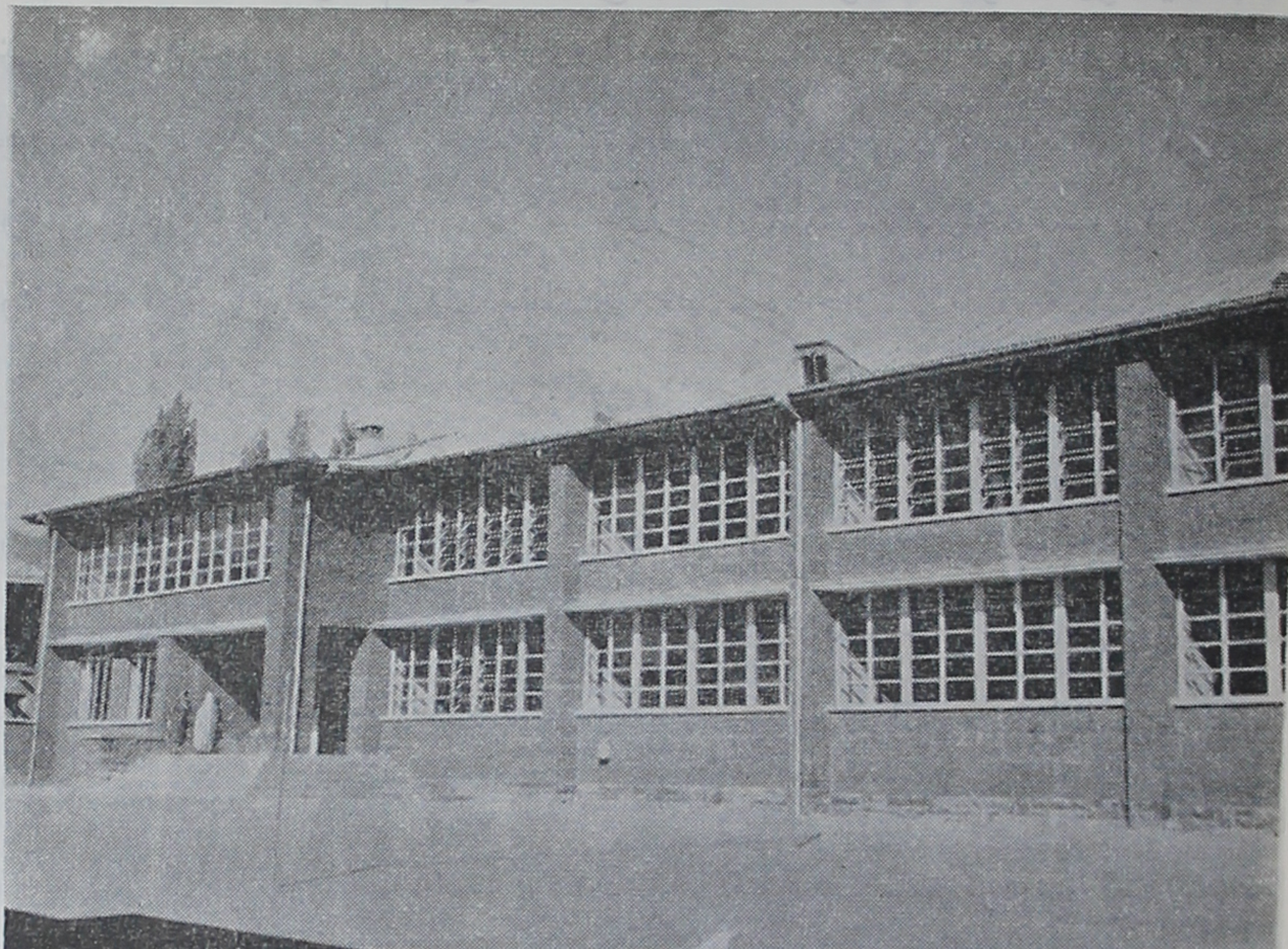
پیش بینی میشود درصورتیکه برنامه بهمین نحوتوسعه وپیشرفت یابد ،حداکثر تاده سال دیگرریشهٔ بیسوادی ازاین کشور رخت بربندند .

موقوفات

یکی از سنت های حسنهٔ نیاگان نیکوکارما ، ایجاد موقوفات و صدقات جاریات است که برای ادارهٔ امورمذهبی و حفظ آداب و عادات وسنن پسندیدهٔ قوم ایرانی و نگاهداری مؤسسات خیریه ودستگیری ازدرماندگان ، تمام یاقسمتی از اموال خود و ازبهترین آنرا بصورت وقف باقی میگذاشتند تادرآمد آن به‌مصارفی که دروقفنامه‌ها با شرایط خاصی‌تعیین میکردند برسد. موضوع وقف درایران منحصربدورهٔ اسلامی‌نیست بلکه نیکوکاری ذاتی وملی‌ما، دردوران قبل ازاسلام نیزمظاهر درخشانی دارد واز آن جمله است موقوفات‌آتشکدهٔ معروف نوبهار دربلخ که بتولیت وسدانت خانوادهٔبزرگ و اصیل برمکیان اداره میشده است . دردوره های اسلامی که دین حنیف اسلام مردم‌را بیاری و کمك درماندگان‌ومستمندان‌دعوت کرده، این خصلت پسندیده را در ایرانیان بیدارترودرخشنده‌ترنموده است . درتاریخ موقوفات ایران‌نمونه‌های بسیارشگفت‌انگیز وجود دارد ازقبیل مدارس بزرگ درشهر های مهم ایران که خواجه نظام‌الملك دایر کرد مانند مدرسهٔ نظامیهٔ بغداد ونیشابور وغیره وموقوفات زیادی که برای نگاهداری طلاب علوم ومدرسین و خدام وکتابخانه‌ها بر این مدارس وقف نمود ونیز موقوفات بسیاری که خواجه رشید الدین فضل‌الله وزیر برای ربع رشیدی وکتابخانهٔ بزرگ‌آن ایجاد نمود .

موضوع وقف وموقوفات در ایران هنگامی بمنتها درجهٔ اهمیت خود رسید که حکومت ایران بخانوادهٔ صفویه انتقال‌یافت . پادشاهان صفوی وبه پیروی ازآنان‌اعضاء خاندان سلطنت وبتأسی ازخانوادهٔ سلطنت عموم ثروتمندان و متمکنان ایران در وقف کردن اموال خود درراه خدا وائمهٔ هدی و ترویج دین و شعائرتشیع بایکدیگرمسابقه گذاشتند وبطوریکه معروف است یکی ازپادشاهان صفوی که گویا شاه عباس کبیربوده گفته‌است جزانگشتری که دردست‌دارم همهٔ ثروت ومایملك من وقف برخاندان رسول

و آل علی است و حتی میگویند بعد از ساختن مسجد شاه معروف اصفهان خواست
که املاکی برای ادارهٔ امور مسجد وقف کند ولی در شهر اصفهان ملك و مزرعه‌ای که
وقف نباشد یافته نشدومجبور گردید از شهرهای دیگر اصفهان املاکی خریداری ووقف
گرداند. اگرهم این گفته‌ها اغراق باشد قدر مسلم اینست که در ایجاد موقوفات وصدقات
جاریات برای حفظ حیات درماندگان وترویج دین اسلام ، ازشاه تا رعیت راه افراط

یکی از دبستانهائی که ازمحل در آمد اوقاف در تهران بنا شده

میپیمودندووقف کردن اموال جزوعادات وسنن خانواده‌های بزرگ واصیل ایرانی وباصطلاح
یکی از کارهای مد آنروز شمرده میشد وشاید اگر قیام نادر وانقلابات دورهٔ سلطنت آن
پادشاه جهانگیر نبود که یکباره تمام موقوفات را مصادره کرد وجزو خالصهٔ دولتی قرارداد
ویا تحولات وهرج ومرج های اواخر سلطنت نادرشاه تا ابتدای سلطنت قاجاریه پیش
نمیآمد ، اکنون بیش از نیمی از کشور ایران بصورت موقوفات باقی‌مانده بود. وقف-
نامه‌های قدیمی بسیار در دست داریم که درهریك از آنها متجاوز از ده‌ها آبادی وقریه و

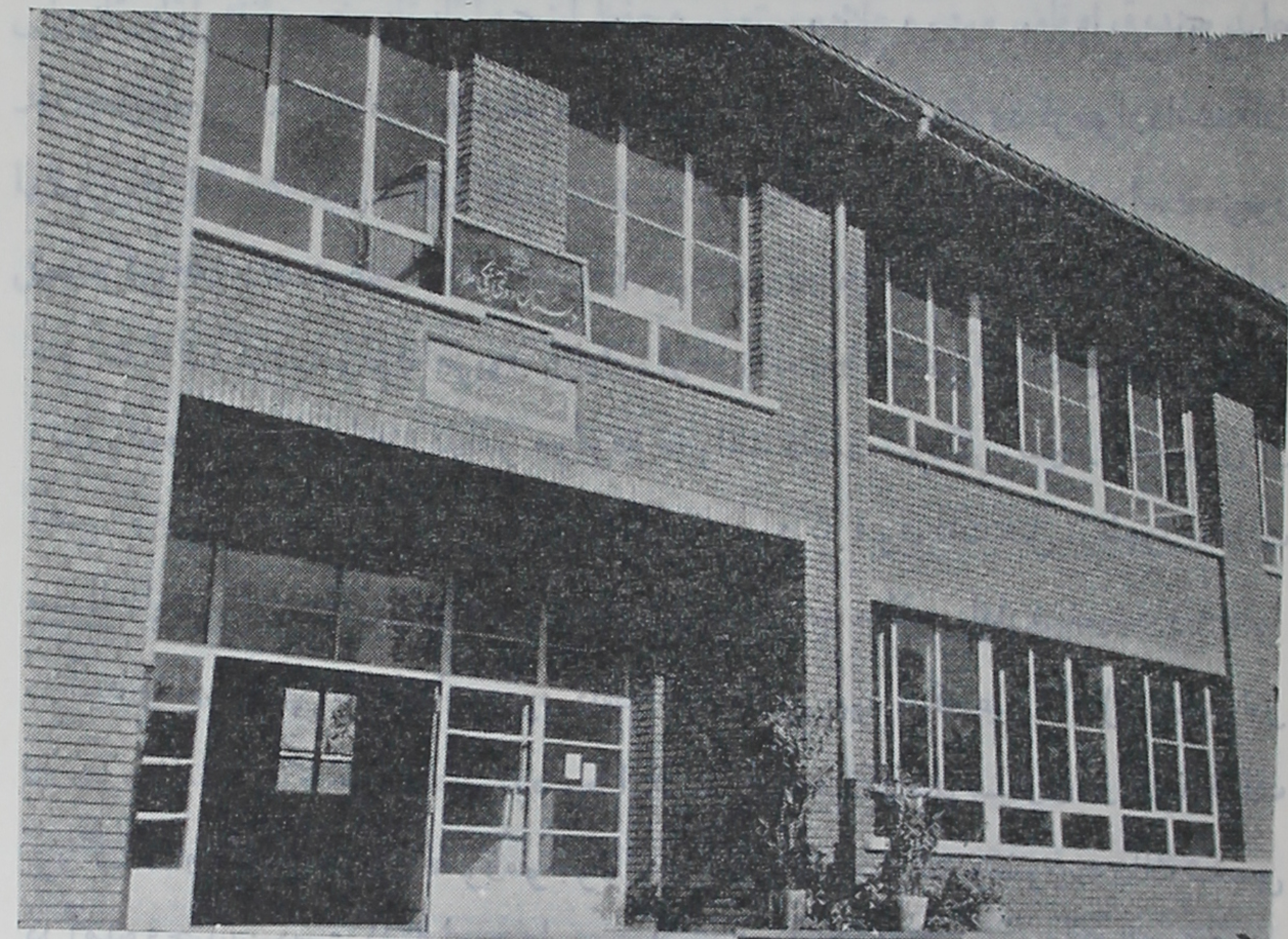
مزرعه بانام ونشان وقف شده وموقوفات مزبور اکنون یا بصورت خالصه دولتی است و یااشخاصی بنام ملك تصرف کرده‌اند .

موقوفات ازصدرمشروطه - موقوفات‌ایران برحسب مقررات وقفنامه، بدون اینکه دردفاتر معینی ثبت وضبط شده باشد دراختیار ودردست متولیان و متصدیان آن اداره میشده که درآمدآنرا کم وبیش بمصارفی که واقفان مقرر داشته‌بودند میرسانیدند. قسمتی ازموقوفات‌مزبوربعلت درستکاری‌وبا ایمانی سلسلهٔ‌تولیت تاکنون باقی‌وبرقرار مانده وقسمت عمدهٔ‌آن هم ازمیان رفته وبصورت ملك موروثی در آمده‌است . اکنون موقوفاتی که تاریخ وقفنامهٔ‌آن قبل ازسلسلهٔ‌آل قاجار باشد بندرت یافته میشود وغالب موقوفاتی که فعلاً باقی‌است اززمان سلطنت‌فتحعلی شاه قاجاربااین طرف میباشد .

بعد ازبرقراری مشروطه ، اولین قانونی که برای حفظ موقوفات وثبت و ضبط آن ازمجلس شورای ملی ایران گذشت قانون۲۸ شعبان ۱۳۲۸ هجری، قمری است که در آن قانون ، ایجاد ادارهٔ اوقاف وادارهٔ تحقیق پیش بینی ومقررشده‌است که‌موقوفات بایستی تحت‌نظارت اوقاف اداره‌شود تاازحیف ومیل اصل رقبات جلوگیری وبردرآمد ومخارج آن هم نظارت شود ونیز تکلیف موقوفات مجهول التولیه ومجهول‌المصرف و نحوهٔ اداره ومصرف در آمدآن معین گردیده‌است . پس‌از تصویب این قانون ادارهٔ کل اوقاف که یکی ازادارات تابعهٔ وزارت فرهنگ شمرده میشد تأسیس گردید و کم وبیش درامورموقوفات‌عامه نظارت نمود . از آن تاریخ ببعد رقبات موقوفات‌درایران‌بتدریج وارد دفاتر موقوفات شد و تحت ضابطهٔ نسبتاً صحیحی درآمد و متولیان و متصدیان کمتر توانستند دراصل رقبات وعین موقوفات تصرفات خلاف شرع وقانون بنمایند ولی قانون مزبور کافی نبود که دولت بتواند آنطور که لازم است درامر موقوفات نظارت صحیح بنماید واعمال متولیان ومتصدیان رادقیقاً بازرسی کند .

قانون دیماه ۱۳۱۳ - درزمان‌سلطنت اعلیحضرت‌رضاشاه کبیر،بدنبال‌اصلاحات اساسی که درسازمان اداری‌واجتماعی کشوربعمل‌آمد، نسبت بقانون اوقاف وادارهٔ‌امور موقوفات عامه نیزتجدید نظر گردید . بنابه پیشنهاد دولت وقت دردیماه ۱۳۱۳ شمسی

قانونی مشتمل بر ده ماده ازمجلس شورای ملی ایران گذشت وماده دهم آن قانون، تهیه و تدوین آئین نامهٔ اجرائی قانون مزبور را با تصویب هیئت وزیران اجازه داد. این قانون اداره کردن موقوفات مجهول التولیه و بلامتولی رابعهدهٔ ادارهٔ کل اوقاف گذاشت و نیز نظارت دولت رابر کلیهٔ موقوفات عامه که درآمد آن برای مصارف عام المنفعه تخصیص یافته اجباری ساخت ومقرر داشت که ادارهٔ اوقاف بابت نظارت خود براین موقوفات ، ۰/۵٪ از درآمد خالص موقوفه را دریافت کند و بمصرف تعمیر ابنیه و آثار تاریخی

دبستان دزاشیب که ازمحل درآمد اوقاف ساخته شده

و اماکن مقدسهٔ ملی و مدارس قدیمه برساند. آئین نامه‌ای که در اردیبهشت ماه ۱۳۱۴ ازهیئت وزیران گذشت، نحوهٔ نظارت بردرآمد ومخارج موقوفات عامه‌را تعیین نمود. برطبق آئین نامهٔ مزبور برای نظارت برعایدات کلیهٔ رقبات موقوفات که‌درآمد آن درسال بیش از ۱۵۰۰۰ ریال است ازطریق مزایده عمل واجاره نامهٔ رسمی تنظیم میشود ومتولیان ومتصدیان موظفند که مطابق عایدات موقوفات مورد تصدی خود همه ساله

بودجه‌ای مطابق نمونهٔ موجود تنظیم و بدان عمل کنند. در این بودجه‌ها میزان حق‌التولیهٔ متولی و حق‌النظارهٔ اوقاف و مالیات و مخارج عمران و آبادی اصل و عین رقبات تعیین میشود و باقیماندهٔ آن هر چه باشد بعنوان مصارف مقرره مطابق وقفنامه ها در فصل مخصوصی منظور و بمتولیان ابلاغ میشود که برطبق آن عمل کنند ونیز متولیان موظفند که درظرف سه ماه اول هر سال، صورت حساب درآمد ومخارج موقوفه را مطابق بودجه تهیه و با اسناد مثبت باداره تحقیق اوقاف بفرستند که در آنجا رسیدگی ودرصورت صحت مفاصا حساب داده شود. درصورتیکه متولی یا متصدی از اجرای مقررات قانون یا آئین نامهٔ آن سرپیچی کند، ادارهٔ اوقاف هرمحل ضمن تقدیم دادخواست وذکر موارد استنکاف متولی، از ادارهٔ تحقیق اوقاف تقاضای رسیدگی میکند وآن اداره بدادخواست مزبور رسیدگی وقرار ممنوعیت متولی راموقتاً ازدخالت درامر موقوفه صادر مینماید. دراین صورت اداره کردن موقوفهٔ مزبور با ادارهٔ اوقاف است و تا وقتی که رفع ممنوعیت از متولی نشود اوحق مداخله درامر موقوفه نخواهد داشت. باذکر بسیار مختصری از وضع موقوفات ونحوهٔ اداره کردن آن باید گفته شود که موقوفات قبل ازظهور سلطنت سلسلهٔ جلیلهٔ پهلوی بعلت نبودن قانون ودفتر رقبات بصورت مطلوبی اداره نمیشد ونه تنها درآمد آن بمصارفی که واقفان مقرر داشته بودند نمیرسید بلکه عین واصل رقبات نیز درمعرض اتلاف وتغییر وتبدیل بود وچنانکه در مقدمه ذکر شد بسیاری از موقوفات بزرگ که وقفنامه های آن هنوزموجود است بکلی ازمیان رفته وبصورت ملك شخصی درآمده وچندین دست گشته است ولی پس از تصویب قانون مزبور بزرگترین خدمتی که ادارهٔ کل اوقاف بموقوفات کشور نمود گذشته از نظارت بردرآمد ومخارج واجراء نظرواقفان، حفظ عین واصل رقبات موقوفات بود زیرا ازآن زمان بتدریج کلیهٔ رقبات وقفی دردفاتر ادارات اوقاف به‌ثبت رسید ورونوشت یااصل وقفنامه‌ها درپرونده ها نگاهداری شد وبدینوسیله در هنگام ثبت دادن املاك هرناحیه مراقبت لازم بعمل آمد تارقبات وقفی بصورت ملك شخصی ثبت داده نشود وتاجائیکه امکان داشت ازحیف ومیل و تغییر وتبدیل رقبات وقف جلوگیری گردید و اگرچه درخلال این مدت نیز برخی از

موقوفات بصورت ملك شخصی بثبت رسید ولی مسلماً اگر ادارهٔ اوقاف نبود و نظارت ومراقبت نمی‌نمود شاید مقدار زیادی از رقبات بصورت ملك شخصی ثبت داده میشد. یکی از نتایج بزرگ قانون وسازمان اداری اوقاف گذشته ازحفظ عین رقبات این بود که موجب گردید اشخاص خیرونیکوکار مطمئن شدند که دستگاهی برای حفظ موقوفات وجود دارد وبراعمال متولیان نظارت میکند لذا اموال خود را وقف بربیمارستانها و مدارس وپرورشگاههای یتیمان وغیره نمودند ونیزازدرآمدی که مطابق قانون وآئین نامه عاید صندوق اوقاف میشود علاوه برتعمیروحفظ ابنیه وآثار تاریخی مانند آثار تاریخی اصفهان وسایر شهرهای ایران ، تعداد زیادی دبستان ودبیرستان چه درتهران وچه در شهرستانها ساخته وبوزارت فرهنگ واگذار شده چنانکه ازسال ۱۳۳۳ باین طرف تنها درتهران شانزده باب دبستان و دبیرستان ازپول اوقاف بنا گردیده که متجاوز ازچهل ملیون ریال مخارج آن شده است .

ورزش

سازمان تندرستی جوانان و تربیت بدنی ایران

میهن ما از قدیمترین ایام، بورزش دوستی وقهرمان پروری معروف بوده. علاوه برنوشته‌های مورخین رومی و یونانی، هر صفحه‌ای از شاهنامهٔ فردوسی پراز داستانها وصحنه‌هائی است که نشان میدهد سواری، شمشیرزنی، کشتی گیری، چوگان بازی و تیراندازی از ورزشهای بومی و بازیهای متداول ایران باستان بوده. پدران ما معتقد بودند که نیروی جسمی و نیروی روحی واخلاقی، باهم ارتباط و ملازمه دارند؛ چنانکه فردوسی میفرماید:

ز نیرو بود مرد را راستی　　　زسستی کژی زاید و کاستی

فردوسی برای بیان روحیه واحوال و خوی ملی پدران ما، رستم را بعنوان یکنفر ایرانی نمونه، قهرمان داستانهای خود قرارداده وعالیترین صفات انسانی را در اوجمع کرده است.

رستم علاوه براینکه بزرگترین پهلوان دنیای آنروز بوده وهمیشه درهمهٔ جنگها فرماندهی سپاه ایرانرا بعهده داشته وهمیشه فاتح ومقتدروسربلند بوده، درادب وتواضع وجوانمردی وتوکل بخدا ومیهن پرستی وشاه‌دوستی وحقشناسی و وفای بعهدنیزعالیترین فردانسانی بوده‌است. ادب وتواضع و همچنین اطاعت و محبتی که هر پهلوان نسبت به پهلوان بزرگتر ازخود وهمهٔ آنها نسبت به‌رستم داشتند واو را ازهرحیث سرمشق‌خود میدانستند واینکه رستم‌نیز آنها را فرزندخود میشمرده، بخوبی‌نشان میدهد که‌جامعهٔ ایران کهن، مانند خانوادهٔ گرم و سعادتمندی بوده که کلیهٔ افراد آن خانواده بوظیفهٔ خود آشنا بوده وبانهایت میل وعلاقه دراجرای آن کوشش‌میکرده‌اند. پدر و رئیس و بزرگ این‌خانواده، شخص شاهنشاه بوده که همهٔ افراد، باکمال صمیمیت و احترام و فداکاری، دوراو جمع شده ومانند پروانه، گردش میگشتند.

افراد جوان ونیرومند این‌خانواده ، انجام دادن کارهای سنگین را تکلیف‌خود میشمردند و از زراعت و فراهم کردن روزی و وسایل آسایش خانواده و آباد کردن کشور وهمچنین آماده‌نمودن خود برای‌دفاع وجانبازی درراه‌میهن ، آنی‌غافل نبودند. وافراد عادی خانواده ، مانندزنان وپیرمردان و کودکان ، با اتکاء بجوانان نیرومندخود، آسوده زندگی میکردند .

پس ازاستیلای اعراب ، ورزش وپهلوان پروری ، در رکود و فراموشی ماندتا آنکه درزمان یعقوب لیث صفاری ، گروهی ازجوانان رادمردایرانی بنام عیاران ، در خفا ، تمرینها و ورزشهای رزمی را آغاز کردند منتها برای‌آنکه سوءظن اعراب‌جلب نشود ، تمرینهای رزمی وباستانی ایران را درظاهر تغییرشکل دادند وبصورت ورزش درآوردند . ولی بامشاهدهٔ لوازم ورزش آن‌دوره بخوبی معلوم میشود که این تمرینها رزمی‌بوده . مثلاً ورزش‌سنگ که درزورخانه‌های فعلی‌هم معمول‌است ، بمنظور آماده کردن شخص برای نگاهداری ودفاع بوسیلهٔ سپرهای جنگی بوده ومیل جانشین گرز و گاوسر گردیده‌و کباده‌بمنزلهٔ کمان بکار میرفته‌وحرکات دیگررزمی که با ورزش توأم میکردند وفعلاً هم درزورخانه‌ها دیده میشود ، جوانانرا برای پیکار در راه میهن‌آماده میکرده است .

پس ازآنکه ایرانیان برهبری یعقوب‌لیث و سایر دلاوران ، اعراب را از میهن راندند ، این‌ورزشها نیزعلنی وعمومی شد. سرسلسلهٔ پهلوانان آن دوره و پیش کسوت ورزشهای ایرانی ، پوریای ولی‌بوده‌است .

اما باز ورزشهای باستانی‌ما درطول زمان بـه‌پستی و بلندی گرائید تا در دورهٔ سلطنت ناصرالدینشاه قاجار که عـلاقهٔ زیادی به پهلوانی و کشتی گیری داشت ، رونق گرفت بطوریکه همه ساله درروزنوروز، پهلوانان کلیهٔ شهرستانهای ایران در تهران حاضرمیشدند ودرحضورپادشاه ، زورآزمائی میکردند و برندگان آنها بعنوان پهلوان پایتخت، جزوغلامان خاصه دردربار میماندند که معروفترین‌آنها پهلوان یزدی‌بزرگ وپهلوان اکبرخراسانی وپهلوان اصغرنجار وحاجی سیدحسن شجاعت معروف به‌رزاز وحاجی محمدصادق بلورفروش بوده‌اند .

اعلیحضرت رضاشاه کبیر ، درصدد برآمد که ورزشهای علمی امروزی را در ایران پی گذاری نماید لذابفرمان همایونی ، در اردیبهشت سال۱۳۱۳ ، هستهٔ مرکزی

انجمن تربیت بدنی و پیش آهنگی ایران ریخته شد و از بدو تأسیس ، اعلیحضرت محمد ـ رضا شاه پهلوی که در آن تاریخ ولیعهد بودند ، ریاست عالیهٔ آنرا بعهده گرفتند . در همان اوان، آقای میرمهدی ورزنده که در کشورهای اروپا مخصوصاً سوئد به ورزشهای نوین کاملاً آشنا شده بودند ، مأمور ترویج این ورزشها در ایران شدند . در سال ۱۳۱۵ پایهٔ اولین استادیوم ورزشی ایران بنام امجدیه ریخته شد. درسال ۱۳۱۸ اولین مسابقات قهرمانی کشور در کلیهٔ رشته‌های نوین ورزشی از قبیل کشتی ، وزنه برداری، دوومیدانی، شنا، فوتبال وغیره انجام شد و قهرمانان آن، روز ولادت مسعود والاحضرت همایون ولایتعهد (۴ آبان) ، بدریافت نشان از والاحضرت مفتخر شدند . لیکن پیشرفت سریع ورزش در میهن ما ، درسال ۱۳۲٤ آغاز شد . مثلاً قبل از آن سال ، در تمام کشور فقط یك استادیوم ورزشی (امجدیه) وجود داشت و استادیوم سرپوشیده اصلاً نداشتیم ولی امروز بیشتر استانها وشهرستانها ، دارای استادیومهای سرباز و سرپوشیده میباشند و بپیروی از منویات شاهنشاه و بمنظور ترویج ورزش در سراسر کشور ، برنامهٔ کار سازمان تندرستی جوانان وتربیت بدنی ایران بقرار زیر تعیین شده است :

۱ـ هماهنگ ساختن سازمانهای ورزشی ایران .

۲ـ ترویج واقعی روح ورزش دوستی .

۳ـ توجه کامل به کمیت ورزش .

۴ـ گسترش فضیلت اخلاقی میان ورزشکاران .

۵ـ تربیت مربیان کارآزموده .

۶ـ ایجاد تالارها واستادیومهای ورزشی درسراسر کشور .

۷ـ ازدیاد وسایل ولوازم جدید ورزشی .

امروز کشور ما دارای فدراسیونهای ورزشی گوناگون است که هستهٔ آنها در سال ۱۹۴۷ (۱۳۲۶ شمسی) بوجود آمد ودرسال ۱۹۴۸ ازطرف کلیهٔ سازمانهای ورزشی جهانی برسمیت شناخته شد ودرهمان سال ، ایران برای اولین بار در مسابقات المپیك در رشته‌های کشتی آزاد، وزنه برداری، بوکس و بسکتبال ، شرکت نمود وبرای اولین بار، جعفر سلماسی در رشتهٔ وزنه برداری دردستهٔ پروزن ، مقام سوم جهانی را بدست آورد وپرچم پرافتخار ایران در استادیوم ورزشی «ومبلی» لندن باهتزاز در آمد . همچنین در المپیاد بعد، درسال ۱۹۵۲ درهلسینکی، عدهٔ زیادی ازقهرمانان کشتی ووزنه برداری

ایران بمقام قهرمانی جهانی رسیدند بطوریکه دستهٔ کشتی و وزنه‌برداری ایران در بین ۵۷ ملت شرکت کننده ، مقام سوم رابدست آورد و درالمپیاد بعد (۱۹۵۶) درملبورن ، مجدداً قهرمانان ایران نه‌تنها مقامهای خود را حفظ کردند بلکه موفقیتهای بیشتری بدست آوردند بطوریکه بازدستهٔ کشتی ووزنه‌برداری بمقام سوم جهانی رسید. مسابقات المپیک ، هرچهارسال یکبار ، باشرکت کلیهٔ قهرمانان جهان در تمام رشته‌های ورزشی انجام میشود. ولی البته دربین این سالها نیز ، ورزشکاران ایران درکلیهٔ مسابقات جهانی وبازیهای آسیائی که همه‌ساله‌در رشته‌های مختلف‌ورزشی برگزارمیشد شرکت‌نمودند وموفقیتهای بزرگی کسب کردند منجمله :

۱ـ بازیهای آسیائی که هرچهارسال یکبار ، بین‌دوالمپیک برگزار میگردد .

۲ـ مسابقات جهانی که دراکثر رشته‌های ورزشی درهر کشور بعمل‌میآید.

مسابقات جهانی وزنه‌برداری درآبان ۱۳۳۶ باشرکت ۲۲ ملت درپیشگاه‌مبارک اعلیحضرت همایون مدت شش روز در تهران انجام یافت و بتصدیق همهٔ مهمانان و نمایندگان کشورهای خارجی، از نظرنظم وانضباط وتشکیلات، بهترین مسابقات‌جهانی شناخته‌شد وحال آنکه ایران اولین کشور آسیائی است که مسابقات جهانی وزنه‌برداری را انجام داده .

حسن‌جریان این‌مسابقات دراکثرروزنامه‌ها وازطرف مقامات‌رسمی‌بین‌المللی، موردتحسین فراوان قرار گرفت ویکی‌ازموفقیتهای بزرگ ورزشی‌ایران بشماررفت. دراین‌مسابقات ، دستهٔ وزنه برداری ایران مقام سوم جهانی را بدست آورد درحالیکه ازنظرامتیاز ، بامقام دوم که نصیب امریکابود مساوی ومیان کشورهای آسیا دارای‌مقام اول بود .

سازمان‌تندرستی‌جوانان وتربیت‌بدنی‌ایران این اقدامات را از قدمهای اولیهٔ خود میداند وتحت‌رهبری شاهنشاه‌ایران ، همواره میکوشدکه ورزش را توأم بافضایل اخلاقی ، درسراسر میهن ما بیش‌ازپیش رواج وتوسعه دهد .

کمیتهٔ ملی المپیک ایران

کمیتهٔ ملی المپیک ایران بنا بارادهٔ اعلیحضرت همایون شاهنشاه ریاست عالیهٔ تربیت‌بدنی و ورزشهای ایران دراردیبهشت ماه سال ۱۳۲۵ درتهران تأسیس‌یافته ودر مدت سیزده‌سالی که ازتاریخ تشکیل آن میگذرد در راه پیشرفت ورزش درایران و کسب پیروزیهای درخشان بین‌المللی توفیق بسیاری یافته‌است .

کمیتهٔ‌ملی المپیک‌ایران باهمکاری فدراسیونها و انجمن ملی تربیت بدنی وسایر سازمانهای ورزشی تاکنون موجبات شرکت ورزشکاران ایران را دربازیهای المپیک ۱۹۴۸ لندن ، ۱۹۵۲ هلسینکی ، ۱۹۵۶ ملبورن ، بازیهای آسیائی ۱۹۵۰ دهلی‌نو ، ۱۹۵۸ توکیو وسایرمسابقه‌های بین‌المللی فراهم ساخته‌است .

کمیتهٔ ملی‌المپیک ایران ازسال۱۳۳۴ تحت‌ریاست والاحضرت‌شاهپورغلامرضا پهلوی اقدامات مؤثری برای شناساندن کمیته درداخل‌وخارج کشور بعمل‌آورده‌است ودرنتیجهٔ این‌فعالیتها ، کمیتهٔ المپیک جهانی ازوالاحضرت‌درخواست کرد که عضویت دائمی کمیتهٔ بین‌المللی المپیک را برای ایران قبول‌بفرمایند وبا این‌ترتیب یک کرسی دائمی در کمیتهٔ مزبور برای ایران بوجود آمد و کمیتهٔ بین‌المللی المپیک در جلسهٔ عمومی سال ۱۹۵۶ ملبورن باتفاق آراء ، کمیتهٔ ملی‌المپیک ایران‌را بین‌هشتاد وهشت کشور ، جدی‌ترین و فعالترین آنها در راه ترویج مرام دوستداران ورزش شناخت و جایزهٔ مخصوص بوناکوسا را برای ایران تصویب کرد .

کمیتهٔ ملی المپیک‌ایران اکنون دربین کمیته‌های المپیک هشتاد و هشت کشور که اغلب بیش ازپنجاه‌سال سابقهٔ تأسیس وفعالیت دارندمقام شایسته‌ای احراز کرده‌است وموفقیتهای شایانی‌راکه قهرمانان رادمرد ایرانی در میدانهای مسابقات جهانی بدست آورده‌اند باید نمونه‌ای ازفعالیتهای مداوم این کمیته دانست .

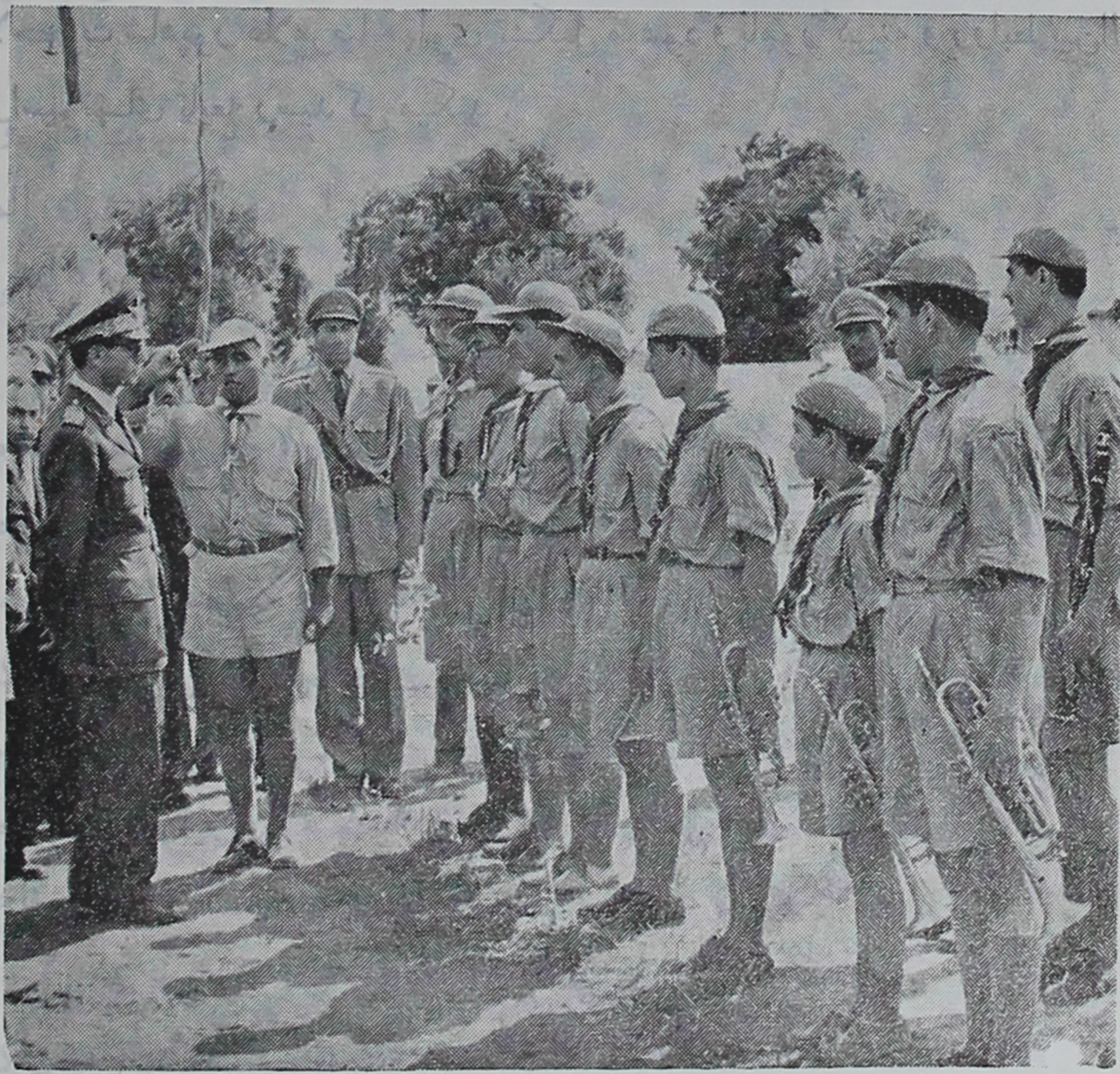
اساسنامهٔ جدید کمیتهٔ ملی المپیک ایران که منطبق با منشور المپیک وآخرین مقررات کمیتهٔ بین‌المللی المپیک است درتاریخ ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۳۶ ازشرفعرض

اعلیحضرت همایون گذشت و فرمان شاهانه دایر بتصویب و توشیح آن صادر گردید .
بموجب این اساسنامه ، فدراسیونهای ورزشی ایران در کمیتهٔ ملی المپیک ایران متشکل میشوند ودرشورای عالی وهیئت رئیسهٔ کمیته دارای اکثریت هستند . دبیرخانهٔ کمیتهٔ ملی المپیک مجری مصوبـات هیئت رئیسه بوده و کلیهٔ مکاتبـات بین المللـی کمیته و فدراسیونهای وابسته را انجام میدهدضمناً بمنظورانتشاراخبارصحیح کمیته وفعالیتهای ورزشی ، بهنشریك گزارش رسمی پرداختهاست .

جلسات هیئت رئیسهٔ کمیتهٔ ملی المپیك ایران هرمـاه لااقل دوبار در حضور والاحضرت شاهپور غلامرضا پهلوی تشکیل میشود و بامور کمیته و روابط بین المللی فدراسیونهای تابعه رسیدگی میکند .

سازمان ملی پیش آهنگی ایران

هدف سازمان ملی پیش‌آهنگی ایران تقویت قوای فکری و تربیت نونهالان کشور و وادارنمودن آنان بکار و کوشش وتشریک مساعی در فعالیتهای عام‌المنفعه و

شاهنشاه رسد موزیك پیش‌آهنگان را قبل از عزیمت
به‌جشن ۱۹۵۷ انگلستان بازدید میفرمایند

ایجاد روح‌فداکاری ، میهن‌پرستی وشاهدوستی بین‌جوانان کشورمیباشد .

سازمان ملی پیش‌آهنگی میکوشد که جمال نیکی ولذت از خود گذشتن بخاطر دیگری را چنان به‌جوانان بفهماند وبشناساند که باین کار خوبگیرند وعادت کنندوتحت

تعلیم وهدایت پیش‌آهنگی ، روح و جسم خودرا برای خدمت و حتی فداکاری بخاطر همنوع تربیت وآماده نمایند .

سازمان پیش‌آهنگی ایران در اواخر سلطنت شاهنشاه فقید تأسیس شد ولی از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ متوقف ماند و درسال ۱۳۳۲ بنا بامر اعلیحضرت همایون‌شاهنشاه حیات وفعالیت خود را باسبکی نوین ازسر گرفت وروز دوازدهم آذرماه ۱۳۳۲اولین کلاس مربیان پیش‌آهنگی تشکیل گردید .

شاهنشاه در اولین جشن ملی پیش‌آهنگی ایران

سازمان پیش‌آهنگی ایران بریاست عالیهٔ شاهنشاه وزیر نظر شورایعالی پیش - آهنگی ایران که مرکب از عده‌ای رجال برجسته و علاقمند بامور تربیتی می‌باشد تشکیل شده است ، وزیر فرهنگ ، رئیس انجمن ملی تربیت‌بدنی و نمایندهٔ مدیران دبیرستانها ونمایندهٔ انجمن‌های همکاری خانه و مدرسه نیز در آن شرکت دارند . در حال حاضر ریاست شورای عالی بعهدهٔ آقای وزیر دربار شاهنشاهی بوده و آقایان نخست وزیر و وزیر فرهنگ نواب رئیس آن می‌باشند .

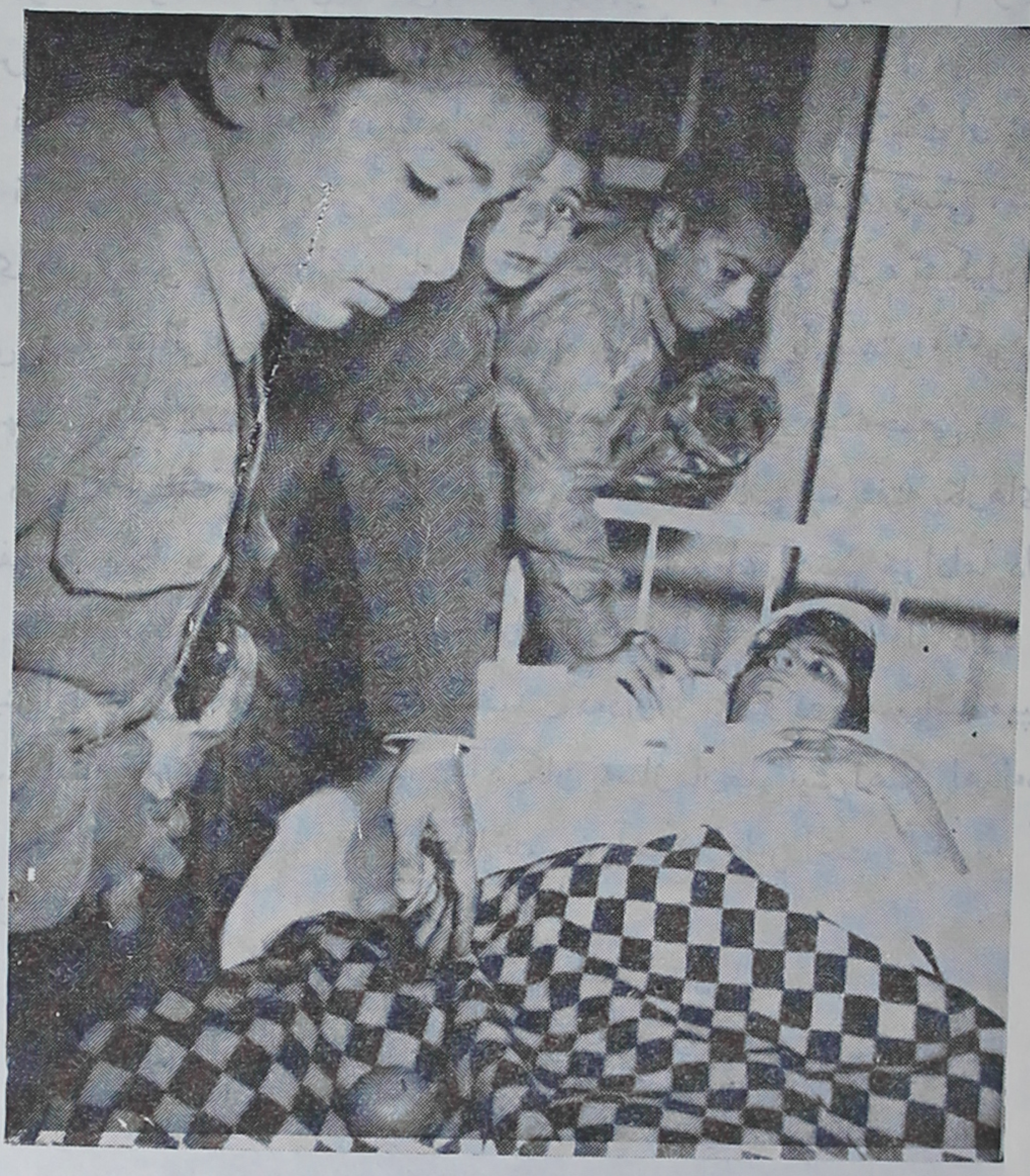

عده‌ای از پیش‌آهنگان ایرانی در جشن ۱۹۵۷ انگلستان

جمعی از پیش آهنگان زیر نظر مربی خود نقاشی میکنند

ازنظر تشکیلات پیش آهنگی، ایران به‌بخش ـ شهرستان ـ استان تقسیم شده‌است ودرهر شهرستان امور پیش آهنگی بوسیلهٔ شورای پیش آهنگی شهرستان مستقلاً اداره میشود. در هراستان علاوه برشوراهای پیش آهنگی شهرستان یك شورای پیش آهنگی استان وجود دارد که امور کلی پیش آهنگی آن استان را اداره میکند.

عیادت بیماران یکی از وظایف پیش آهنگان است.

تمام شوراهای مزبور درامور کلی از لحاظ فنی زیر نظر سازمان ملی پیش آهنگی ایران بوده وبوسیلهٔ ادارهٔ پیش آهنگی شهرستانها که در مرکز می‌باشد اداره میشود.

علاوه برشوراهای پیش آهنگی، هررسد دارای یك کمیتهٔ رسد مرکب از اولیاء پیش آهنگان است که با اداره وسازمان پیش آهنگی همکاری می نماید. وجود کمیته‌های

رسد که تعداد آنها خیلی زیاداست برای پیشرفت امور پیشاهنگی بسیار مؤثر است .

بودجۀ سازمان ملی پیش آهنگی ایران از محل بودجۀ کل کشور ، کمکهای وزارت فرهنگ ، انجمن ملی تربیت بدنی ، شیروخورشید سرخ و کمک سایر مؤسسات ملی تأمین میشود .

بودجۀ شوراهای پیش آهنگی استانها وشهرستانها ازمحل یکدهم عواید تربیت بدنی هرمحل و کمك مردم تنظیم میگردد .

فعالیتهای پیش آهنگان ورسدهای پیش آهنگی درایران عبارتست از :

فراگرفتن تعلیمات پیش آهنگی در رسد ، یادگرفتن کارهای دستی ، شرکت در جشنهای ملی وعمومی ، اجرای برنامه‌های هفتۀ کارنیك و هفتۀ کار ، تشکیل اردوهای تابستانی و زمستانی و انجام دادن گردشهای یك روزه و یا بیشتر ، کوهنوردی ، مسافرتهای کوچك بشهرستانها ، مسافرت بخارج کشور بطور دسته‌جمعی .

درهفتۀ کارنیك ، پیش آهنگان بطور دسته‌جمعی مدت یك هفته بکارهای مفیدو عام‌المنفعه می‌پردازند ودرتمام مدت هفته، جشن سالیانۀ پیش آهنگی نیزادامه دارد.

هفتۀ کارنیك ازروز دوازدهم آذرماه هرسال بمدت هفت روزادامه‌دارد . دراین هفته پیش آهنگان درایام فراغت بکارهای مفیدی که‌دارای مزد و در آمد باشد میپردازند وعواید حاصله رابرای ساختن خانۀ پیش آهنگان به‌سازمان ملی پیش آهنگی اهداءمیکنند.

اکنون در ۱۱۰ شهرستان تشکیلات پیش آهنگی دایر است وآخرین آمارآن بشرح زیرمی‌باشد :

شورای پیش آهنگی درشهرستانها	۱۱۰ شورا
شورای پیش آهنگی در استانها	۱۲ شورا

منظره‌ای از مراسم درختکاری پیش آهنگان

ادارهٔ کل تربیت بدنی

الف ـ تربیت معلم :

تاسال ۱۲۹۹ شمسی ، در ایران معلم ورزش وجود نداشت . در آن‌سال اولین دارالمعلمین‌ورزش‌تأسیس گردید. درسال ۱۳۱۲ مستشارامریکائی‌تربیت‌بدنی‌بنام گیبسن استخدام شد و همه ساله بمنظور تعلیم معلم ورزش ، اردوهای تابستانی و کلاسهای کارآموزی‌مرتباً‌زیرنظراوتشکیل گردید.درسال ۱۳۱۸، دانشسرای مقدماتی‌تربیت‌بدنی درتهران‌و سپس‌درشهرستانهاتأسیس‌شد ودرسال ۳۶ـ۱۳۳۵ نیز بنابامر شاهنشاه ، رشتهٔ عالی تربیت‌بدنی دردانشسرایعالی دایر گردید. ضمناً ازسال ۱۳۲۵ که کمیتهٔ‌ملی‌المپیک ایران‌تأسیس وبعضویت کمیتهٔ بین‌المللی المپیک درآمد ، مربیان ورزش‌ضمن‌شرکت درکلاسهای‌داوری وتعلیماتی، برای تربیت‌قهرمانان ملی دررشته‌های اختصاصی آماده ومشغول کارشدند .

درسالهای‌اخیر کلاسهای کار آموزی مخصوصی در تهران و غالب شهرستانها مرتباً تشکیل میگردد تا کلیهٔ‌آموزگاران دبستانها برای‌تعلیم ورزش ، مانندسایردروس آماده بشوند و پس‌از انجام‌یافتن این‌منظور ، دانشسراهای مقدماتی تربیت‌بدنی منحل خواهد شد .

ب ـ احداث استادیوم :

تاسال ۱۳۱۴ منحصراً زمینهای ورزشی کالج البرز و زمینهای سایر تأسیسات امریکائی درشهرستانها وجود داشت. درسال ۱۳۱۲ ، ورزشگاههای منظریه ، امجدیه ودانشگاه وچند زمین دیگر ازطرف وزارت فرهنگ برای ورزش اختصاص داده‌شد . درسال ۱۳۱۹ استخر شنای امجدیه برای مردان و در سال ۱۳۳۳ ، استادیوم ورزشی ثریا با استخر ، برای بانوان دایر گردید .

ازسال ۱۳۲۰ بتدریج ، در بنگاههای ملی و دولتی مانند بانکملی و دخانیات و راه‌آهن وغیره زمینها وسالنهای ورزشی وباشگاههای اختصاصی تأسیس گردید .

درسال ۱۳۳۶ تالار ورزش دانشگاه تهران و میدان سرپوشیدهٔ محمد رضاشاه پهلوی احداث شد ضمناً درمراکز کلیهٔ استانها نیز بتدریج میدان ، سالن سرپوشیده و استخرشنا دایر وآماده گردیده و در شهرستانهای درجه ۲ و ۳ نیز زمینهای فوتبال و استادیومهای کوچك وجود دارد و درغالب مدارس زمینهای ورزش که بیشتر اسفالته میباشدبوجودآمده ومیآید تابرای تأمین احتیاج روزافزون جوانان وورزشکاران کشور کفایت کند .

ج ـ تأمین بودجه وتهیهٔ وسایل و لوازم ورزش

ازسال ۲۶ باینطرف ، بموجب قانون ، دانش آموزان دبستانها هرسال ۵ ریال و محصلین دبیرستانها ۲۰ ریال برای امر ورزش میپردازند که زیر نظر انجمن ورزشی مدرسه وشورای ورزشی شهرستان، $\frac{۳}{۴}$ آن بمصرف تهیهٔ وسایل ورزش داخل مدرسه و $\frac{۱}{۴}$ آن بمصرف خریداری زمینهای ورزش برای استفادهٔ کلیهٔ مدارس محل میرسد؛ علاوه براین، مبلغی نیزهرسال ازطرف انجمن ملی تربیت بدنی وهم ازطرف وزارتفرهنگ برای برگزاری واجرای برنامه‌های ورزشی مدارس پرداخت ومصرف میگردد .

د ـ تشکیلات

سازمان ادارهٔ تربیت‌بدنی و پیش‌آهنگی و هم انجمن ملی تربیت‌بدنی ، در سال ۱۳۱۲ پی‌ریزی‌شد وشعب آنها بتدریج درشهرستانها دایر گردید. تا آن‌سال ، سازمان ورزشی درایران وجودنداشت. این‌اداره وانجمن، تاسال ۱۳۲۰ باهم‌همکاری داشتند.در سال ۱۳۲۰ پیش‌آهنگی منحل‌شد و بیشتر کوشش مسئولین امر ، متوجه امور ورزشی مدارس وباشگاههای آزاد گردید. درسال ۲۵ فدراسیونهای ورزشی و کمیتهٔ ملی المپیك ایران تأسیس شد وازآن ببعد تشکیلات ورزشی توسعه یافت. درسال ۱۳۳۵ ادارهٔ کل‌ـ تربیت‌بدنی ازانجمن‌ملی‌تربیت‌بدنی تفکیك گردیدوازآن تاریخ‌ببعد، کوشش کارمندان ادارهٔ کل تربیت‌بدنی منحصراً صرف پیشرفت ورزش درمدارس میشود .

هـ ـ برنامه

برنامه‌های ورزشی آموزشگاهها فعلاً شامل سه‌قسمت میباشد :

۱ـ طبق قانون برای هر کلاس در روز یکساعت ورزش منظور شده است ولی چون معلم و وسایل بقدر کافی‌نیست فعلاً فقط دوساعت درهفته اجرا میگردد .

۲ـ محصلین قبل یا بعداز ساعات رسمی درس با راهنمائی معلم ورزش بانجام تمرینات ومسابقه‌های ورزشی میپردازند ویا انجمنهای ورزشی مدارس برای مسابقات دوستانه ازیکدیگر دعوت مینمایند .

۳ـ برنامهٔ مسابقات وفعالیتهای خارج ازمدرسه بشرح زیراست :

الف ـ مسابقه‌های سالیانهٔ مدارس درهرشهرستان .

ب ـ مسابقه‌های دوستانه بین مدارس دوشهرستان .

ج ـ مسابقه‌های استانی بین‌شهرستانهای استان .

د ـ مسابقه‌های قهرمانی آموزشگاههای کشور بین‌کلیهٔ استانها .

ه ـ مسابقه بادسته‌های ورزش‌مدارس کشورهای خارج (دعوت دسته‌های‌ورزش بایران ویا اعزام دسته‌های ورزش بخارج کشور)

ادارهٔ امور تربیتی دانش آموزان

این اداره در سال تحصیلی ۳۴-۱۳۳۵ تشکیل شد و هدف آن تهیه و اجرای برنامه ـ های تربیتی بمنظور تقویت قوای فعالهٔ دانش آموزان در کلیهٔ امور تربیتی و آموزشی است.

ادارهٔ امور تربیتی ابتدا اقدام بتأسیس باشگاههائی در داخل آموزشگاهها نمود وسپس برای وارد کردن کارهای حرفه‌ای و دستی در برنامهٔ آموزشگاهها و استفاده از استعدادهای دانش آموزان اردوهائی ترتیب داد.

کلاس فلزکاری اردوی تربیتی استان دوم در شیرگاه

اهم فعالیتهای این اداره بشرح زیر است:

۱ـ تشکیل کلاسهائی بمنظور تربیت یکعده مربی برای تأسیس باشگاهها بوسیلهٔ متخصصین ایرانی و خارجی.

۲ـ تأسیس «سازمان» دانش آموزان و دانشجویان که در آن سخنرانیهای هفتگی

اجرا وفیلمهای تربیتی نمایش‌داده میشود .

۳ـ ایجاد کتابخانه دردبیرستانها و تشویق دانش‌آموزان بمطالعهٔ کتب مفید .

۴ـ تأسیس شرکتهای تعاونی مدارس بمنظور ایجاد حس اعتماد و تقویت نیروی اجتماعی دانش‌آموزان .

توربافی در یکی از اردوهای تربیتی

۵ـ شرکت درجشنهای درختکاری سالیانهٔ کشور .

۶ـ تشکیل کلاسهای فن‌تآتر وموسیقی برای‌دانش آموزان علاقمند بآن .

۷ـ اقدام برای تأسیس صندوق پس‌انداز دانش آموزان .

۸ـ نشر گزارش‌تربیتی بمنظور اطلاع دانش‌آموزان ازفعالیتهای یکدیگر .

دانشگاه تهران

تاریخچهٔ مختصر دانشگاه وسازمانهای آن

دانشگاه‌تهران در سال ۱۳۱۳ بموجب « قانون تأسیس دانشگاه » مصوب هشتم خرداد ۱۳۱۳ ایجاد گردید . در این قانون برای دانشگاه استقلال فنی و مالی و اداری پیش‌بینی شده بود ولی این‌امر تاچندسال بسبب وجود موانع تحقق نیافت .

استقلال دانشگاه ازنظر اداری وفنی در سال ۱۳۲۱ و از نظر مالی درسال ۱۳۳۱ بمرحلهٔ عمل درآمد . ازآن زمان سیر ترقی و تکامل دانشگاه تهران سریعتر گردید . تعداد دانشجویان دانشگاه بالغ بر ۹۶۴۰ نفرمیگردد که ۱۰۵۹ نفرازآنها دخترمیباشند. علاوه‌براین، دانشجویان خارجی که عدهٔ آنها بحدود ۶۰ نفر بالغ میگردد از کشورهای انگلستان ، امریکا ، فرانسه ، آلمان ، ژاپون ، سویس ، اتریش ، ایتالیا ، پاکستان ، عراق و هندوستان دعوت شده ودر دانشگاه تهران بتحصیل زبان‌فارسی‌اشتغال دارند.

بموجب مادهٔ دوم‌قانون مزبوربرای دانشگاه شش شعبه که‌برهریك لفظ دانشکده اطلاق میشود در نظر گرفته‌شده‌بود که اکنون به‌۱۲ شعبه بشرح زیرافزایش یافته‌است.

۱- دانشکدهٔ ادبیات
۲- دانشکدهٔ حقوق
۳- » پزشکی
۴- » داروسازی
۵- » دندانپزشکی
۶- » کشاورزی
۷- » علوم
۸- » فنی
۹- » هنرهای زیبا
۱۰- » علوم معقول ومنقول
۱۱- » دامپزشکی
۱۲- » دانشسرایعالی

باشگاه دانشگاه که ساختمانی مجزاست و در محوطهٔ دانشگاه بنا شده ، محل برگزاری ضیافتهای رسمی دانشگاه است . قسمتی از اطاقهای باشگاه برای سکونت دانشجویان خارجی که بمنظور تکمیل تحصیلات خود در رشتهٔ زبان و ادبیات فارسی وهمچنین فراگرفتن فنون وعلوم دیگربتهران میآیند اختصاص داده شده‌است .

بموجب استدعای آقای رئیس دانشگاه تهران ، امیر آباد باتمام لوازم و وسائل آن ازطرف بندگان اعلیحضرت همایون شاهنشاه خریداری وبدانشگاه اعطاء گردیده .

نمای جنوبی باشگاه دانشگاه

هم اکنون درحدود ۷۱۲ نفرازدانشجویان در کوی دانشگاه سکونت دارند واز مسکن مناسب وسایر مزایااستفاده مینمایند. ضمناً برای تکمیل رفاه دانشجویان اقدامات سودمند دیگری درشرف اجراء است و نقشه‌های ساختمانی همچنان دنبال میشود .

سازمان دانشگاه

دانشگاه تهران بموجب قانون ، دارای شخصیت حقوقی و تحت ادارهٔ رئیسی میباشد که برای مدت سه سال از بین رؤسای دانشکده‌ها و استادانی که حداقل دارای پایهٔ ۹ استادی باشند از طرف شورای دانشگاه انتخاب میشود وبا موافقت وزیر فرهنگ و بفرمان همایونی منصوب میگردد. اشخاصی که دو دورهٔ متوالی عهده‌دار ریاست دانشگاه شده‌اند نمیتوانند برای دورهٔ سوم باین سمت انتخاب شوند.

شورای دانشگاه

بموجب مادهٔ چهارم قانون تأسیس دانشگاه ، شورای دانشگاه از اشخاص ذیل تشکیل میشود :

رئیس دانشگاه که ریاست شورا را دارد

معاون دانشگاه

رؤسای دانشکده‌ها

لااقل یك استاد از هردانشکده

دبیرخانهٔ دانشگاه

دبیرخانهٔ دانشگاه عهده‌دار انجام دادن کلیهٔ امور اداری دانشگاه میباشد ودر رأس آن مدیر کل دبیرخانهٔ دانشگاه قراردارد.

ادارات ومؤسسات تابع ادارهٔ کل دبیرخانهٔ دانشگاه درحال حاضر عبارتست از :

۱ـ ادارهٔ کل انتشارات وروابط دانشگاهی

۲ـ ادارهٔ آموزش

۳ـ ادارهٔ بازرسی

۴ـ ادارهٔ دفتر

۵ـ ادارهٔ کارگزینی

۶ـ ادارهٔ ساختمان

۷ـ ادارهٔ کل حسابداری

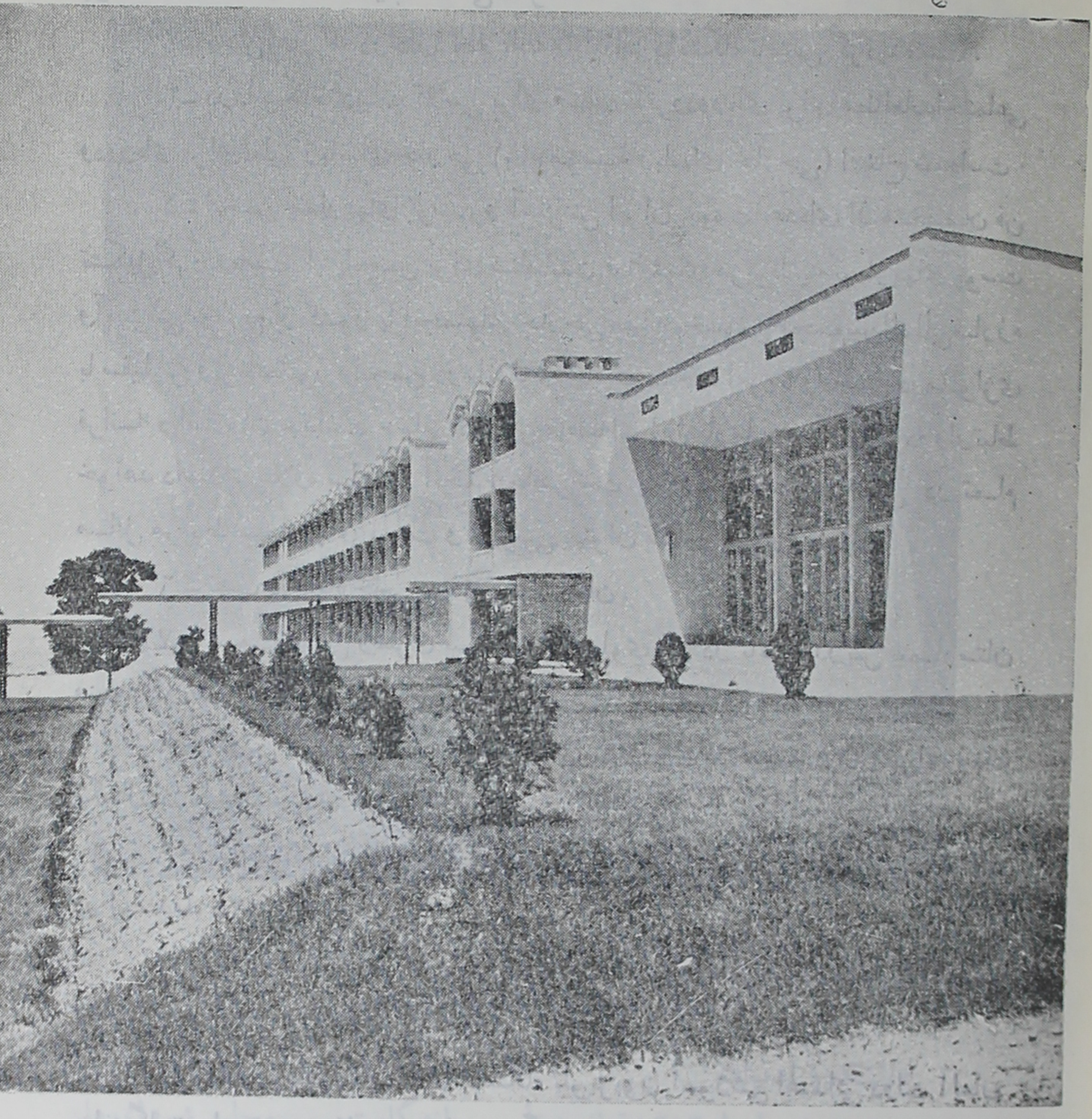
۸ـ ادارهٔ اطلاعات وتبلیغات

۹ـ ادارهٔ اموال

۱۰- سرپرستی کوی دانشگاه
۱۱- چاپخانهٔ دانشگاه
۱۲- کانون دانشگاه

نمای یکی از ساختمانهای جدید کوی دانشگاه

نمای جنوبی کتابخانهٔ جدیدالبنای کوی دانشگاه

تأسیسات جدید دانشگاه

۱- دومین کلاس عالی تخصصی جنگل که در آبانماه ۱۳۳۵ در دانشکدهٔ کشاورزی افتتاح گردیده .

۲- اولین دورهٔ عالی آسیب‌شناسی که از اول آذرماه ۱۳۳۶ برای کارآموزی آقایان

پزشکان در آزمایشگاه آسیب شناسی دائرشده .

۳- بخش آمار که دراداره اطلاعات وتبلیغات دانشگاه تأسیس گردیده‌است .

۴- دردانشکدهٔ ادبیات کلاسی برای قسمت تآترودوره‌ای برای مطالعات‌اجتماعی ودوره‌ای برای‌تعلیم زبانهای خارجی (بنام مؤسسهٔ زبانهای خارجی) افتتاح شده‌است .

۵- انجمن بیماریهای پوست و آمیزشی ایران بهمت عده‌ای از متخصصین فن تشکیل گردیده‌است. این‌انجمن برای شناساندن فعالیتهای مربوط به بیماریهای پوست وآمیزشی بخارج از کشور با انجمنهای خارجی مشابه بخصوص مجمع‌بین‌المللی‌مبارزه با سفیلیس وترپانماتوز وانجمن درماتولژی ایالات متحدهٔ امریکا وانجمن درماتولژی فرانسه وباسازمان بهداشت جهانی دردفتر منطقه‌ای این‌سازمان همکاری کرده وارتباط خواهد داشت . علاوه براین ، انجمن حاضراست باسازمانهای دولتی وملی در تمام مسائل مربوط ببیماریهای پوست وآمیزشی بعنوان مشاور همکاری نماید.

۶ - نصب دستگاه خاص درمؤسسهٔ سرطان .

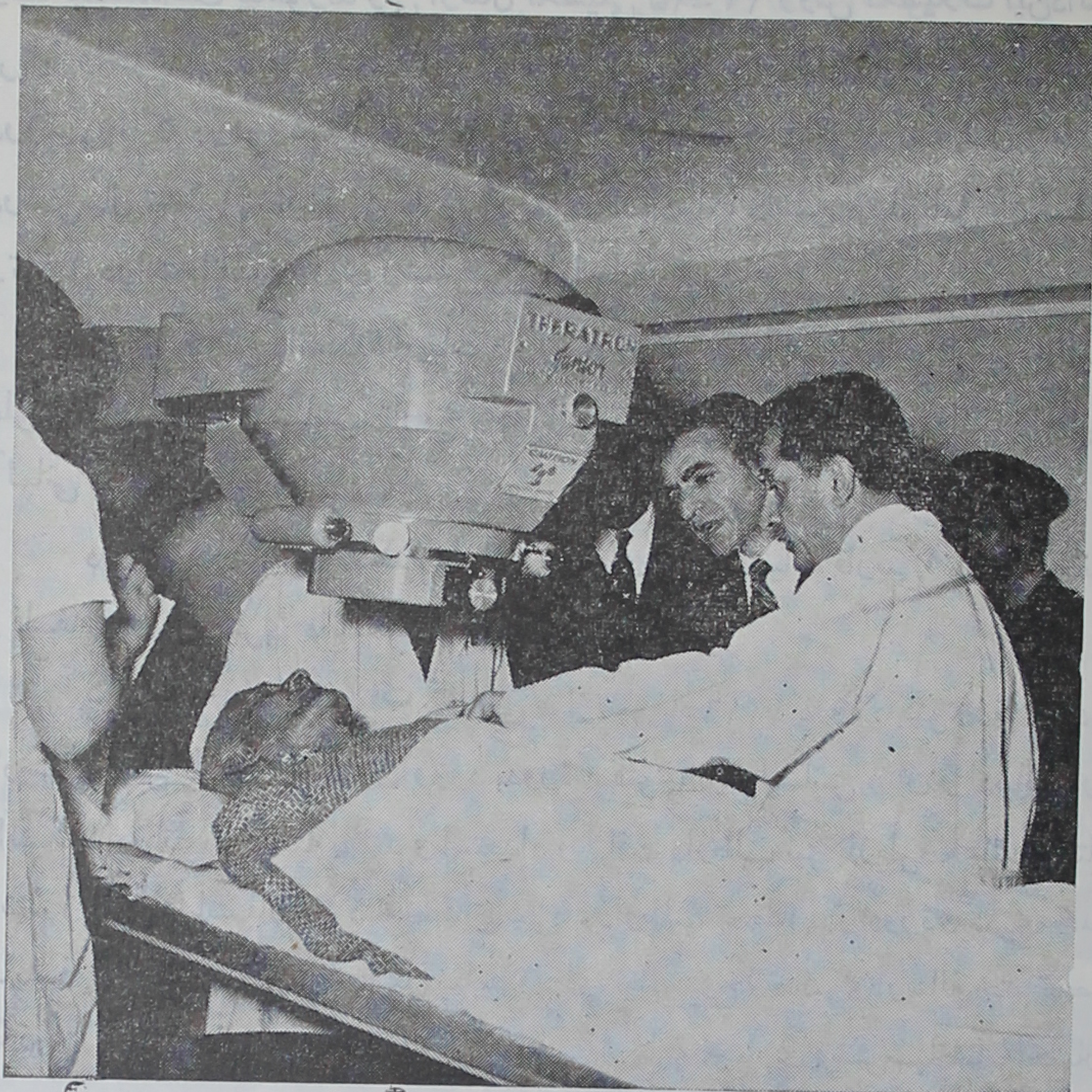
۷ - قسمت سمعی وبصری بیمارستان پهلوی که در تالار تدریس بیمارستان مزبور در بهمن‌ماه ۱۳۳۴ افتتاح گردید.

۸ - کلاس تربیت مکانیسین ماشینهای کشاورزی در اسفند ۱۳۳۵ برای مدت یکسال در دانشکدهٔ کشاورزی افتتاح شد.

۹ - نمایشگاه اتم برای صلح در پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه در اسفندماه ۱۳۳۵ افتتاح گردید.

۱۰ - دورهٔ دکتری فلسفه و دورهٔ دکتری تاریخ و جغرافیا در دانشکدهٔ ادبیات چندی است تأسیس و مشغول کار شده .

۱۱ - در مرداد ماه ۱۳۳۶ دستگاه تلویزیون آموزشی اهدائی دولت آلمان بدانشگاه تهران شروع بکار نمود. این‌دستگاه شامل شش‌عدد گیرنده ، یکعدد فرستنده، یکعدد تقویت کننده ویکعدد دوربین برای نشان دادن مناظری که باید در تلویزیون منعکس گردد میباشد.

یکی ازطرق درمان سرطان بعرض شاهنشاه میرسد .

سازمان دانشکده‌ها

دانشکدهٔ ادبیات

در هشتم خردادماه ۱۳۱۳ قانون تأسیس دانشگاه بتصویب مجلس شورای ملی رسید وبموجب این‌قانون دانشگاه‌تهران ازشش دانشکده تشکیل یافت که یکی ازآنها دانشکدهٔ ادبیات بود . ۸۱ نفر استاد و دانشیار و دبیر ومعلم در این دانشکده بتدریس اشتغال دارند.

روش تحصیل در دانشکدهٔ ادبیات تا سال تحصیلی ۳۵ - ۳۶ کلاسی بود و دانشجویان برای اخذ لیسانس مجبور بودند کلیهٔ موادی را که در برنامهٔ تحصیلات هر

رشته قید شده است بیاموزند ولی از سال تحصیلی ۳۵ـ ۳۶ روش تحصیلات این دانشکده برپایهٔ واحدهای درسی وشهادتنامه گذاشته شده . مطابق این روش دانشجویان میتوانند دروسی را که درهر رشته برای اخذ لیسانس لازم است حداقل در سه سال و حداکثر درشش سال تحصیل نمایند. شرط ورود بدانشکدهٔ ادبیات داشتن دیپلم کامل متوسطهٔ ادبی وتوفیق درامتحانات ورودی رشتهٔ مربوط است .

دورهٔ لیسانس دانشکدهٔ ادبیات دارای ۵ رشتهٔ تحصیلی : ادبیات فارسی ، فلسفه و علوم تربیتی، باستان شناسی، تاریخ وجغرافیا، زبان خارجه (زبانهای: فرانسه، انگلیسی، آلمانی وروسی) است.

دورهٔ دکتری این دانشکده دارای رشته‌های زبان وادبیات فارسی، تاریخ وجغرافیا و فلسفه ودورهٔ دکتری دانشکدهٔ ادبیات است .

دکتری زبان وادبیات فارسی ـ از مهر ماه ۱۳۱۶ دورهٔ دکتری زبان وادبیات فارسی تأسیس یافته و داوطلبان ورود بدورهٔ دکتری باید لیسانس زبان و ادبیات فارسی دانشکدهٔ ادبیات را داشته باشند و استعداد و لیاقت داوطلب نیز ازطرف هیئت استادان رشتهٔ زبان وادبیات فارسی کتباً تصدیق شود . داوطلب تحصیل در دورهٔ دکتری حداقل باید دو سال دراین دوره تحصیل نماید وبرای نیل بدرجهٔ دکتری رسالهٔ ختم تحصیلی بگذراند . دراین مدت نیز درامتحان چهار شهادتنامهٔ اجباری وشش شهادتنامهٔ اختیاری، توفیق حاصل نماید ورسالهٔ ختم تحصیلی خود را بگذراند.

دورهٔ دکتری دانشکدهٔ ادبیات ـ از مهر ماه ۱۳۳۲، دورهٔ دکتری دانشکدهٔ ادبیات افتتاح شده است. این دوره بدانشجویان خارجی که از یکی از دانشگاهها یا مدارس اختصاصی یابنگاههای معروف خارجی که بطور رسمی دارای رشتهٔ تحصیلی زبان و ادبیات فارسی باشد گواهینامهٔ لیسانس یامعادل آن گرفته باشند اختصاص دارد. حد اقل مدت برای بدست آوردن دانشنامهٔ دکتری دانشکدهٔ ادبیات ، دو سال تحصیل در این دوره است وباید دراین مدت، دانشجویان دوشهادتنامهٔ اجباری ودوشهادتنامهٔ اختیاری اخذ کرده وبعلاوه رسالهٔ دکتری خود را بگذرانند.

مؤسسات ضمیمهٔ دانشکدهٔ ادبیات عبارتست از :

۱ ـ کلاسهای مخصوص دانشجویان خارجی

۲ - کلاس کتابداری وبایگانی
۳ - کلاس هنر نمایش
۴ - مؤسسهٔ زبانهای خارجی
۵ - مؤسسهٔ علوم اجتماعی

بازیکنان دستهٔ فوتبال دانشکدهٔ ادبیات که درسال تحصیلی ۳۶-۳۷ مقام قهرمانی فوتبال دانشگاه را بدست آورده‌اند

دانشکدهٔ پزشکی

شرط ورود بدانشکدهٔ پزشکی دارا بودن گواهینامهٔ کامل متوسطهٔ طبیعی ویا ریاضی ویاعلمی سابق میباشد. دورهٔ تحصیل در دانشکدهٔ پزشکی شش سال است . فارغ التحصیلان دانشکدهٔ پزشکی پس از گذرانیدن پایان‌نامهٔ خودباخذدرجهٔ دکتری دررشتهٔ پزشکی نایل میشوند.

در این دانشکده شعب مهم ذیل دایر است:

۱ - بازرسی فنی بیمارستانها

۲ - بازرسی داروئی بیمارستانها

۳ - بازرسی ادارهٔ بیمارستانها

۴ - شورای دانشکدهٔ پزشکی

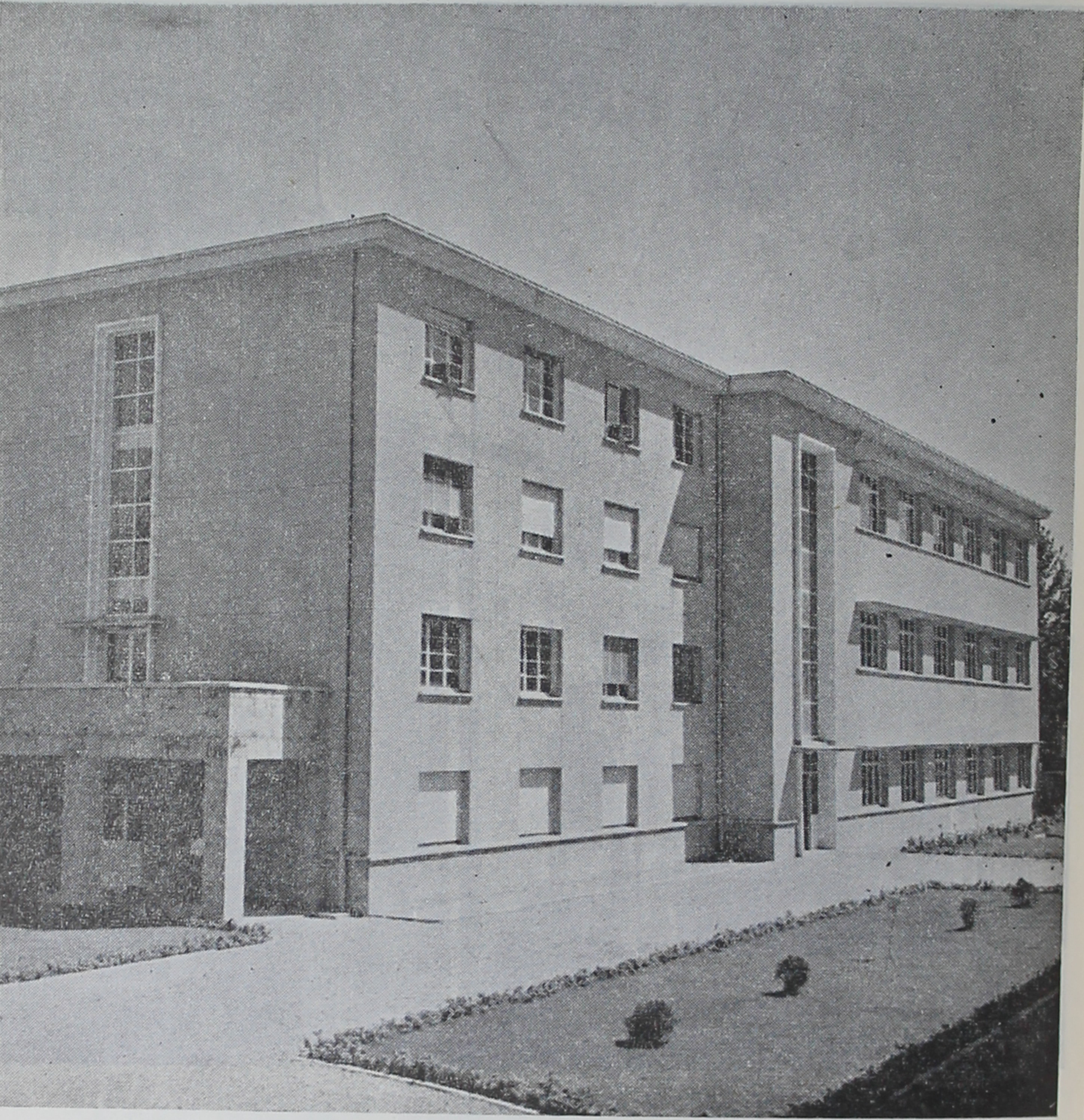
۵ - کمیتهٔ دائمی دانشکدهٔ پزشکی

دانشکدهٔ حقوق

دورهٔ تحصیل‌دانشکدهٔ‌حقوق وعلوم‌سیاسی‌واقتصادی برای‌اخذ درجهٔ‌لیسانس‌چهار سال است . دانشجویان پس از تمام کردن دورهٔ مزبور حق گرفتن درجهٔ لیسانس را خواهند داشت . شرط ورود بدورهٔ لیسانس دانشکدهٔ حقوق داشتن گواهینامهٔ شش سالهٔ متوسطه (شعبهٔ ادبی) وتوفیق در امتحانات ورودی است.

مدت تحصیل دردورهٔ دکتری حقوق وعلوم سیاسی واقتصادی حد اقل دو سال- است . لیسانسیه های حقوق وعلوم سیاسی و اقتصادی پس ازتوفیق در امتحان مسابقهٔ ورودی، میتوانند دردورهٔ دکتری ثبت نام کنند. دورهٔ دکتری این دانشکده سه رشته دارد بدین شرح:

قضائی - سیاسی - اقتصادی

گوشه‌ای از ساختمان آزمایشگاه مرکزی دانشکدهٔ پزشکی تهران

نمای شرقی ساختمان «دانشکدهٔ حقوق وعلوم سیاسی واقتصادی

دانشکدهٔ داروسازی

شرط ورود بدانشکدهٔ دارو سازی داشتن دیپلم طبیعی است. در شهریور هرسال از داوطلبان ورود بدانشکده دونوع امتحـان بعمل می‌آید: امتحـان عمومی دانشگاه و امتحان اختصاصی دانشکدهٔ داروسازی .

امتحان عمومی دانشگاه شامل زبان‌فارسی وزبان‌خارجی است. بموجب پیشنهاد دانشکدهٔ دارو سازی، هرسال ۴ تن ازلیسانسیه‌های رشته‌های مختلف دانشکدهٔ علوم از مسابقهٔ ورودی آن دانشکده معاف هستند، وبدین ترتیب همه‌ساله از بین لیسانسیه‌هـای ریاضی، فیزیك، شیمی وطبیعی، یك‌تن وجمعاً چهارتن بدون مسابقه پذیرفته‌میشوند.

دانشکدهٔ دندانپزشکی

این دانشکده دانشجویان مورد نیاز خودرا همه ساله از طریق مسابقهٔ ورودی انتخاب می کند . داشتن دیپلم طبیعی یاریاضی، شرط شرکت در مسابقه‌است. دورهٔ این دانشکده ۵ سال است.

دانشکدهٔ کشاورزی

دورهٔ این دانشکده چهار سال‌است وشرط شرکت درمسابقهٔ ورودی، ارائهٔ کارت قبولی درامتحانات عمومی دانشگاه وداشتن دیپلم طبیعی یاریاضی است.
دورهٔ تحصیلات دردانشکدهٔ کشاورزی، در هریك ازرشته‌ها چهار سال است که دوسال اول عمومی ودوسال بعد اختصاصی می‌باشد.
رشته‌های تحصیلی عبارت است از:
باغبانی و کشاورزی عمومی وآبیاری وماشین‌های کشاورزی ودفع آفات وجنگل.
این دانشکده دارای دورهٔ دکتری نیست.

دانشکدهٔ علوم

این دانشکده دانشجویان مورد نیازخود را هرسال،اول مهرماه ازطریق مسابقهٔ ورودی ، انتخاب می کند . شرط شرکت درمسابقه توفیق درامتحانات عمومی دانشگاه (زبان فارسی وخارجه) و امتحانات اختصاصی دانشکدهٔ علوم است.

دندان کشیدن درقدیم

درمانگاه دانشکدهٔ دندان پزشکی هنگام کارآموزی دانشجویان

استاد کرسی اتم و الکتریسیتهٔ دانشکدهٔ علوم هنگام عرض توضیح پیرامون
نحوهٔ کار دستگاههای اتمی به‌شاهنشاه

رشته‌های تحصیلی این دانشکده عبارتست از رشتهٔ ریاضیات، فیزیک، شیمی وطبیعی.
دورهٔ تحصیلات در هر یك از رشته‌های فوق ۳ سال است . کسانی که دورهٔ فوق لیسانس این دانشکده‌را بامعدل ۱۲ گذرانده باشند، می‌توانند در دورهٔ دکتری دانشکدهٔ علوم شرکت کنند.

جدیداً مؤسسهٔ آماری برای تربیت آمار شناسان در این دانشکده تشکیل شده است که وابسته بدانشکدهٔ علوم میباشد .

مؤسسهٔ آمار دورشته دارد :

۱ـ رشتهٔ آمار شناسی ۲ـ رشتهٔ آمار گری

شرط ورود به‌رشتهٔ آمارشناسی ، داشتن لیسانس یامعادل آن وبه‌رشتهٔ آمار گری، ارائهٔ گواهینامهٔ کامل دبیرستان (ریاضی یا طبیعی یاعلمی سابق) است.

مؤسسهٔ رآکتور اتمی نیز یکی ازمؤسسات دانشکدهٔ علوم بشمار میرود.

دانشکدهٔ فنی

این دانشکده همه‌ساله ازطریق مسابقهٔ ورودی ، عده‌ای را ازداوطلبانی که دارای

نمای جنوب شرقی دانشکدهٔ فنی

گواهینامهٔ ریاضی هستند انتخاب می کند .

دانشجویان سال دوم وسوم وچهارم اگر نتوانند در خرداد، معدل خود را بحد نصاب مندرج درآئین نامهٔ دانشکده برسانند مردود شناخته می‌شوند و چنانچه نمرهٔ یك یا دو درس دانشجو کمتر از حد قبولی باشد می‌تواند در شهریور همان سال امتحان

نمای جنوبی آزمایشگاه هیدرولیك دانشکدهٔ فنی

بدهد ونمرهٔ قبولی لااقل ۸ است.

دورهٔ این دانشکده چهار سال است.

دانشکدهٔ هنرهای زیبا

دانشکدهٔ هنرهای زیبا دارای سه رشتهٔ معماری - نقاشی - مجسمه‌سازی میباشد.

گوشه‌ای از بنای دانشکدهٔ هنرهای زیبا

داوطلبان ورود بشعبهٔ معماری باید دارای گواهی نامهٔ دورهٔ دوم متوسطه (شعبهٔ ریاضی) بوده ودرمسابقهٔ ورودی پذیرفته شوند.

داوطلبان ورود بشعبه های نقاشی و مجسمه سازی باید دارای گواهی نامهٔ دورهٔ دوم متوسطه (شعبهٔ ریاضی یاطبیعی ویاادبی) باشند.

تحصیلات در شعبهٔ معماری دانشکدهٔ هنرهای زیبا شش سال ودرشعبه‌های نقاشی ومجسمه سازی چهارسال است.

دانشکدهٔ معقول و منقول

شرط ورود به این دانشکده ارائهٔ کارت قبولی در امتحان مسابقهٔ عمومی دانشگاه وداشتن گواهینامهٔ ششم ادبی است. مواد مسابقه عبارت از فارسی وعربی است وحداقل معدل آنها ۸ می‌باشد.

رشته‌های تحصیلی دورهٔ لیسانس این دانشکده شامل دروس زیر است:

۱ـ رشتهٔ معقول

۲ـ رشتهٔ منقول (دارای فقه جعفری، شافعی، حنفی)

۳ـ فرهنگ اسلامی

۴ـ ادبیات عرب

دورهٔ تحصیلات درهریك ازرشته‌ها سه‌سال است.

دورهٔ دکتری این‌دانشکده دانشجویان موردنیازخودرا از میان کسانی که حداقل دارای معدل ۱۴ هستند از طریق مسابقه انتخاب میکنند.

از مؤسسات ضمیمهٔ دانشکدهٔ مذکور، مؤسسهٔ وعظ و تبلیغ اسلامی است که دارای دو رشتهٔ وعظ وتبلیغ می‌باشد ودورهٔ تحصیلی آن سه سال است. شرط ورود باین مؤسسه‌ارائهٔ گواهی‌نامهٔ ششم ادبی یاگواهینامهٔ مدرسی‌است.

دانشکدهٔ دامپزشکی

این دانشکده نظربوسعت تشکیلات خود، درخارج ازمحوطهٔ‌دانشگاه قراردارد. شرط ورود بدانشکدهٔ دامپزشکی داشتن گواهینامهٔ کامل شعبهٔ طبیعی یاریاضی وتوفیق در امتحانات ورودی است.

پزشکان ودارو سازان ودندان پزشکان ولیسانسیه‌ها ومهندسین کشاورزی بدون مسابقه می‌توانند در این دانشکده ثبت نام کنند.

دانشجویانی که تحصیلات دامپزشکی را در یکی از دانشکده‌ها بامدارک دامپزشکی خارجه دنبال کرده‌اند میتوانند تحصیلات خود را در دانشکدهٔ دامپزشکی تهران ادامه دهند.

دانشسرای عالی

دانشسرای عالی که انتخاب دانشجویان آن از طریق مسابقه بعمل می‌آید دارای ده رشتهٔ اختصاصی است وشرط ورود بآن، داشتن گواهینامهٔ کامل متوسطه (ادبی، طبیعی، ریاضی) وتوفیق در امتحانات ورودی است.

سازمان ورزش دانشگاه

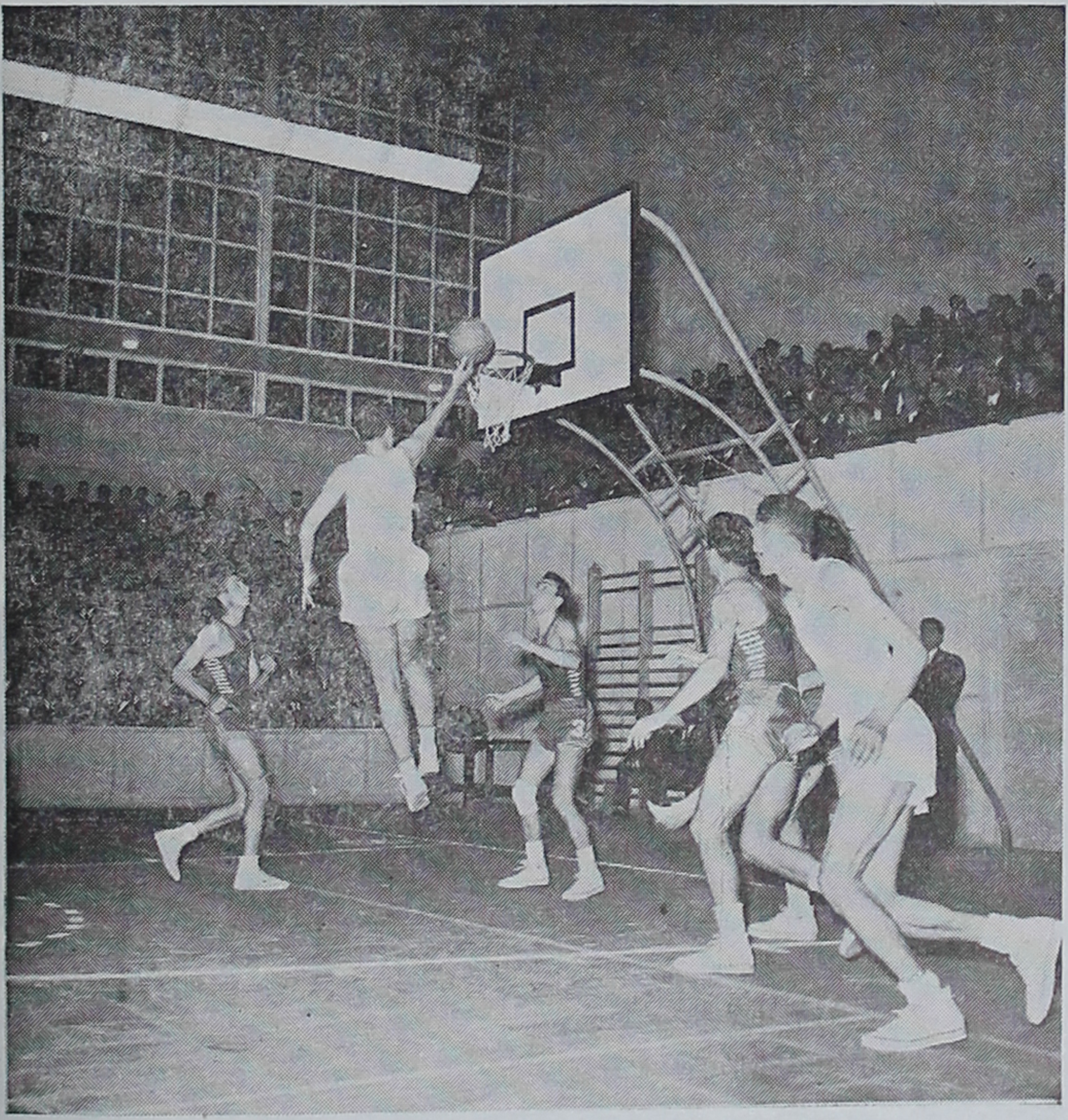
دانشگاه تهران در سال ۱۳۲۴ تصمیم گرفت که برای تربیت روحی و بدنی دانشجویان ، سازمان ورزش تأسیس کند لذا بوسیلهٔ هفت نفر دبیرورزش که ازوزارت فرهنگ منتقل شدند ویکنفر نمایندهٔ ورزشی ازهر دانشکده ، سازمان ورزش دانشگاه تشکیل و ریاست آن بیکی از استادان دانشگاه محول شد . اولین قدم مؤثری که این سازمان برداشت ، دریافت پنجاه ریال بابت حق ورزش بود که ازطرف دانشجویان داوطلب هردانشکده ، هنگام مسابقهٔ ورودی و ثبت نام ، پرداخت میگردید . در سال ۱۳۲۵ بابودجهٔ ناچیزسازمان ورزش، سه‌زمین تنیس وسه‌زمین والیبال ودوزمین بسکتبال ومیدان پرش طول وارتفاع وپرتاب وزنه دردانشگاه دایر وباحضور مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه افتتاح گردید. سپس بامبلغ سی‌ملیون ریال اهدائی ذات ملوکانه، تالار سرپوشیدهٔ ورزش دانشگاه که یکی از مجهزترین و باشکوهترین تالارهای ورزش خاورمیانه است بنا ودرحضورمبارک شاهنشاه افتتاح گردید. این‌تالار دارای جدیدترین وسایل ولوازم ورزش میباشد و گنجایش ۱۵۰۰ نفرتماشاچی دارد وهرساعت درحدود سیصد نفر ورزشکارمیتوانند ازوسایل‌آن استفاده نمایند . گذشته‌ازاین ، دردانشکده‌های پزشکی ـ حقوق ـ ادبیات ـ علوم ، تالار های ورزش دایر میباشد واز سال ۱۳۲۵ که امیرآباد به دانشگاه تحویل شده ، همه ساله تابستان ، استخرشنا ومیدانهای ورزش آن مورد استفادهٔ دانشجویان واستادان قرار گرفته‌است .

مسابقات ورزشی دانشگاه که در رشته‌های دوومیدانی ـ شنا ـ وزنه‌برداری ـ پرورش‌اندام ـ بسکتبال ـ والیبال ـ فوتبال ـ اسکی ـ کشتی‌آزاد وفرنگی ـ پینک پنک ـ دوصحرا نوردی ـ دوچرخه سواری ، بین دانشکده‌ها برقرار میباشد هرسال ازمهرماه آغاز ودرآخر اسفندماه خاتمه مییابد وبقهرمانان اول ، مدال با حکم وپنج جلد کتاب اعطاء میگردد .

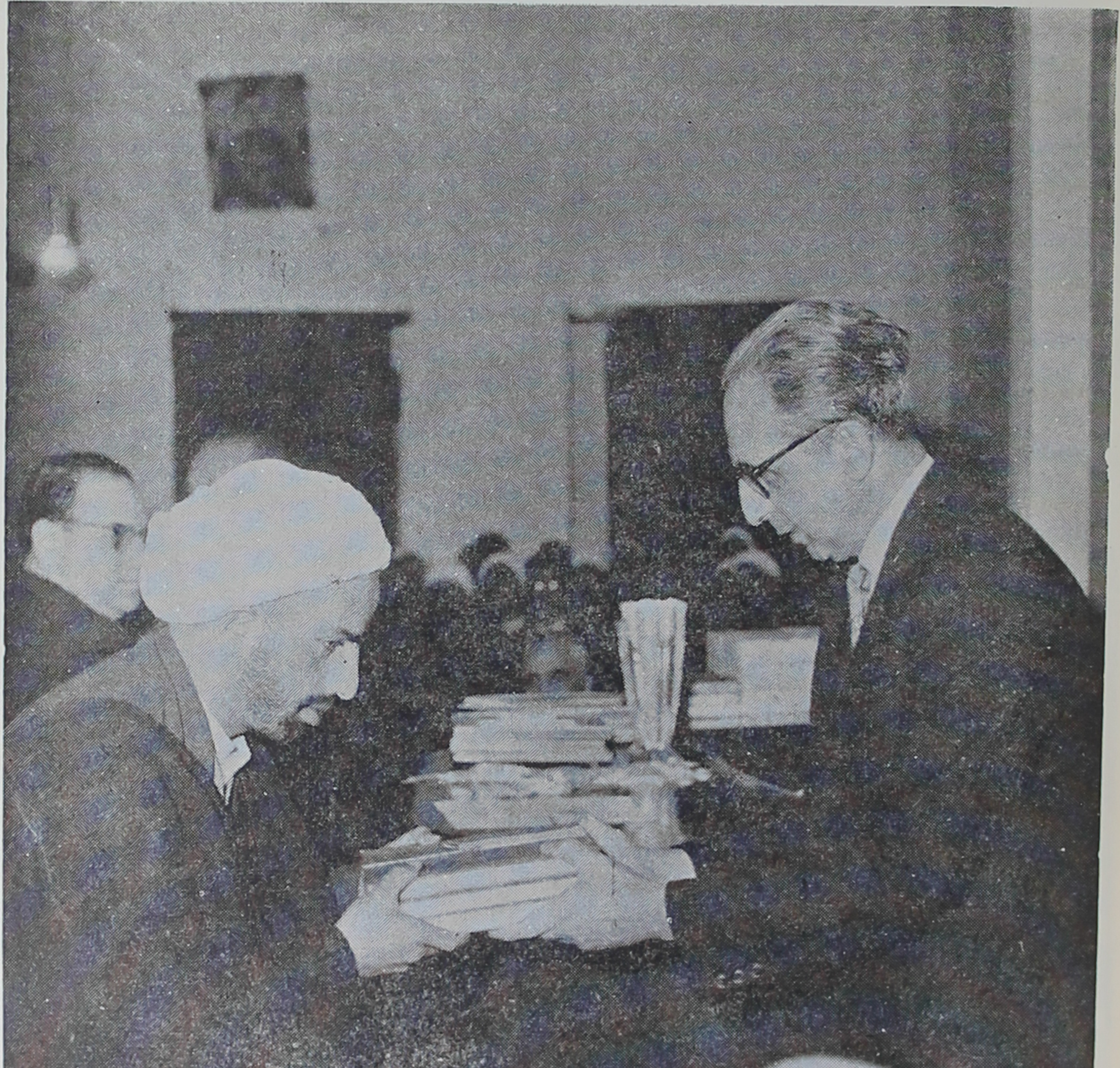
اعلیحضرت همایون شاهنشاه هنگام ورود به تالار سرپوشیدهٔ ورزش دانشگاه

دانشگاه تهران چند سال پیش بعضویت المپیاد بین المللی دانشگاههای جهان درآمد وهمانسال درالمپیاد دانشگاهی جهانی که درپاریس انجام یافت شرکت نمود واین امربرای دانشجویان فوق العاده مفید واقع شد . گذشته ازاین ، مسابقات دیگری نیز از

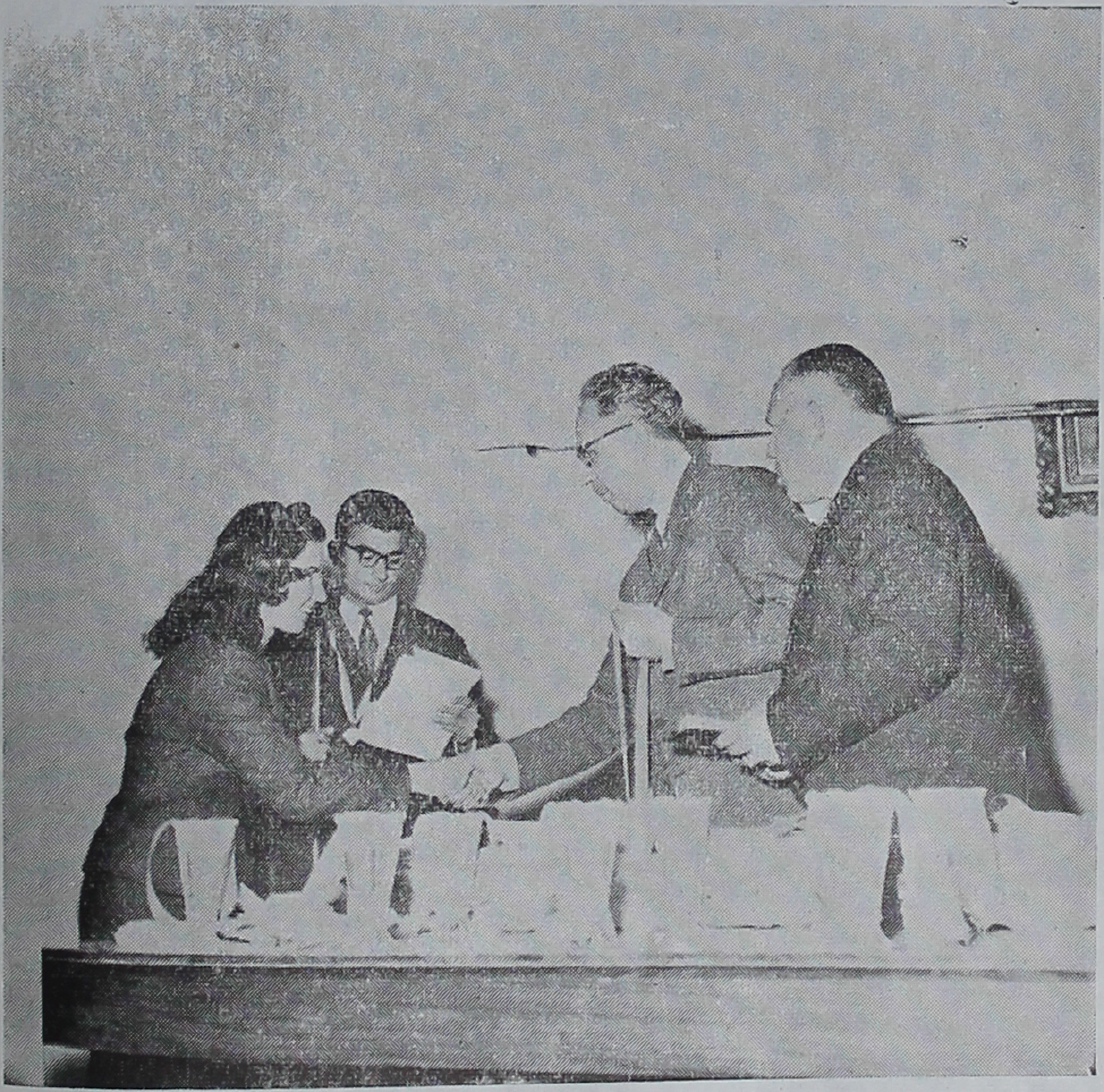
یك لحظهٔ پرهیجان ازمسابقهٔ بسکتبال بین دسته‌های دانشگاه تهران ودانشگاه حربیهٔ آنکارا درتالار سرپوشیدهٔ ورزش دانشگاه

طرف دانشجویان انجام گرفت ، منجمله در سال ۱۳۳۵ دستهٔ وزنه برداری دانشگاه بنا بدعوت دستهٔ وزنه‌برداری ترکیه برای مسابقه بآن کشور عزیمت نمود و دانشجویان دانشگاه، قدرت وشجاعت خودرا درآن‌مسابقه نشان دادند ونیزدرسال ۱۳۳۶دستهٔ کشتی وفوتبال‌دانشگاه بنابدعوت دستهٔ‌شهرستان بورسای‌ترکیه برای‌چندمسابقه بآن‌شهرستان

آقای رئیس دانشگاه جایزهٔ یکی از قهرمانان ورزشی دانشکدهٔ معقول و منقول را اعطاء میکنند

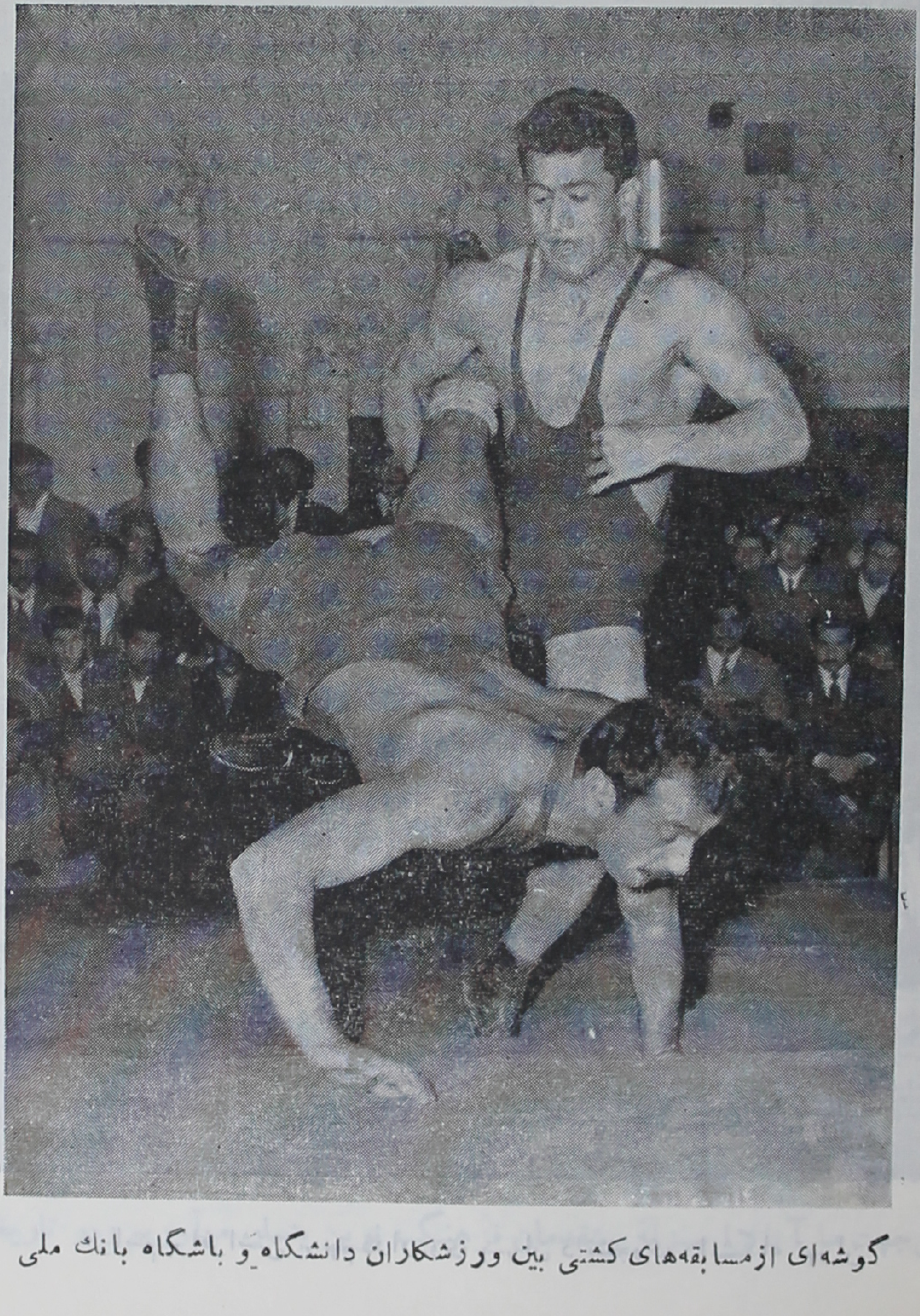
عزیمت نمود ودرسال ۱۳۳۷ متقابلاً دسته‌های کشتی وفوتبال شهرستان بورسا به‌تهران وارد شده وچند مسابقه با دستهٔ دانشگاه دادند که دستهٔ دانشگاه در جمع امتیازات ، هم

قهرمان پینک پنک دانشکدهٔ پزشکی مدال وجایزهٔ خودرا از آقای رئیس دانشگاه دریافت مینماید

در کشتی وهم درفوتبال برنده گردید ونیز بنا بدعوت دانشگاه ، دستهٔ بسکتبال دانشکدهٔ افسری حربیهٔ آنکارا بتهران آمد وروز افتتاح تالار سرپوشیدهٔ ورزش دانشگاه درحضور اعلیحضرت همایون‌شاهنشاه بادانشجویان دانشگاه‌تهران مسابقه‌داد واین مسابقه نیزبنفع

دستهٔ دانشگاه تهران پایان یافت . اخیراً سازمان ورزش دانشگاه ، باداره تربیت بـدنی دانشگاه تبدیل گردیده است .

گوشه‌ای ازمسابقه‌های کشتی بین ورزشکاران دانشگاه و باشگاه بانك ملی

مراسم برافراشتن پرچم دراردوی پسران دانشجوی دانشگاه تهران

مطبوعات

در دوران تمدن اسلامی، فرهنگ ایرانی با معارف اسلامی توأم گردید و مکتبی بوجود آمد که هنوز دنیای ادب از آن برخوردار است.

در قرون وسطی که دوران تاریك خطهٔ اروپا محسوب است، در دورانی که تفتیش‌عقاید باشدت هرچه تمامتر درمغرب‌زمین عملی می‌شد، درعصری که پهلوانان و زورمندان و صاحبان قلاع در آن نقطه فعال مایشاء بودند و افکار آزاد بحکم کشیشان محکوم به‌نیستی‌بود، کشور ما مهد علم ومدارس قدیمهٔ این‌سرزمین کانون تحقیق وتتبع، ونور ایمان از زیروز بر آسمان شفاف میهن ما ساطع بود. اما بحکم جبر تاریخ، این کیفیت ادامه نیافت؛ ما سر گرم بحث وجدال و حل اختلاف معنی الفاظ بودیم و اروپای بخواب رفته، کم کم بیدار و هشیار میشد. ما بکلیات توجه داشتیم و آنان بخواص‌مصنوعات طبیعت سر گرم گردیدند. در نتیجه سدی نفوذناپذیر بین پندار شرق و غرب بوجود آمد وهریك بکار خود که بکلی از دیگری متمایز بود اشتغال یافتند. سرانجام، اختراع سلاحهای مؤثر جنگی و حس جهانگیری واستعمارطلبی مردم‌اروپاو تماسی که‌خواه‌ناخواه‌باساکنان‌سایرمناطق جهان ومملکت ما مییافتند، ایرانیان را بوضع آنان آشنا ساخت ولزوم اقتباس فنون وعلوم آنان روز بروز محسوستر شد وپیروی از روش آزادیخواهی آنها خاصه بااستبدادی که درمشرق‌حکمفرما بود ضروری‌تر جلوه نمود. خوشبختانه در آن اوان ودر کشاکش حکومت مطلقه و خودکامگی که در کشور ما رواج داشت، مردانی بزرگ چون قائم‌مقام وامیر کبیردرصحنهٔ قدرت خودنمائی کردند وباافکاردرخشان خود وپیروان وفادارخویش‌زمینهٔ آزادگی‌و کسب دانش‌جدیدرا برای ابناء مملکت فراهم آوردند. بهمین‌جهت ما آنانرا بمنزلهٔ پیشقدمان فرهنگ نوین بشمار میآوریم ودر تاریخچهٔ

فرهنگ ملی ازاین رادمردان به‌نیکی وعظمت یاد میکنیم .

تأسیس دارالفنون با شعب متعدد فنی بسال ۱۲۶۶ ، مبدء اصلی تحولات فرهنگی و سر آغاز رواج مطبوعات بسبك جدید است و گرچه نخستین مطبعه در اواخر قرن دهم هجری توسط ارامنهٔ جلفا و ارومیه بایران وارد شده و اولین روزنامهٔ میهن‌ما بروش تازه ، در۱۲۵۳ هجری قمری شامل گزارش دربار محمدشاه وبدون نام خاصی انتشار یافته ، ولی چون چاپخانه وروزنامه ومدرسه هریك مظهر فرهنگ ملی وجلوهٔ بارز ودرعین‌حال پرتو توأم ومشترکی از تحول علمی و ادبی عصر جدید است ، بدون تجزیه وامتیاز، فهرست‌وار بذکر حوادثی که براین‌سه‌اصل گذشته میپردازیم :

اولین روزنامهٔ ایران در۲۵ محرم ۱۲۵۳ که منطبق با چهارمین‌سال سلطنت محمدشاه بوده بسرپرستی میرزاصالح شیرازی بحلیهٔ طبع آراسته شده . سپس همین روزنامه بنام وقایع اتفاقیه معروف شده. بعد جریدهٔ علمیهٔ دولت علیهٔ ایران در ۱۲۵۵ ، روزنامهٔ نظامی دولت علیهٔ ایران در ۱۲۹۴ ، نخستین مجلهٔ گنجینهٔ معنوی در تبریز بسال ۱۲۸۲، اولین‌جریدهٔ فکاهی بنام اطلاع در بوشهر وشیخ‌چغندر، بهلول، حشرات‌الارض، شیداو بعدها ناهید، حلاج، توفیق ونسیم‌شمال ، در تهران چاپ شده‌است. ادارهٔ دارالطباعه که از ملحقات وزارت انطباعات اعتمادالسلطنه بوده ونخست محمدحسن‌خان صنیع‌الدوله ریاست آنرا داشته ، در رواج چاپ و نشر جراید سهم مهمی داشته است . روزنامه‌های ایران ، مریخ ، علمی ، در همان ایام منتشر میشده وکارکنان دولت مجبور بوده اند از حقوق خود آنها را خریداری کنند . شمارهٔ اول روزنامهٔ خلاصة‌الحوادث که همه روزه جز یکشنبه و جمعه منتشر میشده در ۱۴ جمادی الآخر ۱۳۱۶ قمری منتشر شده است . روزنامهٔ مصور شرف بمدیریت اعتمادالسلطنه‌در دوران‌سلطنت ناصرالدینشاه وزمان‌مظفرالدینشاه‌منتشر میگردیده‌است. ادیب‌الممالك، روزنامهٔ نوروز و ناظم‌الاسلام، مظفری بوشهر ومجدالاسلام کرمانی، ندای وطن ومیرزاحسن‌رشدیه، روزنامهٔ مکتب‌وتهران را منتشرمیکرده‌اند. چاپخانهٔ

سربی عربی وفارسی بدستور حاج میرزا حسین‌خان سپهسالار در ۱۲۹۰ از اسلامبول خریداری و بایران وارد شده است. اولین سالنامه و تقویم شامل شرح حال رجال عهد ناصری در ۱۲۹۶ منتشر شد، علیقلی میرزا اعتضادالسلطنه پسر فتحعلیشاه در ۱۲۷۵ رئیس دارالفنون وسپس وزیر علوم گردید و تلگرافخانه را در ایران دایر وضمیمهٔ وزارت علوم نمود ودر ۱۲۸۰ اولین دارالترجمهٔ دربار را برپا کرد. نخستین مدرسه بسبك تازه، مدرسهٔ مشیری است که بوسیلهٔ محمدحسن‌خان اعتمادالسلطنه با مساعدت مالی مشیرالدوله صدر اعظم بوجود آمده. در همین دوران کتابخانهٔ سلطنتی، اولین مریضخانهٔ دولتی بریاست ناظم‌الاطباء، تمبر پستی وموزهٔ سلطنتی درست شده است. وی تا ۱۲۹۴ سر کار بود؛ مدرسهٔ نظام تهران، نظام همایونی اصفهان ومدرسهٔ دولتی تبریز نیز در زمان این وزیر با تدبیر بوجود آمده سپس دردوران امین‌الدوله و نیرالملك، انجمن تأسیس مکاتب ملی ایران بسال ۱۳۱۶ برپا گردیده است.

در سال ۱۲۹۳ انجمنی بنام مجلس تألیف کتاب رجال، بهمت اعتمادالسلطنه و فروغی اصفهانی مرکب از یك مدیر، سه عضو، دو مترجم و یك منشی و چهار پیشخدمت بوجود آمده که مدتها دوام کرده. از نتایج این انجمن، تألیف مجلدات پنجگانهٔ نامهٔ دانشوران است. این نامه تاجلد هفتم در ۱۳۲۴ چاپ شده است. ایجاد روزنامهٔ معارف و کتابخانهٔ ملی وشرکت طبع کتب از کارهای این انجمن است، کلیهٔ بودجهٔ فرهنگ ایران درسال ۱۳۱۶ قمری سی‌هزار تومان بوده است.

طبع آثاری بزبان فارسی درممالك دیگر، بقبل از تواریخی که از آن یاد شد میرسد. درمصر واسلامبول وایتالیا وهلند آثاری تا ۱۱۹۹ چاپ شده است. درسال ۱۲۲۷ چاپ سربی درتبریز ودر ۱۲۳۰ درتهران برقرار بوده. اولین کتابی که ترجمه شده تاریخ اسکندر ازانگلیسی است. سیدجمال‌الدین اسدآبادی متفکر ایرانی در نهضت جدید مطبوعاتی سهمی بسزا دارد. وی نخست، انجمنی بنام ام‌القری در

۱۲۶۶ در اسلامبول درست کرد که منحل شد، بعد عروة‌الوثقی را در پاریس، ضیاء‌الخافقین را در لندن ومعلم شفیق را در حیدر آباد چاپ نمود. ملکم‌خان معروف نیز روزنامهٔ قانون را منتشر ساخت. در تبریز وتهران، مآثر سلطانی وجلد قاجاریهٔ ناسخ‌التواریخ در ۱۲۴۰ چاپ گردید. شرکت چاپ در ۱۳۱۷ تأسیس ومدرسهٔ سیاسی بهمت مشیرالدوله درهمین سال برپا گردیده است.

نخستین مدرسه توسط میسیون آمریکائی در رضائیه بسال ۱۸۳۶ یا ۱۲۵۱ یعنی ۱۵ سال قبل‌ازدارالفنون برپا گردیده است. درهمین‌ایام، خانمی آمریکائی در نزدیکی رضائیه مدرسهٔ دخترانه‌ای درست نمود که محصلین آن ازمسیحیها بودند. مدرسهٔ خلیفه گری ارامنهٔ تبریز در ۱۲۸۲ تأسیس شده و ناصرالدینشاه سالی ۲۵۰ تومان بآن کمك میکرده، بعدها این مدرسه بنام صبا نامیده شده است. اولین مدرسهٔ آذربایجان مدرسهٔ دولتی تبریز است که بسال ۱۲۹۳ بنام مدرسهٔ مظفری برپا شده. درمآثر والآثار وسایر نوشته‌های‌هدایت(۱۲۹۴) این آموزشگاه (مدرسهٔ دولتی تبریز) قید گردیده و رئیس آن میرزا جواد خان سرتیپ بوده که در زمان ولایتعهدی‌مظفرالدین‌شاه، درپیشکاری‌فتحعلیخان صاحبدیوان این‌شغل راداشته‌است واکنون نمونه‌هائی از مندرجات جراید آن عصررا که در بارهٔ مدرسهٔ دولتی تبریز نوشته‌اند ونثر آن عهد را هم معلوم میکند نقل میکنیم:

روزنامهٔ ناصری منطبعهٔ تبریزشمارهٔ ۵سال اول غرهٔ ذیحجهٔ ۱۳۱۱ مینویسد: «جناب اسمعیل بیگ مدیر ادارهٔ شریفهٔ روزنامهٔ ترجمان که ازجملهٔ تکمیل شد گان عالم مدنیت و تربیت‌یافتگان عرصهٔ انسانیت وترقی جویان ملت و خیرخواهان فرقهٔ محترمهٔ اسلامیه است شرح مبسوطی در تشکراز توجهات حضرت اقدس والاولیعهد روحنافداه درباب‌تأسیس‌وتشکیل‌مدرسهٔ مبارکهٔ مظفریه‌در تبریزدرروزنامهٔ گرامی خودمندرج نموده‌وبتوسط معین الوزاره ژنرال قونسول دولت علیهٔ ایران در تفلیس یك‌صندوق مشتمل بر رسالهٔ جدیده و قطعات ژئوگرافی و سرمشق مبتدیان مدرسه برسم‌تبریك تشکیل مؤسسهٔ مزبوره تقدیم نموده‌اند.....»

درشمارهٔ ۶ سال اول‌ناصری ۱۵ ذیحجهٔ ۱۳۱۱ آمده است: «مدرسهٔ مبارکهٔ

مظفریه بمراقبت میرزا جعفرخان ملك‌الشعراء حکیم باشی و نایب الریاسهٔ مدرسهٔ مزبوره و مهدیقلی‌خان سرهنگ ناظم در کمال نظم و ترتیب است معلمین فارسی عربی طب ریاضی هندسه حساب ژئوگرافی زبان فرانسه و خط نستعلیق همه روزه در ساعت مقرره در اطاقهای درس حاضر شده و بتعلیم شاگردان مشغولند ... » روزنامهٔ اختر منطبعهٔ اسلامبول در همان ایام مینویسد : « ازقول خبرنگار محترم اختر نوشتیم که ریاست دارالفنون تبریز بسبب اینکه ترقی آنجا منظور نظر بندگان حضرت مستطاب اشرف امجد والا ولیعهد دولت ابدآیت ایران است بعهدهٔ کفایت جناب فضائل مآب معالی آداب آقامیرزا محمد ندیم‌باشی که مراتب علم و آگاهی ایشان مستغنی از تعریف و بیان است محول شده است ... » دومین مدرسهٔ تبریز بتوسط حاج میرزا حسن رشدیه درسال ۱۳۱۱ تأسیس شده است . روزنامهٔ ناصری درشمارهٔ ۵ مورخ غرهٔ ذیحجهٔ ۱۳۱۱ مینویسد : « جناب ملاعبدالرحیم طالبوف ساکن شهر تمرخان جزو ایالت داغستان این اوقات از تأسیس وافتتاح مدرسهٔ رشدیهٔ تبریز اطلاع حاصل نموده و نظر بمیل فطری ورغبت معادل دویست قلم کتاب ازعلم فیزیك بضمیمهٔ سی منات اسکناس بجهة اعانهٔ مدرسهٔ مزبوره ارسال نموده‌اند و جناب میرزاحسن رشدیه نیز همان مبلغ را صرف الفبای جدید خواهند نمود . » روزنامهٔ ثریا منطبعهٔ مصر در شمارهٔ ۳۶ سال اول مورخ ۲۲ صفر ۱۳۱۷ مینویسد « تنی چند از نیك نهادان ملت بخیال افتتاح مدرسه بطور جدید باسم تربیت افتادند و مشغول تهیهٔ مقدمات آن بودند ناگاه این تفصیل بسمع بعضی از جهال که در لباس علم خویش را جلوه میدهند رسید خروش از دل بر آوردند که این مسئله شکست بر رکن رکین اسلام وارد آورد ... »

روزنامهٔ اطلاع درذیقعدهٔ ۱۳۱۷ در باب مدرسهٔ لقمانیه مینویسد : « ازقراری که چندگاه قبل وقایع نگارما ازتبریز نگاشته روزغرهٔ ذیقعده در مدرسهٔ لقمانیه مجلس امتحانی منعقد بود در این مدت قلیل شاگردان از هفت ساله تا بیست ساله بطوری تحصیل کرده وخوب امتحان دادند که باعث حیرت حاضرین گردید پس از امتحان جناب لقمان الملك خطابه ونطقی ایراد کردند ودر آن ضمن ازعدم استقبال ونداشتن کومکهای مادی از اشخاص اظهار یأس نمودند » انجمن معارف در تبریز برای مقابله

با افراد جاهل در ۱۳۱۸ تشکیل شد و عده‌ای از مدیران مدارس و افراد روشنفکر عضو آن بودند: برنامهٔ منظم برای مدارس، زمان وزارت علاءالملك درسال ۱۳۲۳ تنظیم شده و در مجلهٔ چهره‌نما منطبعهٔ مصر شمارهٔ ۱۰ مورخ ۲۰ ذیحجهٔ ۱۳۲۳ بنام نظامنامه آمده است: «سال اول ابتدائی ازروی کتاب تعلیم الاطفال شیخ الاسلام مرحوم که جناب جلالت مآب اجل آقای وزیرعلوم چاپ کرده‌است. سال دوم قرآن مجید ـ کتاب علمی ـ کتاب تربیت ـ دیکتهٔ خط نستعلیق ازروی کفایة التعلیم مشق خط» وپس ازذکر بقیهٔ کتب وتکالیف کلاسها مینویسد: «باتفاق جنابان مدیران و معلمین مدارس ملیهٔ مظفری که از طرف قرین الشرف دولت ابد مدت اعانه مرحمت میشود قرار براین گردید که تمام کتب معینهٔ مفصله که بسالهای تحصیل اطفال قسمت شده درمدارس تهران وسایر ممالك محروسهٔ ایران تدریس شود واحدی تخلف نکند وهمچنین درهراطاق تمام شاگردها که هم‌قوه هستند همدرس بوده و متفقاً یك فقره درس بخوانند و تحصیل کنند...»

دردوران مشروطیت وزارت علوم اهمیت شایانی میبابدو نخستین وزیرعلوم، مخبر-السلطنه درکابینهٔ میرزاعلی اصغرخان اتابك بوده. عطف توجه اساسی مجلس بمعارف درسال ۱۳۲۵ بوده. دراین سال وزارت معارف، علوم، اوقاف و تلگراف و معادن ازیکدیگر تفکیك گردیده است. قانون اداری معارف در ۱۳۲۸ وضع شده و قانون اساسی معارف درنهم عقرب ۱۳۲۰ بتصویب رسیده و بموجب این قانون، تحصیلات کشور بابتدائی ومتوسطه وعالی تقسیم‌شده‌است. جرایدی که در برقراری مشروطیت اثر شایانی داشته‌اند عبارتند از: حبل المتین، ملا نصرالدین و قانون که دست بدست میگردیدند. خاصه شوخیهای ملا نصرالدین باشیخ الاسلام قفقاز اثری محسوس داشت. متفکران، علل تاراج خانهٔ نظام العلما را در ۱۳۱۶ زمان حکومت امیرنظام گروسی، مقالات این جراید دانسته‌اند. حبل المتین رامؤید الاسلام در کلکته مینگاشت و ملانصرالدین را میرزا جلیل درقفقاز مینوشت. اختر بقلم حسن خان در اسلامبول، حکمت بخامهٔ میرزامهدی خان تبریزی درقاهره، ثریا و پرورش بتوسط میرزاعلی-محمدخان کاشانی درمصر انتشار میبافت، آقای تقی‌زاده ومرحوم محمدعلی خان تربیت مجلهٔ گنجینهٔ فنون رادر تبریز منتشر میکردند وسیدحسین خان عدالت عضو انجمن سری،

روزنامهٔ عدالت را چاپ مینمود.

در آذربایجان روزنامهٔ مصور برای اولین بار بنام آذربایجان وحشرات الارض چاپ شد. مدیر این جریده حاج میرزا آقا بلوری، نقاش آن حسین طاهرزاده و نویسنده‌اش علیقلی خان صفراف بود. در این ایام هنوز محمد علی میرزا ولیعهد و در تبریز بود. او سعی داشت این افکار آزادیخواهانه را در کانون خود نابود کند. بناچار، شبنامه نویسی رواج یافت. شب نامه‌ها عناوین خاصی داشتند مثلاً: ولیعهد در چه حال است مست و خراب است مشغول حساب است یا مجتهد گاو آهن در چه حال است در فکر دهات است امام جمعه در چه حال است مشغول نفاق است دست بر گردن چاق است...

در بارهٔ بانوان روزنامه نویس باید بنظر آورد که از آغاز اسلام تا مشروطیت نسبت بفعالیت اجتماعی بانوان سکوتی مشهود است، در دوران قاجاریه خواندن را بزنان یاد میداده‌اند ولی نوشتن نمیتوانسته‌اند. با این وجود، افرادی فاضله مانند انیس الدوله زن ناصرالدینشاه که کتاب فاطمه و پیغمبر را از ناسخ التواریخ استخراج و چاپ کرد و مجانی بمردم داد بوجود آمدند، در ۱۲۹۲ خانم مریم عمید (مزین السلطنه) روزنامهٔ شکوفه را منتشر کرد. در ۱۲۹۷ روزنامهٔ زبان زنان بتوسط خانم صدیقهٔ دولت آبادی منتشر شد و اکنون جراید و مجلات بسیاری بتوسط بانوان منتشر میشود. و اما نگارش جریده و مجله که تا آغاز مشروطیت بحکم ذوق و قریحه و استعداد شخصی بود، کم کم تابع مقرراتی گردید. نخست شورای عالی فرهنگ باتکاء توانائی علمی و اخلاقی و مالی، برای بعضی امتیازی تصویب مینمود؛ سپس قانونی گذشت که هر کس بتواند نامه‌ای مرتب و صحیح بنویسد و در واقع تسلطی برزبان داشته باشد میتواند از امتیاز روزنامه استفاده کند، قانونی که اکنون اجرا میشود و در واقع از مزایای این عصر درخشان است، حداقل معلومات را برای صاحب امتیاز و سردبیر، درجهٔ لیسانس دانسته و داشتن حسن شهرت و مکارم اخلاقی را برای آنان شرط حتمی شمرده است. برای تخلفات مطبوعاتی نیز مجازاتهائی تعیین شده و کمیسیونی با شرکت نمایندگان وزارتخانه‌های صلاحیت دار، مأمور صدور اجازهٔ نشر و الغاء امتیاز جراید و مجلات است. علاوه براین، مطابع درجه اولی که از لحاظ قدرت طبع و نفاست کار با بهترین چاپخانه‌های اروپا رقابت میکنند در تهران برپا شده

ودامنهٔ نشر کتب وتعدادجراید منتشره روز بروزافزایش‌مییابد و مدارس و دانش‌آموزان ایران با سرعت روبازدیاد است .

تاسال ۱۳۰۰ شمسی درمیهن‌ما جمعاً ۱۵۰۰۰ جلد کتاب چاپ شده و ۸۰۰امتیاز مجله و روزنامه صادر گردیده بود و از آن سال تاکنون ۲۰۰۰۰ جلد کتاب جدید بوجود آمده و چاپ شده و ۷۸۶ امتیاز مجله و روزنامه صادر گردیده است .

مقایسهٔ آمار آموزشگاهها و محصلین و کارکنان فرهنگ کشور در سالهای تحصیلی ۱۳۰۶/۳۰۵ و ۱۳۳۷/۳۶

شمارهٔ ترتیب		سال تحصیلی	تعداد آموزشگاهها								تعداد محصلین								تعداد کارکنان				
			دبستانها	دبیرستانها	دانشسراها	هنرستانها	دبیرستان کشاورزی	مدارس قدیمه	مکتب‌خانه‌ها	جمع	ابتدائی	متوسطه	دانشسراها	هنرستانها	دبیرستان کشاورزی	مدارس قدیمه	مکتب‌خانه‌ها	جمع	آموزگار	دبیر	مدرسین مدارس قدیمه	مکتب‌داران	جمع
۱		۱۳۰۶/۳۰۵	۶۴۸	۶۰	-	—	--	۲۷۹	۱۴۷۶	۲۴۶۳	۶۹۹۳۷	۹۹۴۰	—	—	—	۴۹۴۸	۴۵۹۹۸	۱۳۰۸۱۳	۳۳۸۰	۸۸۹	۲۷۹	۲۵۷۴	۷۰۲۲
۲		۱۳۳۷/۳۶ مهرماه	۷۴۵۵	۹۲۵	۴۴	۲۸	۳۲	۲۳۴	۳۸۴	۹۱۰۲	۹۹۸۶۴۴	۱۹۰۱۱۳	۳۱۶۳	۴۹۷۰	۱۶۹۳	۱۵۰۷۵	۸۸۳۲	۱۲۲۲۴۸۸	۳۳۳۵۵	۷۵۴۷	۴۹۳	۴۹۸	۴۱۶۹۳
مقایسه	افزایش		۶۸۰۷	۸۶۵	۴۴	۲۸	۳۲	-	-	۶۶۳۹	۹۲۸۷۱۷	۱۸۰۱۷۳	۳۱۶۳	۴۹۷۰	۱۶۹۳	۱۰۱۲۷	—	۱۰۹۱۶۷۵	۲۹۹۷۵	۶۶۵۸	۲۱۴	—	۳۴۶۷۱
	کاهش		-	-	-	-	-	۴۵	۱۰۹۲	-	-	-	-	—	—	—	۳۷۱۶۶	—	-	-	-	۲۱۷۶	—

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date

دادگستری ایران

دادگستری نوین ایران که اساس تشکیلات واصول وظایف و اختیارات آن بموجب قانون اساسی معین‌شده، مبنی بر اصل انفکاك قوا واستقلال قوهٔ قضائیه میباشد.

از آغاز مشروطیت تاکنون که بیش از پنجاه سال میگذرد قوهٔ قضائیه همواره درسیر تحول وتکامل بوده وباقتضاء اوضاع واحوال اجتماعی وترقیات فرهنگی واقتصادی کشور قوانین مفید بمنظور بسط عدالت وتحکیم قوهٔ قضائیه وضع گردیده است.

سازمانهای فعلی دادگستری مولود یك سلسله تحولاتی است که مخصوصاً از سال ۱۳۰۶ یعنی پس از انحلال وتشکیل مجدد دادگستری ایجاد گردیده است. درسال ۱۳۰۶ دواقدام برجسته درتاریخ قضائی کشور انجام‌یافته که حائز کمال اهمیت میباشد: یکی تشکیل‌دادگستری نوینی ازطریق تفویض اختیارات از طرف مجلس بوزیر وقت دادگستری (قانون مصوب بهمن‌ماه ۱۳۰۵) ودیگری‌موضوع الغاء کاپیتولاسیون یعنی حق قضاوت مأمورین کنسولی دول خارجه.

الغاء کاپیتولاسیون که از طرف اعلیحضرت فقید رضا شاه کبیر صورت گرفت بزرگترین قدم برای تحکیم قوهٔ قضائیه بود و در سال ۱۳۰۶ در نتیجهٔ مجاهدتهای بسیار عملی شد.

تحولات دادگستری از دو طریق بعمل آمده : یکی از طریق وضع قوانین مفید و دیگری ازطریق توسعهٔ تشکیلات قضائی.

تحولات قانون گزاری

پس از وضع قانون اساسی ومتمم‌آن که اصول وظایف واختیارات قوهٔ قضائیه را بیان‌میکرد لازم‌بود که قوانین دیگری نیزوضع‌شود تا سازمانهای قضائی جدیدالتأسیس بتوانند طبق آن قوانین وظایف خودرا انجام دهند. مهمترین قوانینی که دادگستری لازم داشت قوانین ذیل بود :

۱ـ قانون آئین دادرسی مدنی و کیفری.

۲ـ قانون اصول تشکیلات دادگستری واستخدام قضات.

۳ـ قانون مجازات عمومی.

۴ـ قانون مدنی.

۵ـ قانون ثبت.

۶ـ قانون تجارت.

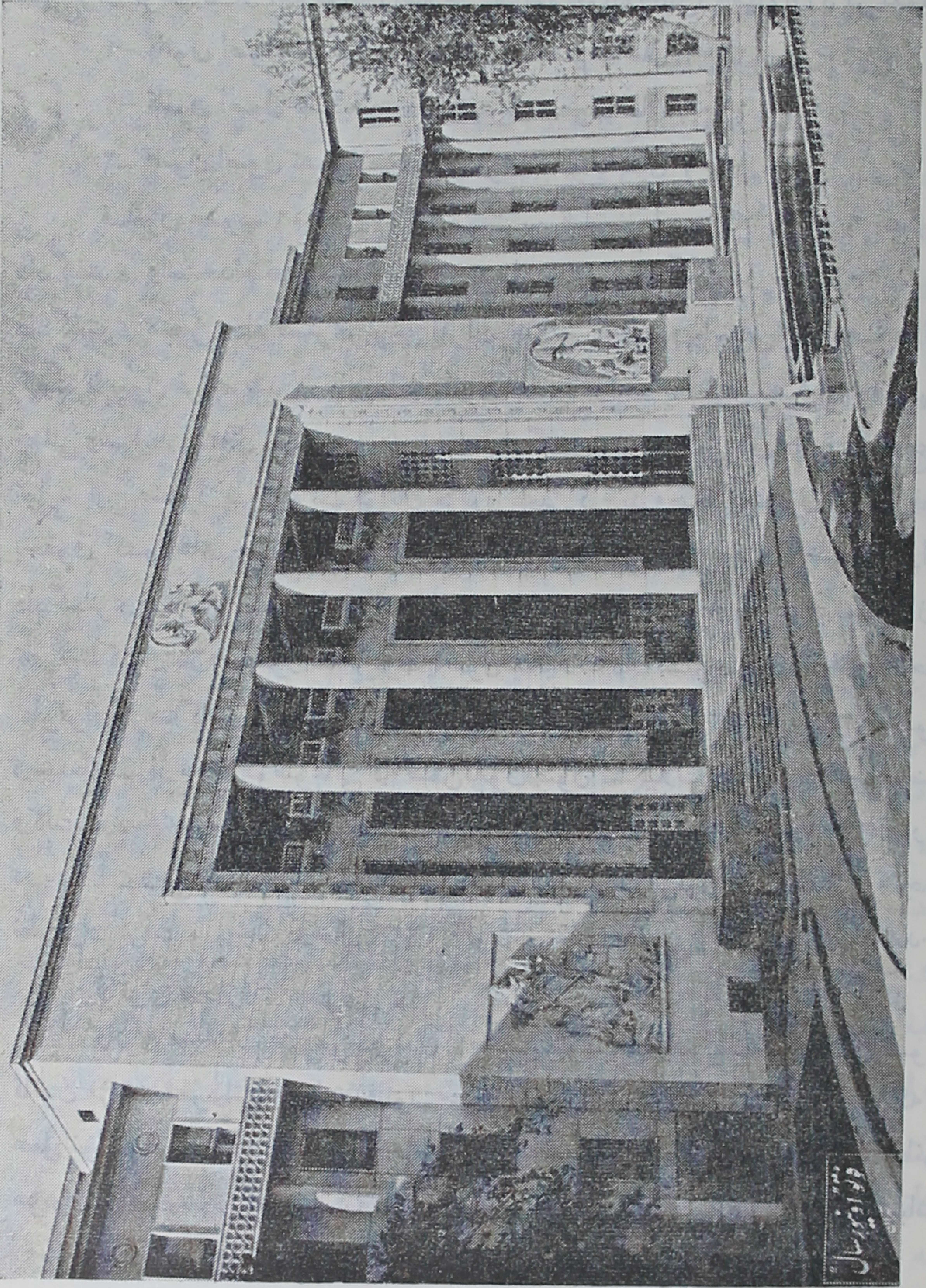
قانون آئین دادرسی مدنی و کیفری:

اولین قانونی که راجع به آئین دادرسی مدنی بتصویب رسیده قانون مصوب سال ۱۳۲۹ قمری بود که قانون اصول محاکمات حقوقی نامیده میشد و باب ششم آن که راجع به اجراء احکام بود هنوزهم بقوت خود باقی است. مقررات مربوط به آئین دادرسی مدنی از سال ۱۳۲۹ تاکنون بارها مورد اصلاح وتجدید نظر قرار گرفته و مخصوصاً از سال ۱۳۰۵ در نتیجهٔ اعطاء اختیارات به وزیر دادگستری مقرراتی راجع به آئین دادرسی وضع گردیده وبعداً در سال ۱۳۰۹ باوضع قانون تسریع محاکمات، اصلاحات مفیدی درمقررات مربوط به آئین دادرسی بعمل آمده. این اصلاحات تا سال ۱۳۱۸ ادامه داشت تابالاخره درآن سال کلیهٔ قوانین مربوط به آئین دادرسی مورد تجدید نظر قرار گرفت واز مجموع آن مقررات قانون تازه‌ای بعنوان (قانون آئین دادرسی مدنی) بتصویب رسید که اکنون مورد اجرا میباشد وپاره‌ای ازمقررات آن طبق قانون مصوب سال ۱۳۳۴ اصلاح شد.

پس از قانون اصول محاکمات حقوقی مصوب سال ۱۳۲۹ قمری، قانون اصول محاکمات جزائی درسال ۱۳۳۰ بتصویب رسید که هنوزهم قانون مزبور مورد عمل میباشد ودرطول این مدت پاره‌ای ازمقررات آن اصلاح شده ومخصوصاً درسالهای ۱۳۳۶ و ۱۳۳۷ اصلاحات لازم و مفیدی درآن قانون بعمل آمده است.

قانون اصول تشکیلات دادگستری:

در سال ۱۳۲۹ قمری اولین قانون راجع به اصول تشکیلات دادگستری بتصویب رسید. این قانون نیز مانند قوانین راجع به آئین دادرسی بارها مورد اصلاح و تجدید

درب ورود شرقی کاخ دادگستری

نظر قرار گرفته که از اهم قوانین اصلاحی مزبور قوانین ذیل‌را میتوان ذکر نمود :

۱- قانون اصول تشکیلات دادگستری مصوب سال ۱۳۰۲

۲- قانون اصول تشکیلات دادگستری مصوب سال ۱۳۰۶

۳- قانون اصول تشکیلات دادگستری مصوب سال ۱۳۰۷

قانون مصوب ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ مهمترین قانونی است که راجع به تشکیلات دادگستری واستخدام قضات بتصویب رسیده است. پس از آنکه در سال ۱۳۰۶ شمسی دادگستری منحل وداد گستری نوین ایران تشکیل گردید و باینطریق مقدمات الغاء کاپیتولاسیون فراهم شد لازم بود که قانون جامعی راجع به طرز تشکیل سازمانهای قضائی وشرایط اشتغال بقضاوت وضع شود تادادگستری‌نوین طبق آن قانون شروع بکار نماید. این منظور با تصویب قوانین مزبور عملی گردید وضمناً بمنظور آشنائی قضات بحقوق کشورهای خارجه، مادهٔ ۱۱۴ قانون مصوب ۱۳۰۷ مقرر داشت که وزارت دادگستری همه‌ساله پنج‌نفرازقضات را برای ادامهٔ مطالعات بخارجه‌اعزام نماید. ازآن تاریخ‌تاکنون بازهم مقررات مربوط باصول‌تشکیلات دادگستری مورداصلاح وتجدید نظرقرار گرفته که مهمترین قوانین‌اصلاحی‌درسالهای ۱۳۱۵ و۱۳۳۳ و۱۳۳۵ بتصویب رسیده‌است. ازجملهٔ موضوعاتی که ضمن‌قانون‌اصول تشکیلات موردتوجه بودموضوع وکالت دردعاوی وسازمان وکلاء دادگستری‌بود که درقانون‌مصوب سال۱۳۰۷مقرراتی دربارهٔ آن وضع‌وبعداً درسالهای ۱۳۱۴ و۱۳۱۵مقررات مزبور مورد اصلاح وتجدید نظرقرار گرفت تا اینکه درسال ۱۳۳۳ قانون استقلال کانون وکلاء بتصویب رسید.

قانون مجازات عمومی :

قانون مجازات عمومی در سال ۱۳۰۴ بتصویب رسیده است . قبل از تصویب قانون مزبور مقرراتی بعنوان (قانون جزائی عرفی) بموقع اجراء گذاشته میشد که در عمل نواقص بسیار داشت. ازاین لحاظ قانون مصوب‌سال ۱۳۰۴ بتصویب رسید. قانون مزبور باوجود بعضی اصلاحات وتغییرات که درآن داده‌شده هنوزهم مورداجرامیباشد.

قانون مدنی :

قانون مدنی ازجملهٔ قوانینی است که مدتها بعداز وضع قانون اساسی وتشکیل سازمانهای‌قضائی بتصویب رسیده وعلت این‌امراهمیت زیاد قانون مزبورمیباشد. قانون مدنی درسه‌جلد وطی ۷ سال بتصویب رسیده باین‌معنی که جلداول آن درسال ۱۳۰۷ و

جلددوم وسوم درسالهای ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ بتصویب رسیده است.

ثبت اسناد واملاك :

قبل از سلطنت اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر مرکزی برای ثبت اسناد مربوط بمعاملات وعقود واملاك مردم وجود نداشت واین گونه امور در محاضر عده‌ای از روحانیون انجام میگرفت. نظر بوسعت خاك کشور و عدم وسایل ارتباطی کافی و کثرت محاضری که تابع نظم وقاعدهٔ خاصی نبودند وهمچنین بعلت نبودن مرجع دولتی برای ثبت ونگاهداری اسناد، غالباً معاملات معارض یکدیگر انجام میگرفت بطوریکه روی یك ملك چند معاملهٔ معارض در محاضر مختلف بوقوع میپیوست وحتی بارها مشاهده میشد که برای یك زن دو عقدنامه ابراز میگردید ودو نفر مرد مدعی زوجیت او بودند واز طرفی حدود ومساحت املاك ورقبات نیز معین نبود وهمین نواقص موجب ایجاد دعاوی بسیاری در محاکم عدلیه میشد که قضاوت درغالب آن دعاوی بسی مشکل بود.

هرچند در سال ۱۲۹۰ وبعداً در سال ۱۳۰۲ قانون ثبت اسناد و اصلاح آن از تصویب مجلس گذشت ولی گذشته از نواقص بسیاری که این قانون داشت ، ثبت اسناد الزامی نبود.لذا درسال ۱۳۰۶ قانون جدیدی راجع به ثبت اسناد واملاك وضع گردید و ادارهٔ کل ثبت باتشکیلات جدیدی تأسیس شد وضمناً برای تهیهٔ مأمورین بصیر ومطلع یك دوره کلاس ثبت تأسیس گردید که مقررات مربوط به ثبت اسناد واملاك در آن کلاس تدریس میشد. متعاقب قانون مصوب ۱۳۰۶، قانونی در ۱۳۰۸ وسپس قانون دیگری در ۱۳۱۰ بتصویب رسید وباتصویب قوانین مزبور ثبت اسناد واملاك الزامی شد ونحوهٔ ثبت املاك که قبلاً بطور فردی انجام میگرفت بعمومی تبدیل گردید باین معنی که پس از اقدام به ثبت املاك واقع دریك ناحیه،کلیهٔ املاکی که در آن ناحیه واقع بود دفعتاً واحده بنام متقاضیان اعلان میشد تاعموم مردم از تقاضای ثبت مطلع شده وبتوانند اعتراضات خود را بنمایند. ضمناً تعداد کافی مأمورین مساح ونقشه بردار تربیت شدند وحدود ومساحت املاك روی نقشه های رسمی معین ودراسناد مالکیت قید گردید . پس از تصویب قانون ثبت اسناد و املاك وتشکیل ادارهٔ کل ثبت چون لازم بود که بمنظور اجراء برنامه‌های اقتصادی کشور تشکیل شرکتهای تجارتی مورد تشویق قرار گیرد و حقوق مخترعین حفظ شود لذا قانون ثبت شرکتها درسال ۱۳۱۰ وسپس قانون ثبت علائم تجارتی واختراعات درهمان

سال بتصویب رسید که از لحاظ اقتصادی اهمیت بسیار داشت. ضمن اصلاح قوانین مربوط به‌ثبت، موضوع تشکیل دفاتر اسناد رسمی و اصلاح مقررات آن مورد توجه قرار گرفت وبالاخره درسال ۱۳۱۶ قانون مربوط بدفاتر اسناد رسمی بتصویب رسید.

قانون تجارت :

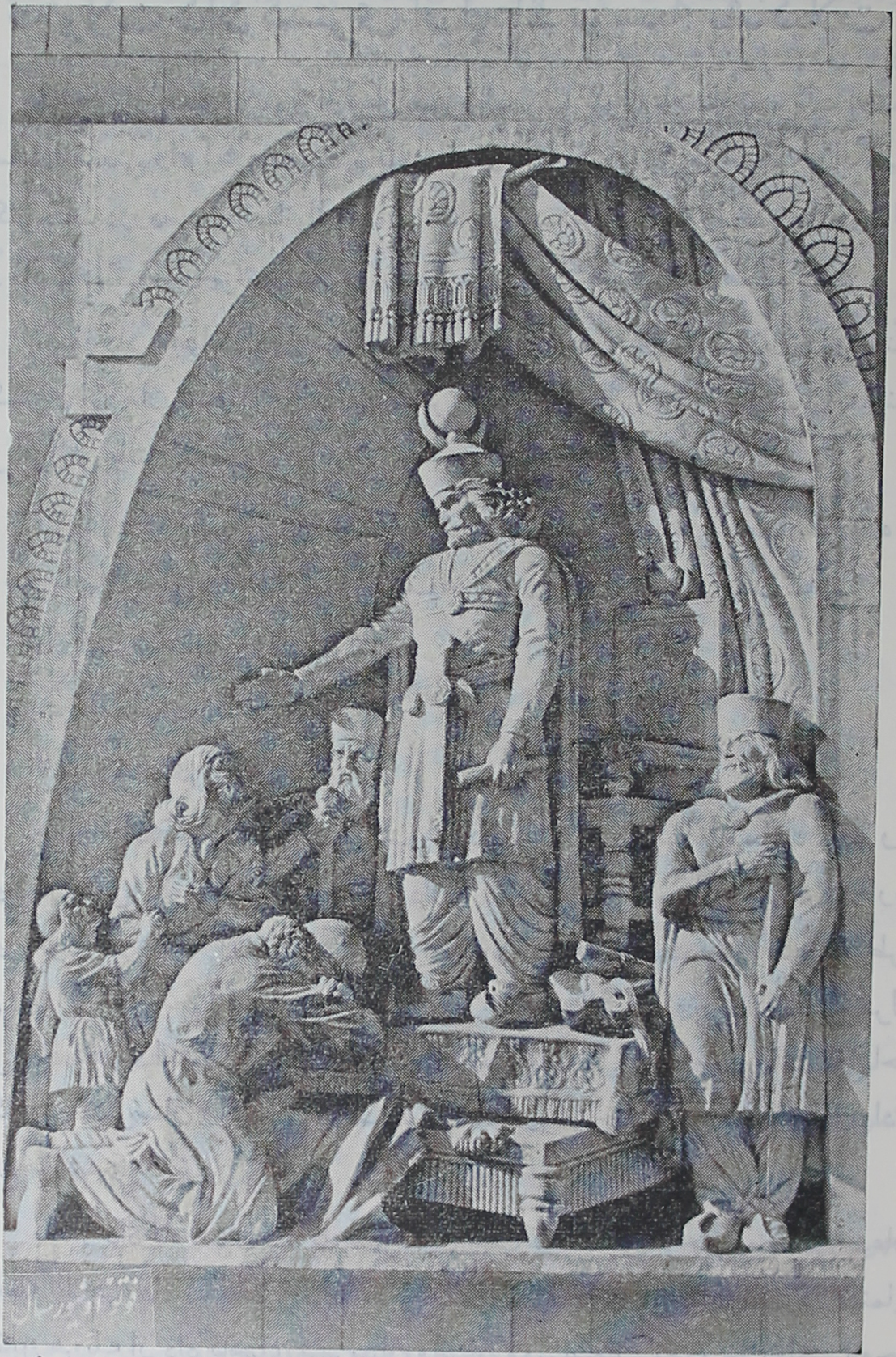
اولین قانون تجارت درسال ۱۳۰۳ بتصویب رسید وسپس در سالهای ۱۳۰۴ و ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ مقرراتی راجع بامور تجارتی وضع گردید تااینکه درسال ۱۳۱۱ کلیهٔ مقررات مربوط بامور تجاری ضمن قانون واحدی جمع آوری و بتصویب رسید که بعنوان (قانون تجارت) فعلاً مورد عمل میباشد. قوانین مزبور بطوریکه گفته شد اهم قوانین مربوط به دادگستری را تشکیل میدهد که سابقهٔ تصویب هریك بطور اختصار بیان گردید ولی علاوه برقوانین مزبور قوانین بسیاری در طول این مدت وضع شده که مهمترین آنها عبارتست از :

درامور حقوقی :

۱ـ قانون امورحسبی
۲ـ قانون جلو گیری از تصرف عدوانی
۳ـ قانون ازدواج
۴ـ قانون کارشناسان رسمی
۵ـ قانون دلالان
۶ـ قانون تصفیهٔ امور ورشکستگی
۷ـ قانون تعدیل اجاره‌بها

درامور کیفری :

۱ـ قانون مجازات مرتکبین قاچاق
۲ـ قانون جلو گیری از احتکار
۳ـ قانون مجازات گرانفروشان
۴ـ قانون تشدید مجازات رانندگان
۵ـ قانون منع کشت خشخاش
۶ـ قانون هیئت منصفه

تصویر برجستهٔ انوشیروان عادل روی سنگ سفید
(درب ورود شرقی کاخ دادگستری)

تحولات دادگستری از لحاظ توسعهٔ تشکیلات

سازمانهای قضائی کشور از آغاز مشروطیت تاکنون باقتضاء تحولات اجتماعی واقتصادی‌وصنعتی وافزایش‌جمعیت توسعه‌یافته وبمنظور تسهیل مراجعات بدادگستری دراکثر نقاط دوردست سازمانهای قضائی متناسب تشکیل گردیده ومخصوصاً در سالهای اخیر دادگاههای سیار برای بسیاری ازنقاط دور دست تأسیس شده است.

تعداد دادگاهها ودادسراهای کشور وعدهٔ قضات وکارمندان اداری ووابستگان دادگستری اززمان تشکیل مجدد دادگستری یعنی از سال ۱۳۰۶ تاکنون به چندین برابر افزایش یافته است.

قبل از ذکر تحولاتی که از لحاظ توسعهٔ تشکیلات قضائی ایجاد گردیده باید بدواً سازمانهای فعلی دادگستری ووظایف هریك را بطور اختصار بیان نمائیم.

دادگستری شامل دوقسمت است :

۱ـ سازمانهای قضائی

۲ـ سازمانهای اداری

سازمانهای قضائی کشور مرکب از دادگاهها و دادسراها میباشد . در رأس تشکیلات قضائی، دیوان‌عالی کشورقرار دارد. دیوان‌عالی کشور در سال ۱۳۲۸ رسماً تشکیل گردید و وظیفهٔ آن نظارت براجراء قانون وحفظ وحدت رویهٔ قضائی از طریق نقض وابرام احکام محاکم تالی میباشد. بعداز دیوان‌عالی کشوراز نظر سلسلهٔ مراتب قضائی، دادگاههای‌استان‌قرار‌دارد که‌درمراکزاستانها تشکیل‌شده وبطوراستینافی‌باحکام دادگاههای شهرستان رسیدگی مینماید ؛ ضمناً دیوان جنائی نیز شعبه‌ای از دادگاه استان میباشد .

بعداز دادگاه استان دادگاه شهرستان است که نخستین‌مرجع رسیدگی بدعاوی میباشد وبالاخره دادگاه بخش یادادگاه صلح‌است که بدعاوی کوچك رسیدگی مینماید. درمقابل هریك از دادگاههای شهرستان واستان ودیوان‌عالی کشور یك دادسرا وجود دارد که مرکب از یك نفر دادستان و بتعداد لازم دادیار میباشد. وظیفهٔ دادستان حفظ حقوق‌عامه ونظارت براجراء قانون است. دررأس دادسراها دادسرای‌دیوان‌عالی کشور

قرار دارد. دادستان دیوان‌عالی کشور عنوان دادستانی کل را دارد وضمناً تمام دادسراها طبق قانون تحت‌ریاست فائقهٔ وزیرداد گستری است.

سازمان‌اداری دادگستری - در رأس سازمانهای اداری دادگستری وزیر دادگستری ومعاونین او قرار دارند.

سازمان اداری‌دادگستری مرکب ازچهار اداره است که دررأس هر کدام، یك نفر مدیرکل انجام وظیفه مینماید باین شرح :

۱ـ ادارهٔ‌کل اموراداری که مرکب ازادارات ذیل است :

الف ـ ادارهٔ‌کارگزینی

ب ـ ادارهٔ حسابداری

ج ـ ادارهٔ دفتر وزارتی

د ـ ادارهٔ پزشکی قانونی

۲ـ ادارهٔ‌کل امورقضائی که مرکب ازادارات زیر است:

الف ـ ادارهٔ حقوقی

ب ـ ادارهٔ فنی

ج ـ ادارهٔ آمار ورویهٔ قضائی

۳ـ ادارهٔ‌کل بازرسی کشور که مرکب از دوقسمت است:

الف ـ قسمت رسیدگی بشکایات و گزارشها

ب ـ قسمت بازرسی دادگستریها ووزارتخانه‌ها و کلیهٔ ادارات دولتی اعم از کشوری ولشگری.

۴ـ ادارهٔ کل ثبت اسناد و املاك که علاوه بر تشکیلات مرکزی، درهریك از شهرستانها نیز ادارات تابعهٔ آن تشکیل گردیده است.

سازمانهای قضائی واداری دادگستری بشرحی که بیان گردید مولود یك سلسله تحولات است که بتدریج ومخصوصاً ازسال ۱۳۰۶ به‌بعد رو داده است. در مقام‌مقایسهٔ سازمانهای‌قضائی‌فعلی کشور باسازمانهای قضائی که در سال ۱۳۲۹ قمری وجود داشته همینقدر کافی است که‌سازمان‌دیوان‌عالی کشورویادادگاههای استان بایکدیگر مقایسه

شود. درسال ۱۳۲۹ دیوان‌عالی کشورمرکب از دوشعبه بوده درصورتیکه فعلاً دارای ۱۱ شعبه میباشد. همچنین درسال ۱۳۲۹ درتمام کشور فقط چهار دادگاه استان وجود داشته در صورتیکه فعلاً تعداد دادگاههای استان بالغ بر ۱۳ دادگاه است که هریک مرکب از چندشعبه میباشد. وبازهم درمقام مقایسهٔ وضع فعلی ووضع سابق دادگستری میتوان میزان بودجهٔ آنرا در سالهای ۱۳۰۱ و ۱۳۳۸ شمسی ملاحظه نمود. میزان بودجهٔ دادگستری درسال ۱۳۰۱-۴/۹۱۲۱۳۰ ریال بوده در صورتیکه در سال ۱۳۳۸ بودجهٔ وزارت دادگستری مبلغ ۵۷۰۰۰۰۰۰ ریال پیش‌بینی شده است.

موضوع توسعهٔ تشکیلات دادگستری امری است که برحسب احتیاجات کشور دائماً صورت‌میگیرد بطوریکه فقط درسال ۱۳۳۷ برتعداددادگاهها ودادسراهای کشور بشرح زیر اضافه گردیده است:

۱- دو شعبه برشعب دیوان عالی کشور.

۲- تشکیل سه دادگاه استان در استان آذربایجان غربی و استان سیستان و بلوچستان واستان کردستان.

۳- افزایش یك شعبه بردادگاه استان مرکز و یك شعبه بردادگاه استان گیلان‌و استان مازندران.

۴- افزایش ده شعبه بر دادگاه شهرستان مرکز ویك شعبه بردادگاه شهرستان اصفهان. همچنین تشکیل دادگاه شهرستان درشهرضا، بندرپهلوی وشاهی.

۵- تشکیل ۱۸ دادگاه بخش‌مستقل در نقاط مختلف کشور و افزایش پنج شعبه بردادگاه بخش تهران.

۶- تشکیل سه‌دادگاه سیار برای نقاط دوردست.

علاوه برافزایشی که درسال جاری در مورد تعداد دادگاهها داده شده، از طرق زیر نیز بتوسعهٔ تشکیلات دادگستری اقدام گردیده است:

۱- استخدام ۴۵ نفر لیسانسیهٔ حقوق برای کارآموزی.

۲- انجام دادن اختیار از ۸۰ نفر تقریرنویس لیسانسیه که دوران یکسالهٔ کار-آموزی آنها خاتمه یافته، برای اشتغال بخدمات قضائی.

۳- اقدام برای استخدام نزدیک به پانصد نفر تقریرنویس اداری ومـأمور ابلاغ دیپلمـه.

درنتیجهٔ توسعه‌ای که بتدریج ازسال ۱۳۰۶ به‌بعددر تشکیلات دادگستری داده‌شده، سازمانهای قضائی بدین شرح درحال حاضر در کشور وجود دارد:

محل سابق دادسرای تهران واقع درخیابان خیام

الف ـ دادگاه استان یک گیلان

مشتمل بردو شعبه وسه‌دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱- دادگاه شهرستان رشت مشتمل بر ۳ شعبه و ۴ دادگاه بخش که ۲ شعبه در رشت ویک شعبه درفومن ویک شعبه در رود بار تشکیل شده است.

۲- دادگاه شهرستان لاهیجان مشتمل بر ۱ شعبه و ۲ دادگاه بخش که ۱ شعبه

دررودسر و ۱ شعبه درلنگرود تشکیل شده است.

۳- دادگاه شهرستان بندر پهلوی مشتمل بریك شعبه ویك دادگاه بخش که در طوالش تشکیل شده است.

ب - دادگاه استان یك و دو

مشتمل بر ۱۶ شعبه و ۱۱ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱- دادگاه شهرستان تهران مشتمل بر ۳۳ شعبه‌و ۲۷ دادگاه بخش که ۲۲ شعبهٔ آن‌درتهران، یك شعبه‌درشمیران، یك‌شعبه درشهرری، یك‌شعبه‌دردماوند، یك‌شعبه در ورامین ویك شعبه در گرمسار تشکیل شده است.

۲- دادگاه شهرستان کرج مشتمل بریك شعبه و ۲ دادگاه سیار رانندگی که در کرج تشکیل شده است.

۳- دادگاه شهرستان قزوین مشتمل‌بر ۲ شعبه ویك دادگاه بخش که در قزوین تشکیل شده است.

۴- دادگاه شهرستان زنجان مشتمل بریك شعبه و دو دادگاه بخش که یك شعبه درزنجان ودیگری درابهر تشکیل شده‌است.

۵- دادگاه شهرستان محلات مشتمل‌بریك شعبه ویك دادگاه بخش که در کمره تشکیل شده است.

۶- دادگاه شهرستان قم مشتمل بر دو شعبه ویك دادگاه بخش که در قم‌تشکیل شده است.

۷- دادگاه شهرستان ساوه که مشتمل بریك شعبه‌است.

۸- دادگاه شهرستان اراك مشتمل‌بر ۲ شعبه و ۳ دادگاه بخش که یك شعبه در اراك ویك‌شعبه در گلپایگان ویك شعبه درتفرش تشکیل شده است.

۹- دادگاه شهرستان کاشان مشتمل بریك شعبه‌و ۲ دادگاه بخش که یك شعبه در کاشان ویك شعبه درنطنز تشکیل‌شده است.

۱۰- دادگاه شهرستان سمنان که مشتمل بریك شعبه است.

۱۱- دادگاه شهرستان‌شاهرود مشتمل‌بریك‌شعبه ویك دادگاه‌بخش که دردامغان تشکیل شده است.

ج ـ دادگاه استان مازندران

مشتمل بر ۳ شعبه و ٦ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱ـ دادگاه شهرستان ساری مشتمل بردوشعبه و ۳ دادگاه بخش که یك شعبه در ساری ویك شعبه درفیروزکوه ویك شعبه در بهشهر تشکیل شده است.

۲ـ دادگاه شهرستان شاهی مشتمل بریك شعبه.

۳ـ دادگاه شهرستان بابل مشتمل بردوشعبه ویك دادگاه بخش که در بابل تشکیل شده است.

۴ـ دادگاه شهرستان آمل مشتمل بر ۱ شعبه و ۲ دادگاه بخش که یك شعبه در آمل ویك شعبه درنور (سولده) تشکیل شده است.

۵ـ دادگاه شهرستان شهسوار مشتمل بر ۱ شعبه و ۲ دادگاه بخش که یك شعبه در شهسوار ویك شعبه در نوشهر تشکیل شده است.

٦ـ دادگاه شهرستان گرگان مشتمل بر ۱ شعبه و ۲ دادگاه بخش که یکی در گرگان ودیگری در گنبدکاوس تشکیل شده است.

د ـ دادگاه استان سوم (آذربایجان شرقی)

مشتمل بر ۳ شعبه و ۴ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱ـ دادگاه شهرستان تبریز مشتمل بر ۴ شعبه و ۷ دادگاه بخش که ۳ شعبهٔ آن در تبریز و ۱ شعبه درمرند و ۱ شعبه درمیانه و ۱شعبه درسراسکند و۱ شعبه در آذرشهر (دهخوارقان) تشکیل شده است.

۲ـ دادگاه شهرستان اردبیل مشتمل بر ۲ شعبه و ۵ دادگاه بخش که ۱ شعبهٔ آن دراردبیل و۱ شعبه درمشکین‌شهر و ۱ شعبه درآستارا و۱ شعبه درخلخال و ۱شعبه در سراب تشکیل شده است.

۳ـ دادگاه شهرستان مراغه مشتمل بر ۱ شعبه و ۱ دادگاه بخش که در مراغه تشکیل شده است.

۴ـ دادگاه شهرستان ارسباران مشتمل بر ۱ شعبه ویك دادگاه بخش که درارسباران تشکیل شده است.

ه ـ دادگاه استان چهارم (آذربایجان غربی) رضائیه

مشتمل بر ۱ شعبه و ۳ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱ـ دادگاه شهرستان رضائیه مشتمل بریك شعبه و ۳ دادگاه بخش که یك شعبه دررضائیه ویك شعبه درمیاندوآب ویك شعبه درسلدوز(نقده) تشکیل‌شده است.

۲ـ دادگاه شهرستان خوی مشتمل بریك شعبه و ۳ دادگاه بخش که‌یك شعبه در خوی ویك شعبه درماکوویك شعبه در شاهپور تشکیل شده است.

۳ـ دادگاه شهرستان مهاباد مشتمل بریك شعبه ویك دادگاه بخش که در سقز تشکیل شده است.

و ـ دادگاه استان پنجم

مشتمل بر۴ شعبه دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱ـ دادگاه شهرستان کرمانشاه مشتمل‌بر ۳ شعبه‌و ۶ دادگاه بخش که ۲ شعبهٔ‌آن درکرمانشاه و ۱ شعبه درایلام ویك شعبه در قصر شیرین و ۱ شعبه در سنقر وکلیائی و یك شعبه در کنگاور تشکیل شده است.

۲ـ دادگاه شهرستان ملایر مشتمل‌بر ۱ شعبه و ۲ دادگاه بخش که ۱ شعبه در ملایر و ۱ شعبه در تویسرکان تشکیل شده است.

۳ـ دادگاه شهرستان همدان مشتمل‌بر ۲ شعبه و ۲ دادگاه بخش که ۲ شعبهٔ‌آن در همدان و ۱ شعبه دربیجار تشکیل شده است.

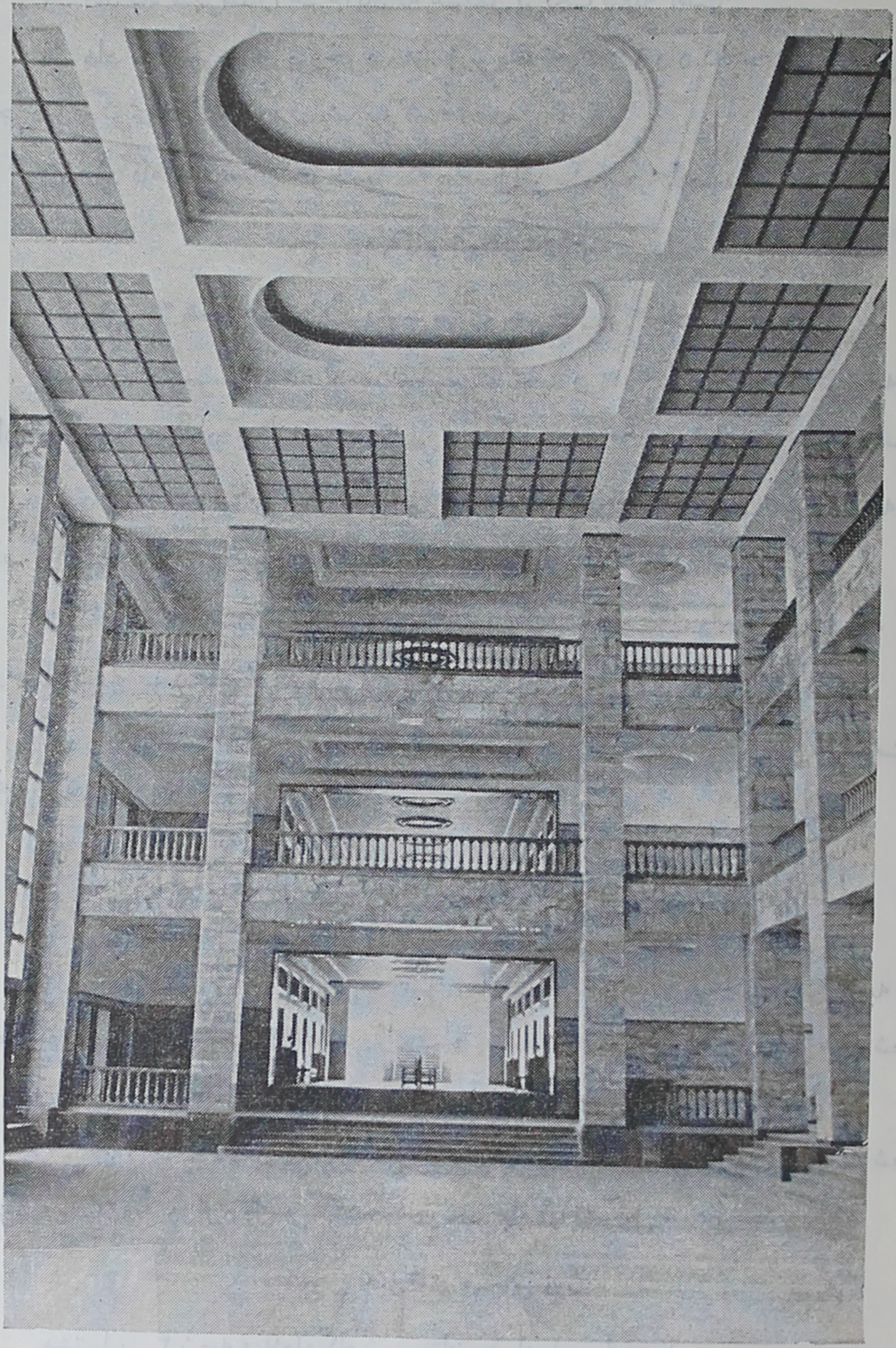
۴ـ دادگاه شهرستان نهاوند که مشتمل بریك شعبه میباشد.

ز ـ دادگاه استان ششم

مشتمل‌بر ۳ شعبه و۵ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱ـ دادگاه شهرستان اهواز مشتمل بر ۳ شعبه و۵ دادگاه بخش که ۱ شعبه در اهواز ویک‌شعبه دردزفول ویک شعبه دربهبهان ویک شعبه در مسجد سلیمان ویک شعبه در شوشتر تشکیل شده است.

۲ ـ دادگاه شهرستان آبادان مشتمل‌بر۳ شعبه و ۲ دادگاه بخش که در آبادان تشکیل شده است.

سرسرای اصلی کاخ دادگستری

۳- دادگاه شهرستان خرم‌آباد که مشتمل بریک شعبه است.

۴- دادگاه شهرستان بروجرد مشتمل بریك شعبه و ۲ دادگاه بخش که یکی در بروجرد ودیگری درالیگودرز تشکیل شده است.

۵- دادگاه شهرستان خرمشهر که مشتمل بریک شعبه است.

ح - دادگاه استان هفتم

مشتمل‌بر ۴ شعبه و ۴ دادگاه شهرستان بشرح زیر است:

۱- دادگاه شهرستان شیراز مشتمل بر ۴ شعبه و ٦ دادگاه بخش که ۳ شعبه در شیرازویك شعبه درآباده ویك‌شعبه‌در کازرون‌ویک شعبه‌درفیروزآباد تشکیل‌شده است.

۲- دادگاه شهرستان فسامشتمل بریك شعبه و ۳ دادگاه بخش که یک شعبه در داراب ویك شعبه دراصطهبانات ویک شعبه در نی‌ریز تشکیل شده است.

۳- دادگاه شهرستان بوشهر مشتمل بر یک شعبه و یک دادگاه بخش که در برازجان تشکیل شده است.

۴- دادگاه شهرستان‌جهرم مشتمل‌بریک‌شعبه ویک‌دادگاه‌بخش که درلارستان تشکیل شده است.

ط - دادگاه استان هشتم

مشتمل‌بر ۲ شعبه و ۲ دادگاه شهرستان است:

۱- دادگاه شهرستان کرمان مشتمل‌بر ۲ شعبه و ۸ دادگاه بخش که ۲ شعبه در کرمان ویک شعبه در رفسنجان ویک شعبه درسیرجان ویک شعبه دربم ویک شعبه در بندرعباس ویک شعبه دربافت ویک شعبه درجیرفت تشکیل شده است.

۲- دادگاه شهرستان یزد مشتمل بریک شعبه و ۳ دادگاه بخش که یک شعبه دریزد ویک‌شعبه دراردکان ویک‌شعبه درشهر بابک تشکیل شده است.

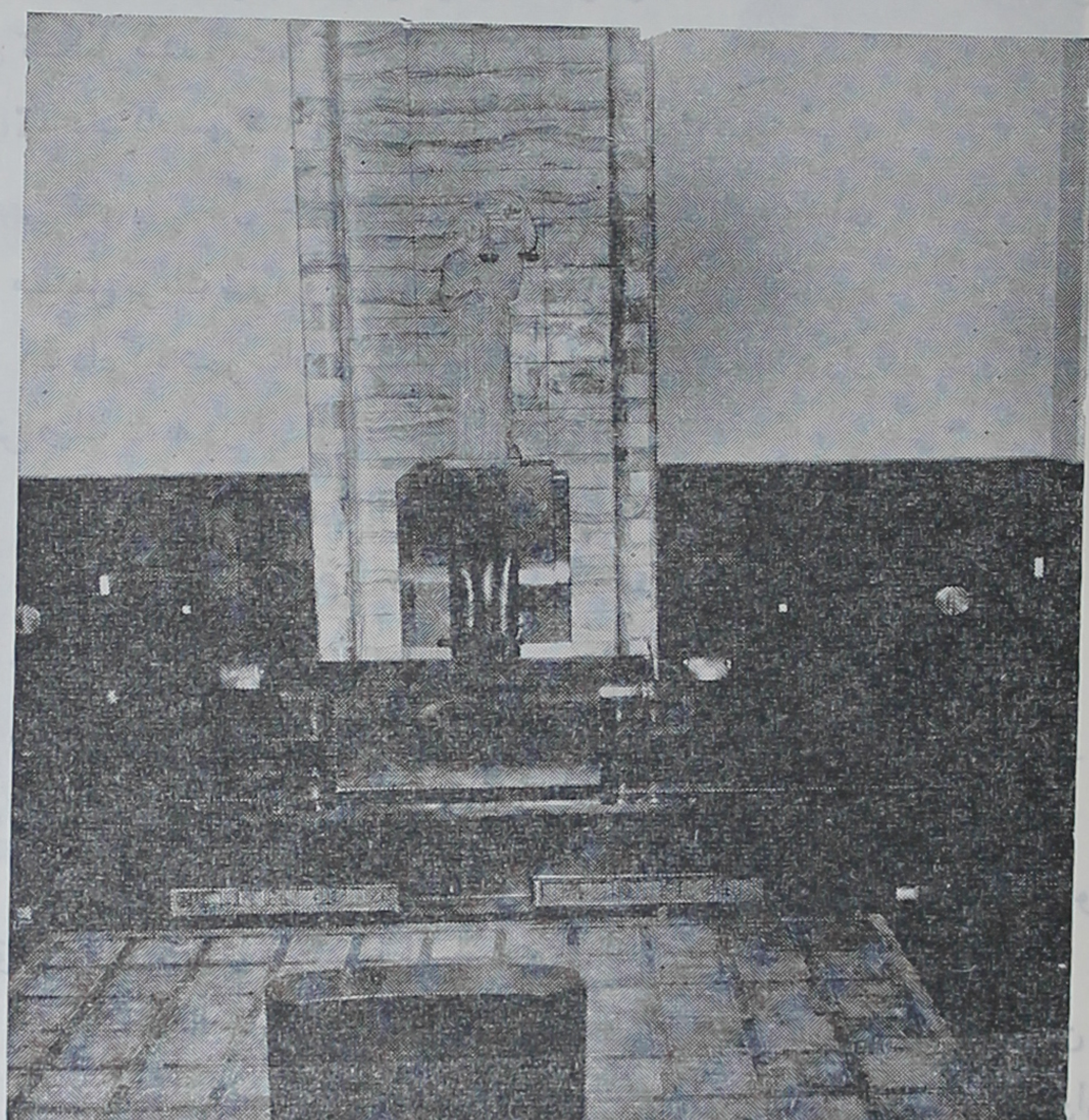
ی - دادگاه استان نهم

مشتمل‌بر ۴ شعبه و ۷دادگاه شهرستان بقرار زیر است :

۱- دادگاه شهرستان مشهد مشتمل بر ۵ شعبه و ۵ دادگاه بخش که ۴ شعبه در مشهد ویک شعبه در تربت جام تشکیل شده است.

۲- دادگاه شهرستان قوچان مشتمل بر یك شعبه و ۲ دادگاه بخش که یکی در بجنورد ودیگری در درگز تشکیل شده است.

۳- دادگاه شهرستان تربت حیدریه مشتمل بر ۲ شعبه و ۳ دادگاه بخش که یك شعبه درگناباد ویك شعبه در گلشن (طبس) ویك شعبه درفردوس تشکیل شده است.

قسمتی از تالار دادگاه عالی جنائی

۴- دادگاه شهرستان بیرجند که مشتمل بریك شعبه است.

۵- دادگاه شهرستان نیشابور که مشتمل بریك شعبه است.

۶- دادگاه شهرستان سبزوار که مشتمل بریك شعبه است.

۷- دادگاه شهرستان کاشمر که مشتمل بریك شعبه است.

ك ـ دادگاه استان دهم

مشتمل بر سه شعبه و سه دادگاه شهرستان بشرح زیر است :

۱ـ دادگاه شهرستان اصفهان مشتمل بر ۴ شعبه و ۹ دادگاه بخش که ۳ شعبهٔ آن در اصفهان و یك شعبه در نجف‌آباد و یك شعبه در فریدن و یك شعبه در لنجان و یك شعبه در نائین ویك شعبه در سده (همایونشهر) ویك‌شعبه در اردستان تشکیل شده‌است.

۲ـ دادگاه شهرستان شهر کرد مشتمل بر یك شعبه و یك دادگاه بخش که در بروجن تشکیل شده است.

۳ـ دادگاه شهرستان شهرضا که مشتمل بریك شعبه است.

ل ـ دادگاه استان سیستان و بلوچستان

مشتمل بریك شعبه و ۲ دادگاه شهرستان بشرح زیر است :

۱ـ دادگاه شهرستان زاهدان مشتمل بریك شعبه و ۲ دادگاه بخش که یك شعبه در خاش ویك شعبه در ایرانشهر تشکیل شده است.

۲ـ دادگاه شهرستان زابل که مشتمل بریك شعبه است.

م ـ دادگاه استان کردستان

مشتمل بریك شعبه بشرح زیر است:

دادگاه شهرستان سنندج مشتمل بریك شعبه و یك دادگاه بخش که در سنندج تشکیل شده است.

علاوه بر سازمانهای فوق سازمانهائی نیز بشرح زیر در دادگستری وجود دارد که طبق قانون وظایف محوله را انجام میدهند:

۱ـ دادگاه عالی انتظامی مخصوص رسیدگی به تخلفات وترفیع کارمندان قضائی.

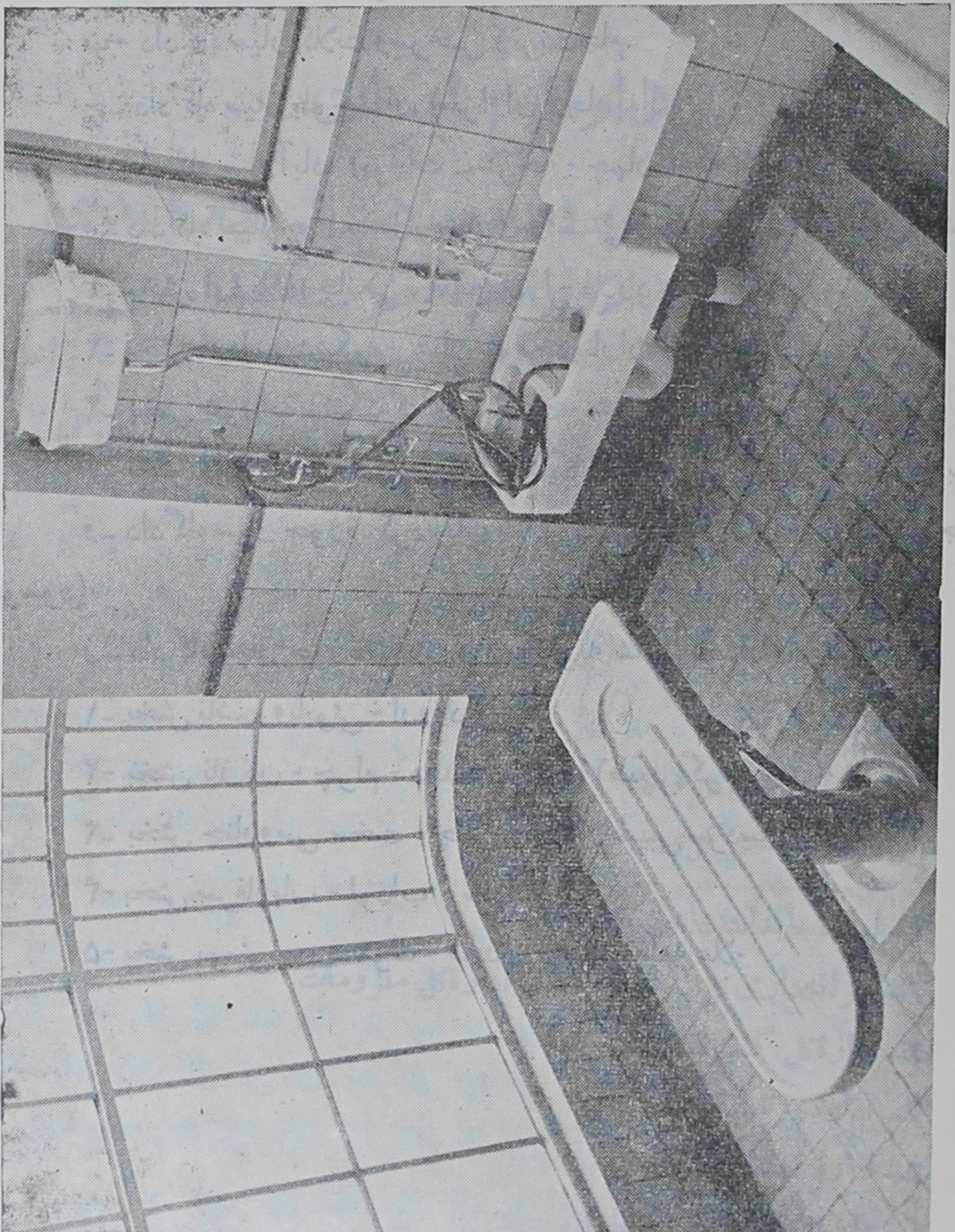
۲ـ دیوان کیفر کارکنان دولت که دارای ۳ شعبه میباشد ودرمعیت آن دادسرای دیوان کیفر نیز تشکیل گردیده است.

۳ـ دادگاههای شرع.

۴ـ دادگاههای بخش شهرداری (اصفهان - مشهد - شیراز - اهواز - همدان - کرمانشاه ـ رضائیه - تبریز - آبادان - بابل - آمل ـ رشت ـ قم ـ قزوین ـ کرمان ـ یزد ـ کرج).

۵ـ دادگاههای کیفر گرانفروشان شهرداری وغله ونان مشتمل بر ۷ شعبه.

۶ـ هیئتهای تجدید نظر رسیدگی وتصفیهٔ امور املاك واگذاری.

تالار تشریح ادارهٔ پزشکی قانونی کاخ دادگستری

۷- دادگاههای سیار بشرح زیر:

الف- دادگاه سیار دشتی ودشتستان.

ب- دادگاه سیار کلات وسرخس وتربت‌جام.

ج- دادگاه سیار بلوچستان (سراوان وچاه بهار).

د- دادگاه سیار آباده (بوانات - سرحه - چهاردانگه - ابرقو- سمیرم).

هـ- دادگاه سیارچهارمحال‌بختیاری وقسمتی‌ازحوزهٔ‌استان ٦ شامل‌بخشهای‌زیر:

۱- بخش اردکان (جانکی- خانه‌میرزا - فلارد وتوابع).

۲- بخش اردل (پشتکوه - میان کوه - دیناران - چقاخور).

۳- بخش شوراب (تنگ گزی - بازقت - شوراب - دواب - پیرکان).

۴- بخش ایذه ودهدر وباغ‌ملك - واندیکا (قلعه زراس) وسردشت وتوابع.

و- دادگاه سیار حوزهٔ کردستان شامل بخشهای (پاوه - روانسر - جوانرود - نوسود).

ز- دادگاه سیار حوزهٔ بهبهان وکهکیلویه شامل بخشهای زیر :

۱- بخش باشت وبابوئی - اروودیل.

۲- بخش نازکان - چرام - دهدشت - لنده (طیبیی گرمسیری).

۳- بخش چناروسی سخت - چهار روستا (طیبیی سردسیری).

۴- بخش سرفارباب - لوداب - سادات.

۵- بخش بهمنی - دیشموك - صیدان - ممبی قلعه علا.

دارائی ایران

قسمت اول - وضع وزارت دارائی در ابتدای زمامداری اعلیحضرت فقید

سازمان :

تشکیلات وزارت دارائی درآغاز سلطنت پهلوی بشرح زیر بوده است:

الف - حوزهٔ وزارتی :

۱- وزیر.

۲- معاون.

۳- رئیس کل مالیه.

۴- معاون رئیس کل مالیه.

ب - ادارات مرکزی :

۱- ادارهٔ عایدات داخلی وارزاق.

۲- خزانه‌داری کل - ضرابخانه - ادارهٔ کل ملزومات.

۳- ادارهٔ کل گمرکات.

۴- ادارهٔ کل محاسبات.

۵- ادارهٔ استخدام کشور.

۶- دایرهٔ مراسلات وضبط کل.

پیشکاریهای ایالات :

پیشکاری تهران.

پیشکاری آذربایجان.

پیشکاری خراسان.

پیشکاری کرمان.

پیشکاری کرمانشاه.

پیشکاری خوزستان.

پیشکاری گیلان .

امنای مالیه:

امین مالیهٔ عراق.

« « استر آباد.

« « بروجرد.

« « دامغان.

« « قم.

« « گلپایگان

« « اصفهان.

« « کاشان.

« « قزوین.

« « کردستان.

« « ملایر وتویسرکان .

« « مازندران.

« « نهاوند.

« « سمنان.

« « شاهرود.

« « بنادر جنوب.

« « یزد.

« « زنجان.

جمع کل کارمندان وزارت دارائی در مرکز وشهرستانها اعم از رسمی وپیمانی و خدمتگزار جزء درسالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ بشرح زیر بوده است:

سال ۱۳۰۳ کارمند ۷۰۵۴ نفر و سال ۱۳۰۴ کارمند ۷۶۱۰ نفر.

وضمناً دکتر میلیسپوی امریکائی که بموجب قانون چهارم اسد ۱۳۰۱ (مرداد ماه شمسی) بعنوان رئیس کل مالیهٔ ایران استخدام گردید تغییراتی چند برای‌وزارت دارائی‌پیشنهاد کرد که مورد تصویب هیئت دولت واقع شد ودر نتیجه عده‌ای امریکائی برای تصدی‌ادارات مرکزی‌وپیشکاری‌دارائی‌استخدام گردیدند.

ساختمان وزارت دارائی:

وزارت دارائی در آغاز دورهٔ‌پهلوی درساختمان معروف بسردرسنگی که فعلاً وزارت گمرکات وانحصارات از آن استفاده مینماید جای داشت. بعضی از ادارات نیز در اماکن استیجاری در نقاط مختلف شهر تهران قرار داشتند. بطور کلی هیچیك از ساختمانهای مزبور مناسب برای ادارات دولتی نبود و بخصوص پراکندگی آنها از یکدیگر اشکالات فراوانی را ایجاد مینمود واین بود که تصمیم بساختن کاخ وزارت دارائی گرفته شد و بتدریج که ساختمان کاخ پیشرفت نمود ادارات مرکزی یك یك بساختمان مزبورمنتقل شدندوامروزکلیهٔ دوایروزارت دارائی دراین‌بنامتمرکز هستند.

طرز وصول مالیات:

طرز وصول مالیات ایران درزمانی که از دورشته مالیاتهای مستقیم وغیرمستقیم تشکیل میگردید براساس تساوی وعمومیت مالیاتی استوار نبود زیرا اولاً بار سنگین مالیاتها را صاحبان اراضی مزروعی واغنام واحشام ومستغلات متحمل میشدند ومالیات صنفی که از بازرگانان وپیشه‌وران ودارندگان مشاغل آزاد ونظایرآنها بطور مقطوع اخذ میگردید وصولی زیادی نداشت ثانیاً نرخ مالیات نیز در تمام نقاط کشور واحد ویکسان نبود. بدیهی‌است قسمت‌اعظم عواید مملکت باستثنای عایدات‌نفت ازمالیاتهای غیر مستقیم تحصیل میگردید ولی چون مالك وزارع مانند سایر افراد، اجناسی را که ازآنها مالیات گرفته میشد بمصرف میرساندند در مالیاتهای غیرمستقیم‌نیز سهیم بودند.

مالیاتهای مستقیم مانند مالیات ارضی ـ اصناف ـ سرانه ـ خانواری از روی دفاتر جزو جمع مطالبه میشد. از طرف دیگر وصول مالیاتها بخصوص مالیات جنسی (درمورد مالیات ارضی وخانواری) خالی از اشکال نبود ودر بعضی موارد دستگاههای وصول مجبور میشدند به‌نیروی نظامی‌متوسل‌شوند زیرا مؤدیان خصوصاً رؤسای‌ایلات ومتنفذین محلی کمتر حاضر بپرداخت مالیات بودند.

مالیاتهای مستقیم :

الف ـ مالیات‌ارضی وخالصه :

مالیات‌اراضی وخالصه ها از محصول اراضی مزروعی بطور نقدی وجنسی اخذ میگردید. بطور کلی این مـالیات برحسب وسعت اراضی ومیزان آب و تعداد درختان میوه‌دار وسایر مشخصات براساس نرخ عشر برای هریك از دهات پیش‌بینی ودر دفاتر جزو جمع ثبت میگردید :

۱ـ سه درصدکل محصول املاك اعم از آبی ودیمی وباغات قبل از تقسیم.

۲ـ ده درصد عایدات مطلق مالکانهٔ جنگلها ومراتع.

۳ـ پنج درصد عایدات مطلق آسیاها وآبدنگ‌ها.

۴ـ پنج درصد عایدات مطلق قنواتی که بمصرف شرب میرسد.

۵ـ علاوه بر مـالیـات مذکور در فوق ، نیم درصد ازعـایدات‌کل برای مصارف معارف اخذ میگردید.

باوجود این نرخ مالیات املاك اربابی تناسبی بود یعنی از تمـام مؤدیان بدون توجه بمیزان در آمد بیك نسبت مالیات گرفته میشد.

ب ـ مالیات حیوانات :

این مالیات از گاوو گوسفند وشتر واسب والاغ ومادیان وقاطر وبز و میش اخذ میگردید وتا قبل از ۲۰ دیماه ۱۳۰۴ شمسی یعنی تاریخ تصویب قانون املاك اربابی و دواب، نرخ وطرز وصول آن در تمام نقاط کشور یکسان نبود ولی پس‌از تصویب‌قانون مزبور مالیات حیوانات در تمام مملکت بنرخهای زیر اخذ میشد:

شتر ده ریال ـ مادیان هشت ریال ـ اسب وقاطر شش ریال ـ ماده گاووماده گاوـ میش پنج ریال ـ الاغ ومیش یك ریال ـ بزهفتاد وپنج دینار.

ج ـ مالیات مستغلات :

مالیات مستغلات که بموجب‌قانون‌مصوب نهم‌سنبلهٔ ۱۲۹۴ شمسی برقرار گردیده بود شامل‌کلیهٔ مستغلات از قبیل دکاکین ـ مغازه‌ها یـاخـانه‌های اجـاره‌ای ـ انبارهـا ـ کاروانسراها ـ مهمانخانه‌ها ـ یخچالها ـ قهوه‌خانه‌ها ومیدانها در شهرهـا وقصبات عمده

میگردید. نرخ این مالیات ابتدا پنج درصد در آمد مستغلات بود ولی طبق قانون سال ۱۳۰۰ شمسی تغییراتی در آن داده شد و نرخ مالیات از پنج درصد بهفت درصد افزایش یافت که باین نرخ نیز چند سال بعد یك درصد اضافه گردید وفعلاً بدینقرار است :

پس از وضع ۲۰٪ ، هشتاد درصد باقی در آمد خالص محسوب واین در آمد خالص تا ۴۸۰۰۰ ریال از پرداخت مالیات معاف است و نرخ باقی مطابق نرخهای مقرر در مادهٔ ۷ قانون مالیات بردرآمد تا ۵۰٪ بطور تصاعدی بالا میرود (حد اقل ۱۲٪).

د ـ مالیات صنفی:

مالیات صنفی یکنوع مالیات توزیعی بود یعنی مبلغ مالیات بطور مقطوع تعیین وبین اصناف مختلف با موافقت خود آنها تقسیم میگردید و بدین ترتیب از هرصنفی سالانه مبلغ معین وثابتی بعنوان مالیات اخذ میگردید . این مالیات بموجب قوانین بعدی بعلت ناچیز بودن میزان وصول لغو گردید.

هـ ـ مالیات سرانه وخانواری:

درغالب دهات وقصبات باستثنای شهرها مالیات سرانه معمول بود و از هر مرد در حدود چهار ریال واز زنان و کودکان ۲/۲۵ ریال اخذ میشد. بعلاوه اهالی صحرا نشین وایلات بعوض مالیاتهای ارضی هرساله مبلغی بعنوان مالیات خانواری بدولت میدادند که بوسیلهٔ رؤسای ایلات از هرخانواده گرفته میشد ونرخ آن در تمام مملکت یکسان نبود. این دومالیات بعداً موقوف گردید.

مالیاتهای غیر مستقیم :

مالیاتهای غیر مستقیم عبارت بود از :

۱ـ مالیات دخانیات.

۲ـ مالیات رسومات.

۳ـ مالیات تریاک.

۴ـ متفرقهٔ غیر مستقیم.

۵ـ باج راه ومالیات نواقل: باج‌راه عبارت از عوارضی بود که از مال‌التجاره‌ها ووسایط نقلیه اعم از موتوری وغیرموتوری در راهها ودروازه‌ها وروی پلها بمنظور برقراری امنیت طرق وشوارع اخذ میگردید. نرخ باج راه برحسب ایالات وولایات فرق میکرد ومأخذ ومبنای واحدی نیز نداشت. مالیات نواقل که قانون آن در ۲۶ حوت ۱۲۸۸ شمسی بتصویب رسید بکلیهٔ وسایط نقلیه اعم ازموتوری وغیرموتوری و چهار پایان بارکشی وسواری تعلق میگرفت وهرماهه یادرموقع ورود و خروج وسایط نقلیه اخذ میگردید. حداقل نرخ این مالیات یعنی مالیات الاغ باری پانصد دینار ماهانه یاصدوپنجاه دینار درهردفعه بود وحداکثر آن یعنی مالیات اتومبیل به‌پنجاه‌ریال ماهانه یاده ریال‌درهردفعه‌بالغ میگردید. این دومالیات طبق‌قانون مالیات‌راه مصوب ۱۹ بهمن ۱۳۰۴ شمسی ملغی وبمالیات راه تبدیل گردید.

۶ـ مالیات روده.

۷ـ حقوق گمرکی: دولت ایران دارای تعرفهٔ مستقل گمرکی نبود زیرا طبق قرارداد ۱۹۱۹ ایران وانگلیس وقرار داد ۱۹۲۱ ایران وروس ناچاربود تعرفهٔ قرار- دادی راکه حاوی امتیازاتی بنفع دول‌مزبور بود بنرخ کمتر از ۵ در صد بهای کالاهای وارده وصادره اجرا نماید. درخاتمه یادآور میشود که انحصارات در آن زمان محدود بانحصار دولتی قند و شکر وچای بود.

وصول مالیاتها:

میزان وصول مالیاتهای مستقیم و غیر مستقیم بترتیبی که شرح آنها در بالا گذشت درسالهای ۱۳۰۲ و ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ شمسی بشرح زیر بود:

منابع درآمد	سال ۱۳۰۲	سال ۱۳۰۳	سال ۱۳۰۴
مالیات مستقیم نقدی		۳۹۳۸۴۶۴۷ ریال	۳۹۲۱۱۳۳۴ ریال
« « جنسی	۳۵۷۴۱۳۴۳ ریال	۱۱۸۹۹۵۸۰ »	۱۹۰۱۲۱۸۱ «
خالصه های نقدی	—	۴۴۵۶۴۱۵ »	۶۶۰۶۴۲۷ «
« جنسی	۴۸۱۴۳۷۶ «	۶۸۳۶۰۵۱ «	۶۴۴۰۰۰۰ «
مالیات خانواری	۸۰۹۵۷۱ «	۶۸۳۶۰۵۱ «	۳۶۶۹۴۴ «
« تریاك	۱۱۰۸۳۱۳۸ «	۱۴۸۹۹۶۱۱ «	۱۵۱۶۶۹۱۱ «
« دخانیات	۴۳۲۴۵۳۴ «	۴۰۲۲۹۴۱ «	۱۰۳۹۴۲۴۹ «
« رسومات	—	۱۱۹۶۹۶۲۵ «	۱۲۹۰۶۳۷۳ «
متفرقهٔ غیرمستقیم	۹۱۱۹۰۴۸ «	—	—
باج راه	۶۸۴۳۵۶۴ «	۷۶۵۱۲۸۷ «	۷۸۰۲۲۲۴ «
گمرکات	۷۵۲۰۲۸۹۷ «	۹۱۲۸۳۵۵۷ «	۹۵۷۶۹۲۰۴ «
جمع	۱۴۷۹۳۸۴۷۱ «	۱۹۹۲۳۹۷۶۵ «	۲۱۳۶۷۵۸۴۷ «

توضیح آنکه عایدات خالصه‌ها درردیف مالیاتهـای مستقیم منظور میگردید و مالیات جنسی نیز ازقرار خرواری ۷۰ ریال تسعیر میشد.

درآمد عمومی کشور وعواید نفت:

جمع درآمد عمومی کشور و درآمد نفت جنوب در سالهای مورد بحث بقرار زیر بود:

سال	درآمد عمومی	عواید نفت	جمع
۱۳۰۲	۲۰۷۵۰۴۸۲۶ ریال	۲۳۲۴۵۷۰۳ ریال	۲۳۰۷۵۰۵۲۹ ریال
۱۳۰۳	۲۲۰۱۳۴۳۵۴ «	۱۷۳۶۴۶۹۴ «	۲۳۷۴۹۹۰۴۸ «
۱۳۰۴	۲۳۹۲۵۶۰۴۹ «	۴۱۴۱۸۸۳۳ «	۲۸۰۶۷۴۸۸۲ «

بودجهٔ کل کشور:

وزارت دارائی تاسال ۱۳۰۶ در امر تنظیم بودجه تجربهٔ زیادی نداشت. بعلاوه بعلت عدم‌تصویب بودجهٔ کامل کشور درمجلس، اغلب مخارج‌مملکت باتصویبنامهٔ هیئت وزیران پرداخت میشد. درمدت فترت بین دوره‌های سوم و چهارم مجلس، دولت حتی برخلاف اصل ۱۰۰ قانون اساسی بدون‌تصویب مجلس شورای‌ملی وظیفه‌وشهریه برای اشخاص برقرار میکرد بالنتیجه درسالهای آخر جنگ جهـانی اول وضع مـالیهٔ ایران بصورت بسیار بدی در آمد و کسر عایدات نسبت بمخارج موجب شد که دولت ایران

ماهانه مبلغی ازیك دولت خارجی قرض کند تابتواند مخارج وحقوق ادارات را بپردازد ودر همان سالها بود که مستخدمین دولت بجای حقوق، حوالهٔ آجروکاه ونظایر آن دریافت میداشتند. ولی وضع بودجه درسالهای بعد از کودتای ۱۲۹۹ شمسی در سایهٔ تدبیر ولیاقت اعلیحضرت فقید بهبودی یافت ونقصان عواید نیز بتدریج برطرف گردید ولی قروضی که پادشاهان قاجار بارث گذاشته بودند کماکان باری بربودجهٔ کشور بود. ارقام پیش بینی شدهٔ درآمد و هزینهٔ کشور درسالهای ۱۳۰۳ و۱۳۰۴ شمسی بقرار زیر بوده است:

	پیش بینی درآمد	پیش بینی هزینه
سال ۱۳۰۳	۲۳۶۸۶۴۲۵۰ قران	۲۲۸۱۴۲۸۷۰ قران
« ۱۳۰۴	۲۴۷۶۷۵۹۴۰ «	۲۴۷۱۵۹۰۷۳ «

وضع استخدام:

اگر چه قانون استخدام کشوری در ۲۲ قوس ۱۳۰۱ شمسی بتصویب مجلس رسید ووضع مستخدمین دولت نسبت بگذشته با تصویب این قانون ثبات بیشتری پیدا کرد، ولی قانون مزبور در بارهٔ تمام کارمندان بالسویه اجرا نمیگردید مثلاً در اغلب موارد بکارمندان مرکز حقوقی بیشتر از کارمندان ولایات داده میشد یا اعضای یك اداره بیشتر ازاعضای ادارهٔ دیگر که همان کار را انجام میدادند حقوق دریافت میداشتند ودر اعطای ترفیعات واضافات نیز عدل وانصاف رعایت نمیگردید بعلاوه وزارتخانه ها حق استخدام جدید را نداشتند و مجبور بودند کارمندان مورد نیاز خود را از بین منتظرین خدمت که عدهٔ آنها ازمیزان پیش بینی شده در قانون تجاوز کرده بودانتخاب نمایند واین امر ایجاد اشکال در امور ادارات دولتی میکرد.

قسمت دوم ـ وضع فعلی وزارت دارائی

سازمان:

سازمان فعلی وزارت دارائی برخلاف گذشته براساس حجم کار ووظایف محوله بادارات تنظیم گردیده است. بعلاوه ازنظر اهمیت امور سازمانی اخیراً اداره‌ای بنام

بهبود امور اداری تأسیس گردیده که مرتباً در بارهٔ امور سازمانی و طرز کار ادارات مطالعه‌نموده و پیشنهادات لازم‌را بمنظور ساده کردن کار وحذف تشریفات‌زایدمینماید.

طبق سازمان جدید، حوزهٔ وزارتی مرکب از وزیر و سه معاون وخزانه‌دار کل و۶ مدیرکل بوده وادارات مرکزی بشرح زیر میباشند:

ادارهٔ دفتر وزارتی ـ بازرسی ـ نفت وامتیازات وشیلات ـ اطلاعات و انتشارات وامور پارلمانی ـ آمار ـ بهبود امور اداری ـ قوانین ـ حسابداری ـ کارپردازی ـ اموال دولتی وشهرداریها ـ سازمان تدارکات کل کشور ـ ساختمان ـ کارگزینی ـ فنی وامور اتومبیلها ـ بازنشستگی کل کشور ـ انتظامات ـ امور دادگاههای اداری ـ امور عمومی دیوان محاسبات ـ دادسرای دیوان محاسبات ـ رسیدگی وتمرکز کل حسابها ـ حقوقی ـ دیوان دادرسی ـ کل بودجه ـ تطبیق اسناد وتعهدات ـ امور حسابداریها ـ پیشکاری‌دارائی تهران ـ درآمدهای داخلی ـ اموربانکهاوشرکتهای‌دولتی ـ بررسیهای مالی و اقتصادی ـ هیئت عالی حل اختلاف ـ خزانه داری کل ـ ضرابخانه ـ تصفیهٔ کمیسیون ارز.

صورت پیشکاریها وادارات دارائی شهرستانها نیز بشرح زیر است:

۱ـ پیشکاری دارائی تهران مشتمل‌بر پنج ادارهٔ دارائی.

۲ـ پیشکاری دارائی آذربایجان شرقی وادارات دارائی تابعه.

۳ـ پیشکاری دارائی آذربایجان غربی وادارات دارائی تابعه.

۴ـ پیشکاری دارائی خوزستان وادارات دارائی تابعه.

۵ـ پیشکاری دارائی فارس و ادارات تابعه.

۶ـ پیشکاری دارائی خراسان وادارات تابعه.

۷ـ پیشکاری دارائی کرمان وادارات تابعه.

۸ـ پیشکاری دارائی گیلان و ادارات تابعه.

۹ـ پیشکاری دارائی مازندران وادارات تابعه.

۱۰ـ پیشکاری دارائی اصفهان وادارات تابعه.

۱۱ـ پیشکاری دارائی کرمانشاه وادارات تابعه.

۱۲ـ پیشکاری دارائی کردستان وادارات تابعه.

۱۳ـ پیشکاری دارائی بلوچستان وادارات تابعه.

علاوه برپیشکاریها وادارات دارائی نامبرده در بالا ، ۳۰ ادارهٔ دارائی دیگر بطور مستقل درشهرستانها انجام وظیفه مینمایند.

جمع کل کارمندان وزارت دارائی پس از کسر عدهٔ بازنشستگان اخیر ، درحدود ۱۰۸۵۸ نفر میباشد.

کاخ دارائی :

کاخ دارائی که اکنون محل کار کلیهٔ ادارات مرکزی وزارت دارائی است از معظم‌ترین ساختمانهای کشور بوده واز هرحیث مناسب ومجهز میباشد. این ساختمان موجب شد که ادارات مرکزی وزارت دارائی در محل واحدی تمرکز یابد ودرنتیجه بسیاری از مشکلاتی که بواسطهٔ پراکندگی ادارات بوجود آمده بود خود بخود حل شود. ساختمان کاخ دارائی در سال ۱۳۱۸ یعنی در زمان سلطنت اعلیحضرت فقید شروع شده وتاکنون جمعاً ۵۵۹ اطاق در اختیار ادارات مربوطه گذارده شده است.

حوزهٔ وزارتی کاخ دارای یك تالار بزرگ و ۲۰ اطاق برای مقام وزارت و آقایان معاونین و مدیران‌کل میباشد. در زیرزمین اول قسمت مرکزی کاخ ، دو تالار بزرگ برای رستوران ـ یك آشپزخانهٔ بزرگ با کلیهٔ لوازم ـ یك بوفهٔ بزرگ ـ استراحتگاه برای کارمندان ـ یك کتابخانه وقرائتخانه موجود است.

در اشکوب زیرین قسمت مرکزی یك‌تالار بزرگ برای روزنامه نگاران وده اطاق بناگردیده است. ضمناً برای کاخ دارائی یکدستگاه تلفن ۱۱۰۰ شماره‌ای خودکار ولوازم تأسیسات حرارت مرکزی وبهداشت ولوازم تأسیسات جریان قوی و آسانسور تهیه گردیده وقسمت اعظم لوازم تأسیسات مزبور نصب شده و نصب بقیهٔ آنها در دست اقدام میباشد. عملیات ساختمانی کاخ دارائی و حیاط سازی آن در دست تکمیل بوده و قریباً باتمام خواهد رسید.

وضع فعلی مالیاتها :

امروز وضع وصول مالیاتهای مستقیم وغیرمستقیم وسازمان ومقررات آن نسبت بقدیم که در قسمت اول ذکر آن رفت تفاوت بسیار کرده است. هرچند هنوزهم میزان

وصولی مالیاتهای غیرمستقیم وعواید گمرك بیش ازمالیات‌مستقیم است ولی رقم‌وصولی مالیات مستقیم نیز بطوریکه بعداً ملاحظه خواهد شد خیلی قابل توجه است. در این مدت توسعهٔ اقتصادی مملکت و افزایش شرکتها و مؤسسات بازرگانی وازدیاد مقدار پول در جریان موجب توسعهٔ دستگاه وصول وافزایش مالیاتها گردیده، بعلاوه بتدریج انواع مالیاتهای مستقیم افزوده شده است. اکنون باستثنای پیشه‌وران کوچك که‌مالیات مقطوع میپردازند، بازرگانان‌وشرکتها مکلف‌بپرداخت مالیات‌تصاعدی هستند. صاحبان مشاغل آزاد مانند اطباء و وکلاء دادگستری وصاحبان محاضر رسمی وامثال آنان و همچنین مقاطعه‌کاران ومستأجرین نیز درردیف مؤدیان مالیات‌بردرآمد بشمار میروند وحتی از درآمدهائیکه بطور اتفاقی عاید اشخاص میشود مالیات دریافت میگردد.

قانون مالیات بردرآمد ایران هردرآمدی راکه بطور مستمر یااتفاقی تحصیل شود مشمول‌مالیات میداند. این‌قانون برحسب نوع وطرزتحصیل درآمد بفصول‌مختلف تقسیم شده وبرای هر یك ترتیبی خاص مقرر گردیده است. صاحبان املاك مزروعی و مستغلات نیز مشمول مالیات میباشند. درمورد املاك مزروعی،مأخذمالیات همان‌دفاتر واوراق ممیزی ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۳ است ولی چون سطح کشت و قیمت محصولات نسبت بآنزمان ترقی وتوسعهٔ زیاد پیداکرده ودر وضع املاك و مالکین تغییرات زیادی حاصل شده است دولت از سال ۱۳۲۸ اجازهٔ ممیزی آنهارا از مجلس تحصیل نموده وبتدریج که ممیزی صورت میگیرد نتیجهٔ ممیزی جدید ملاك عمل واقع میشود.

دراین اواخر بمنظور جلوگیری از ترقی قیمت بی‌تناسب ونامعقول اراضی که سرمایه‌ها را متوجه سفته‌بازی وخرید وفروش زمین کرده بود دو مالیات وضع گردید: یکی مالیات سالانه ازقرار ۱٪ (صدی یك) ویکی مالیات‌هنگام‌فروش ازقرار ۴٪ (صدی چهار). این تدبیر مؤثر واقع شد وخرید وفروش اراضی تقریباً بحال رکود در آمد و موجب شد که سرمایه داران سرمایهٔ خود را در امور تولیدی و مفید بکار اندازند. همینطور برای مستغلات غیراجاری که محل‌سکونت مالکین است مثل سایر کشورهای اروپا وامریکا مالیات وضع شد. مالیات دیگری که در قدیم معمول نبوده وامروز حائز اهمیت است مالیات‌برارث میباشد. نخستین قانون‌مالیات برارث درسال ۱۳۱۶ بتصویب رسید وبموجب این‌قانون سهم‌الارث‌تا ۲۵۰۰۰ریال ازمالیات معاف بودوحداکثرنرخی

که بموجب قانون مزبور برای وصول مالیات برارث اعمال میگردید ، برای طبقهٔ اول ۵٪ و برای طبقهٔ دوم ۱۰٪ و طبقهٔ سوم ۱۵٪ بود ؛ ولی این قانون در اسفند ۱۳۳۵ تغییر یافت ومیزان معافیت سهم‌الارث وراث ترقی داده شد و برای سه طبقه از وراث، جدول تصاعدی خاصی مقرر گردید و حداکثر مالیات برارث طبقهٔ اول ۲۵٪ ، طبقهٔ دوم ۵۰٪ وطبقهٔ سوم ۷۵٪ مقرر گردید .

قسمت عمدهٔ مالیاتهای غیرمستقیم از محل درآمد رسومات ونفت وبنزین تأمین میشود. درآمد گمرك نیز مبلغ قابل ملاحظه‌ای از بودجه را تشکیل میدهد و نمودار کامل توسعهٔ فعالیت اقتصادی مملکت است و اگر این ارقام را با ارقامی که در صفحهٔ (۵۳۱) این کتاب ذکر شده است بسنجیم این تفاوت بارز بخوبی احساس میشود .

برای آنکه توسعهٔ دستگاه وصول مالیات و افزایش وصول مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم بهتر نشان داده شود بذکر آمار زیر که مربوط بسال ۱۳۳۷ با مقایسه نسبت بسال ۱۳۳۶ است مبادرت میشود.

منابع	وصولی سال ۱۳۳۷	وصولی سال ۱۳۳۶	نتیجه	
مالیات مستقیم				
مالیات بردرآمد	۲۵۷۹۳۷۱۹۳۰	۱۶۷۵۰۶۹۲۶۵	۹۰۴۳۰۲۶۶۵	+
« املاك مزروعی	۱۸۹۴۱۰۱۴۸	۱۸۳۶۹۰۲۷۴	۷۷۱۹۸۷۴	+
« مستغلات	۱۰۰۳۱۱۰۱۰	۷۵۷۷۳۴۳۷	۲۴۵۳۷۵۷۳	+
« برارث	۶۸۰۰۶۰۲۵	۵۱۰۸۷۲۷۴	۱۶۹۱۸۷۵۱	+
« برتمبر	۳۰۵۴۵۸۲۳۵	۱۷۲۳۹۳۶۱۹	۱۳۳۰۶۴۶۱۶	+
« متفرقه	۶۷۲۷۰۰۹	۷۳۳۵۶۰۹	۶۰۸۶۰۰	−
مستغلات غیراجاری	۲۸۳۴۲۲۸	—	۲۸۳۴۲۲۸	+
جمع مالیات‌مستقیم	۳۲۵۲۱۱۸۵۸۵	۲۱۶۳۳۴۹۴۷۸	۱۰۸۸۷۶۹۱۰۷	+

مالیات غیر مستقیم

	وصولی سال ۱۳۳۷	وصولی سال ۱۳۳۶	نتیجه
نفت و بنزین	۱۵۸۹۱۳۷۰۵۹	۱۴۱۳۴۶۸۴۱۲	۱۷۵۶۶۸۶۴۷ +
رسومات	۴۹۳۶۹۱۷۱۳	۴۶۴۵۵۱۵۲۱	۲۹۱۴۰۱۹۲ +
متفرقهٔ غیر مستقیم	۴۷۲۳۷۲۹۵	۳۷۵۴۱۰۸۴	۹۶۹۶۲۱۱ +
صدی یك اراضی	۱۲۶۰۸۴۷	—	۱۲۶۰۸۴۷ +
جمع مالیات غیر مستقیم	۲۱۳۱۳۲۶۹۱۴	۱۹۱۵۵۶۱۰۱۷	۲۱۵۷۶۵۸۹۷ +
جمع مالیات مستقیم و غیر مستقیم	۵۳۸۳۴۴۵۴۹۹	۴۰۷۸۹۱۰۴۹۵	۱۳۰۴۵۳۵۰۰۴ +

بودجهٔ کل کشور :

درسالهای اخیر که سازمانهای دولتی توسعه یافته ووظایف دولت سنگینتر شده است بودجه کل کشور براساس برنامه‌ای تنظیم میگردد.

در روش تنظیم بودجهٔ برنامه‌ای سعی میشود که هزینهٔ هریك از کارهای دستگاههای دولت بنحو مشخص روشن گردد تابآسانی بتوان معلوم نمود که برای انجام دادن آن کار چند نفر مشغول خواهندبود وچه وسایلی بکار خواهدرفت و کل هزینهٔ آن درزمانهای مختلف چه مبلغ خواهدبود. بدینوسیله ارزش هریك از کارهای دستگاههای مختلف از نظر مالی واقتصادی واجتماعی معلوم خواهد شد ودولت وقوهٔ مقننه خواهند توانست اهمیت آن کارها را مورد توجه قرار داده و دربارهٔ حذف یا ادامه یاتوسعهٔ آنها بااطلاع کامل تصمیم بگیرند.

اگرچه هنوز روش بودجهٔ برنامه‌ای بطور کامل اعمال نشده است ولی مقدمات این کار از هر حیث فراهم گردیده وامید میرود در ظرف پنجسال آینده روش مزبور کاملاً بمرحلهٔ اجرا درآید. بعلاوه در سالهای اخیر بودجهٔ کل کشور بموقع تنظیم و تقدیم مجلس شورای ملی شده و شك نیست که روشی که دولت درحال حاضر در تنظیم بودجهٔ کل کشور اعمال مینماید در وضع اقتصادی مملکت وسرعت گردش کار وزارتخانه‌ها وهمچنین جلب سرمایه‌های خارجی بسیار مؤثر است.

ارقام پیش‌بینی شدهٔ درآمد وهزینهٔ کل کشور در سالهای ۱۳۳۶ و۱۳۳۷و۱۳۳۸ بدینقرار است :

سال	پیش بینی درآمد	پیش بینی هزینه
۱۳۳۶	۲۱۹۴۰۰۵۹۱۰۰ ریال	۲۱۹۴۵۵۶۳۶۸۰ ریال
۱۳۳۷	۵۷۸۸۶۴۴۵۲۰۷ »	۵۹۱۳۵۹۴۶۵۶۵ »
۱۳۳۸	۶۴۱۵۸۷۵۵۰۸۰ »	۶۵۲۶۷۵۴۱۳۰۶ ».

علت اختلاف قابل ملاحظه‌ای که در ارقام پیش بینی شدهٔ درآمد و هزینهٔ سال ۳۷ و ۳۸ با سال ۳۶ مشاهده میشود آنست که دولت تصمیم گرفت هزینه ودرآمد دستگاههای مختلف دولتی را از سال ۳۷ ببعد دربودجهٔ کل کشور منظور نماید .

وضع استخدام :

قانون استخدامی که فعلاً مورد اجرا است همان قانون قوس ۱۳۰۱ شمسی میباشد با این اختلاف که قانون مزبور فعلاً بهتر از گذشته اجرا میگردد . بعلاوه باالوایحی که بعداً بتصویب مجلس رسیده وضع کارمندان بیش از پیش تثبیت گردیده وهمچنین محدودیتهای استخدامی بصورت سابق از بین رفته است .

اکنون کارمندان از مزایا وفوق‌العاده‌هائی بهره‌مند میشوند که دروضع زندگی آنها تأثیرزیادی دارد . این‌فوق‌العاده‌ها عبارتند از :

اضافه‌کار ـ مددمعاش اولاد ـ حق‌لیسانس ـ حق تضمین و کمیسیون ـ فوق‌العادهٔ بدی‌آب‌وهوا ـ فوق‌العادهٔ اشتغال خارج از مرکز ـ حق بیمه وهزینهٔ معالجه ـ پول‌ناهار وشام ـ هزینهٔ ایاب وذهاب .

صندوق تعاون وفروشگاه :

صندوق تعاون وزارت دارائی که در دیماه ۱۳۲۷ بصورت جدیدی باسرمایهٔ کارمندان تشکیل گردیده با پرداخت وامهای نقدی کمکهای مؤثری بکارمندان و خدمتگزاران نموده است .

فروشگاه وزارت دارائی نیز که اخیراً افتتاح گردیده است اجناس مورد احتیاج کارمندان این وزارتخانه را بقیمت مناسب وباقساط در اختیار آنان میگذارد .

بانک رهنی ایران

تاریخچهٔ بانک رهنی ایران در مدت بیست سال

بانک رهنی ایران در اواخر سال ۱۳۱۷ بامر شاهنشاه فقید تأسیس شدواز آغاز سال ۱۳۱۸ رسماً شروع بکار کرد. سرمایهٔ بانک بموجب قانون مصوب ۲۵ دیماه۱۳۱۷ دویست ملیون ریال تعیین شده بود که شصت درصد آن بوزارت دارائی و بقیه به بانک ملی ایران تعلق داشت.

منظور از تأسیس بانک رهنی ایران این بود که باشخاصی که برای تعمیر یا تکمیل ساختمان یاخرید خانه احتیاج به کمک مالی دارند وامهای طویل المدت داده شود.

طبق اوامر شاهنشاه فقید قرار بودسرمایهٔ بانک بتدریج افزایش یابد بنحوی که در تمام شهرهای ایران خاصه درمراکز استانها وشهرهای درجه اول شعب بانک دایر شود وافرادی که شخصاً توانائی تکمیل ساختمان یا تعمیر خانهٔ مسکونی خودراندارند از تسهیلات مالی بانک برخوردار شوند.

متأسفانه وقایع شهریور سال ۱۳۲۰ تحقق این منظور عالی رابتعویق انداخت ومانع بسط وتوسعهٔ بانک گردید. درنتیجهٔ حوادث شهریور نه فقط سرمایه‌های اضافی موعود پرداخت نگردید بلکه در نتیجهٔ افزایش سطح قیمتها قدرت مالی اولیهٔ بانک نیز بمیزان قابل ملاحظه‌ای کاهش یافت.

بانک رهنی ایران که اکنون بیست ویکمین سال حیات خودرا میگذراند تاچند سال قبل باهمان سرمایهٔ اولیه واعتبارات مختصری که از محلهای دیگر بدست میآورد فعالیت محدودی داشت ودرنتیجه مجبوربود تضییقات ومحدودیتهای شدیدی درمیزان وام برقرار نماید. لیکن نظر باهمیتی که موضوع مسکن درحیات اجتماعی واقتصادی ماپیدا کرده است بنیهٔ مالی بانک تاحدی تقویت شده و سرمایهٔ بانک درسال ۱۳۳۲ به ۷۲۰ملیون ریال افزایش یافته که نصف آن سهم وزارت دارائی ونصف دیگرسهم بانک ملی ایران میباشد. بانک ملی ایران سهم خودرا تماماً پرداخته است؛ قسمت عمدهٔ سهم وزارت دارائی نیز پرداخت گردیده وبقیهٔ آن در جریان پرداخت میباشد.

هنگامی که دولت شاهنشاهی برای تحصیل قرضه‌ای بمبلغ ۴۵ ملیون دلار بادولت آمریکا واردمذاکره شدقرار گردید ۲۳ملیون دلار از قرضهٔ مزبور بین بانکهای رهنی

وساختمانی وسازمان برنامه تقسیم شود . دولت باتوجه خاصی که بتوسعهٔ فعالیتهای عمرانی بانکهای‌مزبور داشت موافقت کرد که سهم‌هریك از این دو بانك‌ازمحل قرضه، بصورت سرمایهٔ اضافی در اختیار آنها گذارده شود و لایحه‌ای هم در این زمینه تقدیم مجلس نمود که بتصویب رسید . سهم بانك رهنی ایران از محل مزبور پانصد ملیون ریال میباشد که تاکنون یکصدملیون ریال آن ببانك پرداخته شده و بحساب سرمایهٔ اضافی بانك منظور گردیده است .

از آنجا که این پانصدملیون ریال بابت سهم وزارت دارائی پرداخت خواهد شد بانك ملی‌ایران نیز که صاحب سهم دیگر بانك است حاضرشده است معادل مبلغ‌مزبور یعنی پانصدملیون ریال دیگر بابت سهم خود در سرمایهٔ بانك رهنی ایران بپردازد ولایحهٔ آن هم‌اکنون برای تصویب تقدیم مجلس شورای ملی گردیده است . باتصویب لایحه مزبور سرمایهٔ بانك به۱،۷۲۰ ملیون ریال خواهد رسید .

توجه دولت وصاحبان سهام بتوسعهٔ فعالیت بانك ناشی از توجه و عنایت خاص اعلیحضرت همایون شاهنشاه بحل مشکل مسکن میباشد .

نوع وطرز معاملات بانك

وامهائی که بانك تاکنون داده بمنظور تعمیر یاتکمیل یاخریدمسکن بوده‌است. نوع وامها برحسب فصل تغییر میکند ؛ در فصل ساختمان که از اوایل فروردین‌شروع وتاپایان مهرماه هرسال ادامه دارد برای تعمیر و ساختمان وازآن پس تاپایان اسفند بمنظور خرید خانه هم وام داده میشود .

چون حجم معاملات بانك بموازات وجوهی که در اختیار دارد مرتباً افزایش مییابدلذا عدهٔ کسانی‌هم که‌ازوامهای‌بانك استفاده میکنند هرسال افزوده میگرددچنانکه درسال گذشته ۲۳۰۳۹ نفر از کمکهای مالی بانك برخوردار شده‌اند .

بانك در تعیین میزان اقساط ماهانه استطاعت و قدرت مالی وام گیرندگان را کاملاً رعایت میکند وقسط را طوری تعیین مینماید که مشتری بتواند بسهولت وبدون احساس هیچگونه فشاری آنرا بپردازد . رعایت این نکته باعث شده است که اقساط ماهانهٔ مشتریان مرتباً وصول شود بطوری که در سال گذشته میزان اقساط سر رسیده وپرداخت نشدهٔ بانک فقط ۱/۶۵ درصد از مجموع کل وامها بوده است .

بانک با آنکه بهرهٔ نسبتاً معتدلی از مشتریان خود دریافت میدارد ، در نتیجهٔ رعایت حداعلای صرفه‌جوئی درهزینه‌های اداری ، هرسال مبلغ نسبتاً قابل ملاحظه‌ای سودویژه‌دارد؛ چنانکه‌درسال ۱۳۳۷ سود ویژهٔ بانک بالغ بر-/۶۸۰۰۰۰۰۰ ریال‌بوده‌است .نرخ‌بهره و کارمزدبانک‌ازهفت درصد تادوازده درصداست‌وطوری‌تنظیم شده که

منظرهٔ عمومی چهارصد دستگاه

اشخاص بی‌بضاعت بهرهٔ کمتری میپردازند. بادرنظر گرفتن این نکته که وامهای بانک استهلاکی است ،میزان بهره‌ای که عملاً بمبلغ اصلی وام تعلق میگیرد در حدود نصف نرخ مذکور است .

آمار معاملات بانک نشان میدهد که این دستگاه عام‌المنفعه تاکنون به بیش‌از

یکصدو پنجاه‌هزار خانواده بمنظور تهیه یا حفظ خانهٔ مسکونی خودشان درحدود سه هزار ملیون ریال وامهای طویل المدت پرداخته ومسلم است که این رقم در کار حل مشکل مسکن بی‌تأثیر نبوده است . بعلاوه وجود بانک رهنی ایران بطور غیرمستقیم هم در ایجاد کار برای کسانی که درصنایع مربوط بخانه‌سازی فعالیت میکنند مؤثر بوده‌است.

کمکهای بانک رهنی ایران بمردم آسیب‌دیدهٔ کشور، خود یکی ازفصول پرافتخار تاریخچهٔ بانک است .درموقع بروز سوانح وحوادث طبیعی که هستی جمعی ازهم‌میهنان ما در معرض قهر طبیعت مانند طوفان و سیل وزلزله قرار گرفته ، بانک رهنی از کمك بمردم آسیب دیده وبیسر و سامان خودداری نکرده و بیاری آنها شتافته است .کمکی که بانك بزلزله زدگان گرگان وسیل زدگان مشهد و مردم آسیب دیدهٔ یزد واهالی آذربایجان پس از رفع غائلهٔ دموکراتها نموده شایان تذکراست .

اولین طرح خانه‌سازی در میهن ما بوسیلهٔ بانك رهنی ایران در کوی معروف بچهارصددستگاه اجرا شد . در مشرق تهران کوئی بزرگ مرکب از چهارصدخانه باتمام وسایل لازم زندگی از قبیل لوله کشی آب وبرق ومدرسه ومسجد بوجود آمد که همواره مورد توجه بوده است . بانك رهنی ایران با عمران این قسمت از شهر تهران برای اولین بار نشان داد که چگونه میتوان خانه های محکم وارزان ساخت وبآن‌عده‌از مردم بیخانمان که هیچگاه استطاعت تملك خانه ومأوائی رانداشتند واگذار کرد .

بانک رهنی ایران تأسیسات نازی آبادرا که متعلق بوزارت دارائی ومدتها بلااستفاده مانده بود چندسال پیش خریداری وبهره‌برداری کرد. تأسیسات مزبور دارای کوره‌های آجرپزی وچند دستگاه کارخانهٔ سنگبری بود ومحصول آجرآن همواره از حیث قیمت ومرغوبیت بامحصول سایر کوره‌ها رقابت نموده است.

بسط وتوسعهٔ شهر تهران ایجاب میکرد که بانک رهنی بمنظور تسهیل کار مشتریان خود ، علاوه‌بر شعبهٔ مرکزی شعبه‌هائی درنقاط پرجمعیت شهر تأسیس نماید. ازاینرو در سال ۱۳۳۴ یک شعبه درغرب تهران ودراوایل سال ۱۳۳۶ یک شعبه‌درشرق تهران تأسیس کرد . علاوه‌براین ،بانك دارای نوزده شعبه و دو نمایندگی در شهرها میباشدو امسال نیزسه شعبهٔ دیگر در قم و گرگان و سنندج افتتاح خواهد شد .

درتهران بنای کاملی باتمام تجهیزات و وسایل نوین در محل اپرای سابق برای اداره وشعبهٔ مرکزی دردست ساختمان است که یکسال دیگر قابل استفاده خواهدشد.

همچنین بانک درصدد برآمده است برای شعب خود در شهرها ، زمین یا ساختمانهای مناسبی خریداری نماید وهم‌اکنون درچند شهر این نیت عملی شده وامیدواراست در سال جاری ساختمان سه شعبه را شروع نماید.

مطالعاتی از چندی پیش در بانک صورت میگرفت که بموازات روشی که بانک تاکنون نسبت باعطاء وامهای انفرادی اتخاذ کرده وادامه‌داده‌است ،اقدام بساختن خانه‌های

قسمتی از ساختمانهای چهارصددستگاه

دسته جمعی برای افراد بی‌مسکن نیز بنماید . ازاینرو سال گذشته صندوقی بنام صندوق پس‌انداز مسکن تأسیس نمود تاافراد درآن صندوق شرکت کنند وهنگامی که مجموع اقساط پرداختی‌شان به ۴۰٪ ارزش خانهٔ مورد نظربرسد بانک بقیهٔ بهای خانه را بصورت

وام یاخانهٔ ساخته شده بآنان تحویل دهد .

اقدام دیگر بانک در سال گذشته، تاسیس شرکتی بنام شرکت تهیهٔ لوازم ساختمان بوده است. این شرکت که بطور مستقل وبصورت شرکت سهامی اداره میشود دراوایل سال گذشته شروع بکار کرد وعلاوه بر آنکه تأسیسات نازی آباد را در اختیار خود گرفت، چند کارخانهٔ آجر سازی وسنگبری وکاشی سازی و امثال آن نیز سفارش داد . با تأسیس

ساختمان آپارتمانهای واقع در نازی آباد

این شرکت بانک رهنی خواهد توانست انواع واقسام لوازم مرغوب ساختمان را بحداقل قیمت تهیه نماید ودر دسترس مصرف کنندگان بگذارد .

یکی دیگر از اقدامات بانک رهنی ایران کمکی است که بتأسیس سینما در شهرستانها نموده است . برای این منظور جمعاً مبلغ -/۱۳۸۰۰۰۰۰ ریال در شهرهای

کرمانشاه - همدان - بابل - شیراز - بندرپهلوی (بدو نفر) - کرمان - رفسنجان - ساری - بروجرد وقوچان پرداخته شده است .

خانه‌های کوی کارگران اصفهان مشتمل بر ۲۰٤ باب خانهٔ دواطاقی وسه‌اطاقی باخیابان‌سازی ولوله کشی آب وتأسیسات برق ، با اعتباری که وزارت کار دراختیار بانك رهنی ایران گذاشته‌است بانظارت بانك ساخته میشود وطبق قرارداد وباتوجه به‌پیشرفت کار، درتیرماه سال‌جاری به‌پایان خواهد رسید .

همچنین اعتبار ساختمانهای کوی نازی آباد در تهران شامل چهار دستگاه مشتمل بر ۱۱٤ آپارتمان از طرف سازمان برنامه‌پرداخت گردیده وصورت برآورد قطعی هزینهٔ آنها بمبلغ ۳۲۳٦۸٤۳۳ ریال بسازمان برنامه فرستاده شده است . برحسب اوامر اعلیحضرت همایون شاهنشاه قرار است این ساختمانها بشهربانی کل واگذار شود .

شرکت بیمهٔ ایران

۱- تاریخچهٔ تأسیس ۲- سازمان ۳- عملیات مهم

۱ - تاریخچهٔ تأسیس

شرکت سهامی بیمهٔ ایران بدستور اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر و باهمت و پشتکار مرحوم علی‌اکبر داور وزیر کاردان مالیه بموجب شرکت نامهٔ مورخ ۱۲ شهریور ۱۳۱۴ تشکیل شد . بعداً اساسنامه‌ای نیز برای تعیین طرز کار و خط مشی وحدود وظایف هیئت مدیرهٔ آن تنظیم گردید .

بدین‌ترتیب شرکت سهامی بیمهٔ‌ایران درشهریور ۱۳۱۴ باسرمایهٔ بیست‌ملیون ریال تأسیس گردید و پس از دو ماه ، فعالیت‌های اقتصادی خود را رسماً آغاز نمود ودر خلال سالهای ۱۳۱۴ و ۱۳۱۵ بیمه‌های آتش سوزی و باربری و اتومبیل وعمر وحوادث انفرادی را پذیرفت .

شرکت بیمهٔ ایران ازسال۱۳۱۷ ببعد میزان فعالیت خود را افزود و بتدریج در شهرستانها شعب متعددی تأسیس نمود که اسامی آنها ذیلاً درج میگردد :

آبادان - آغاجاری - اراك - اردبیل - اصفهان - اهواز - بازار - بابل - بروجرد - بندرشاهپور - بندرعباس - بوشهر- تبریز- خرم آباد - خرمشهر -خوی- رشت - رضائیه - زاهدان - زنجان - ساری - سبزوار - سمنان - شاهرود - شیراز - قزوین - قم - کاشان - کرمان- کرمانشاه - گرگان - مراغه - مسجدسلیمان - مشهد- همدان- یزد .

ضمناً بانك ملی ایران طبق‌قراردادی تعهدنموده است درشهرهائی که‌شرکت بیمهٔ ایران شعبه‌یانمایندگی ندارد نمایندگی این شرکت را بپذیرد .

درسال ۱۳۲۴ بیمهٔ‌کارگران از طرف شرکت سهامی بیمهٔ ایران شروع‌ودر سال۱۳۳۱ امور مربوط باین نوع بیمه بوزارت‌کار واگذار شد .

دربین‌سالهای ۱۳۲۸ و۱۳۳۲ بیمهٔ‌فرهنگیان و کارمندان دولت شروع گردید که هنوزهم ادامه دارد .

از بدو تأسیس شرکت بیمهٔ ایران ، گاهی بعضی از مواد اساسنامهٔ آن بمنظور تطبیق بااوضاع روز حك و اصلاح میشد وچون دارای نقائص بیشماری بود که در عمل تولید اشکالات بسیاری مینمود ، در اوایل سال ۱۳۳۶ اساسنامهٔ جدیدی که بر پایهٔ موازین حقوقی استوار است تهیه وتدوین گردید ودر تاریخ چهارم اردیبهشت‌ماه ۱۳۳۶ بتصویب مجمع عمومی شرکت رسید که فعلاً شرکت برطبق مفاد آن اداره میگردد .

شرکت بیمهٔ ایران فعلاً دویست‌ملیون ریال سرمایه دارد که تمام آن پرداخت شده‌است ، ضمناً دارای اندوخته وسرمایهٔ ذخیره‌ای بمبلغ ۴۷۸۵۷۴۸۳۷ریال میباشد.

بانك بیمهٔ‌ایران که درسال۱۳۳۲ تأسیس‌شده بود نظم وترتیب لازم رانداشت وفعالیت آن نیز فوق‌العاده ضعیف بود . ولی از اول خرداد ماه۱۳۳۷ قسمت بانکی شرکت بصورت بانك مستقل بیمه باسرمایهٔ دویست وپنجاه ملیون ریال نقد در محل شرکت شروع بکارنمود وبعد نیز یکصدملیون ریال ارز برسرمایهٔ آن افزوده شد لذا اکنون دارای سیصد وپنجاه ملیون ریال سرمایه میباشد و اخیراً معاملات ارزی بانك مزبورنیز شروع شده است .

۲- سازمان شرکت

الف - ارکان شرکت :

۱- مجمع عمومی دارندگان سهام .

۲- هیئت مدیره ومدیرعامل .

۳- شورای عالی .

۴- بازرسان دولت .

طرزانتخاب وحدودوظایف و اختیارات هریك ازارکان مزبور ، دراساسنامه تشریح گردیده است .

ب -تشکیلات داخلی :

تشکیلات داخلی شرکت بطورکلی شامل پنج قسمت‌است که هر کدام‌تحت نظر

هیئت مدیره وظایف خودرا انجام میدهد :

اول - قسمت فنی که شامل ادارات زیر است :

۱- قسمت بیمه‌های آتش‌سوزی ودزدی .

۲- قسمت بیمه‌های باربری .

۳- قسمت بیمهٔ عمر .

٤- ادارهٔ بیمهٔ اتومبیل .

۵- ادارهٔ بیمهٔ حوادث انفرادی ومسئولیت حقوقی شخص ثالث .

٦- ادارهٔ بیمه‌های اتکائی .

۷ - ادارهٔ خسارت .

۸- بیمهٔ کارمندان دولت و کارمندان شرکت .

دوم - قسمت اداری که شامل ادارات زیر است :

۱- قسمت آمار ومطالعات اقتصادی و آکتواریا .

۲- ادارهٔ بازرسی کل .

۳- ادارهٔ حقوقی .

٤- ادارهٔ کار گزینی .

۵ - ادارهٔ آموزش .

سوم - قسمت بانکی که شامل ادارات زیر است :

۱- حساب جاری .

۲- صندوق .

۳- بروات واعتبارات بازرگانی .

٤- اعتبارات .

۵- حسابداری .

٦- قسمت ارزی .

چهارم - قسمت مالی که مرکب از ادارات زیر است :

۱- ادارهٔ حسابداری .

۲- ادارهٔ کارپردازی .

۳- ادارهٔ مستغلات .

٤- امور تعاون کارمندان شرکت .

۵- ادارهٔ ساختمان وامور مهندسی .

پنجم - قسمت بهداری که شامل ادارات زیر است :

۱- ادارهٔ بهداری .

۲- ادارهٔ آزمایشگاه .

۳ - بیمارستان شرکت .

۳ - عملیات مهم شرکت

الف- عملیات بیمه‌ای :

۱- بیمهٔ اشیاء مشتمل بر بیمه‌های ذیل :

بیمهٔ آتش‌سوزی - بیمهٔ دزدی - بیمهٔ باربری - بیمهٔ اتومبیل .

۲- بیمهٔ اشخاص مشتمل بر بیمه‌های ذیل :

بیمهٔ عمر - بیمهٔ حوادث انفرادی - بیمهٔ خسارت حقوقی شخص ثالث - بیمهٔ کارمندان دولت و فرهنگیان - بیمهٔ کارمندان و خدمتگزاران شرکت بیمهٔ ایران و خانوادهٔ بلافصل آنان .

ب- عملیات مربوط به طرح نوین بیمهٔ عمر:

شرکت سهامی بیمهٔ ایران فعلاً مشغول اجرای طرحی ابتکاری و کاملاً بیسابقه‌است بنام طرح جدید بیمهٔ عمر که بموجب آن بجای سرمایهٔ بیمهٔ عمر که در آخر مدت مقرر در بیمه‌نامه مبلغی بریال به‌بیمه شده میپرداخت ، خانه‌ای بفراخور حال واستطاعت مالی او میسازد و تحویل میدهد . بدین‌ترتیب قدرت خرید پول بیمه گذار را تضمین وازطرفی‌هم کمك شایان توجهی به کمبود مسکن که اکثر مردم گرفتار آنند مینماید .

ج - عملیات ساختمانی :

عملیات ساختمانی ذیل بوسیلهٔ ادارهٔ ساختمان وامور مهندسی شرکت درشرف اجرا است :

۱- ساختمان مهمانخانهٔ بزرگی در اصفهان.

۲- شروع ساختمان برای شعب شرکت در شهرستانهای اصفهان - رشت - تبریز وساری.

۳- شروع مقدمات ساختمان مهمانخانه‌ای در زنجان.

٤- تکمیل ساختمان بیمهٔ ایران.

د - عملیات بانکی:

۱- عملیات بانکی عادی طبق معمول بانکهای بزرگ کشور.

۲- معاملات ارزی.

شیلات ایران

صیدماهی درسواحل دریای خزر همیشه یکی از منابع مهم ثروت میهن ما بوده وقبل ازاینکه درسال ۱۲۷۲ شمسی برای اولین بار امتیاز آن بیکی از سرمایه‌داران روس بنام استپان مارتینویچ لیانازوف واگذار شود ، صیادان محلی درمقابل پرداخت مبلغی بعنوان رسوم دیوانی بمتصدیانی ملقب به دریابیگی ، اجازهٔ صیدماهی میگرفته‌اند.

پس ازفوت لیانازوف درسال ۱۲۷۵ امتیاز صیدبه گورکی پسراو و بعدازفوت این شخص درسال ۱۲۸۵ از راه تجدید ویاتمدید بورثهٔ اومنتقل شد .

پایان آخرین دورهٔ امتیاز لیانازوفها باانقلاب روسیه وازهم گسیختن امورورثه مصادف گردید . پس از آن ازسال ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۶ دولت شوروی باپرداخت سالی پانصد هزار ریال بدولت شاهنشاهی ایران ازشیلات بهره‌برداری مینمود . دولت شوروی در سال ۱۹۲۱ موافقت دولت ایران را برای اعطای امتیاز صیدماهی بشرکت مختلطی که دولتین در سرمایه واداره کردن آن سهیم باشند جلب نموده بود لذا بموجب قراردادی که برای مدت ۲۵ سال در مهر ۱۳۰۶ بتصویب مجلس شورای ملی ایران رسید شرکت مختلط مزبور تشکیل گردید ودر بهمن ماه همان سال بهره‌برداری راشروع نمود . این شرکت در ۱۲ بهمن ۱۳۳۱ ملی گردید وامورماهیگیری و بهره‌برداری در کرانه‌های شمالی ایران (آبهای دریائی وخلیجها وتمام رودخانه‌ها) بدولت شاهنشاهی واگذار وسازمانی بنام شرکت سهامی شیلات ایران باسرمایهٔ هشتادملیون ریال که تمام آن متعلق بدولت بود برای مدت نامحدود تشکیل ومأمور صید وبهره‌برداری گردید .

شرکت سابق طبق قرارداد دارای یک هیئت مدیرهٔ شش نفری بود که سه نفر آنرا دولت ایران وسه نفر دیگر را دولت شوروی برای مدت یکسال منصوب مینمود. ریاست هیئت مدیره در تمام مدت امتیاز باطرف ایرانی ومدیریت عامل تاسال ۱۳۲۱ باطرف شوروی پیش بینی شده بود .

شرکت مختلط حق‌الامتیازی بمبلغ هشتاد هزار تومان در سال و پانزده درصد از بقیهٔ عایدات را که پس از وضع مخارج اداری و بهره‌برداری عاید شرکت میشد بدولت ایران میپرداخت وضمناً تمام منفعت خالص که ازعملیات شرکت حاصل‌میشد بین ایران وشوروی بالمناصفه تقسیم میگردید.

پس از پایان‌قرارداد، تمام اموال‌منقول وغیرمنقول وموجودی نقدشرکت‌مختلط بمبلغ ۸۸۰۱۴۳۰۲٫۱۵ ریال ارزیابی و بین دولتین ایران وشوروی تنصیف گردید.

شرکت سهامی شیلات ایران‌ازبدوتشکیل، امور بهره برداری را منظماً‌اداره نموده وازعایدات خود درهمان دورهٔ اول‌بهره‌برداری یعنی تااول مرداد۱۳۳۲، بدهی دولت‌رابابت نصف بهای اموالی که دولت شوروی بدولت ایران واگذار نموده بود وبدهیهای شرکت مختلط را پرداخت نموده واز آن‌تاریخ تاکنون نیز کوشیده‌است که بمنظور بهبود وضع صید، کلیهٔ ادوات کهنه را از محل عایدات خود شرکت و بدون دریافت هیچگونه کمك مالی‌وفنی خارجی تعویض و تجدید کند و تمام عملیات خود را با آخرین و جدیدترین اصول که در کشورهای بزرگ جهان معمول است منطبق نماید ودراین‌راه بموفقیتهای بزرگی‌نیز نایل آمده‌است.

درآمار زیر، خلاصهٔ عملیات بهره‌برداری شرکت شیلات بنظر میرسد:

سال‌بهره‌برداری	ماهی حلال	ماهی‌غضروفی	خاویار
۱۳۳۳/۳۲	۳۱۴۸تن	۷۴۵تن	۱۲۳تن
۱۳۳۴/۳۳	۳۴۲۶ »	۶۲۵ »	۱۰۲ »
۱۳۳۵/۳۴	۲۵۱۶ »	۷۰۰ »	۱۲۵ »
۱۳۳۶/۳۵	۴۸۷۷/۵ »	۸۴۵ »	۱۲۶/۵ »
۱۳۳۷/۳۶	۲۶۹۹/۵ »	۹۹۰/۵ »	۱۶۲/۵ »

همچنین‌شرکت در هردورهٔ بهره‌برداری، بشرح زیر سودویژه داشته است:

دورهٔ بهره‌برداری	سود ویژه
درسال ۱۳۳۲/۳۱	۵۶۷۵۶۷۷۴/۲۰ ریال
« ۱۳۳۳/۳۲	۸۶۷۴۰۰۰۰/- «
« ۱۳۳۴/۳۳	۱۶۹۲۴۰۰۰/ «
« ۱۳۳۵/۳۴	۱۸۶۹۳۷۶۹/۶۰ «
« ۱۳۳۶/۳۵	۳۲۳۱۵۵۱۷/۷۰ «
« ۱۳۳۷/۳۶	۳۸۵۱۳۲۲۰/۲۵ «

شرکت شیلات از موقعی که ملی شده ، همواره کوشیده است که در اجرای منویات اعلیحضرت همایون شاهنشاه ، قیمت ماهی حلال را بمنظور کمك به تغذیهٔ عمومی پائین آورد ومیزان مصرف داخلی را هرسال بیفزاید تا جائیکه تمام ماهی حلال در داخل کشور بفروش برسد ، چنانکه سال گذشته مصرف ماهی در داخل کشور به۲۷۶۹ تن رسیده است .

شرکت بموازات افزایش فروش داخلی سعی داشته است که میزان صدور خاویار وماهی‌غضروفی را باروپا و آمریکا بیفزاید چنانکه سال گذشته۷۲۱۲۵/۵۷ کیلوخاویار بارزش۶۶۹۶۳۹۲۰ ریال و۳۰۰۰۰ کیلو ماهی‌غضروفی ببهای۷۶۵۰۰۰ ریال باروپا و آمریکاصادرشده و جمعاً۱۲۰۸۱۷۹/۵۰ کیلوماهی بارزش۶۳۰۱۴۲۴۴ ریال‌هم به شوروی تحویل گردیده است .

در اولین‌سال تأسیس شرکت ملی شیلات، چون هنوز خاویاروسایرمحصولات ماهی ایران در ممالك غرب بقدر کافی معرفی نشده بود بیم آن میرفت که شرکت دچار مشکلاتی بشود لذا کوشش بسیاری بعمل آمد که هرچه زودترفراورده های شرکت بفروش‌برسدتابابهای آنهابتوان اصلاحات مورد نظررا انجام داد و بدهیهای شرکت را پرداخت نمود . خوشبختانه دیری نگذشت که پیشنهادهای خرید خاویار از شرکتهای‌خارجی پیاپی واصل شد و باین ترتیب شرکت نه‌تنها توانست بزودی بازار خوبی برای فروش خاویار در کشورهای غرب بدست آورد بلکه موفق شد

خاویار ایران را بصورت بهترین ومرغوبترین خاویار جهان در بازار بین المللی عرضه نماید. در اثر همین مآل اندیشیها و ابتکارات تجارتی شرکت توانست نرخ خاویار خودرا بالا برد و نگذارد که خریداران دست بهم داده متفقاً وارد معامله شوند و بالنتیجه کالای شرکت را ببهای نازلی بخرند؛ چنانکه در گذشته حداکثر نرخ برای گروه اروپائی ۲۰ دلار و برای گروه آمریکائی ۱۹ دلار وشوروی ۲۰ دلار تعیین شده بود، ولی در قراردادهائی که در سال جاری برای مدت سه سال منعقد شد با گروه اروپائی از قرار ۳۵ دلار و با آمریکاه ۲۶/۲۶ دلار و با شوروی ۲۵ دلار معامله گردید. همچنین ماهی غضروفی سابقاً از قرار هرتن ۳٤۰ دلار در آمریکا بفروش رسیده بود ولی شرکت در سال جاری توانست کالای مزبوررا ازقرار هرتن ٤۰۵ دلار باهمان کشور معامله نماید.

کارکنان شیلات موفق شدند قسمتی از وسایل کار خود مانند دستگاه تور بافی و بارکاسهای بزرگ موتوری را که سابقاً از خارج وارد میشد در خود شیلات تهیه نمایند.

علاوه بر اینها، صیدگاههای جدیدی مانند صیدگاههای دوازدهم بهمن در حسن کیاده وصیدگاه ترکمن در گرگان ایجاد شده که از آنها بهره برداری میشود وچون آب دریا پیوسته جلو میرود شرکت ناچار است که هرسال در برنامه های خود تجدیدنظر نموده صیدگاهها را تدریجاً جلو ببرد.

شرکت شیلات باتهیهٔ تراکتورهای متعدد وتورهای مکانیکی کوشیده است که صیدماهی را ماشینی نموده واز انداختن تورهای کوچك که باقوهٔ بدن انسان از آب دریا بالا کشیده میشود حتی الامکان خودداری نماید. ضمناً اقدامات دیگری بشرح زیر در دست اجرا است:

۱- ایجاد یك سردخانهٔ بزرگ در اراضی ضرابخانه.

۲- تهیهٔ مقدمات بنای ساختمان شرکت در یك قطعه زمین ده هزارمتری در سه راه ونك.

۳- مطالعه وطرح ریزی جهت بهره برداری و تکثیر نسل و بالا بردن ارقام ماهی وخاویار وجلو گیری از صید ماهیهای نارس وانواعی که در شرف انقراض- است مانند ماهی آزاد ، بااستفاده از قانون‌شکار و کمك آن قانون .

۴- ایجاد یك دستگاه سردخانهٔ مجهز صد تنی جهت نگاهداری محصول در بخش بابلسر .

۵- تهیهٔ وسایل انتقال کالای ماهی از نواحی شمال بمرکز باکامیونهای مجهز بسردخانه .

۶- تهیهٔ واگنهای سردخانه‌دار برای رساندن ماهی وخاویار، بدون عیب از نواحی شمال به‌بنادر خلیج فارس .

۷- مطالعه برای بسته‌بندی خاویار بصورت مشتری پسند مانندسایر کالاهای نفیس بین‌المللی .

۸- الزام خریداران گروه اروپائی و آمریکائی کالای ماهی بایجاد غرفه در نمایشگاههای داخلی و بین‌المللی بمنظور معرفی کالای ایران وحفظ شهرت آن .

۹- نصب دستگاه سرد کن در قسمت خاویار سازی.

۱۰- ترمیم وتوسعهٔ ماشین‌خانهٔ بندرپهلوی برای تولید نیروی بیشتر و بکار انداختن ماشینهای تازه .

۱۱- نصب مولد برق درصید گاهها .

۱۲- تعمیر اساسی وسایط نقلیهٔ زمینی‌ودریائی .

۱۳- ایجاد باشگاه برای کارکنان شرکت تا بتوانند علاوه‌برداشتن محلی برای‌سر گرمی ورفع خستگی ، از غذای خوب ومقوی وارزان استفاده کنند .

۱۴ - خرید دیزلهای دریائی برای ساختن بارکاسهای سردخانه‌دار.

۱۵- لاروبی کانال بندرشاه .

۱۶- تهیهٔ طرح ساختمان برای سکونت کارگران .

شرکت‌جوان‌شیلات‌ایران ، دست‌باقدامات‌اقتصادی‌دامنه‌داری زده وامیدوار- است که باحمایت وارشاد صاحبان سهام بتواند در اجرای منویات ملوکانه ،قدمهای مؤثرتری برای کمك باقتصادیات کشور بردارد و بموفقیتهای درخشانتری نایل آید .

بانک کشاورزی ایران

۱- تاریخچهٔ بانک

در تاریخ نهم شهریورماه ۱۳۰۹ قانونی به‌تصویب مجلس شورای ملی رسید و بموجب آن بانک ملی ایران موظف گردید که شعبهٔ مخصوصی بامحاسبات جداگانه بنام «شعبهٔ فلاحتی» بمنظور پرداخت وام بکشاورزان تأسیس نماید. وزارت‌دارائی نیز اجازه‌یافت که تامدت ده‌سال، سالانه مبلغی که از پنج ملیون ریال کمتر نباشد برای‌تأمین سرمایهٔ شعبهٔ مزبور ببانک‌ملی ایران‌بپردازد. درقانون مذکورپیش‌بینی شده‌بود که «شعبهٔفلاحتی» درصورتیکه دامنهٔ عملیات و معاملاتش توسعه یابد، بیك بانك مستقل تبدیل گردد.

شعبهٔ فلاحتی بانك ملی ایران نزدیك به سه سال مشغول کار بود لیکن بعلت اشکالات سازمانی وقلت سرمایه دامنهٔ عملیاتش توسعهٔ چندانی نیافت. کم کم فکر ایجاد بانك کشاورزی بصورت یك سازمان مستقل‌پیش آمد ودرخردادماه سال ۱۳۱۲ قانون اجازهٔ تأسیس بانك «فلاحتی وصنعتی» بتصویب مجلس شورای ملی‌رسید.

بموجب این‌قانون دولت مجاز گردید که بانك مذکور را بصورت شرکت سهامی باسرمایهٔ بیست‌ملیون ریال‌تأسیس‌نمایدتابرای‌بسط وتوسعهٔ فلاحت وصنعت در کشور معاملات وعملیات لازم را انجام دهد.

بانك فلاحتی و صنعتی در تیرماه ۱۳۱۲ رسماً گشایش یافت ودر دیماه همان سال، طبق قانون فروش خالصه‌ها سرمایهٔ آن به‌سی‌ملیون‌ریال رسید. قانون تکمیلی قانون بانك فلاحتی و صنعتی در شهریور ۱۳۱۳ ببانك اجازه داد که باشرکت در مؤسسات تولیدی ویا تأسیس شرکتهای جدید و همچنین دادن کمکهای اعتباری باینگونه مؤسسات وسایل پیشرفت کار آنها را فراهم نماید.

قانون متمم بودجهٔ سال ۱۳۱۷ سرمایهٔ‌بانك فلاحتی وصنعتی رابصدملیون‌ریال

رسانید . قانون متمم بودجهٔ سال ۱۳۱۸ عنوان بانک فلاحتی و صنعتی را به « بانک کشاورزی وپیشه وهنر ایران» تغییر داد .

طبق قانون متمم بودجهٔ سال ۱۳۲۰ سرمایهٔ بانک کشاورزی و پیشه‌وهنرایران دویست ملیون ریال افزایش یافت و مقرر گردید این مبلغ از محل فروش خالصه‌ها تأمین گردد . از سال ۱۳۲۷ تا ۱۳۳۰ مبلغ چهارصدوده ملیون ریال دیگر به‌سرمایهٔ

نمای‌جنوبی ساختمان جدید بانک کشاورزی ایران

بانک افزوده شد و بالاخره بموجب لایحهٔ قانونی اساسنامهٔ بانک کشاورزی ایران مصوب هفتم خرداد ۱۳۳۲ سرمایهٔرسمی بانک بیک ملیاردو پانصد ملیون ریال‌افزایش یافت . کلیهٔسهام بانک‌تعهد شده ودر حدود ثلث بهای آنها نیز پرداخت گردیده است.

بموجب اساسنامهٔقانونی ۱۳۳۴ بانک‌ازدادن وامهای صنعتی ممنوع‌شدوازهمان تاریخ نام آن نیز به «بانک کشاورزی‌ایران » تبدیل گردید .

۲- هدف بانك

هدف بانك در ابتدای تأسیس کاملاً محدود بود . در قانون مصوب شهریور ۱۳۰۹ تصریح شده بود که قرضه‌های فلاحتی فقط برای ایجاد یاتوسعهٔ مجاری آب وزراعت وتامیزان پنجاه‌درصد بهای املاك ثبت شده قابل پرداخت‌است . بموازات سیر ترقی کشور هدف بانك کشاورزی نیز توسعه یافت ؛ قانون فروش خالصه‌ها مصوب دیماه ۱۳۱۲ مصرف وامهای بانك را ایجاد تأسیسات ویاتوسعه واصلاح‌امور زراعتی تعیین نموده .

اکنون هدف ومنظور اساسی بانك کشاورزی کمك بتوسعه وپیشرفت امور کشاورزی و آبیاری درسراسر کشور است . بانك میکوشد تا ازطریق دادن وام و اعتبار بزارعین احتیاجات کشاورزی آنانرا مرتفع‌سازد وباافزودن تولید و اصلاح وضع اقتصاد کشور سطح‌زندگی روستائیان را بالا برد ودرعین‌حال طبقهٔ کشاورز وخرده مالك‌را ازدادن‌بهره‌های گزاف بی نیاز نماید. چون بیش‌ازسه‌پنجم‌هم‌میهنان ما درروستاها زندگی میکنند و بیش از نصف درآمد ملی ما نیزازراه کشاورزی و دامپروری تأمین میشود ، طبق برنامهٔ جدید ، توجه بانك بجای شهرها بدهات کشور معطوف است . هدف جدید بانك این است که‌به‌پیروی از نیات‌خیرخواهانه وافکار بلند اعلیحضرت همایون شاهنشاه ، نیروی عظیم مادی ومعنوی کشاورزان و ساکنان دهات کشور را برای اصلاح وضع کشاورزی ، بالابردن سطح اقتصاد مملکت وبالاخره بهبود زندگی روستائیان بکارا ندازد .

چون یکدستگاه دولتی نمیتواند کلیهٔ احتیاجات کشاورزی کشور را تأمین نماید بنظر بانك برای رفع نیازمندیهای روز افزون مالی وفنی کشاورزی باید از وجود خودروستائیان ووجوه پس‌اندازهای‌روستائی استفاده شود . بانك کشاورزی ایران چندی است که برای تأمین این منظور کوشش‌میکند وخوشبختانه اقداماتش دراین‌راه توأم باکمال موفقیت‌بوده وبااستقبال کشاورزان مواجه گشته است . ضمناً چون وضع امروز اجازه نمیدهد کشاورزی کشور بصورت قدیمی ادامه‌یابد ، بانك

برای تجدید واصلاح کشاورزی وسایل ولوازم جدیدی مانندماشین آلات، کودهای شیمیائی وسموم دفع آفات در دسترس کشاورزان قرار میدهد .

۳ - سازمان بانک

همانطور که قبلاً گفته شد ، بانک کشاورزی ابتدا بصورت شعبهٔ کوچکی در بانک ملی ایران ، عهده‌دار پرداخت وامهای فلاحتی بمنظورهای محدود ومعین بود. ولی بموازات توسعه وتکامل هدفهای بانک ، سازمان آن نیز تدریجاً وسعت یافته و در هرزمان بصورتی در آمده است که بانک را به هدفهای مزبور ، بهتر برساند .

بانک کشاورزی ایران مطابق قانون تجارت و بصورت شرکت سهامی اداره میشود .

ارکان بانک بشرح زیر است :

مجمع عمومی صاحبان سهام - شورای عالی - هیئت مدیره - بازرس دولت در بانک .

ادارهٔ امور بانک کشاورزی طبق اساسنامهٔ قانونی که در تیرماه ۱۳۳۴ بتصویب کمیسیونهای مشترک مجلسین رسیده است بعهدهٔ هیئت مدیره میباشد .

شعب بانک

بانک علاوه بر شعبهٔ مرکزی ، دارای ۶۷ شعبه در نقاط زیر است :

آباده - آمل - اراک - اردبیل - اهر - اصفهان - الیگودرز - اهواز - بابل بجنورد - بروجرد - بندرپهلوی - بندرعباس - بیرجند - تبریز - تربت‌جام - تربت‌حیدریه - جهرم - خاش - خرم آباد - خوی - دزفول - دماوند - رشت - رضائیه - رفسنجان - زابل - زاهدان - زنجان - ساری - ساوه - سبزوار - سقز - سمنان - سنندج - سیرجان - شاهرود - شهرضا - شهر کرد - شهریار - شهسوار - شیراز - طبس - فسا - فیروز کوه - قزوین - قم - قوچان - کاشان - کاشمر - کرج - کرمان - کرمانشاه - گرگان - گرمسار - گلپایگان - لاهیجان - مراغه - مشهد - ملایر - نائین - نطنز - نهاوند - نیشابور - ورامین - همدان - یزد .

نمایندگیهای بانک

بانک دارای ۲۰ نمایندگی در نقاط زیر است :

آذرشهر - آشتیان- اردکان - ایرانشهر - بم-تویسرکان - جوین -دامغان رودبار - ری - سراب -سراوان - سنقر- طالش -قائن - محلات - مرند - میانه - میاندوآب -نجف آباد .

۴-سرمایهٔ بانک

چنانکه گفته شد سرمایهٔ بانک در بدو تأسیس(۱۳۱۲) بیست‌ملیون ریال بود ودرسالهای بعد تدریجاً بشرح زیرافزایش یافت .

درسال	۱۳۱۵	بالغ بر	۳۰،۰۰۰،۰۰۰ریال گردید
«	۱۳۱۷	«	«۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰ »
«	۱۳۲۰	«	«۳۰۰،۰۰۰،۰۰۰ »
«	۱۳۲۸	«	«۴۵۰،۰۰۰،۰۰۰ »
«	۱۳۳۰	«	«۵۵۰،۰۰۰،۰۰۰ »
«	۱۳۳۲	«	۱،۵۰۰،۰۰۰،۰۰۰ریال گردید .

از مبلغ ۱،۵۰۰،۰۰۰،۰۰۰ ریال سرمایهٔ بانک، تاآخراسفند ماه ۱۳۳۷ مبلغ ۷۸۳،۷۰۶،۲۰۲/۷۵ریال توسط دولت پرداخت شده است .

مطابق قانون مورخ ۲۹ اسفند ماه ۱۳۳۶ مقرر است از محل تفاوت‌ارزیابی پشتوانهٔ اسکناس ، از اول سال ۱۳۳۷ تاپنجسال ، جمعاً مبلغ سه هزاروپانصدملیون ریال در اختیار بانک کشاورزی ایران گذاشته شود که براساس آئین‌نامهٔاجرائی قانون‌مذکور بمصرف پرداخت وامهای مختلف کشاورزی برسد . تاکنون از محل مزبور دو قسط یکی بمبلغ ۹۲۰ملیون ودیگری ۸۶۰ ملیون ریال در اختیار بانک گذارده شده است .

۵- معاملات و اقدامات بانک

الف - معاملات و کمکهای مالی بانک بکشاورزان

بانک برای رسیدن بهدفهای خود علاوه برکارهای عادی بانکی بعملیات زیر مبادرت نموده است :

۱- اعطای وام و انجام دادن انواع عملیات اعتباری بانکی برای امور کشاورزی.

۲- کمك بتأسیس و پیشرفت صندوقهای روستائی برای مساعدت بکشاورزان وتأمین وسایل کار آنان.

۳- تأسیس شرکتهای تعاونی و کمك بآنها بمنظور مساعدت بکشاورزان.

٤- دادن اعتبار برای عملیات عمرانی وتوسعهٔ کشاورزی.

٥- خرید وتهیهٔ ادوات و ماشینهای کشاورزی وفروش آنها بکشاورزان با حداکثر تسهیلات ممکن.

در حال حاضر معاملات بانك براساس آئین نامهٔ جدید اعتبارات صورت میگیرد که از تاریخ پانزدهم خرداد ۱۳۳۸ بموقع اجرا گذارده شده است. استفاده کنندگان از اعتبارات بانك کشاورزی ایران عبارتند از :

اول : کشاورزان - خرده مالکان - مالکین و مستأجرین املاك مزروعی - باغداران ودامداران - ارباب حرف وصنایع روستائی.

دوم : شرکتهای تعاونی کشاورزی وصندوقهای روستائی وهر گونه شرکتهای دیگری که رأساً بامور کشاورزی اشتغال دارند.

اعتبارات بانك اعم از اینکه بصورت وام یا اعتبار ودر قبال وثیقهٔ منقول یا غیر منقول ویا انواع دیگر تضمین ویا سند ذمه‌ای بمشتریان پرداخت شود برچهار دسته تقسیم میگردد :

اعتبار کوتاه مدت - اعتبار بامدت متوسط - اعتبار طویل المدت - اعتبار در حساب جاری بدهکار.

بطور کلی برای اینکه فعالیتهای وسیع کشاورزی در کشور تشویق شود وسطح تولید بالا رود بموجب آئین نامهٔ جدید اعتبارات تسهیلات ممکن از هرجهت برای وام گیرندگان فراهم گردیده تاجائی که مثلاً دو نفر زارع که شخصاً بتولید کشاورزی مشغول باشند میتوانند باضمانت متقابل تامیزان بیست هزار ریال از بانك کشاورزی وام بگیرند.

ب- ماشین آلات کشاورزی

بپیروی از منویات دولت در نهضت اقتصادی کشور، بانک کشاورزی در سال ۱۳۳۳ مأموریت ماشینی کردن کشاورزی را بعهده گرفت. با آنکه وضع مالی بانک در آن زمان اجازه نمیداد معاملات وسیعی را که برای تأمین احتیاجات قراء و قصبات بیشمار کشور لازم بود انجام دهد، معهذا نظر باحتیاج مبرم کشاورزان سفارش سه‌الی چهار هزار دستگاه ماشین آلات کشاورزی از قبیل تراکتور مسی هارس-فرگوسن و کمباین- کامیون بارکش - وانت خیش ودیسك وغیره بارزش ۱۶۰۰۰۰۰ لیره بانگلستان داد. وسایل مزبور در ظرف سه‌الی چهارسال باسهلترین شرایط باقساط چهار تاپنج- ساله بکشاورزان کشور فروخته ودر نقاط مختلف توزیع گردید. مقارن همین‌ایام، از طرف دولت نیز ۱۸۰۰۰۰۰ لیره در اختیار بانک کشاورزی گذاشته شد و بانک معادل ۸۵۰ دستگاه موتور و تلمبه برای آبیاری و تولید برق قراء و قصبات کشور وارد نمود. ۹۵٪ این ماشین آلات نیز از اواخر سال ۱۳۳٤ تااواخر سال ۳۷ باهمان‌شرایط سهل بین زارعین کشور توزیع گردید. باین ترتیب بانک کشاورزی ایران بماشینی کردن کشاورزی و ترقی دادن سطح کشت و تولید محصولات کشاورزی و آبیاری و آبادانی کشور خدمت بسزائی نموده‌است.

ج- شرکتهای تعاونی روستائی

اگر عدهٔ خانواده‌های روستائی در کشور ما سه ملیون باشد و بخواهیم که بهریك از این خانواده‌ها حداقل هزار تومان وام بدهیم سرمایهٔ لازم برای تأمین اعتبارات جاری روستاها معادل سه ملیارد تومان خواهد شد. تهیهٔ وسایل جدید وماشین آلات و کودهای شیمیائی وغیره و همچنین برنامه‌های اصلاح بذر و توسعهٔ کشت انواع نباتات‌صنعتی و بالاخره‌تهیهٔ مواد غذائی برای جمعیت روزافزون کشور همه مستلزم‌سرمایه گذاری جدیدی در کشاورزی‌میباشد ویکدستگاه‌دولتی نمیتواند کلیهٔ این سرمایه را تأمین نماید؛ بالطبع بانک کشاورزی هم قادر نیست که ازمحل سرمایهٔ‌خود کلیهٔ احتیاجات‌اعتباری‌قسمت کشاورزی کشوررا برآورد. ناچارموضوع

لزوم ایجاد سازمانهای مالی در قسمت کشاورزی بنحوی که تدریجاً توسعه یابد و وجوه پس اندازهای روستائی در آنها متمرکز شود و بمصرف سرمایه گذاری برسد هرروز آشکارتر میگردد و این منظور حاصل نمیشود مگر باتشکیل شرکتهای تعاونی اعتبار در دهات و مناطق روستائی در تمام کشور.

اهمیت ایجاد سازمانی براساس تشکیل شرکتهای تعاونی بحدی است که آیندهٔ کشاورزی کشور را تضمین و بیمه خواهد کرد و کمک شایان توجهی بتوسعهٔ سطح کشت و ازدیاد درآمد و بهبود وضع زندگی کشاورزان و ایجاد علاقه در آنان خواهد نمود.

در ظرف مدت چند سال گذشته تقریباً یکصد شرکت تعاونی و صندوق روستائی در شهرها و مراکز بزرگ تشکیل گردیده است. اکنون کوشش میشود که باهمکاری دهقانان و خرده‌مالکین، واحدهای اعتباری کوچك یعنی شرکتهای تعاونی تأسیس گردد. در نظر است این واحدها بصورتی در آید که مانند یك بانك کوچك مورد اطمینان، طرف توجه و مورد استفادهٔ کشاورزان قرار گیرد. نرخ بهرهٔ وامهای کشاورزی که مستقیماً پرداخت میشود شش درصد در سال است لکن اعتبارات شرکتهای تعاونی با ۳ یا ۴ درصد بهره پرداخت میگردد تا این شرکتها بتوانند مجموع منابع خود و اعتبارات دریافتی را با بهرهٔ شش درصد بزارعین و کشاورزان جزء پرداخت نمایند. وظیفهٔ اصلی واساسی این شرکتها عبارتست از:

۱ـ پرداخت وام بکشاورزان و جلب سپرده‌های روستائی و تأمین احتیاجات اعتباری حوزهٔ خود.

۲ـ تهیهٔ چند قلم محدود از کالاهای مورد احتیاج کشاورزان از دست اول و قراردادن آنها در دسترس زارعین و قبول عاملیت فروش کالاهای مزبور ازقبیل کودهای شیمیائی وسموم دفع آفات نباتی وقندوشکر.

۳ـ تطبیق عملیات اعتباری خود بااحتیاجات ترویج کشاورزی براساس ارائهٔ طریق و راهنمائی مأمورین ترویج و سپس آشنا ساختن کشاورزان با وسایل جدید کشاورزی.

تأسیس شرکتهای تعاونی بشرح مذکور در تمام نقاط کشور با کارمندان موجود بانك مقدور نیست و مستلزم صرف وقت و اقداماتی از قبیل اجرای برنامه‌های آموزشگاههای تعاونی و کلاس اختصاصی است که مورد توجه و اقدام بانك قرار گرفته و شرح مختصر آنها ذیلاً خواهد گذشت .

۱- کلاسهای بانك برای کارمندان جدید

در سال ۱۳۱۸ بانك کشاورزی درسراسر کشور دارای شانزده شعبه و هشت نماینده گی بود و چون احتیاج بیشتری بتوسعهٔ بانك احساس میشد کلاسهای اختصاصی تأسیس گردید تا دامنهٔ عملیات بانك بوسیلهٔ کارمندان جدیدی که در کلاس مزبور تربیت میشدند از شهرستانهای بزرگ بشهرستانهای کوچك و بخشها توسعه داده شود. بدین منظور درسال ۱۳۱۹ هیئت مدیرهٔ بانك تصمیم گرفت که اولین کلاس جهت آشنانمودن کارمندان بامور بانکی تأسیس شود . کلاس مزبور دارای دودوره بود یکی از اول فروردین ودیگری از ۱۵ شهریور هریك بمدت چهار ماه . چون نتیجهٔ حاصل از این کلاسها رضایت بخش بود در سال ۱۳۲۳ دورهٔ کلاس اختصاصی بانك تجدید شد وعده‌ای از کارمندان جدیدالاستخدام بفرا گرفتن امور بانکی پرداختند. تاسال ۱۳۳۷ کلاس مزبور چندین دوره تشکیل و در هر دوره عده‌ای کارمند فنی برای بانك تربیت وتهیه گردید تااینکه درسال ۱۳۳۷ که برنامهٔ توسعهٔ شرکتهای تعاونی کشاورزی وتأسیس شعب وواحدهای جدید بانك بموقع اجرا گذاشته شد لزوم عده‌ای کارمند فنی جهت اداره نمودن شعب وواحدهای جدید بانك وشرکتهای تعاونی در سراسر کشور بیشتر احساس گردید لذا دورهٔ جدید کلاس اختصاصی بانك بمدت سه ماه از تاریخ پانزدهم فروردین ۱۳۳۸ درمرکز بانك تشکیل شد وقریب یکصد نفر از مهندسین ودیپلمه‌های کشاورزی وطبیعی در آن بآموختن امور اختصاصی بانك کشاورزی مخصوصاً شرکتهای تعاونی پرداختند . این برنامه در آینده نیز بموازات نیازمندیهای کشور ادامه خواهد یافت .

۲- آموزشگاههای تعاونی

از دیماه سال ۱۳۳۷ شروع بتشکیل آموزشگاهائی در استانها شده و تاکنون

آموزشگاههای خوزستان و فارس و کرمان و خراسان تشکیل و بر گزار گردیده است. برنامهٔ آموزشگاهها بدواً تبادل اطلاعات و آموزش لازم بکارمندان مأمور تشکیل وسرپرستی شرکتهای تعاونی وسپس تعیین گروههای سرپرستی است. در هر استان یك مرکز سرپرستی برای امور تعاونی آن استان تشکیل گردیده و بتناسب وسعت عمل ومنطقهٔ کشاورزی استان مذکور حوزه‌بندی شده و برای هریك از حوزه‌ها گروهی مجهز بجیپ وسایر وسایل اعزام میگردد. وظیفهٔ سرپرستان حوزه‌ها مسافرت بـکلیهٔ قراء وقصبات حوزهٔ عمل خود و تماس با کشاورزان وارشاد آنها بتأسیس شرکتهای تعاونی ودادن کمکهای اولیه برای تشکیل و بثبت رساندن شرکت و آموزش طرز تنظیم حساب ودفاتر میباشد.

۳- کلاس اختصاصی بانك در دبیرستانهای کشاورزی

برای اینکه عدهٔ بیشتری افراد فنی و کارشناس املاك مزروعی برای ادارهٔ امور مختلف بانك وشرکتهای تعاونی تربیت شود باوزارت فرهنگ مذاکرات لازم بعمل آمده تادر دبیرستانهای کشاورزی کلاس اختصاصی بمنظور بالا افتتاح گردد و باتدریس مواد مخصوص، فارغ التحصیلان مدارس کشاورزی اطلاعات و تعلیمات لازم را در زمینهٔ شرکتهای تعاونی ومسائل دیگر کسب نمایند.

هزینهٔ تحصیل دانش آموزانی که رشتهٔ اختصاصی بانك را طی نمایند توسط بانك کشاورزی پرداخت خواهد شد. دانش آموزان مزبور سه‌ماه تابستان را در بانك بکار آموزش مشغول میشوند و باین ترتیب کارمندان لازم برای اجرای برنامهٔ وسیع بانك وشرکتهای تعاونی ازدبیرستانهای کشاورزی بدست میآیند.

۴- نشریات بانك

بانك علاوه بر ترازنامهٔ سالانه، ازسال ۱۳۳۳ باینطرف هرسال چهارشماره مجله منتشر مینماید که در آن مقالات اقتصادی و آمار واطلاعات مربوط به‌عملیات واخبار جاری بانك درج میگردد. اخیراً هم کتابی بنام «راهنما برای تشکیل و سرپرستی شرکتهای تعاونی روستائی» منتشر نموده که کمك بزرگی بتشکیل شرکتهای تعاونی کرده است.

ارتش ایران

وضع فعلی و وضع ارتش در آغاز سلطنت پهلوی

تاریخ آئینه‌ای است که حوادث گذشته را نشان میدهد؛ پرتوی است که تاریکیهای گذشته را برای نسلهای آینده روشن مینماید.

نسل جوان و نسلهای آینده باید بدانند ارتش مجهز و نیرومند امروز ایران که پرچم پرافتخارش برمیهن ما سایه‌افکنده، شب سوم اسفند سال ۱۲۹۹ چه‌وضعی داشته است. باید بدانند عظمت ارتش که امروز باین پایه رسیده، از کجاشروع‌شده وچگونه بموازات کلیهٔ شئون‌میهن‌ما، راه تکامل پیموده است.

دراین چندصفحه، تاریخچهٔ‌ارتش نوین ایران‌و کوششها ومجاهدتهای خستگی‌ناپذیر شاهنشاه فقید اعلیحضرت رضاشاه کبیر برای ایجاد این ارتش و رهبری خردمندانهٔ فرزند برومند او اعلیحضرت محمدرضاشاه‌پهلوی برای پیشرفت‌و توسعهٔ مداوم آن، مختصراً شرح داده میشود.

شبی که‌تاریخ ورق‌خورد

درشب تاریخی سوم‌اسفند ۱۲۹۹ دست توانای بانی‌ایران نوین، بفرمان‌تقدیر خداوندی‌تاریخ‌ایران کهن را ورق زد. حقیقت این‌است که میهن ما ارتش بمفهوم امروزی نداشت؛ ارتش واحدی در کشورما موجودنبود؛ نجات‌دهندهٔ ایران، وقتی که درصدد ایجاد ارتش نوین برآمد، درواقع از صفر شروع کرد. عظمت افتخار رضاشاه کبیر درهمین است.

قدرت نظامی وجنگی آن روزایران، گذشته از «دیویزیون» قزاق که زیر فرمان افسران روسی اداره میشد وژاندارمری که زیر فرمان افسران سوئدی قرار داشت، عبارت از واحدهای پراکنده‌ای بود که اسماً روی کاغذ وجود داشتند ولی

ارزش نظامی و جنگی آنها هیچ بود. فقط یك عدهٔ چندصد نفری در مراسم تشریفاتی مورد استفاده قرار میگرفت، همان روز لباس با آنها پوشانده و تفنگی بدستشان میدادند وعصر همان روز لباس و تفنگ بی فشنگ را از آنها گرفته بانبار میبردند تا در جشن و تشریفات آینده مجدداً مورد استفاده واقع شود.

شاید برای نسل جوان باور کردنی نباشد که این واحدهای پراکنده، در قلب پایتخت کشور بساط حیدری و نعمتی را تجدید کرده بودند. این واحدهای نظامی که بایستی ارتش ایران را تشکیل دهند آنقدر نسبت بیکدیگر بیگانه بودند که مکرر اتفاق میافتاد در خیابانهای تهران بجان یکدیگر میافتادند، برای یکدیگر شمشیر میکشیدند، ژاندارم خود را از سرباز جدا و بیگانه میدانست، قزاق اعتنائی به واحدهای دیگر نداشت. با آن وضع رقت انگیز، تازه قدرت دولت از حدود تهران تجاوز نمیکرد. ژاندارمری که افسران و افرادش نسبتاً تعلیمات بیشتری میدیدند مأمور حراست جاده‌ها در برابر سارقین مسلح بود، ولی چون نفرات کافی نداشت، بسیاری از جاده‌های تجارتی مهم کشور را ناچار بودند بافرادی از متنفذین محلی مقاطعه بدهند. پولی میگرفتند ویك شاهراه بزرگ تجارتی مثلاً از اصفهان تا کرمان و بندرعباس را بیکی دو نفر متنفذ محلی واگذار میکردند. آنها از طرف خودشان عده‌ای تفنگچی مأمور آن جاده‌ها مینمودند که هم شریك دزد و هم نگهبان قافله بودند. از یکطرف از کاروانهای حامل مسافر و کالای بازرگانی بمیل خود و هرچه زورشان میرسید باج میگرفتند و از طرف دیگر باسارقین مسلح که سراسر کشور میدان تاخت و تاز آنها بود همدست بودند. کار دولت بجائی رسیده بود که از ناچاری به یاغیان مشهوری از قبیل نایب حسین کاشی و پسرش ماشاءالله خان متوسل میگردید. همان ماشاءالله خان بانشان شیر و خورشید برمنطقهٔ بزرگی تسلط و نظارت داشت. سواران تفنگچی او قافله‌ها را غارت میکردند و تجار که کالایشان بغارت میرفت بدون آنکه کمترین امیدی بدولت و قوای نظامی داشته باشند مستقیماً بسراغ سارقین میرفتند و همان کالای غارت شدهٔ خود را از سارقین میخریدند.

وضع قوای نظامی چنان زار و پریشان بود که یکعده سارق تا پشت دروازهٔ

تهران میآمدند وبدون کمترین ترس وهراس قافله‌های تجارتی را غارت مینمودند. یکمشت تفنگچی از قم و کاشان تا اصفهان و شیراز را گرفتار ناامنی ساخته بودند ودولت قادر بسر کوبی آنهانبود. چندماه قبل‌از کودتای سوم‌اسفند دولت میخواست یك واحدصدوپنجاه نفری برای حفظ امنیت جادهٔ تهران باصفهان اعزام نماید ولی بالاخره موفق به‌تجهیز واعزام این‌عده نگردید، چون نه‌پول داشت نه وسیلهٔ نقلیه‌و نه آنمقدار مهمات که برای تجهیز چنین واحد کوچکی کفایت کند.

سرهنگ‌وسرتیپ‌شیرخواره

در عوض هرچه بخواهید افسر و باصطلاح آنزمان صاحبمنصب فراوان‌بود. از نایب (ستوان) گرفته تا سرهنگ و سرتیپ ومیرپنج که اکثر آنها اساساً تعلیمات نظامی ندیده‌بودند ازخزانهٔ فقیر دولت‌حقوق‌میگرفتند. بسیاری‌از این‌صاحبمنصبان برسم قبل از مشروطیت‌درجهٔ افسری پدرشان‌را بارث برده بودند. رسم‌شرم‌آوری که‌درجهٔ سرهنگی وسرتیپی‌را بالای گهواره وروی قنداق کودکان شیرخوار نصب میکردند اسماً از میان رفته‌ولی‌عملاً باقی بود. ترفیع‌درجهٔ‌نظامی جزدرژاندارمری وقزاقخانه اساس و پایهٔ رسمی وثابتی نداشت، در قزاقخانه هم بندرت اتفاق میافتاد که‌صاحبمنصب‌تنها روی کفایت ولیاقت خود ترفیع بگیرد. از همه بدتر این بود که افسران‌ارشدایرانی‌زیردست گروهبانها یاستوانهای‌روس بودند،از آن وضع‌خون‌دل میخوردند وچاره‌ای جز تحمل نداشتند. نیروی قزاق اسماً یك نیروی ایرانی ولی عملاً تابع سیاست روسیه بود. فرمانده قزاقخانه گزارش نیروی زیر فرمان خود را بستاد ارتش روسیه در قفقاز میفرستاد و حتی درمجامع رسمی باین عمل که شیوه وروبهٔ‌عادی‌نیروی‌قزاق‌بوداعتراف‌میکرد ولی کوچکترین اعتنائی بدولت ووزارت جنگ ایران‌نداشت، فقط مخارج‌وبودجهٔ قزاقخانه را ازخزانهٔ فقیر ایران‌میگرفت ولی خود را تابع‌ستادارتش روسیه میدانست واز سفارت‌روسیه کسب دستورمیکرد وقدرتی برای اجرا وتحکیم سیاست دولت روسیهٔ تزاری بود. نیروی قزاق از موقعی که‌درزمان سلطنت‌ناصرالدینشاه‌قاجار تشکیل گردیداز لحاظ‌سازمان‌ونفرات در حدود یك‌فوج(هنگ) بود، بعداً توسعه یافت وتبدیل به‌یك‌بریگاد (تیپ) گردید

ولی سازمان آن ناقص ودر واقع چند گردان بود که بآن عنوان تیپ داده بودند . منطقهٔ گسترش واحدهای قزاق هم علاوه بر تهران ، ولایاتی بود که دولت تزاری بآنها بیشتر توجه داشت. پادگان‌قزاق را آتریادمینامیدند . ازاواخرجنگ بین‌المللی اول که خواستند نیروی قزاق را توسعه دهند ، عنوان بریگاد به دیویزیون(لشگر) تبدیل گردید . موقعی که نیروی قزاق مأمور سر کوبی میرزا کوچك‌خان و خاتمه دادن بغائلهٔ‌جنگل گردید عنوان دیویزیون‌داشت که عده‌ای ازافسران ایرانی بادرجهٔ سرتیپی در آن‌خدمت‌میکردندولی فرمانده کل‌دیویزیون یکنفر سرهنگ‌روس‌بود. مشاهدهٔ آن وضع وخیم و رقت بار که محتاج به تفصیل وتشریح است، اعلیحضرت فقید را مصمم ساخت که بتهران بیاید و بآن اوضاع فلاکتبار ایران خاتمه دهد. شاهنشاه فقیدتصمیم‌تاریخی خودرا شب سوم اسفند ۱۲۹۹ اجرا کرد وارادهٔ نیرومند و همت بلند آن راد مرد، تاریخ ایران را ورق زد .

سربازان‌گرسنه

واحدهای قزاق که از میدانهای خونین نبردهای گیلان برمیگشتند اگر چه در نتیجهٔ خیانت صاحب منصبان روس تلفات سنگینی داده بودند وغالباً کفش‌ولباس نداشتند ولی تفنگ و فشنگ ومسلسل بحدکافی داشتند و این اسلحه و مهمات را باحملات دلیرانهٔ خود از مهاجمین غنیمت گرفته بودند . امابهترین ومناسبترین کلمه برای آنها «سربازان گرسنه» بود چون‌حقوق آنهاباآنکه‌درمیدان‌جنگ بسرمیبردند چندین ماه پرداخت نشده بود . وقتی که سرتیپ رضاخان در رأس واحدهای قزاق از قزوین بقصد واژگون کردن اوضاع ونجات دادن ایران عازم پایتخت گردید ، حرکت این واحدها بعنوان مطالبهٔ حقوق چندماهه بود .

هنگامیکه واحدهای قزاق بتهران نزدیك شددولت وقت بفکرافتاد که بزور اسلحهٔ آنهارا بگیرد ومانع ورودسرتیپ‌رضاخان وواحدهای زیر فرمان او بتهران گردد ولی همانطور که قبلاً اشاره شد حتی در پایتخت‌هم‌نیروی نظامی قابل‌توجهی وجود نداشت . سرتیپ‌رضاخان در رأس قوای قزاق وارد تهران گردید وقدرت را در دست توانای‌خود گرفت وروز بعد رسماً بفرماندهی دیویزیون قزاق منصوب‌شد ونخستین اعلامیهٔ خودرا که طلیعهٔ نجات ایران بود انتشار داد .

در آن موقع بطوریکه ملاحظه نمودید نیروی ژاندارمری زیر فرمان افسران سوئدی بود. یك واحد نظامی دیگر بنام لشگر گارد در تهران وجود داشت که آنهم دارای ارزش جنگی نبود. ازهمه بدتر رقابتی بود که میان افسران و افراد این چند قسمت وجود داشت مثل اینکه هرقسمتی مربوط بیك کشور جداگانه باشد. یکی از تصمیمات سرتیپ رضاخان از همان روز اول این بود که ایران نیز مانند ممالك دیگر دارای ارتش واحد گردد وطولی نکشید آن رادمرد که بلقب سردارسپه نامیده شده بود مقام وزارت جنگ را احراز نمود وزمینه برای عملی شدن این آرمان بزرگ یعنی ایجاد ارتش واحد ومتحدالشکل فراهم گردید. بفرمان سردارسپه کلیهٔ قسمتها از قزاق وژاندارمری وسرباز گارد، منحل وعموماً در یك سازمان متحدالشکل بنام قشون متمرکز شد، افسران همهٔ قسمتها نیز بقشون جدید منتقل گردیدند. آن روز بود که ارتش نوین ایران، ارتشی که باید مظهر قدرت ایران باشد بوجود آمد.

کلماتی که مرخص شدند

یکی از اولین آثار متحدالشکل ساختن قشون این بود که لغاتی از قبیل ماژور و کاپیتان و کلنل و امثال آنها که معرف درجات افسری در بعضی از قسمتها بود از قاموس نظامی ایران حذف گردید.

تشتت و پراکندگی در دستگاه نظامی ایران تا آنجا بود که برای بعضی درجات افسری در هرقسمت، کلمه ولغت جداگانه‌ای وجود داشت مثلاً عنوان ودرجهٔ سرهنگ را در نیروی قزاق، سرهنگ میگفتند ولی در ژاندارمری بجای کلمهٔ سرهنگ لغت فرنگی کلنل متداول بود وهمچنین درجهٔ سرگردی در یکقسمت از قوای پراکندهٔ نظامی سابق یاور نامیده میشد و در قسمت دیگر کلمهٔ ماژور معمول بود، عجیب تر اینکه همین کلمهٔ ماژور نیز دو نوع تلفظ میگردید: در ژاندارمری تلفظ فرانسوی ماژور استعمال میشد و در صفحات جنوب در سازمان پلیس جنوب بطرز انگلیسی یعنی میجر تلفظ میگردید.

پلیس جنوب سازمان نظامی جداگانه‌ای بود که انگلیسها در کرمان وفارس زیر نظر خودشان تشکیل داده بودند. عنوان ظاهری این بود که سازمان مزبور را

برای حفظ امنیت راههای تجارتی جنوب تأسیس کرده‌اند ولی حقیقت این بود که خواسته بودند دربرابر نیروی قزاق که زیر نظر روسها اداره میشد یك سازمان نظامی داشته باشند. این سازمان را انگلیسها ساوث پرشن رایفلز نام گذاشته بودند که معنی آن تفنگداران جنوب ایران بود و بنام اختصاری «اس-پی-آر» نامیده میشد، حتی میان مردم ایران نیز همین نام اختصاری انگلیسی متداول بود بدون اینکه معنی آنرا بدانند.

این نمونه‌ای از وضع آشفتهٔ قوای نظامی ایران قبل از کودتای سوم اسفند بود. باتشکیل قشون متحدالشکل، آن عناوین و اسامی رنگارنگ نیز ازمیان رفت و برای هریك از درجات نظامی کلمهٔ واحدی تعیین گردید. ارتش نوین ایران، هم از لحاظ معنوی وهم ازجهت صوری از نفوذ افسران خارجی آزاد شد.

تأسیس دانشکدهٔ افسری

اکنون نوبت تأسیس یك کانون عالی تعلیمات نظامی برای تربیت افسران تحصیل کرده بود که جانشین افسران ومربیان خارجی گردند. برای این منظور، بانی ایران نوین دانشکدهٔ افسری را تأسیس نمود که روز بروز توسعه یافت و اکنون باتأسیس دورهٔ عالی (مخصوص ستاد) و دانشگاه جنگ، بصورت یك کانون عالی فرهنگی نظامی درآمده و باعالیترین دانشکده‌های نظامی جهان برابری مینماید.

قبل ازسال ۱۲۹۹، دوقسمت از نیروی نظامی ایران یعنی قوای قزاق وژاندارمری هر کدام مدرسهٔ جداگانه‌ای داشتند وزیر نظر افسران روسی و سوئدی برای خود صاحبمنصب تربیت میکردند. بدیهی است آن مدارس رانمیتوانستند دانشکده بنامند، تعلیمات در آن دومدرسه هم بیشتر جنبهٔ عملی داشت و بااحتیاجات آن روز نیروهای محدود ژاندارمری و قزاق متناسب بود.

وحدت اسلحه

قدم دیگری که برداشته شد یکسان کردن اسلحه و مهمات در قشون نوین ایران بود.

قبل از کودتای ۱۲۹۹ اسلحه یا بهتر گفته شود تفنگهای قسمتهای مختلف نظامی

از انواع گوناگون وساخت کشورهای مختلف بود ؛ از پنج تیر روسی گرفته تا تفنگ آلمانی و فرانسوی ،سه تیر و یك تیر و حتی تفنگهای وِرندل در قسمتهای مختلف دیده میشد . لزوم به تذکر نیست که در آن موقع سلاح قشون ایران منحصر به تفنگ و تعداد کمی مسلسل و چند توپ بود . اعلیحضرت رضاشاه در اولین فرصت با استفاده از امکانات محدود مالی اقدام به تأسیس کارخانه‌های اسلحه‌سازی و مهمات سازی نمود که بتدریج توسعه یافت و امروز از جملهٔ افتخارات میهن ما بشمار میرود. روزی که رضاشاه کبیر دست بایجاد ارتش نوین زد وضع ایران طوری بود که هریك دانه فشنگ را باید از خارج میخریدند ، چه‌رسد باینکه هزاران تفنگ و مسلسل در ایران و بدست ایرانی ساخته شود . تصور اوضاع آن روز برای نسل جوان آسان نیست .

اولین تانك و اولین مانور

هنوز بیش از یك سال از فعالیت رضاشاه کبیر برای احیای ارتش نگذشته بود که سلاح نوین تانك وزره‌پوش بر اسلحهٔ قشون ایران افزوده گردید .چندی بعد برای اولین بار یك مانور در میدان مشق سابق (محل فعلی وزارت خارجه وشهربانی) ترتیب داده‌شد که تانکها از موانع و خندقهای حفر شده عبور کردند. شما که امروز هرسال ناظر رژه‌های باعظمت صنوف ارتش در میدان جلالیه هستید هرگز نمیتوانید تصور کنید مشاهدهٔ آن چند تانك که بوسیلهٔ سربازان ایرانی اداره میشد چه تأثیری در بینندگان داشت و چگونه برق امید و مسرت و افتخار در چشم آنها میدرخشید .

هواپیما بدنبال تانك

هنوز چندی از رژهٔ تانکها نگذشته بود که ورود اولین هواپیمای نظامی متعلق به ارتش ایران فضای ایران را غرق سرور و شادمانی ساخت . ایران دارای نیروی هوائی شده بود ، چه مسرتی از این بالاتر ؟

هواپیماهای یك موتورهٔ آن زمان در برابر طیارات جت و هواپیماهای نیرومند امروزی قابل توجه و دارای ارزش نبوده ولی همان چند هواپیمای یك موتورهٔ هستهٔ اول برای ایجاد نیروی هوائی مقتدر و مجهز امروزی گردید . بهراندازه که صنعت

طیاره‌سازی و فن هوانوردی پیشرفت میکرد دامنهٔ وسعت و پیشرفت نیروی هوائی ایران میافزود.

اعزام دانشجویان نظامی باروپا

قدم بلند دیگر که درراه پیشرفت ارتش برداشته شد اعزام چند دسته دانشجو برای تحصیل در دانشکده‌های نظامی اروپا بود که عالیترین تعلیمات نظامی را میگرفتند و پس از بازگشت بایران ارتش را از نظر علمی و عملی تقویت میکردند. یکدسته از همین دانشجویان اعزامی بود که نخستین هستهٔ مرکزی نیروی دریائی ایران را تشکیل داد و بعد بتدریج بااعزام دسته‌های متوالی دانشجویان، هیئت افسران نیروی دریائی تقویت و تشکیل شد.

پرچم ایران برفراز دریاها

تأسیس نیروی دریائی ایران بدون تردید یکی از سرفصلهای اساسی و یک تحول بزرگ در وضع نظامی ایران بشمار میرود. قبل از اعلیحضرت فقید، نادرشاه پادشاه مقتدر ایران نیز باین کار دست زد ولی موفق به اتمام آن نگردید و قبل از آنکه برای ایران نیروی دریائی بوجود آورد از دنیا رفت. قبل از اعلیحضرت رضاشاه دولت ایران که فاقد نیروی دریائی بود کوچکترین نظارتی بر خلیج فارس و حتی بر آبهای ساحلی نداشت و نمیتوانست داشته باشد. ایران که بیست و پنج قرن پیش بفرمان شاهنشاه میتوانست با وسایل ناقص آن زمان دهها هزار نفر جنگجو به مدیترانه بفرستد و با ناوگان خود بر آبهای ساحلی و خلیج فارس حکمرانی کند، بتدریج نیروی دریائی خود را چنان از دست داد که عملاً تسلطش بر بعضی از جزایر خلیج فارس نیز از میان رفت وحتی کار بجائی رسید که پرچم بیگانه در برخی از جزایر ایران باهتزاز در آمد بدون آنکه دولت ایران بتواند اقدامی بعمل بیاورد؛ زیرا احراز تسلط و استقرار حاکمیت در جزایر بسته بوجود نیروی دریائی بود که شاهنشاه فقید باهمت بلندخود باین آرمان درخشان نیز نایل گردید و پرچم مقدس ایران پس از چند قرن باردیگر برفراز آبهای خلیج فارس باهتزاز در آمد. نخستین تأثیر ایجاد نیروی دریائی علاوه بر

نظارت بسواحل جنوب این بود که کشتیهای جنگی بحرکت درآمدند و پرچمهای بیگانه را در جزایر مزبور به پرچم شیروخورشید تبدیل نمودند و حاکمیت ایرانرا برآن قطعات جداشده از پیکروطن مستقر ساختند.

ازجنگ هفت لشگر تامانورهای زنده

برای افسران و سربازانی که امروز درمانورهای وسیع متعددشرکت میکنند قطعاً باعث تعجب خواهد بود که بدانندقبل از ایجادارتش نوین، مانور بمفهوم امروزی وبصورتی که در ممالك دیگر معمول بود در ایران سابقه نداشت؛ فقط نیروی ژاندارم وقزاق مشق عادی روزانه داشتند که مجموع نفرات آنها کمتر اتفاق میافتاد ازیکی‌دو گردان تجاوز کند. تاچندسال قبل از آغاز مشروطیت یك نوع مانور سالانه زیر نظر مربیان اطریشی معمول بود که در آنزمان بنام جنگ هفت لشگر نامیده میشد. این جنگ هفت لشگر یك نوع تقلید ناقص ومحدوداز مانور بود که بیش از هرچیز بمنظور تفریح وتفرج سران دولت اجرا میگردید، آنهم بتدریج متروك شد بطوریکه در سال ۱۲۹۹ میتوان گفت اساساً بمفهوم واقعی در ایران متداول نبود چه رسد باینکه واحدهای بزرگی بامهمات جنگی مانور کنند وآخرین رویه‌را که درارتش کشورهای بزرگ معمول است بکاربندند. تفاوت میان ارتش امروز ایران وقوای نظامی قبل از سال۱۲۹۹ آنقدر است که بکار بردن کلمهٔ«تحول»دراین مورد مصداق ومعنی ندارد و نمیتواند این تفاوت فوق‌العاده را بیان کند، بعبارت ساده‌تراین تفاوت، تحول نیست بلکه خلاقیت است، از نیستی به‌هستی آوردن‌است.

قبل از کودتا صاحبمنصبانی بادرجات عالی بودند که‌حتی علائم درجات نظامی آن زمان راهم‌درست نمیشناختند! معلومات نظامی آنها ازصدر تاذیل منحصر به‌سلام دادن بودولی چون ازقنداق‌و گهواره دارای درجهٔ نظامی‌شده بودند آنقدر بی‌اطلاع بودند که فراوان دیده میشد مثلاً یك‌نفر سرگرد یاسرهنگ به‌ستوان یاسروانی که از قسمت دیگری بود سلام نظامی‌میداد واورا مافوق‌خود میپنداشت. امروز بسیاری از افسران ما بزبانهای خارجی تسلط کامل دارند، نویسنده واهل مطالعه هستند، باداشتن درجهٔ‌افسری بازهم‌به‌تحصیلات اختیاری‌ادامه‌میدهند، عدهٔ زیادی از افسران

تألیفات علمی و نظامی نفیس دارند؛ درصورتیکه قبل از سال ۱۲۹۹ اکثر صاحبمنصبان شبها وقتشان بامیگساری میگذشت؛ در واقع آن شب‌نشینی ها میان قسمت عمدهٔ صاحبمنصبان و محیط نظامی آن روز یك سنت عادی شده بود.

رکود و حرکت

علوم نظامی از فن تاکتیك گرفته تاسازمان دادن واستراتژی و غیره درقرن اخیر همواره در تکامل بوده است. هر روز ابتکار و کشف و اختراع تازه‌ای در زمینهٔ تسلیحات صورت میگیرد؛ مرتباً سلاحهای تازه‌ساخته میشود وسلاحهای سابق‌ـ را از صحنهٔ نبردهای اساسی خارج میکند؛ دائماً از تجارب جنگها ومانورها برای پیشرفت فنون‌نظامی استفاده‌میگردد. ارتش ایران نیز دوشادوش ارتشهای بزرگ جهان دراین حرکت تکاملی پیش میرود؛ هرنوع سلاح تازه‌ای که اختراع شود پس از مدت کوتاهی در اختیار واحدهای ارتش‌ما قرار میگیرد بطوریکه ارتش ایران از این جهات هیچ فرقی باارتش آلمان و آمریکا وفرانسه وانگلستان ندارد. رشد فرهنگی و نظامی‌افسران‌ما بجائی رسیده که درمانورهای وسیع ارتشهای‌اروپا و آمریکا دعوت میشوند و در ردیف بزرگترین افسران خارجی، درتهیهٔ‌طرحهای نظامی و عملیات ستادی شرکت میکنند و آنها که درصف اول تکمیل فنون نظامی هستند نظریات افسران ایرانی را بااحترام مینگرند ولی قبل از سال۱۲۹۹، قوای نظامی ایران باآنکه ظاهراً زیر نظر افسرانی از چند کشور اروپائی اداره میشد، همیشه بیش از نیم قرن‌از ممالك دیگرعقب بود. اساساً پیشرفت برای قوای‌نظامی پراکندهٔ‌آن روز ایران معنی ومفهومی نداشت. بی‌اطلاعی بسیاری از امیرتومانها ومیرپنجها وسردارهای بی‌سپاه آن‌روز بحدی بود که از جغرافیای وطن خودشان کمترین خبری نداشتند. واحدهای سرباز، قزاق و ژاندارم معمولاً بصورت تیول، ابوابجمعی سرهنگ یا سرتیپ یا درجات بالاتر از سرتیپ بود که بسیاری از آنها باندازهٔ یك‌سرباز وسرجوخهٔ امروزی اطلاع نظامی نداشتند. این‌سرداران‌خودرو اکثراً‌درشهر یاملك ومزرعهٔ خودشان‌مشغول زراعت‌وخوش گذرانی بودند؛کارشان این بود که حقوق وجیرهٔ مستمری سربازانرا بگیرند و آنها را آزاد بگذارند که بکارِ خودِ مشغول بوده ومخارج‌خودرا تأمین نمایند. ولی امروز میان افسران ما از

امراء گرفته تا درجات پائین ، شخصیتهائی وجود دارند که مقام علمی ایشان موجب افتخار میهن‌ما است . بسیاری از افسران ما شاغل مقامات مهم غیر نظامی شده و در هرشغل ومقام حداعلای کفایت را نشان داده‌اند . تعلیمات عمومی ، یك پایهٔ اساسی تربیت سربازی شده‌است ؛ غرور ملی بر ناصیهٔ هر فرد از جامعهٔ ارتش میدرخشد ؛ این غرور ملی استوارترین تکیه گاه قدرت هر کشور است . ارتش امروز ایران درسایهٔ توجهات خاص اعلیحضرت همایون شاهنشاه ، بمرحله‌ای از پیشرفت وعظمت رسیده که از هرجهت با ارتشهای ممالك بزرگ جهان همپایه شده‌است .

تاریخچهٔ نیروی هوائی ایران

تاریخ تشکیل نیروی هوائی شاهنشاهی ایران باتاریخ درخشان تأسیس سلسلهٔ پهلوی ارتباط ناگسستنی دارد. پس از کودتای ۱۲۹۹، بفرمان اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر بموازات سایر اصلاحات اساسی کشور، درسال ۱۳۰۱ دفتری بنام دفتر هواپیمائی در ارکان حرب کل قشون تشکیل شد. پس از تأسیس این دفتر یك فروند هواپیما از نوع (یونکرس) خریداری و در قلعه‌مرغی نگاهداری گردید؛ خلبان ومکانیسین آنهم از آلمان استخدام شد. در این زمان بین کشورهای فرانسه وروسیه و آلمان در مورد تحویل هواپیما بایران رقابت شدیدی وجود داشت و دولت ایران بااستفاده از این رقابت بین‌المللی احتیاجات هواپیمائی خود را از سه کشور مزبور تأمین میکرد.

درسال ۱۳۰۵ یك فروند هواپیمای ساخت فرانسه با پرچم ایران بخلبانی یك افسر ایرانی در قلعه‌مرغی فرود آمد. اعلیحضرت فقید بمنظور تشویق جوانان کشور شخصاً در فرودگاه حضور یافته وخلبان آنرا مورد تفقد قراردادند.

بدین ترتیب پایه واساس نیروی هوائی در کشور استوار گردید. درهمین سال سازمانی بنام ادارهٔ هواپیمائی کل قشون تشکیل و امور هواپیمائی بدو قسمت صفی وفنی تقسیم وهواپیماهای خریداری شده نیز بایران وارد گردید. تعداد هوا پیماهای موجود ۲۰ فروند و تعداد خلبانان ۹ نفر بود که ۵ نفر آنها ایرانی و ٤ نفر خارجی بودند و کارکنان فنی را عموماً خارجیها تشکیل میدادند.

این هواپیماها در عملیاتی که ارتش شاهنشاهی علیه یاغیان ومتجاسرین انجام میداد شرکت نموده ودر کلیهٔ صحنه‌های عملیاتی آذربایجان - کردستان - لرستان - بلوچستان - اصفهان وفارس وظایف محوله را با کمال فداکاری انجام میدادند تااینکه امنیت در سراسر کشور برقرار گردید. برای تربیت خلبانان از سال ۱۳۰۳ تا این

تاریخ عده‌ای از افسران وغیر نظامیان در نوبتهای مختلف جهت طی‌دوره‌های خلبانی وفنی بکشورهای فرانسه وروسیه اعزام شده وبتدریج بایران بازمیگشتند. درسال ۱۳۱۰ آموزشگاه خلبانی درمهرآباد تشکیل‌شد ودرسال ۱۳۱۲ اولین هنگ منظم نیروی هوائی مرکب ازسه گردان‌پرواز ویك گردان‌فنی درقلعه‌مرغی تشکیل گردید وفارغ‌التحصیلهای آموزشگاه خلبانی باین‌هنگ منتقل‌شدندو نیز همزمان باتشکیل آموزشگاه خلبانی، آموزشگاه فنی نیزدردوشان تپه‌تأسیس گردید.

درسال ۱۳۱۴ کارخانه‌های هواپیمائی شهباز تأسیس‌شد ودرسال ۱۳۱۷ نخستین هواپیماهای ساخت این کارخانه درحضور اعلیحضرت فقید پرواز نمودند و در سال ۱۳۱۸ بوسیلهٔ این کارخانه‌ها ۱۰ فروند هواپیمای‌مشقی ودو فروند هواپیمای جنگی ساخته شد ولی این برنامه ازسال ۱۳۱۸ ببعد بعلت بروزجنگ جهانی و نرسیدن‌مواد اولیه وقطعات لازم ازخارج، متوقف گردید. پس ازحادثهٔ سوم شهریور ماه ۱۳۲۰ واشغال ایران بوسیلهٔ قوای خارجی، کارخانه‌های شهباز در اختیار نیروی هوائی انگلستان قرار گرفت‌و بنفع نیروی مزبور مشغول کارشدودر نتیجه اکثرماشین آلات آن فرسوده ویا از ایران خارج گردید.

باورود نیروهای بیگانه بکشور ایران شیرازهٔ امور هواپیمائی ازهم پاشیده شد وواحدهای‌هوائی شهرستانها غافل گیر گردیدند؛ فقط خلبانان واحدهای هوائی تبریز موفق شدند هواپیماهای خود را سالم بمرکز برسانند. قوای متفقین که‌وارد ایران شده بودند میکوشیدند این دستهٔ هوائی را که در امورارتش و کشور مؤثر بود بکلی فلج نمایند وهر روز سازمان آنرا کوچکتر وقسمتهای مختلف آنرامنحل مینمودندواین جریان تاسال ۱۳۲۵ ادامه داشت‌ولی شاهنشاه‌ایران محمدرضاشاه پهلوی که بارزش و اهمیت نیروی هوائی برای حفظ استقلال کشور واقف بودند نه تنها هرگز اجازهٔ انحلال آنراندادند بلکه بمنظور تشویق جوانان برای‌شرکت در کادر هواپیمائی، شخصاً بفراگرفتن فن خلبانی‌اراده فرمودند وبااین اقدام بتقویت‌روحیهٔ کادر نیروی مزبور پرداختند بطوریکه درمدت ٤ ماه برنامهٔ دورهٔ دو سالهٔ آموزش خلباني راباستعداد بي نظيري بانجام رسانيده ودر ۲۵ مهرماه ۱۳۲۵ درجشن باشکوهی

که باین مناسبت در نیروی هوائی تشکیل گردیده بود شرکت فرموده و باقبول گواهینامهٔ خلبانی، افتخار بزرگی را نصیب نیروی هوائی فرمودند ودر این روز شاهنشاه منظور خود را از آموزش فن خلبانی چنین بیان فرمودند :

« مقصود من از فرا گرفتن فن خلبانی تفریح نبود بلکه مقصود من این است که چون هواپیمائی رشتهٔ اصلی واساسی ارتش ویکی از شرائین خاص کشور است میخواهم بیشتر از نظر فنی باین رشتهٔ اصلی واین فن که ترقیات کشور بآن مربوط است وارد شوم تا از نزدیك بنواقص ومعایب واشکالات آن پی برده ودر رفع اشکالات واحتیاجات آن اقدام مؤثر بنمایم . »

از این تاریخ ببعد کارکنان نیروی هوائی باعلاقه ودلگرمی بیشتری بجبران خرابیها وبیسروسامانیهای دوران جنگ پرداختند و بتدریج درسازمان نیروی هوائی تغییرات مهمی داده شد ؛ هواپیماهای جدید بنیروی هوائی ایران تحویل گردید و برای بالا بردن سطح اطلاعات فنی کارکنان این رشته اقدامات اساسی بعمل آمد ، باجرای برنامه‌های تعلیماتی اهمیت زیادی داده شد ، باتشکیل دانشکده‌ها و آموزشگاهها ودوره‌های تخصصی در داخل کشور و با اعزام کارکنان نیروی هوائی بکشورهای خارج ، موفقیتهای قابل ملاحظه‌ای بدست آمد بطوریکه اکثر افسران ودرجه‌داران این نیرو تحصیلات تخصصی خودرا در کشورهای خارج طی کرده و بااصول و روش معمول در نیروهای هوائی کشورهای بزرگ جهان آشنائی کامل دارند .

در سال ۱۳۲۹ برای نخستین بار ، پنج نفر از افسران خلبان نیروی هوائی شاهنشاهی برای آموختن پرواز روی هواپیماهای جت بانگلستان اعزام شدند که یکی از این افسران فعلاً فرمانده نیروی هوائی میباشد . درسال ۱۳۳٤ نیز چهارده نفر از افسران خلبان نیرو جهت طی دورهٔ پرواز با هواپیماهای جت به پایگاه هوائی آمریکا در آلمان غربی اعزام گردیدند و بااجرای این تعلیمات در کلاسهای آموزشگاه خلبانی ، خلبانانیکه قبلاً فارغ التحصیل شده و آشنا بپرواز باهواپیمای جت نبودند بخوبی این امر رافرا گرفتند .

اینك نیروی هوائی ایران باجدیدترین هواپیماهای دنیا مجهز است وانواع آنها عبارتند از :

داکوتا وهاروارد و ال-۱٤ و ال-۲۰ وجت‌ت-۳۳ وجت‌اف-۸٤ .

نیروی دریائی ایران

تاریخچهٔ نیروی دریائی

نادرشاه افشار در نظر داشت که برای ایران ، در بحرخزر ودر خلیج فارس نیروی دریائی ایجاد نماید . برای این‌منظور ، کشتیهائی در بوشهر ساخته‌شد، چنانکه بقایای‌سه فروند از کشتیهای مزبور تا ۱۷۵ سال پیش در نزدیکی بندر بوشهر باقی بود . متأسفانه باقتل نادرشاه ، فکر ایجاد نیروی دریائی ایران از بین رفت تا اینکه درزمان سلطنت ناصرالدینشاه ، برای جلو گیری از قاچاق و مراقبت سواحل، قراردادی بایکی‌ازشر کتهای آلمانی منعقد گردید که دوفروند کشتی برای دولت ایران بسازد. کشتیهای مزبور درسال ۱۸۸۵ میلادی آماده و بخلیج فارس وارد شد .یکی از آنها بنام پرسپولیس نامیده شد که درحدود ۱۰۰۰ تن ظرفیت داشت و دارای ماشین بخار ومجهز بچهار عراده توپ کروپ بود. کشتی‌دیگر که‌مخصوص رودخانه بود بنام‌شوش نامیده شدو برای حمل کالا ومسافردر رود کارون بکار افتاد . درزمان‌مظفرالدینشاه یك کشتی بخاری ۳۷۵ تنی‌از بلژیك‌خریداری و بنام مظفر نامیده‌شد ودرخلیج‌فارس بکار افتاد وبتدریج چهار کشتی بخاری ۳۵ تنی بنام آذربایجان ، گیلان، مازندران وخراسان خریداری وسازمانی‌بنام « بحریهٔ گمرکات جنوب» در بوشهر تشکیل شد که وظیفهٔ آن جلو گیری از قاچاق بود ولی بعلت نداشتن سازمان صحیح و عدم مراقبت، کشتیهای مزبوریکی پس‌ازدیگری‌ازبین رفت .

تشکیل نیروی دریائی ایران در اوایل سلطنت پهلوی

درسال ۱۳۰۶ بنابامر اعلیحضرت رضاشاه کبیر ، مبلغی اعتبار برای خرید کشتیهای مسلح تأمین‌وزیر نظروزارت جنگ خرید واحدهای دریائی شروع شد. دوفروند ناوتوپدار بظرفیت ۱۰۵۰ تن وچهارناو توپدار بظرفیت ۳۲۰ تن که‌مناسب

برای خدمات ساحلی و جلوگیری از قاچاق بود بکارخانه‌های کشتی سازی ایتالیا سفارش داده‌شد و همچنین عده‌ای افسر و دانشجو برای تحصیل در رشته‌های مختلف بدانشکدهٔ دریائی ایتالیا اعزام گردیدند. شش فروند ناوهای سفارش داده شده در سال ۱۳۱۱ بفرماندهی افسران فارغ‌التحصیل مزبور بآبهای ایران وارد و ناوهای قدیمی نیز باین نیرو ملحق وسازمان نیروی دریائی جنوب بااین واحدها بشرح زیر تشکیل‌شد وشروع بکار نمود:

الف- دستهٔ یکم

ناو ۱۰۵۰ تنی‌موسوم بناو ببر و دو ناو ۳۲۰ تنی موسوم به شهباز وسیمرغ.

ب - دستهٔ دوم

ناو ۱۰۵۰ تنی موسوم بناو پلنگ ودو ناو ۳۲۰ تنی بنام شاهرخ و کرکس.

ج - دستهٔ سوم بنام دستهٔ ساحلی

ناو یدك کش بظرفیت ۴۰۰ تن - ناوچهٔ ۷۲ تنی شاهین - ده کرجی موتوری مسلح - دومخزن شناور وسه کرجی بندری.

علاوه براینها، اقدامات زیر از طرف نیروی دریائی انجام گرفت:

۱ - تأسیس آموزشگاه مهناوی در ناو ۱۰۰ تنی همای، زیر نظر افسران فارغ‌التحصیل دریائی.

۲-احداث یك‌تعمیر گاه دریائی - ساختمانهای سربازخانه - بهداری - باشگاه افسران - اسکله‌های متعدد - دستگاههای تصفیهٔ آب و تهیهٔ خانه برای افسران ودرجه‌داران.

۳ - تأسیس ادارهٔ بندری در بندرشاهپور - خرمشهر - خسروآباد.

۴ - تأسیس فانوسهای دریائی در بوشهر و تأسیس یك باشگاه دریائی در بندرشاهپور.

۵- تأسیس حوض‌شناور ۶۰۰۰ تنی برای‌تعمیر ناوها و کشتیها در بندرشاهپور.

در نتیجهٔ کوششهای خستگی ناپذیر شاهنشاه فقید و افسران نیروی دریائی،

نیروی دریائی انگلیس مؤسسات و پاسگاههای دریائی خودرا درجزایر هنگام و باسعید تخلیه کرد و نیروی ایران آن مؤسسات را تصاحب نمود . دولت ایران با تأسیس نیروی دریائی بتدریج موفق میشد که حاکمیت و نفوذ خود را که از دورهٔ افشاریه ببعد، در کرانه‌های جنوبی و جزایر خلیج‌فارس ازدست داده بود دوباره بدست آورد ولی متأسفانه درسوم‌شهریور ۱۳۲۰ مورد تجاوز و تهاجم نیروهای بیگانه قرار گرفت ودراین تجاوز ، فرمانده نیروی دریائی جنوب وعدهٔ زیادی از افسران ودرجه‌داران وافراد نیروی دریائی شهیدشدند و ناوهای ۱۰۵۰ تنی ببر و پلنگ ودو کرجی در نتیجهٔ اصابت گلولهٔ توپ غرق شده وبقیهٔ ناوها ومؤسسات نیروی دریائی در خرمشهر و بندر شاهپور بتصرف نیروهای مهاجم در آمد و همچنین نیروی دریائی شمال در بندر پهلوی مورد تهاجم قرار گرفت وفرمانده آن شهید وناوهای آن مصادره شد . پس از پایان جنگ جهانی دوم در اواخر سال ۱۲۲۴ متفقین محوطهٔ نیروی دریائی شمال وجنوب را تخلیه نموده سه‌فروند ناو توپدار ۳۲۰ تنی وسه‌فروند ناوچه‌را که‌تصرف کرده‌بودند بارتش ایران پس‌دادند .

تجدید سازمان نیروی دریائی
درزمان اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی شاهنشاه ایران

بالاخره در نیمهٔ دوم سال ۱۳۲۵ بنا باارادهٔ اعلیحضرت محمد رضاشاه پهلوی سازمان نیروی دریائی جنوب و شمال مجدداً با واحدهائیکه از دول مهاجم مسترد شده بود تشکیل‌یافت وافسران دریائی که بسایر قسمتهای ارتش منتقل شده بودند جمع آوری وبشمال وجنوب اعزام گردیدند . ضمناً بنا بتقاضای دولت انگلیس هیئتی از افسران نیروی دریائی برای مذاکره راجع به‌جبران خسارت بانگلستان اعزام وپس ازمذاکرات طولانی موفق گردید چند واحد دریائی ازقبیل یك ناو ۲۲۰۰ تنی که بنام «ببر» نامیده شدویك ناو ۱۶۵۰ تنی که بنام «پلنگ» نامیده گردید ودو ناوچهٔ پنجاه‌تنی ودو ناوچهٔ ده‌تنی ویك ناوچهٔ آتش‌نشانی از نیروی دریائی انگلیس دریافت وبسازمان دریائی جنوب اضافه نماید . بمنظور تکمیل نیروی دریائی ، ازسال ۱۳۳۰

سالانه عده‌ای دانشجو برای تحصیل در دانشکده های دریائی به ایتالیا و انگلستان وفرانسه اعزام گردیدند و نیز آموزشگاه گروهبانی مجهزی در خرمشهر و چند گروه تعلیماتی تأسیس و یك آموزشگاه غواصی در شمال تشکیل گردید . در اثر کوشش شبانه روزی اعلیحضرت همایون محمد رضا شاه پهلوی و باتهیهٔ ناوهای جنگی و کشتیهای نفتکش و تجارتی ، آیندهٔ درخشانی برای نیروی دریائی ایران پیش بینی میشود .

سازمان نیروی دریائی ایران اکنون دارای چهار منطقه بشرح زیرمیباشد :

۱- منطقهٔ نیروی دریائی در خرمشهر .

۲- منطقهٔ نیروی دریائی در بوشهر .

۳- منطقهٔ نیروی دریائی در بندرعباس .

۴- منطقهٔ نیروی دریائی در بندر پهلوی .

منطقهٔ پنجم دریائی قریباً در چاه بهار تشکیل خواهد گردید . این مناطق دریائی بمنظور استحفاظ و نظارت بر آبهای ساحلی است . و نیز یك دسته بنام تفنگداران دریائی در ۱۳۳۰ تشکیل گردیده که جزو سازمان نیروی دریائی جنوب میباشد .

بانك سپه

بهنگامی که وجود مؤسسات اقتصادی داخلی و عوامل امید بخش تجارت خارجی ومظاهر صنایع و تجارت و فلاحت در شئون مختلفهٔ مملکت سوابق و آثار محسوسی نداشت ، یك رادمرد توانا ودوراندیش وعلاقمند بکشور ، در ایجاد رکنی از ارکان اقتصادیات مملکت انتهازفرصت نمود و شالودهٔ محکم اولین بانك ایران بنام بانك پهلوی قشون ، بفرمان وی ریخته شد . مأمورین اجرای این فرمان باتشکیل شورائی از افراد بصیرومطلع، نخستین مؤسسهٔ بانکی کشور رادر اردیبهشت سال ۱۳۰۴ بنام بانك پهلوی قشون درخیابان سپه افتتاح نمودند .

سرمایهٔ اولیهٔ این بانك ۳۸۸۳۹۵۰ ریال موجودی صندوق باز نشستگی درجه-داران قشون بود و بدین جهت دورهٔ اول عمل یکسالهٔ این بانك اختصاص بافسران ارتش داشت که باپرداخت وامهای تقسیطی ، برفع نیازمندیهای ایشان کمك مؤثری مینمود وچون پیوسته بوسعت دامنهٔ عملیات خود میافزود ، دوایر بانك بجای وسیعتری که در اول باب همایون از ابنیهٔ قورخانه آماده شده بود انتقال یافت و در ۲۴ اسفند ۱۳۰۴ اولین شعبهٔ این بانك در شهر رشت افتتاح گردید . علاوه بر معاملات درجه‌داران قشون ، بخرید وفروش بروات و گشایش اعتبار برای تجار و فعالیتهای بیشتری در امور بانکی ومعاملات بازرگانی اقدام نمود . درعین حال برای رفاه طبقهٔ بی بضاعت وتنزل بهره‌های سنگین ، شعبهٔ معاملات رهنی بانك درهمان محل سابق تشکیل شد . همچنین درسال ۱۳۰۶ شعب دیگر بانك در مشهد وهمدان افتتاح گردید تا تسهیلات بیشتری در معاملات بازرگانی فراهم آورند .

دراین اوقات چون برای حمل ونقل پست وایجاد ارتباط ومواصلات بین مرکز وولایات ، وسایط ووسایل موتوری قابل استفاده وجود نداشت ، مقرر گردید بانك تشکیلات وسیع منظمی بعنوان « اتوبانك » با اتومبیلها و کامیونهای مجهز بوجود

آورد و تسهیلات سریعی در امر حمل و نقل مال التجاره و مسافر و استقرار ارتباط بین تهران و شهرستانها فراهم سازد.

وزارت پست و تلگراف نیز حمل و نقل پست تهران - همدان - کرمانشاهان و خانقین را از شهریور ۱۳۰۴ بمدت هشت سال برای هفته‌ای پنج نوبت، بسالی یکصد هزار تومان بمؤسسهٔ اتو بانک محول نمود و این مؤسسه برای پیشرفت سریع در این راه ناهموار که بشاهراه عمران و آبادی مملکت منتهی میشد، شعبی با وسایل کامل در قزوین و همدان و کرمانشاه و خانقین تأسیس کرد و نمایندگانی برای تکمیل این منظور ببغداد گسیل داشت.

محققاً اهمیت وجود این مؤسسه در تسطیح طرق و شوارع و تسهیل وسایل حمل و نقل و استقرار روابط بازرگانی داخلی و خارجی، بر ناظرین اوضاع آن زمان پوشیده نبود و تجار و سوداگران معتبر و علاقمند بتقویت بنیهٔ اقتصادی کشور، با این بانک و مؤسسهٔ حمل و نقل سریع و طرف اعتماد آن همکاری صمیمانه داشتند، ولی از سال ۱۳۰۷ دنبالهٔ وظایف بانک بنحو وسیعتر و مؤثرتری در ساختمان جدید بانک که بفرمان اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر بنا شد، ادامه یافت و در ششماههٔ دوم سال ۱۳۰۷ و ۸ شعبهٔ قزوین و تبریز افتتاح گردید و توجه تجار و سرمایه‌داران داخلی و مؤسسات تجارتی خارجی را بخود جلب نمود و در شمار یکی از مهمترین مؤسسات اقتصادی کشور در آمد. در عین حال چون اندیشهٔ روشن اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر متوجه این بود که همین بانک کوچك در آتیه یکی از مؤسسات بزرگ اقتصادی کشور بشود بر اثر بررسی‌هائی که بفرمان ملوکانه برای افزایش سرمایه و توسعهٔ کار بانک توسط اشخاص بصیر انجام میشد در اواخر سال ۱۳۰۵ تشکیل یك شرکت سهامی بنام «بانك پهلوی ایران» در نظر گرفته شد و اساسنامهٔ آن مشتمل بر ۵۸ ماده تنظیم و بتصویب و توشیح اعلیحضرت فقید رسید. ولی در آن موقع چون هنوز فکر تأسیس شرکتهای سهامی در ایران قوت نگرفته بود و بازرگانان و سرمایه‌داران بکیفیت و فواید چنین شرکتهائی واقف نبودند، انجام دادن این کار با مشکلاتی برخورد نمود

که باعث انصراف خاطر شاهانه شد و مقرر گردید بانک پهلوی ایران باهمان سرمایهٔ مستقل دامنهٔ عملیات خودرا بامور بازرگانی هم توسعه دهد و تاسال ۱۳۰۹ و ۱۰ که کار بانک تااندازه‌ای توسعه یافته بود شعب دیگر آن در شهرستانهای اراک و اصفهان وشیراز و بازار تهران تأسیس شد.

در اواخر سال ۱۳۲۱ این مؤسسه بنام بانک تعاونی سپه نامیده شد و علاوه بر عملیات بانکی، پرداخت حقوق افسران باز نشسته و موظفین ارتش و ژاندارمری نیز از اول سال ۱۳۲۴ در تمام کشور بعهدهٔ این بانک محول گردید که اکنون در بیست و پنجم هرماه قریب بیست هزار نفراز این افراد برای دریافت حقوق و مستمری خود ببانک و شعب آن مراجعه مینمایند. مبلغ قابل پرداخت اردیبهشت سال ۱۳۳۸ افسران ودرجه‌داران باز نشسته مبلغ ۷۶۰۸۳۲۹۳ ریال بوده است.

بتدریج وسعت دامنهٔ عملیات بانک ایجاب نمود که شعب دیگری در کرمانشاه ـ اهواز ـ بابل ـ یزد ـ سنندج ـ گرگان ـ رضائیه ـ خرمشهر ـ خرم آباد ـ قم وهمچنین سبزه‌میدان تهران وشعبهٔ مرکزی بانک تأسیس شود وچون باتوسعهٔ سازمان و کثرت مراجعین و فعالیت‌های ادارات مرکزی در تسریع جریان معاملات، عمارت قدیم بانک متناسب و کافی نبود وساختن بنای جدیدی که درخور دستگاه فعلی بانک باشد ضروری مینمود، باتصویب شورای عالی بانک، اواخر سال ۱۳۲۹ درحالی که ادارات بانک درچند اطاق از بنای قدیم مشغول کار بودند ساختن بنای جدید آغاز شد وپس از دوسال باتمام رسید. بنای مذکور باتشریف فرمائی اعلیحضرت همایون شاهنشاه محمدرضاشاه پهلوی ریاست فائقهٔ بانک در تاریخ پنجم آبان ۳۲ افتتاح گردید. ضمناً بانک در صدد بر آمد که برای شعب خود در شهرستانها نیز بنای ملکی در نظر گیرد ووضع آنها را ازحیث مکان بصورت ثابتی در آورد بالنتیجه تدریجاً در شهرستانهای تبریز ـ اهواز ـ کرمانشاهان ـ اصفهان ـ همدان ـ گرگان ـ شیراز ـ قزوین ـ رشت ـ بابل ـ اراک ـ آبادان ـ خرم آباد ـ خرمشهر ـ رضائیه ـ رفسنجان ـ کرمان ـ گنبدکاوس ـ لاهیجان ـ مراغه ـ مشهد ویزد بناهای مناسبی ایجاد

وخریداری شد . بانک سپه تا کنون ۳۱ شعبه در مراکز مهم کشور دایر نموده است .

موضوع مهم دیگر تطبیق وضع بانک با مقررات قانون بود . در این قسمت نیز طبق گزارش بانک و پیشنهاد وزارت جنگ در جلسهٔ ۳۲/۱۱/۲۱ هیئت وزیران تصویب گردید که بانک سپه با سرمایهٔ ۳۷۰ ملیون ریال منقسم به ۳۷ هزار سهم ده هزار ریالی پرداخت شده بصورت شرکت سهامی در آید و دستور اجرای آن در ۳۲/۱۱/۲۵ از وزارت دارائی صادر و لایحهٔ قانونی آن تقدیم مجلس شورای ملی گردید و در تاریخ ۳۴/۱۰/۲۳ قانون مصوب مجلسین بصحهٔ ملوکانه رسید و به بانک سپه ابلاغ شد .

قانون تبدیل وضع بانک سپه بصورت شرکت سهامی

مادهٔ واحده ـ سرمایهٔ بانک تعاونی سپه که در سال ۱۳۰۴ با کسور باز نشستگی افسران تشکیل یافته و در اول سال ۱۳۳۳ بصورت شرکت سهامی بنام بانک سپه برای مدت نامحدود بمبلغ سیصد و هفتاد ملیون ریال تماماً پرداخت شده به ثبت رسیده ـ است متعلق بکادر ثابت ارتش بنمایندگی وزارت جنگ میباشد . بانک مزبور قائم مقام بانک تعاونی سپه در وصول مطالبات و پرداخت دیون بوده و کماکان وصول و نگاهداری وجوه باز نشستگی افسران و درجه داران و افراد ارتش و ژاندارمری و پرداخت حقوق موظفین قسمت های بالا را برعهده خواهد داشت و بارعایت قانون بانکداری (در قسمت ارز) کلیهٔ عملیات بانکی در داخله و خارجه را میتواند انجام دهد .

۱ـ این قانون در جلسهٔ سه شنبه پنجم دیماه ۳۴ بتصویب مجلس شورایملی رسیده وضمناً در تاریخ دوم اسفند ۳۴ اجازهٔ معاملات ارزی طبق قانون بانکداری ببانک سپه داده شده و در ردیف بانکهای مجاز کشور بشمار آمده است .

مجموع معاملات منقول و غیرمنقول بانک به نسبت وسعت تشکیلات و تکثیر در آمد و سرمایهٔ آن همه ساله ضمن صورتها و نمودارهای ضمیمهٔ ترازنامه تا کنون منتشر گردیده است و خلاصهٔ ترازنامهٔ سال ۱۳۳۷ بانک سپه بقرار زیر است :

ماندهٔ روز آخر اسفند سال ۳۷ معاملات بانک (۲۱۰۰ ملیون ریال) و سود ناویژه (۱۹۰ ملیون ریال) سرمایه و اندوخته (۴۵۲ ملیون ریال) بوده است .

درخاتمه این نکته نیز شایان کمال توجه است که حسن جریان معاملات ووسعت تشکیلات و گردش سریع دستگاه بانک مربوط بحس اعتماد وحسن ارتباط بازرگانان وارباب رجوع وهمکاری بیشائبهٔ آنهاست ومتقابلاً میتوانند بهمکاری ومعاضدتهای صمیمانهٔ بانک و کارمندان آن مطمئن باشند که درطریق انجام خواسته‌های مشروع مراجعین ومشتریان محترم هیچ‌مشکل غیر قابل حلی وجود نخواهد داشت حتی هنگام احتیاجهای ضروری برای حفظ تعادل معاملات و تعدیل و تجدید اعتبارات ، بانک سپه نسبت بمشتریان معتبر وخوش سابقهٔ خود از هر گونه معاضدت تا سرحد امکان دریغ نخواهد داشت .

ناگفته نگذاریم که‌در تشکیلات جدید بانک ، صندوق امانات و حساب‌جاری سودبخش از جملهٔ وسایلی‌است که تمام‌طبقات میتوانندازآنها استفاده کنندهمچنین دفتر اطلاعات‌ومطالعات‌اقتصادی که‌برای آشنائی‌وارتباط صاحبان‌شرکتهاومؤسسات بزرگ و بازرگانان معتبر باشرکتها وکارخانه ها وعوامل مؤثر بازرگانی تشکیل شده است باکلیهٔ وسایل در اختیارمراجعه کنندگان و مشتریان بانک سپه قراردارد .

وزارت کشور

ضمن قوانینی که در ابتدای مشروطیت برای تشکیل ایالات وولایات وانجمنهای ایالتی وولایتی از روی قوانین اروپائی ترجمه و تصویب گردید حق زیادی برای شرکت مردم در امور مربوط بخودشان پیش بینی شده بود ولی این قوانین تاشروع سلطنت پهلوی بلااجرا ماند.

قبل از سلطنت رضاشاه کبیر، مملکت ازچهار ایالت وهشت ولایت وچند نیابت حکومت که بنابااقتضای زمان کم وزیاد میشد تشکیل میگردید، مثلاً تمام نواحی اطراف تهران دارای یك نایب الحکومه بود. وزارت داخله در کلیهٔ امور ایالات و ولایات دخالت میکرد و والی یاحاکم یا نایب الحکومه که عموماً از خانوادهٔ قاجار یانزدیکان آنان ویاخوانین ومتنفذین محلی انتخاب میشد حتی اخذمالیات و قضاوت واعدام متهمین را بعهده داشت. این حکام که بااختیار تام بمحل حکومت خودمیرفتند، هرچه میخواستند میکردند وتاموقعی که مایل بودند بحکومت خود ادامه میدادند مانند عین الدوله در آذربایجان وظل السلطان در اصفهان. دولت مرکزی کوچکترین نظارتی در اعمال این حکام نداشت و خوبی یابدی آنها بسته به خوبی یا بدی طینت ومیزان حرص وطمعشان بود. طمع حکام به مالکین، دست آنها را در اعمال هر گونه اجحاف وتعدی نسبت بر عایا باز گذاشته بود. رعایاناچار بودند هست و نیست خودرا در اختیار مالك بگذارند تااوهم بتواند بنوبهٔ خود حاکم را سیر کند و طمع او را فرونشاند.

اصول مالکیت در تمام ولایات بصورت مالك الرقابی وبردگی در آمده بود ودر هرمورد که مالك اراده میکرد، حاکم بوسیلهٔ مأمورین خود خانمان رعایا را برمیانداخت و آنانرا بااختیاراتی که داشت حتی اعدام هم مینمود. زندان در سرطویلهٔ

حاکم بود ومیرغضب یکی از موظفین دستگاه حکومت بشمار میرفت . در شهرها نیز وضع بهتر از قراء وقصبات نبود . بوسیلهٔ این حکام یامأمورین یا مقربین ایشان ویابوسیلهٔ راهزنان‌وغارتگرانی که بادادن باج و خراج به‌حکام، به‌قتل‌وغارت‌وتاراج مردم میپرداختند ، مظالمی درمیهن‌ما ومخصوصاً درولایات جاری بود که برای‌نسل جوان‌ما باور کردنی نیست .

تنبیه مقصرین در مراکز حکومتی قدیم

در آن ایام اگر کسی میخواست به خوزستان برود بواسطهٔ نفوذ خزعل در آن ناحیه،مجبور بوداز راه عراق عرب برود وهر کس بمسافرت‌مشهد میرفت ناچار-بود ازطریق روسیه و عشق آباد برود زیرا نه‌راهی وجود داشت و نه کوچکترین امنیتی . بلوچستان تقریباً از خاک‌ایران مجزا بود وسرداران بلوچ بتمام آن نواحی حکومت میکردند و باسمت‌سرداری‌اسماً بنام دولت مرکزی و عملاً بمیل خودشان

امرونهی مینمودند. حتی در آن نواحی و تمام نواحی جنوب، پول خارجی جریان رسمی داشت. پلیس جنوب که در زمان جنگ بین‌المللی اول بوجود آمده بود نفوذ خود را همچنان حفظ میکرد.

۲- مایحتاج مردم از قبیل آب و نان در دست چند نفر بود و هیچکس بدون اجازهٔ آنان نمیتوانست حتی دکانی برای کسب باز کند. لغات میرآب و سرکار و سردمدار یادگار آن زمان هستند.

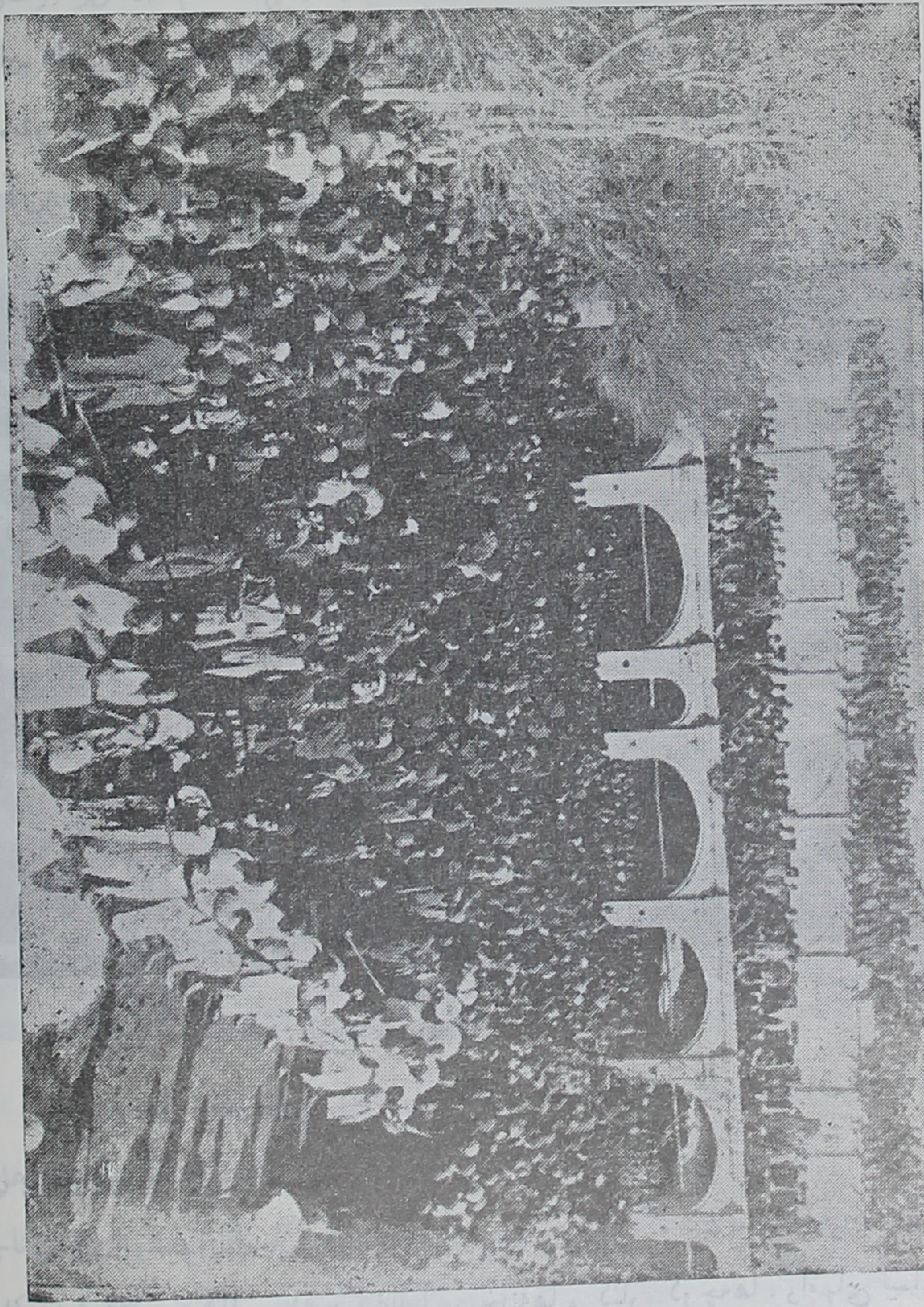
منظره‌ای از تهران در قدیم

۳- وضع حمل و شستشو و کفن و دفن جنازه فقط باقوانین شرع موافق بود نه با اصول بهداشت.

۴- کشتار حیوانات حلال گوشت آزاد بود و فروش گوشت سالم به درجهٔ تدین وانصاف فروشنده بستگی داشت. غالباً در خانه‌ها و کنار کوچه‌ها، دامهای بیمار ومردنی را ذبح میکردند و میفروختند.

۵- امور شهری تابع هیچ اصل و قاعده‌ای نبود. هر کس در زمین خود هر طور

که میخواست ، ساختمان میساخت ودر نتیجه خیابانی که منطبق با اصول شهرسازی باشد و کوچه‌ای که بتوان براحتی از آن عبور کرد در هیچ نقطهٔ مملکت وجود نداشت.

گوشه‌ای از سبزه‌میدان در قدیم

۶- بعلت نبودن پلیس وامنیت در شهرها، هر کس حفظ مال و جان و خانوادهٔ خود را ناچار خود بعهده میگرفت واهالی هرمحله ، امنیت کوچه و محلهٔ خود را چند

نفر «لوطی» میسپردند و بآنها باج میدادند .

۷- ورقهٔ هویت برای افراد مفهومی نداشت و کلیهٔ شناسائیها بوسیلهٔ شجره‌نامه‌ها و یا معرفی‌نامه‌های حکومتی و یا معتمدین و مجتهدین و سرشناسان محل بعمل میآمد .

۸- وضع عزاداری مذهبی ازصورت اصلی خارج شده بود . غالبا عدهٔ زیادی براثرقمه‌زنی وخونریزی جان میسپردند .

۹- تنها وسیلهٔ‌شستشو و نظافت مردم حمامهای قدیمی وخزینه‌ای بود که بعلت کمی آب وسوخت و نداشتن وسیله ، آنها را در زیر زمین میساختند تا همیشه گرم باشد . آب‌خزینه‌ها چندین ماه تعویض نمیگردید ومردم معتقد بودند که‌چربی کنار خزینه برای درمان زخمها وشکستگیها نافع است .

۱۰- بعلت‌نبودن تأسیسات دولتی وراه‌ووسایط نقلیه ، میزان محصول‌مملکت هر گز معلوم نبود ودرشهرها غالباً قحطی رومیداد .

۱۱- سه‌درصد آب تهران بوسیلهٔ چندرشته قنات که بعضی از مردم خیرخواه وقف کرده بودند تأمین میشد وچون بیشتر این قناتها اول بمصرف مشروب کردن باغات و خانه‌های اعیان واشراف میرسید ، تهران دربی آبی عجیبی‌میسوخت‌ووضع شهرها نیز از حیث آب ، مثل تهران وبلکه بدتر از آن بود .

۱۲- چون بامور شهرها توجهی نمیشد طبعا امور دهات نیز از نظر محو شده بود ودر ایام زمستان رابطهٔ شهرستانها با مرکز و دهات با شهرها بکلی قطع میگردید .

۱۳- جاده‌ها بقدری ناامن بود که اولاً کسی تنها بسفر نمیرفت بلکه مسافرت بطوردسته جمعی ودر قافله صورت میگرفت وقافله مدتها تأمل‌میکرد تابتواند عدهٔ خودرا تکمیل‌وحرکت نماید ثانیا این قوافل برای مصون ماندن از هجوم راهزنان از هرمسافر مبلغی میگرفتند ویکجا بسردستهٔ‌راهزنان‌هرناحیه میدادند وتأمین‌نامه

میگرفتند وحرکت میکردند . حتی شاه مملکت اگر میخواست در داخل مملکت مسافرت کند ناچار باتوپخانه وافواج سرباز حرکت میکرد .

۱٤- حقوق فردی ومحفوظ بودن آن ، برای کسی مفهوم و وجود خارجی نداشت . ناچارهر کس میکوشید که خودرا بنحوی به‌مرا کزقدرت از قبیل شاهزاده‌ها

گوشهٔ یکی از میدانهای تهران درقدیم

وامرا وحکام وخوانین ومتنفذین محل یاعمال آنها نزدیك ومربوط کند و بازور وقدرت خود و آنها، خویشتن را از تجاوز وتعدی حفظ واحیاناً بدیگران تعدی نماید. عده‌ای نیز باقبول تبعیت دول بیگانه واستفاده از کاپیتولاسیون ، هرچه میخواستند میکردند وهیچ حرجی بر آنها نبود .

۱۵-حکومت فردی وملوك الطوایفی در تمام کشور بطور کامل جریان داشت.

۱٦ - برای تشکیلات نظمیه و امنیه (شهربانی و ژاندارمری) مانند سایر

تشکیلات ، درابتدای مشروطیت مستشارانی از خارج خواسته شد ولی بعلل مختلف، دراین امر موفقیت لازم حاصل نشد و نتیجهٔ کافی بدست نیامد .

منظره‌ای از تهران در قدیم

اصلاحات

اعلیحضرت فقید توجه پیدا کردند که در کلیهٔ قوانین جدید راهی برای مشارکت مردم در امور اجتماعی و مربوط بخودشان پیش بینی شده که متأسفانه تا آن زمان مسدود مانده است . لذا :

۱- بوسیلهٔ وضع قانون عمران و قانون کدخدائی و قانون شهرداری ، دردهات و شهرها قسمتی از امور را بمردم محول فرمودند و مقدار زیادی راههای فرعی دهات بدست خود زارعین ساخته و پرداخته شد .

۲- عوارضی که از کالاها گرفته میشد بشهردار هرمحل پرداخت گردید و هر شهرستان دارای عواید خاصی برای مصارف عمران و آبادی خود شد .

۳- نقشهٔ صحیح باخیابان بندی برای شهرها تنظیم گردید و صاحب هر ملکی

مجسمهٔ اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی موجد عظمت کشور در میدان تقی آباد مشهد

موظف شد که بامراجعه به‌شهرداری ، ساختمان خودرا نه بطور دلخواه بلکه بادر نظر-
گرفتن نقشهٔ خیابان شهر بسازد و حدود خیابان را حفظ کند و در نتیجه شهرها دارای

خیابانهای اتومبیل‌رو و میدان و فلکه شدند .

۴- وسایط نقلیه از قبیل گاری و درشکه و کجاوه به‌اتومبیل و اتوبوس مبدل شد و وسیلهٔ نقلیهٔ عمومی در شهرها بوجود آمد .

۵- باتصویب قانون سجل‌احوال همهٔ افراد مملکت ملزم بداشتن شناسنامه و نام خانوادگی شدند و دیگر معرفی نامه‌های متنفذین و معتمدین محل از میان رفت و خانواده‌ها و در نتیجه مالکیت و ارث براساس صحیح و غیرقابل تردیدی مستقر شد و دیگر بساط آنروزها که وقتی ثروتمندی میمرد مردم مفتخوار باتهیهٔ استشهاد عده‌ای وارث برای او میتراشیدند و اقامهٔ دعوا میکردند بکلی از میان رفت .

۶- بااجرای قانون سجل‌احوال ، امر نظام وظیفه و قانون آن بمرحلهٔ اجرا در آمد و سرباز جمع کردن بطور دلخواه و روی سلیقه و اعمال نفوذ و در نتیجه وجود یك قشون معدود و نامنظم موقوف گردید و تحت نظم و قاعده در آمد. امروز هر جوانی که بسن بیست و یکسالگی میرسد باید دورهٔ خدمت وظیفهٔ خود راطی کند و در نتیجه علاوه بر وجود یك ارتش منظم ، تمام جوانان یك دوره تمرین لازم راهم میبینند.

۷ -جنازه کشی باتابوت واستشهاد فوت وشستشو ودفن اموات که درمیان شهر واغلب درخانه‌های شخصی انجام میگرفت جرم محسوب و برچیده شد و جای خود را بوسایل موتوری شهرداری و گورستان عمومی داد .

۸- ذبح حیوانات حلال گوشت درخانه‌ها و کوچه‌ها بطور عمومی و بدون ضابطه برای فروش ، موقوف شد و در کشتارگاههای وسیع خارج شهر مستقر گردید . قصابها از صنف کشتار کننده مجزا شدند و دارای دکانهای صحی و کاشی شده گردیدند .

۹-اعدام سگهای ولگرد بیشمار که در کوچه‌ها سرگردان بودند و از باقیماندهٔ لاشه‌ها ارتزاق میکردند و وسیلهٔ نشر میکرب هاری و مزاحم مردم بودند یکی از وظایف شهرداری گردید .

۱۰- بوسیلهٔ قانون تقسیمات کشور اساس تقسیم‌بندی ایالات و ولایات منظم

شد و مملکت باستانها و شهرستانها و بخشها تقسیم گردید و برای هریک از آنها استاندار و فرماندار و بخشدار اعزام شد که از طرف دولت مرکزی انتخاب شده و دستورهای دولت را در حوزهٔ مأموریت خود اجراء میکنند.

۱۱ - بموازات عمران شهرها، امور نظمیه و امنیه ازدست مستشاران بیگانه خارج گردید و نام آندو را بشهربانی وژاندارمری تغییردادند و بساط چوب و فلک حکام برچیده شد و ساختمانهای مخوف زندان حکومتی بوسیلهٔ ژاندارمری و شهربانی بعمارات آبرومند تبدیل گردید؛ افسران تحصیل کرده در رأس امور گماشته شدند ودزدها و راهزنها و گردنه گیرها قلع وقمع گردیدند.

اعلیحضرت همایون شاهنشاه به‌هنگهای ژاندارمری پرچم اعطا میفرمایند

۱۲ - در هر شهر یك واحد پلیس بنام شهربانی و یك واحد ژاندارم بنام ژاندارمری تأسیس شد و ادارات ثبت احوال هم بتعمیم و توسعهٔ دایرهٔ عمل خود در شهرستانهای کوچك و بخشها پرداختند. پلیس حفظ انتظامات داخل شهر را بعهده گرفت وژاندارم فقط امنیت خارج شهر را؛ واینده در مورد اجرای مقررات قانون، جزو ضابطین دادگستری در آمدند.

۱۳-لباس و کلاه مردان از انواع مختلف و غالباً عجیب و مسخره آمیز بود. زنان در چادر سیاه یا چادرشب مستور بودند و بندرت از خانه بیرون میآمدند. اعلیحضرت رضاشاه کبیر در سال ۱۳۰۷ لباس مردم را متحدالشکل و بسبك ممالك اروپائی کرد و کلاه آنها را نیز بسبك تازه‌ای مقرر نمود و این امر بقدری اثر روحی داشت که مردم بآن کلاه، نام کلاه پهلوی نهادند. بعد از چند سال نوبت بآزادی زنان رسید؛ بانوان از حجاب آزاد و بلباس عمومی زنان دنیا ملبس شدند و در ادارات و مؤسسات بکار

گوشه‌ای از کلاس انگشت‌نگاری شهربانی کل کشور

پرداختند و در مدارس و دانشکده‌ها اجازهٔ تحصیل بآنان اعطا گردید. اثر اجتماعی این امر آن شد که دیگر زن مرد را بصورت نان‌آور نگاه نکرد و کانون مقدس خانواده از صورت حرمسرا خارج گردید. امروز اگر ملاحظه میشود که بانوان ما بآزادی میتوانند بهر شغلی که مایل باشند بپردازند و زندگی خود را شرافتمندانه تأمین کنند باید آن روز را بیاد آورد که شاهنشاه فقید باجسارت و از خودگذشتگی عجیبی، برای نخستین بار، باخانوادهٔ خود در یك جشن عمومی که بمناسبت اعلام

آزادی زنان برپاشده بودشرکت‌فرمودند وهمچنین امروز اگردرمیان‌زنان‌ایرانی، ادیب ونویسنده ودکتر ومهندس ولیسانسیه فراوان دیده میشود باید در نظر داشت که اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی بابرقرار کردن جایزه و تشویقهای گوناگون واعزام شاگردان اول باروپا ، این عده را هرچه ممکن بود افزودند و میافزایند. درنهضت آزادی بانوان، مأمورین وزارت کشور که مأموراجرای این تحول‌بودند، درولایات هر روز بعنوانی ، یك‌جلسهٔ معارفه وجشن و مهمانی ترتیب میدادند و از تمام طبقات بابانوانشان دعوت میکردند تامردم کم کم بمعاشرت عادت کنند وبدانند که عفت درحجاب وبی‌عفتی دربی‌حجابی نیست.

۱۴-برای تعمیم ورزش وتشویق ورزشکاران ، از بودجهٔ شهرداری هرمحل مبلغی برای کمك به‌تربیت‌بدنی اختصاص یافت وبااین‌مبلغ ، ورزشگاههای متعددی درمرکز وولایات ساخته‌شد ومیشود.

۱۵- بهمت شاهنشاه فقید ، نیروی برق برای تهران و شهرستانها تأمین شد وچنان بااستقبال مردم مواجه گشت ودرمصرف آن افراط کردند که اکنون باتمام تلاشها وتأمینهائی که از محلهای مختلف‌میشود باز کسری برق مشهود است. ابتدا از برق فقط برای تولید روشنائی استفاده میکردندولی اکنون مثل‌همهٔ کشورهای بزرگ جهان ، در اکثر امور زندگی روزانهٔ مردم وحتی درصنایع سبك‌وسنگین از برق استفاده میشود. برای‌رفع این‌احتیاجات ، علاوه‌بر اجرای‌طرح تأمین برق شهرستانها، پنجاه‌هزار کیلووات بوسیلهٔ کارخانهٔ جدیدالتأسیس آلستوم به‌برق‌تهران اضافه شده و هشتاد هزار کیلووات دیگرهم ازمازاد سد کرج اضافه خواهد شد.

۱۶- تأمین آب تهران از اول مورد نظر شاهنشاه فقید بود لذا بفرمان آن شاهنشاه ، مقداری از آب رودخانهٔ کرج بوسیلهٔ کندن نهر بتهران آورده شدوچون تهران‌وهمچنین سایر شهرهادرحال توسعه بود بفرمان‌اعلیحضرت همایون‌محمدرضا-شاه پهلوی مقرر شد در تمام شهرهائی که بی آبی در آنها محسوس است چاههای عمیقی بوسیلهٔ شهرداریها حفر شود. اکنون غالب شهرهای میهن ما چند حلقه چاه عمیق ولوله کشی آب دارند. این برنامه همچنان پیش‌میرود وشامل‌دهات میهن مانیز

خواهد شد . فراموش نباید کرد که کشورهای بزرگ این اصلاحات را در ظرف صدها سال بتدریج انجام داده‌اند ولی در کشور ما باقلت بودجه ، نزدیك به بیست سال‌است که این اصلاحات آغاز گردیده .

۱۷- سابقاً وقتی که کسی فوت میشد مراسم عزاداری را در خانهٔ او یا بستگانش برپا میکردند . این عزاداری ورفت و آمد آنقدر ادامه میيافت و طبقات مخصوص وارباب توقع بیشمار که ارتزاق آنها ازاین راه بود آنقدر برای شخص مصیبت‌دیده

منظرهٔ میدان بهارستان درشب

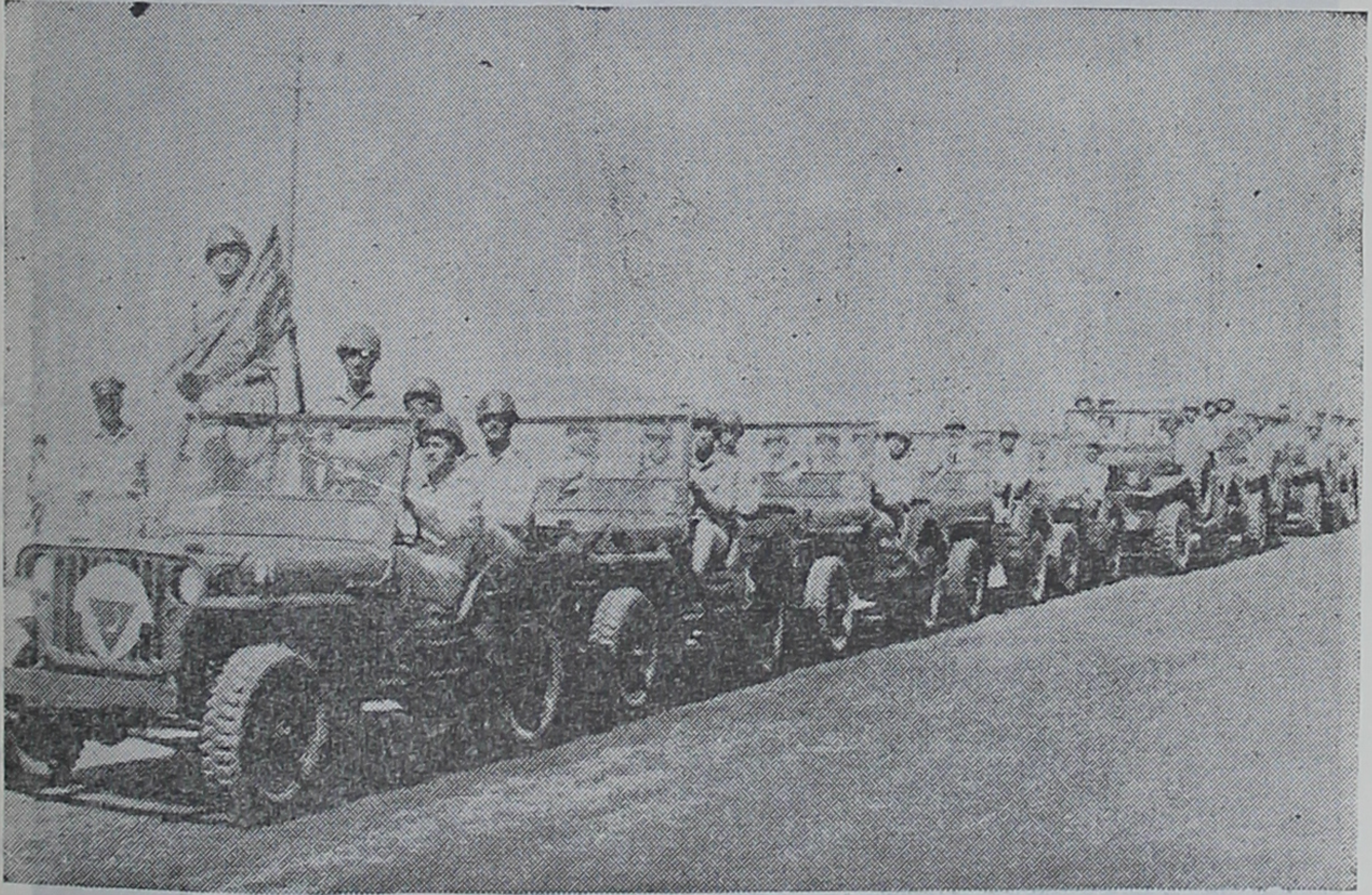
خرج میتراشیدند که از هستی‌ساقط و چندین روز هم کسب و کارش معطل میشد . بدستور شاهنشاه فقید مقرر شد مجالس تذکر در مساجد مخصوصی که از طرف شهرداریها برای این کار مجهز گردید برپا شود ، امروز هر کس که مصیبتی ببیند باپرداخت‌مختصر وجهی بسهولت‌میتواند مجلس تذکری برپا کند وتشریفات‌مذهبیرا ببهترین وخلاصه‌ترین طرزی انجام دهد .

۱۸-خیابانها وپیاده‌روها ازطرف شهرداریها آسفالت شده‌و برای تفریح‌مردم

میدانها و فلکه‌ها و باغهای عمومی بوجود آمده و میآید. از گرد و غباری که در کوچه‌های ناهموار و پر از کثافت، در اثر باد یا رفت و آمد وسایط نقلیه بلند میشد و مردم را به امراض گوناگون مبتلا میکرد تقریباً دیگر اثری نیست.

قبل از سال ۱۳۰۰ شمسی تشکیلات وزارت کشور بقرار زیر بوده:

۱- ادارهٔ شرق ۲- ادارهٔ غرب ۳- ادارهٔ شمال ٤- ادارهٔ جنوب ٥- ادارهٔ مرکزی (برای انجام دادن کارهای تهران و قم و ساوه و قزوین) ٦- ادارهٔ کابینه (دفتر کل وزارتی).

رژهٔ یکی از واحدهای ژاندارمری

درسال ۱۳۰۰ شمسی تشکیلات وزارت کشور چنین تعیین گردید:

۱- ادارهٔ ایالات و ولایات ۲- ادارهٔ مرکز ۳- ادارهٔ کابینه.

هریك از ادارات مذکور دارای یك مدیر کل بودند و از چند دایره بنام شمال وجنوب وشرق وغرب تشکیل میشدند. ادارهٔ مرکز از محاسبات و تأمینات وانتظامات (شهربانی وژاندارمری) وادارات انتخابات ودایرهٔ صحیه تشکیل میشد. هزینهٔ حفظ الصحهٔ عمومی از عشر مالیات نواقل تأمین میگردید که از محل این در آمد، سرم دیفتری تهیه میشد و آبله کوبی مجانی عمومی بعمل میآمد.

شورائی از اطباء درجه اول پایتخت وجود داشت بنام مجلس حفظ‌الصحه که رئیس‌دایرهٔ صحیهٔ وزارت‌داخله(کشور) بعنوان‌نمایندهٔ صحیه در آن‌شرکت میکرد. اجلاس این آقایان بطور رایگان بود ومحل اجلاس آنها درعمارت سردردارالفنون قرارداشت. درسال ۱۳۰۵ شمسی تشکیلات‌وزارت کشور بهم‌خورد و بصورت سابق بر گشت یعنی‌ادارات‌شمال وجنوب وشرق وغرب مجدداً تشکیل‌شد. در سال ۱۳۰۷ تشکیلات‌دیگری بوزارت کشور داده‌شد که عبارت بوداز ادارات اول ودوم‌ومرکز وانتخابات وحسابداری. درسال ۱۳۱۶ شمسی قانون تقسیمات کشور بتصویب رسید وتاامروز باتغییرات مختصری که‌در تقسیم‌بندی استانها وشهرستانها بتدریج داده‌شده، ملاك عمل وزارت کشور است.

رژهٔ دانشجویان پلیس

بموجب قانون‌تقسیمات کشور فعلاً مملکت ایران به۱۳استان‌ودوفرمانداری کل‌و۱۲۳ فرمانداری‌تقسیم میگردد. استانهای کشور عبارتنداز: تهران - گیلان -

مازندران ـ آذربایجان شرقی ـ آذربایجان غربی ـ کرمانشاهان ـ خوزستان ـ فارس ـ کرمان ـ خراسان ـ اصفهان ـ کردستان ـ بلوچستان . و دو فرمانداری کل عبارتند از : فرمانداری کل بنادر و جزایر بحرعمان . در بقیهٔ شهرستانها برحسب درجهٔ آنها فرمانداری مستقر میباشد .

سازمان فعلی وزارت کشور بشرح زیر است :

وزیر کشور
معاون پارلمانی
معاون اداری
معاون فنی وعمرانی
مدیر کل اداری
مدیر کل سیاسی
مدیر کل امور اجتماعی
مدیر کل شهرداریها
مدیر کل بازرسی
ادارات تابعه

ادارهٔ دفتر وزارتی
» کارگزینی
» حسابداری
» جلب سیاحان
» حقوقی
» انتشارات وامور پارلمانی
» قضائی
» سیاسی
» انتظامات
» امور اجتماعی

ادارهٔ مطبوعات
» نمایش
» بازرسی اداری
» کل امور شهرداریها
» اطلاعات
» آمار
» بهبود امور اداری
» انتخابات
» بودجه و برنامه
» مالی

ادارات وابسته

شهربانی کل کشور
ژاندارمری کل کشور
بنگاه اصلاح امور اجتماعی و عمران دهات
ادارهٔ کل آمار عمومی
» » ثبت احوال
اتحادیهٔ شهرداریهای ایران
سازمان دفاع غیرنظامی

وظایف عمدهٔ بعضی از ادارات مرکزی وزارت کشور بقرار زیر است :

ادارهٔ جلب سیاحان :

اجرای تصمیمات شورای عالی جهانگردی و نظارت در شورای جهانگردی شهرستانها - ایجاد تسهیلات برای سیاحان خارجی که وارد ایران میشوند و تهیهٔ لوایح لازم برای این منظور - چاپ کردن راهنما و نقشه و مجموعه‌هائی از مناظر تاریخی و تماشائی ایران برای خارجیان - سرکشی و نظارت در وضع مهمانخانه‌ها و قهوه‌خانه‌های

بین راه از لحاظ سکونت و تغذیهٔ جهانگردان - ارتباط با مؤسسات جهانگردی کشورهای دیگر.

منظره‌ای از میدان سپه در تهران

ادارهٔ حقوقی:

اظهار نظر نسبت بآراء صادره از کمیسیون بدوی تشدید مجازات اشخاص شرور و بدسابقه و طرح پرونده هائی که نسبت بآنها تقاضای تجدید نظر شده است وابلاغ آراءصادره از کمیسیون مذکور بشهربانی کل کشوروفرمانداریها -رسیدگی بتقاضای عفوو بخشودگی کسانیکه در کمیسیون تجدیدنظر محکومیت پیدا کرده‌اند -رسیدگی بپروندهٔ کارمندان ومأمورین متهم وزارت کشوروادارات تابعه که به‌محاکم اداره خوانده میشوند.

ادارهٔ سیاسی :

رسیدگی بامور احزاب و مجامع و باشگاهها و اتحادیه‌ها و نظارت در تشکیل وصدور پروانه برای آنها - رسیدگی بامور اقلیتهای مذهبی و تعیین امام جماعت در شهرستانها - نظارت در ورود اتباع بیگانه بایران و اقامت و خروج آنها -

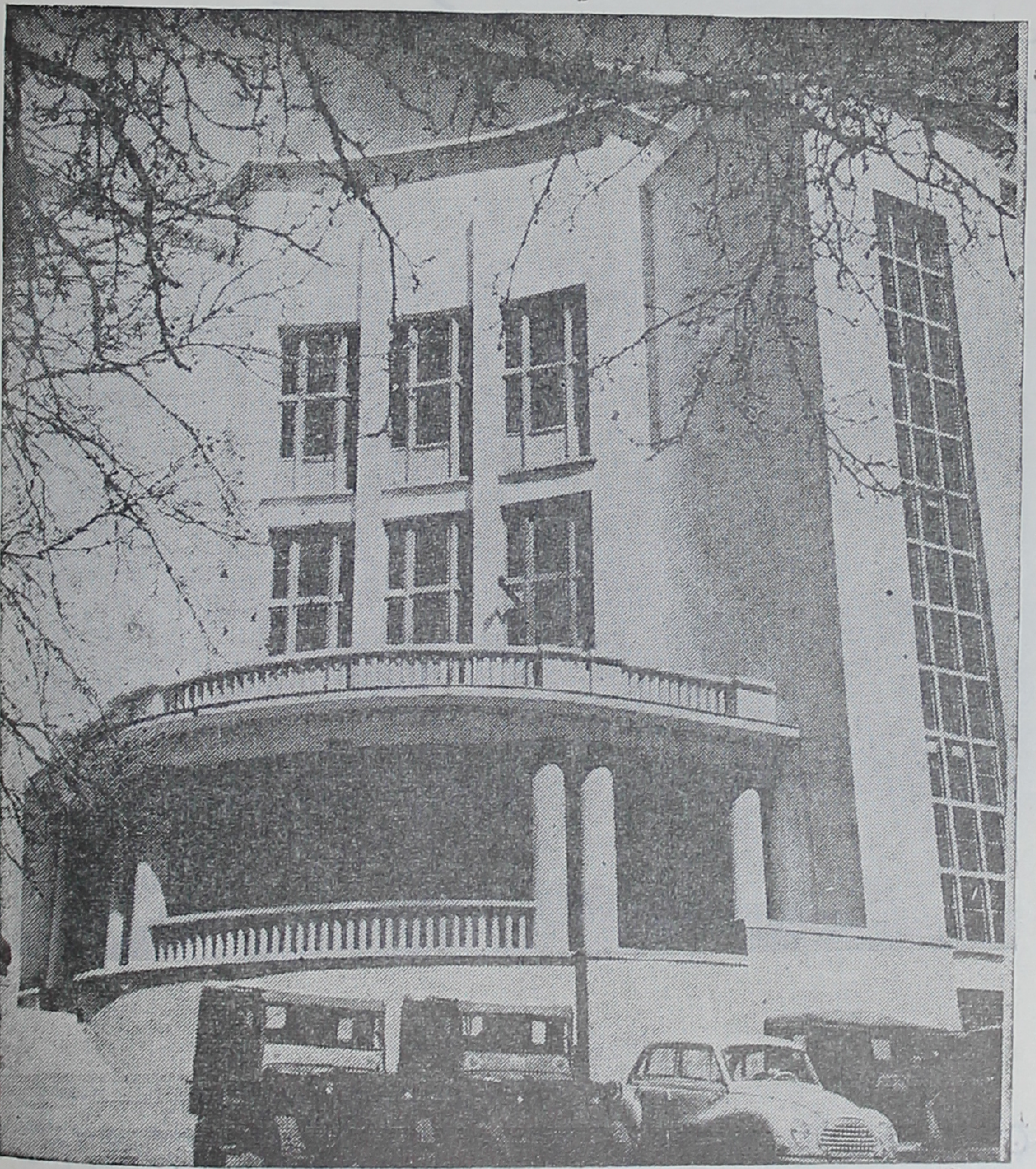
منظره‌ای از شهر تهران

نظارت در صدور گذرنامه و رسیدگی بامور حج و عتبات - نظارت در ازدواج اتباع بیگانه با زنان ایرانی و حفظ حقوق زنان ایرانی - نظارت در امور مهاجرت اتباع بیگانه بایران و جلوگیری از مهاجرت ایرانیان بکشورهای بیگانه .

ادارهٔ امور اجتماعی :

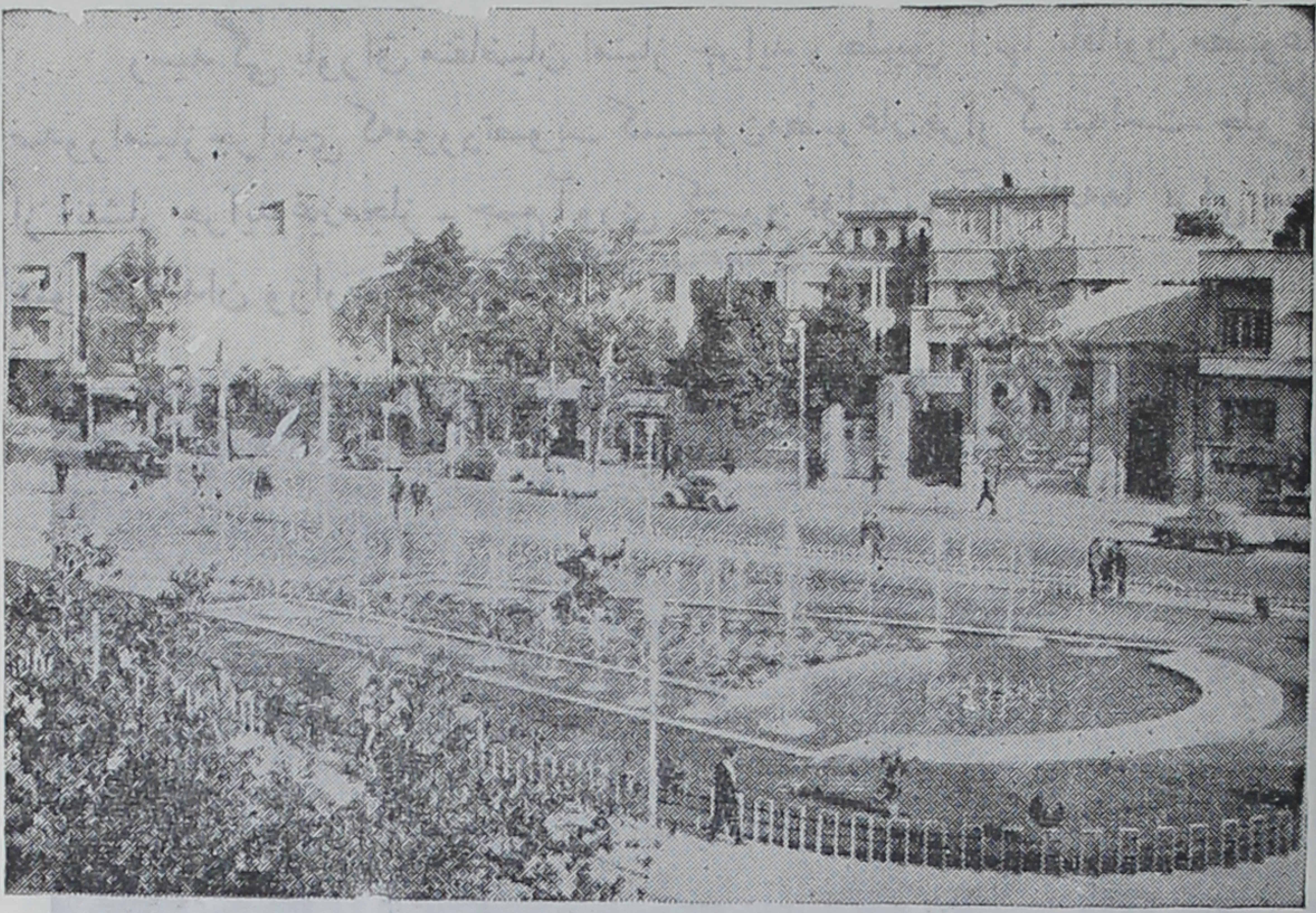
مبارزه بااستعمال مشروبات الکلی - مبارزه با استعمال تریاك و مخدرات -

مبارزه بافحشاء و هر گونه فساد اخلاقی دیگر از قبیل دزدی ، قمار ، دروغگوئی وغیره بوسیلهٔ قانون و تبلیغ - توجه بامور باشگاهها و قرائتخانه‌ها - تشویق مردم

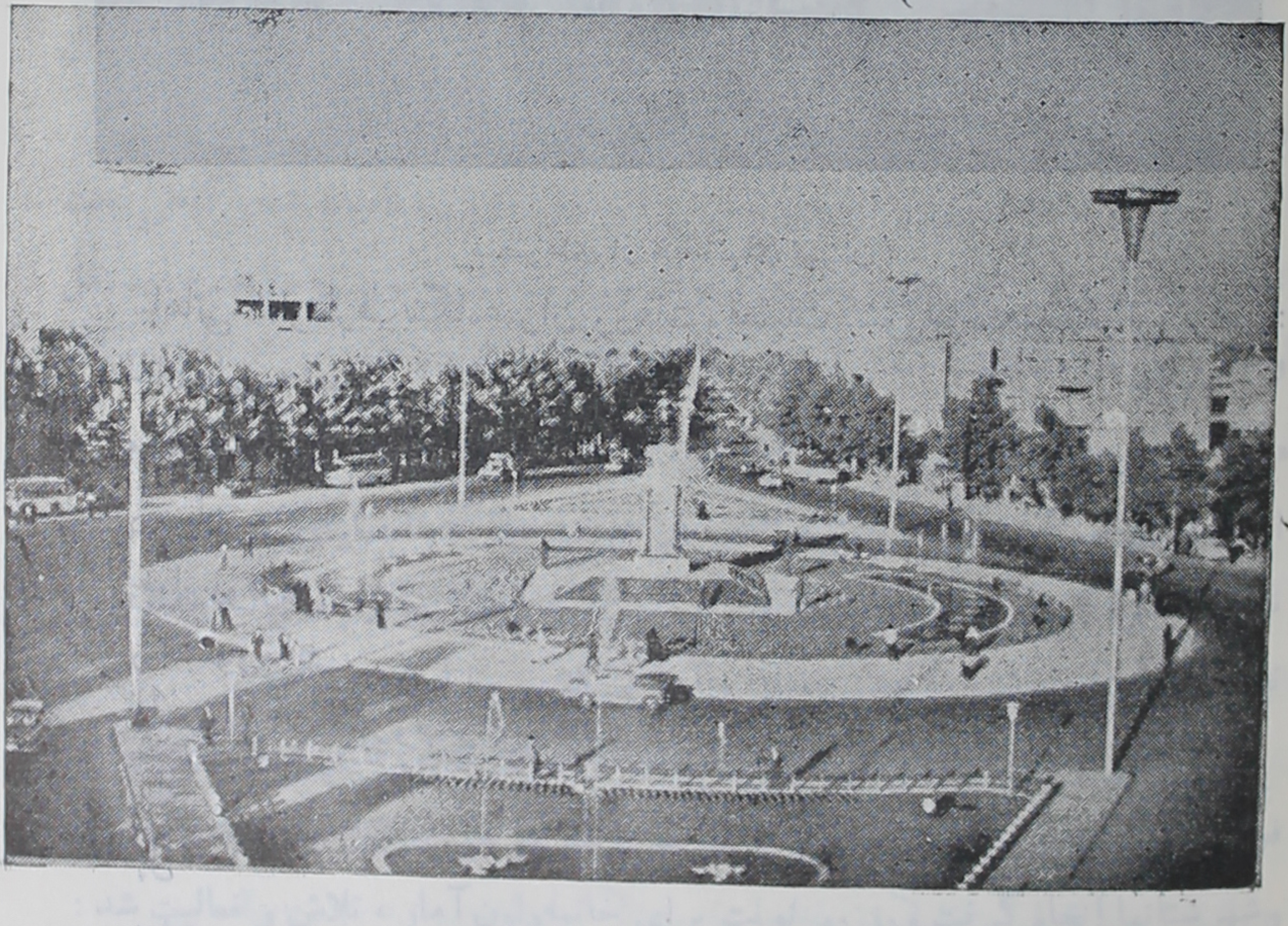

نمای‌سردر ساختمان ستادژاندارمری کل کشور

بتأسیس انجمنهای تعاون عمومی - کوشش‌در اصلاح وضع اجتماعی افرادایل‌نشین از حیث‌تعلیم و تربیت و بهداشت وتشویق آنان بخانه‌سازی وشهر نشینی - تعمیم‌امور خیریه درسراسر کشور و کوشش برای اصلاح وضع‌مؤسسات خیریه .

منظره‌ای از میدان بهارستان

منظره‌ای از میدان ۲۴ اسفند

اداره مطبوعات :

رسیدگی باوراق متقاضیان امتیاز جراید و تطبیق آنها باقانون مطبوعات - صدور امتیاز جرایدی که مورد تصویب کمیسیون مطبوعات قرار گرفته است - جلوگیری از انتشار جراید غیرمجاز - جمع آوری کتب و قوانین و آئین نامه‌ها برای استفادهٔ عموم کارمندان وزارت کشور .

منظره‌ای از خیابانهای تهران

بناهائی که از طرف بنگاه عمران در دهات و قصبات کشور ساخته شده بقرار زیر است:

خانه‌های سه اطاقی	۲۲۸۲
مسجد	۶۳
دبستان	۹۸
حمام دوش	۱۲۲
رختشورخانه	٤
تأسیسات آب مشروب برای دهات	۱۳۰
راه	۳۱٤
پل	۱۷٤
سد	۹۶

آمار و ثبت احوال

در ایران احوال شخصی بصورت منظمی بثبت نمیرسید . ولادت اشخاص معمولاً در بعضی خانواده‌ها که باسواد بودند پشت قرآن یا کتاب دعا که در اغلب منازل وجود داشت نوشته میشد ؛ فوت مردم هم جز در روی سنگهای قبر آنهم بندرت ، در محل دیگری ثبت نمیگردید ؛ وقایع ازدواج و طلاق در دفتر بعضی از علمای مذهبی یادداشت میشد ولی تمرکزی نداشت و نتیجهٔ مطلوب ، از آن حاصل نمیشد . باین مناسبت دولت ایران تصمیم گرفت که احوال شخصی را بصورت منظم و باتشریفات قانونی ، زیر نظر مسئولین مستقیمی ثبت ومتمرکز نماید . باین منظور برای اولین بار ، بموجب تصویبنامهٔ هیئت وزیران ، دراول مهر ۱۲۹۷ مقرراتی تدوین ودرتهران اجرا شد وازسال ۱۳۰٤ ببعد کم کم درسراسر کشور تعمیم یافت وادارات ثبت احوال در شهرستانها تأسیس گردید .

ادارهٔ ثبت احوال در ابتدای تأسیس ، «سجل احوال» نامیده شد و گاهی تحت نظر شهرداری و گاهی جزو یکی از ادارات وزارت کشور بود. درسال ۱۳۰۷ مستقل وبنام «ادارهٔ احصائیه و سجل احوال کل مملکتی» نامیده شد و در سال ۱۳۱٦ به «ادارهٔ آمار وثبت احوال» تغییر نام یافت . درسال ۱۳۳۷ وظایف ادارات آمار وثبت احوال ازیکدیگر تفکیک وتشکیلات فعلی ثبت احوال ، بنام «ادارهٔ کل ثبت احوال» نامیده شدواکنون دو ادارهٔ مستقل(ادارهٔ کل ثبت احوال - ادارهٔ کل آمارعمومی) تحت نظروزارت کشور، امور سجلی وآماری کشور را اداره مینمایند .

یکی از اقدامات مهم واساسی ادارهٔ ثبت احوال ، ثبت وقایع چهارگانه(تولد - فوت - ازدواج - طلاق) است که با تأسیس دفاتری ، این عمل در قراء و قصبات وشهرستانها انجام گرفت ودر دو نوبت برای خاتمه‌دادن آمار ، تلاش و فعالیت شد :

اولی درسال ۱۳۱۱ و ۱۳۱۲ بود که نقاط آمار گیری شده بوسیلهٔ مأمورین تکمیل گردید ودیگری درسالهای ۱۳۱۵ و۱۳۱۶ بود که باتوجه و تأکیدات شاهنشاه فقید اعلیحضرت رضاشاه کبیراقدامات شدید وفوق‌العاده در کلیهٔ مناطق مخصوصاً مکران وبلوچستان بعمل آمد ودرسال ۱۳۱۷ خاتمهٔ آمار اعلام گردید.

قسمتی از تشکیلات داخلی ادارهٔ آمار عمومی

توفیق در امر خاتمهٔ آمار، درهرشهرستان، از نظر محل و موقعیت و طرز تفکر اهالی، تفاوت داشت وبآسانی‌صورت نگرفت. رویهمرفته مأمورین این‌اداره مواجه بااشکالات گوناگون بوده وحتی عده‌ای از بهترین و ورزیده‌ترین آنها، تا پای جان از انجام دادن وظایف مضایقه ننموده ودر اثر حملهٔ اشرار، شهید ویادچار نقص عضو شدند.

درسال ۱۳۰۷، شهرستانهای کشور از لحاظ تشکیلات ادارهٔ ثبت احوال،

به ۹ ناحیه تقسیم شده بود که هر ناحیه نیز بچند اداره ثبت احوال شهرستان و ان ادارات نیز بچند حوزهٔ شهری ودهستانی تقسیم میگردید. ولی در سال ۱۳۱۷ چند ادارهٔ ثبت احوال جدید بوجود آمد واین تشکیلات ، بمنظور تطبیق با سازمان سایر ادارات وهمچنین حوزه‌های نظام وظیفه ، تغییر یافت و بر اساس قانون تقسیمات کشور تنظیم شد و نام ناحیه باستان مبدل گردید . در سال ۱۳۳۲ از محل افزایش بهای تمبر، چند اداره وچندین حوزهٔ جدید ثبت احوال بر تشکیلات سابق افزوده شد ودر حال حاضر ۱۱۷ اداره و۱۰۵۸ حوزهٔ شهری ودهستانی ثبت احوال و۱۹ حوزهٔ متوفیات در نقاط مختلف کشور مشغول کار میباشند .

چون اسناد سجلی مردم هر شهرستان فقط در ادارهٔ ثبت احوال همان شهرستان متمرکز بود ودر ادارهٔ کل ثبت احوال ، دفاتری که حاوی مشخصات سجلی افراد کشور باشد وجود نداشت لذا در اردیبهشت سال ۱۳۱۷ در ادارهٔ کل ثبت احوال اداره‌ای بنام ادارهٔ نفوس تأسیس شد ودفاتر مخصوصی بنام دفتر ثبت شهرستانی بادارات ثبت احوال شهرستانها فرستاده شد که متولدین از ۱۲۸٤ ببعد ذکور واناث را بطور جداگانه در آن دفاتر در دو نسخه ثبت و یك نسخه را بادارهٔ نفوس ارسال کنند و نسخهٔ دیگر را درهمان شهرستان بایگانی نمایند (این عمل نسبت بمتولدین هر سال ادامه دارد) بعداً متولدین پیش از ۱۲۸٤ را نیز از روی اسناد سجلی در این دفاتر ثبت و یك نسخهٔ آنرا بادارهٔ نفوس ارسال نمودند لذا میتوان گفت که اکنون مشخصات سجلی $\frac{۳}{۵}$ افراد کشور در این دفاتر ثبت ودر ادارهٔ کل ثبت احوال (ادارهٔ نفوس) متمرکز گردیده است.

در سال ۱۳۲۵ بموجب تصویبنامهٔ هیئت وزیران مقرر گردید اهالی شهرستانها که در تهران سکونت دارند وشناسنامهٔ خودرا گم کرده‌اند ویا شناسنامهٔ آنها بعلتی قابلیت صدور رونوشت را از دست داده است واحتیاج فوری برونوشت دارند ونمیتوانند منتظر بمانند تا المثنای شناسنامهٔ آنها از شهرستان مربوط برسد ، باین قبیل متقاضیان از روی دفاتر مزبور ، گواهینامه‌ای که بمنزلهٔ رونوشت شناسنامه است صادر و تسلیم گردد .

درمرداد ۱۳۳٤ ادارهٔ آمار سجلی در ادارهٔ کل ثبت احوال تشکیل گردید. این اداره فعلاً مشغول تنظیم دفاتری است که حاوی وقایع ولادت ومرگ ثبت شده ونمودار جمعیت هرده پس‌از کسر مردگان میباشد. این دفاتر در آیندهٔ نزدیکی کامل وحاوی آمار دقیقی ازموالید ومردگان وافراد زندهٔ هریك ازقراء کشور بوده ودرهرموقع جمعیت کشوررا بنسبت اسناد صادره درهرده ودهستان وشهرستان، جداگانه نشان خواهد داد.

ادارهٔ ثبت احوال امور خارجه تا سال ۱۳۲۷ بصورت دایره و بنام اتباع شاهنشاهی ایران مقیمین خارجه تحت نظر ادارهٔ ثبت احوال اداره میشد ولی از سالها پیش‌از آن، بعلت توسعهٔ روابط بین‌المللی ورفت وآمد خارجیان بایران و ایرانیان ومخصوصاً محصلین بخارج، لزوم توسعهٔ دایرهٔ مزبور، روزبروزمحسوستر میشد تااینکه در سال ۱۳۲۷ بصورت اداره‌ای درآمد واز آن سال‌تاکنون‌توانسته‌است وقایع چهارگانهٔ ایرانیان مقیم خارج‌از کشوررا ثبت ودرحدود۲۲۰۰۰ نسخهٔ ثانی اسناد سجلی صادره از سفارتخانه‌ها و کنسولگریهای شاهنشاهی ایران را در بایگانی خود متمرکز نماید.

این خلاصه‌ای از فعالیت درامور ثبت احوال بود واینك اطلاعاتی مربوط به آمار بنظر میرساند:

آمارگیری وسرشماری در ایران قدیم اززمان هخامنشیان سابقه داشته منتها درهرموقع بعنوان وترتیب خاصی عمل مینمودند ولی منظور اصلی از تمام آنها، مرتب‌نمودن دفاتر مالیاتی، نظامی، کشاورزی وبازرگانی بوده وبااستفاده از همان اطلاعات، اولین بودجهٔ مملکتی در زمان داریوش کبیر تنظیم گردیده است. در دوره‌های اخیر، فقط در سال ۱۲٤۹ شمسی آثاری از آمار بمنظور دانستن نفوس قراء، شهرها، خانواده‌ها وحیوانات اهلی دیده شده تااینکه در سال ۱۲۹۷ ادارهٔ ثبت احوال ابتدا درتهران وبعداً درتمام شهرستانها وبخشها دایرشد وشروع بجمع‌آوری اطلاعات مربوط به‌آمار نفوس گردید. ولی‌یکی ازعللی که مانع‌جمع‌آوری اطلاعات آماری در آن ایام بود، نداشتن‌مأمورین مجرب وورزیده و کاردان آماری

بود. ناچار پس از مطالعات لازم بمنظور تربیت یکعده کارمند مجرب، در سال ۱۳۱۱ آموزشگاه اختصاصی ادارهٔ کل آمار و ثبت احوال تأسیس گردید که مدت هر دورهٔ تحصیلی آن یکسال بود. این آموزشگاه طی ۱۵ دورهٔ تحصیلی خود، نزدیك به دوهزار نفر از کارمندان ادارهٔ آمار و ثبت احوال یا سایر ادارات تابعهٔ وزارت کشور فارغ‌التحصیل داشت.

چون تعیین عدهٔ نفوس کشور بر تهیهٔ سایر آمارها مقدم بود و این امر بدون سرشماری آنهم با تعطیل عمومی منطقه‌ای و در مدت کوتاهی ممکن نبود، لذا در تاریخ دهم خرداد ۱۳۱۸ قانون سرشماری بتصویب مجلس شورای ملی رسید و بلافاصله اولین سرشماری در تاریخ اول تیرماه ۱۳۱۸ در شهر کاشان و سی‌و پنجمین سرشماری در تاریخ سوم شهریور ۱۳۲۰ در شهر شاهرود بعمل آمد و برنامهٔ کار طوری تنظیم شده بود که سرشماری عمومی، اول در چند شهر، سپس در چند شهرستان و پس از آزمایش و کسب تجارب لازم و تهیهٔ وسایل کار و تجهیز مأمورین، یکباره در سراسر کشور انجام داده شود. ولی متأسفانه با پیش آمدن جنگ و گسترش میدانهای نبرد بخاك میهن ما، این امر بتعویق افتاد.

بموازات نتایجی که در پیشرفت کار سرشماری بدست میآمد، در اردیبهشت‌ماه ۱۳۲۰ آئیننامهٔ تشکیل شورای آمار و سرشماری بمنظور تهیهٔ آمارهای متنوع اجتماعی بتصویب هیئت وزیران رسید که آنهم بعلت پیش آمد جنگ، تا دیماه ۱۳۲۵ بتأخیر افتاد.

یکی از وظایف قانونی ادارهٔ کل آمار و ثبت احوال، جمع آوری اطلاعات مربوط باوضاع جغرافیائی و اسامی شهرها و دهات و دهستانها بوده است که در این مورد هم اقدامات لازم معمول گردیده و کتاب اسامی دهات کشور در سه جلد تهیه شده و رسالهٔ مختصری هم در مورد آب و هوا و آثار و ابنیهٔ تاریخی و نوع محصولات زراعتی و اغنام و احشام هریك از شهرستانها ضمیمهٔ آن بوده است.

در سال ۱۳۲۹ بمنظور تعیین نفوس شهر تهران و تقسیم شهر به سی بخش

برای اجرای انتخابات انجمن شهر تهران، سرشماری ساده‌ای بعمل آمد که جمعیت مقیم پایتخت را ۹٦۱۸۷۱ نفر نشان داد.

درسال ۱۳۳۱ باهمکاری ادارهٔ عملیات اقتصادی آمریکا درایران، آمار گیری نمونه‌ای کشاورزی ازشهرستانهای استان هفتم(شیراز) بعمل آمد.

درسال ۱۳۳۲ آمار گیری صنعتی شهر تهران نیز انجام داده شد که باتصویب قانون تشکیل ادارهٔ کل آمار عمومی، اقدامات ادارهٔ کل آمار وثبت احوال قطع واین وظایف بعهدهٔ ادارهٔ مزبور واگذار گردید. وهمچنین سرشماری عمومی سال ۱۳۳۵ (که ادارهٔ کل ثبت احوال وادارهٔ کل آمار عمومی بوسیلهٔ یکنفر رئیس اداره میشد) بااشتراك مساعی و کوشش فوق‌العادهٔ مأمورین ادارهٔ ثبت احوال، درمرکز وشهرستانها بنحو احسن انجام داده شد. جمعیت شهر تهران مطابق سرشماری سال ۱۳۳۵ بالغ بر۱۵۱۰۱۹۹نفر بوده است.

برق تهران

الف : تاریخچهٔ تأسیس بنگاه برق تهران

درحدود شصت سال قبل ، مرحوم حاجی حسین آقا امین الضرب که یکی از تجار ایرانی بود ، درصدد تأسیس کارخانهٔ برقی بر آمد و پس ازمذاکره بااداره بلدیه (شهرداری) وجلب موافقت آن اداره ، کارخانهٔ مزبور را دراول خیابان امیر کبیر (چراغ برق سابق) نصب کرد ومورد استفاده قرار داد . امور مربوط به روشنائی معابر دردایره‌ای بنام دایرهٔ روشنائی شهر تهران که زیر نظر شهرداری بود اداره میشد . قبل‌ازسال ۱۳۱۳ اولیای امور بویژه شهردار وقت احساس نموده بودند که احتیاجات سکنهٔ شهر تهران روزافزون و بیش‌ازظرفیت این کارخانهٔ کوچك‌میباشد. لذا اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر، بنا به‌پیشنهاد شهرداری وتصویبنامهٔ هیئت‌وزیران مقرر فرمودند خرید و نصب کارخانهٔ ششهزار و چهارصد کیلوواتی اشکودا عملی شود. کارخانهٔ مزبور در تاریخ ۱۳۳۳/۷/۳ ، مشتمل برچهار توربین هریك بقدرت ۱۶۰۰ کیلووات بقیمت۹۱۸۹۰لیره که باقساط نه گانه پرداخت‌شود توسط شهرداری تهران خریداری شد. فروشنده متعهد شده بود که کارخانه را درظرف ۲۲ ماه از تاریخ انعقاد قرارداد، نصب نماید وتحویل دهد؛ ضمناً نصب شبکهٔ شهر و کابل کشی نیز بعهدهٔ فروشنده واگذار شده بود که درمدت سه‌سال باتمام رساند وتحویل دهد. در تاریخ ۱۳۱۶/۲/۲۵ کارخانه آماده واز آن شروع به بهره‌برداری شد وچون فروشنده ضمن عقد قرارداد پیشنهاد نموده بود که برای حسن جریان امور کارخانه، سه‌نفر ازمهندسین خود را برای مدت سه‌سال بکار گمارد ، این‌موضوع نیز عملی‌شد وپس‌ازانقضاء مدت، کارکنان‌فنی که اهل‌چك‌اسلواکی بودند ،کارخانه را به کارکنان فنی ایرانی واگذار نمودند .

در سال ۱۳۱۸ مجدداً کمبود نیروی برق مشهود گردید. بلافاصله بوسیلهٔ خطوط فشارقوی، از برق کارخانه‌های سیمان وسلطنت آباد استفاده شد ومقارن آن، یك کارخانهٔ ده‌هزار کیلوواتی‌دیگر به‌شرکت اشکودا سفارش‌داده شد ولی‌متأسفانه بعلت بروز جنگ دوم جهانی، تهیه و نصب کارخانهٔ مزبور بنتیجه نرسید.

ب ـ کارخانهٔ ۸۰۰۰ کیلوواتی وستینگهاوس

دراثر عدم‌تحویل کارخانهٔ ده‌هزار کیلوواتی، وضع برق تهران‌ازلحاظ کمبود نیرو وتوسعهٔ روزافزون شهر و ازدیاد سکنه واحتیاج مبرم مردم به‌برق، بسیار بد بود. لذا بموجب تصویبنامهٔ مورخ ۲۵/۱/۲۲ هیئت وزیران، مقرر گردید که ازنظر ضرورت وفوریت تأمین برق شهر، یك کارخانه بظرفیت هشتهزار کیلووات متعلق به‌ارتش آمریکا که شرکت وستینگهاوس آنرا ساخته و آمادهٔ حمل بود، بمبلغ نهصد هزار دلار بدون تشریفات مناقصه خریداری وبیست ملیون ریال وام مورد نیاز برای‌خرید وحمل‌ونصب وتکمیل شبکه، ازبانك کشاورزی وپیشه وهنر ایران گرفته شود.

در مرداد همان سال، قسمتی ازماشین آلات مزبور که در ایتالیا موجود بود، وپس‌ازچندی بقیهٔ آنهاازآمریکا، حمل گردید. ولی بعلت‌مفقودشدن قسمتی‌ازماشینها وروشن‌نبودن مسئولیت نصب آن، اتمام و بهره‌برداری این کارخانه بتأخیر افتاد تاآنکه دراوایل سال ۱۳۲۶ تصمیم گرفته شد که این‌مشکل بدست مهندسین ایرانی حل گردد لذا بااقدامات ادارهٔ تسلیحات ارتش ومهندسین ادارهٔ کل برق، کارخانه پس‌ازیکسال ونیم‌نصب ودر مهرماه ۱۳۲۷ بهره‌برداری‌از آن‌شروع گردیدودرسال ۱۳۲۸ قرارداد خرید دستگاه چهارم ژنراتور تکمیلی همان کارخانه بقیمت ۱۵۰۰۰۰ دلارمنعقد و تا پایان سال مزبور تحویل ونصب گردید.

ج ـ خرید سه دستگاه دیزل نرد برگ

اززمستان سال ۱۳۲۸، کمبود نیروی برق بار دیگر محسوس شد وچون از مازاد نیروی برق کارخانه‌های دولتی هرچه ممکن بود، درساعات اول شب استفاده

شده بود ودیگر کارخانه‌ای وجود نداشت که بتوان از نیروی اضافی آن کمك موقتی گرفت لذا در تاریخ ۱۳۲۹/۲/۲۴ دو دستگاه دیزل یکهزار کیلوواتی از کارخانهٔ نردبرگ آمریکا خریداری شد. پس از نصب و بهره‌برداری از دو دستگاه دیزل مزبور، لازم بود که بنگاه برق، مادامیکه موفق نشده است مولدهای بزرگتری متناسب بااحتیاجات شهر تهران تهیه و نصب نماید، بوسیلهٔ مولدهای کوچك اقلاً بطور موقت هم که شده، تاحدی از بحران کمبود نیرو درزمستانها بکاهد، لذا چون اطلاع حاصل شد که در کارخانهٔ نردبرگ یکدستگاه دیزل ۱۹۰۰ کیلوواتی دیگر ساخته شده که آمادهٔ فروش وفرصت تحویل آن بسیار کوتاه است، دیزل مزبور با تابلو ولوازم دیگر آن، بدون مناقصه بمبلغ ۲۲۲۱۰۴ دلار خریداری شد ودر اسفند ۱۳۳۴ بهره‌برداری از آن آغاز گردید.

د ـ خرید کارخانهٔ ۱۰۰۰۰ کیلوواتی وستینگهاوس جدید

قرارداد خرید این کارخانه که مشتمل بردوواحد میباشد دربهمن ۱۳۳۴ بامضا رسید ودر اسفند ۱۳۳۵ ازواحد اول ودربهار سال بعد، ازواحد دوم آن شروع به بهره‌برداری گردید. این کارخانه بمبلغ ۱۳۹۵۱۱۴۰۵/۸۰ ریال تمام شد.

هـ ـ استفاده از نیروی اضافی کارخانه‌های خصوصی

با وجود این اقدامات، کمبود نیروی برق مرتباً احساس میشد و بنگاههای خصوصی برق هم تأسیس شده بود. لذا درتاریخ ۱۳۳۴/۵/۱ باچهاربنگاه خصوصی که نیروی اضافی داشتند قراردادی بسته وبخرید مازاد نیروی آنها و توزیع آن باشبکهٔ بنگاه برق تهران اقدام شد.

و ـ خرید کارخانهٔ ۵۰۰۰۰ کیلوواتی آلستوم

بموازات اقدامات مذکور، توسعهٔ روزافزون شهرتهران وافزایش سکنهٔ آن، مسئولین بنگاه برق را وادار نمود که درصدد تهیه ونصب مولدهای بزرگتری که نیاز عمومی را رفع نماید برآیند لذا در سال ۱۳۳۳ مشغول مطالعهٔ مجدد شدند وچون طرح سد کرج از طرف دولت در دست اجرا بود و امید میرفت که پس از

تکمیل ساختمان سد مذکور بتوان از نیروی برقی که تولید خواهد کرد به‌برق شهر نیز کمك نمود و بادر نظر گرفتن وضع مالی بنگاه، درصدد خرید یك کارخانه بقدرت پنجاه‌هزار کیلووات بر آمدند وشرکت آلستوم برندهٔ مناقصهٔ آن گردید. دربهمن ماه ۱۳۳۳ قرارداد خرید و نصب کارخانهٔ مزبور منعقد شد وهم اکنون مهندسین کارخانهٔ آلستوم مشغول نصب و آزمایش وتحویل آن هستند. مخارج این کارخانه اعم ازخرید و نصب وبیمه کردن ، بالغ بر ۵۰۹۸۰۳۵/۹ دلار شده است.

ضمناً پس‌ازخرید این کارخانه ، برای توسعه وتقویت شبکهٔ شهر ، اقدامات کافی بعمل آمده وقراردادی با شرکت بلژیکی سیبترا منعقد شده که قسمت مهمی ازعملیات آن تاکنون باتمام رسیده وبقیه دردست اجرا است.

مواقعی که بنگاه موفق به‌نصب مولدهای جدید گردیده ، بتناسب نیروی آن مشترك قبول نموده است. عدهٔ مشترکین بنگاه ازبدو تأسیس تاپایان سال ۳۷ بالغ بر ۶۱۹۹۹ نفر گردیده است.

ز ـ استفاده از نیروی برق سد کرج

ازموقعی که سازمان سد کرج اقدامات اساسی خودرا برای ساختن سد شروع نموده ، اولیای مسئول بنگاه برق مرتباً باسازمان مزبور درتماس بوده وطرحهائی برای نحوهٔ استفاده از نیروی برقی که سد کرج تولید خواهد نمود ورساندن آن با کمترین تلفات بشهر تهران تهیه کردند وبطوریکه سازمان مزبور اطلاع داده ، مقدار نیروئی که میتوان از سد مذکور گرفت در حدود ۸۰۰۰۰ کیلووات است و بهره‌برداری از آن ، دوسال دیگر امکان‌پذیرخواهدبود. برق کارخانهٔ تولید نیروی سد کرج بوسیلهٔ خط هوائی با ولتاژ ۱۳۰ کیلووات بتهران خواهد رسید.

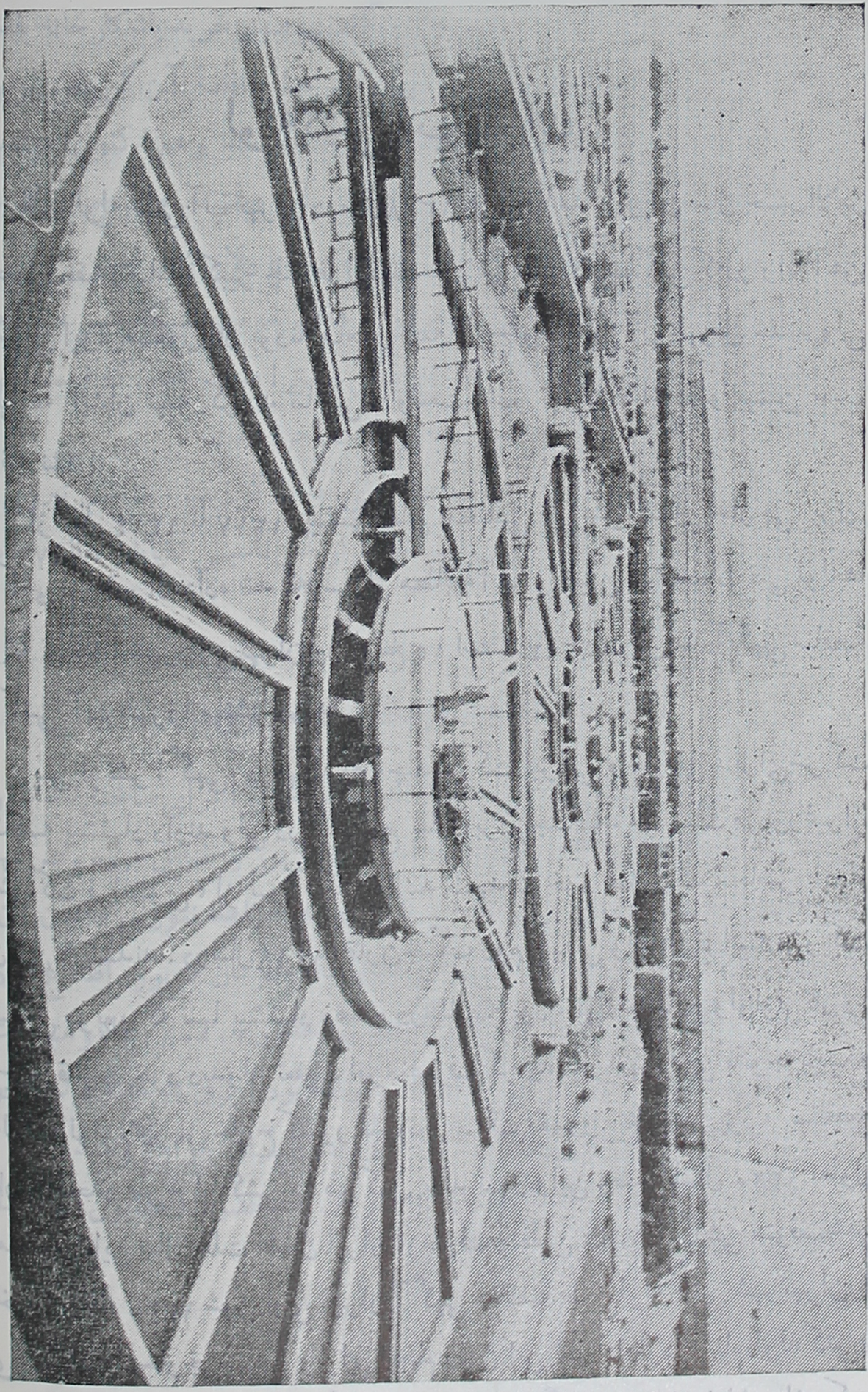
بنگاه برق امیدوار است بپیروی از منویات اعلیحضرت همایون شاهنشاه ، مشکل برق تهران برای همیشه حل گردد.

لوله‌کشی آب تهران

فکر لوله کشی آب تهران درسال ۱۳۰۸ بوجود آمد . در آن سال حسب‌الامر اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر چند نفر از مهندسین شر کت کامپساکس که‌در راه آهن سرتاسری ایران مشغول کار بودند مأمور تهیهٔ طرح لوله کشی آب تهران شدند ولی طرحی که ایشان تهیه کردند تناسبی با وسعت شهر تهران نداشت و بهمین سبب پذیرفته نشد .

از سال ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۷ پیشنهادهای مختلفی از شر کتهای خارجی برای لوله کشی آب تهران داده شد که پس از مطالعهٔ آنها و تعیین مشخصات فنی لوله‌ها وطریقهٔ تصفیه ، شهرداری تهران در تاریخ ۱۵ اسفند ۱۳۱۷ موفق شد آگهی مناقصهٔ لوله کشی آب شهررا منتشر نماید .

پس از نشر آگهی، درمهر ۱۳۱۸ چندشر کت ایرانی وخارجی ، برای شر کت درمناقصه پیشنهاد دادند ولی در اینموقع بعلت بروز جنگ ، مؤسسات مز بور غیراز يك شر کت فرانسوی ، از بیم آنکه نتوانند بتعهدات خود عمل کنند ، حاضر بانجام دادن این کار نشدند . درسال ۱۳۱۹ مقارن جنگ دوم جهانی واشغال فرانسه ،شر کت فرانسوی مز بور که تنها پیشنهاد دهنده درمناقصه بود ، تهیهٔ مصالح ولوازم کار را خارج از قدرت خود دیدواز تعقیب امرمنصرف گردید لذا شهرداری باتوجه‌باینکه تهیهٔ لوله ولوازم کار از خارج کشور تاخاتمهٔ جنگ مقدور نخواهد بود ، بمناقصه گذاردن مجدد طرح لو کشی را مو کول ببعد نمود واین وضع تاسال ۱۳۲۰ بطول انجامید ودر این سال بعلت اشغال ایران ازطرف متفقین ، امرلوله کشی متوقف‌شد. بالاخره درسال ۱۳۲۵ شهرداری تهران آگهی مناقصهٔ طرح لوله کشی شهرتهران‌را برای شر کتهای خارجی منتشر وبرای انجام دادن این امر ، اداره‌ای بنام «لوله کشی» تأسیس نمود . شر کت الکساندر گیپ بر ندهٔ مناقصه گردیدو قراردادلازم باشر کت

منظرهٔ حوضهای ته نشینی

مزبور ، در آبانماه ۱۳۲۵ بسته‌شد . امادر امر لوله کشی آب تهران سه اشکال پیش آمد؛ یکی فراهم کردن اعتبار هنگفتی بود که برای چنین طرح وسیعی کفایت کند ودیگری کمبود آب تهران و سومی تهیهٔ زمینهای مورد نیاز تأسیسات لوله کشی بود . در تیرماه ۱۳۲۸ ضمن قانون دودوازدهم بودجهٔ کل کشور که از تصویب مجلس شورای ملی گذشت ، ببانك ملی ایران اجازه داده‌شد تامیزان یکهزار ملیون ریال بشهرداری تهران اعتبار بدهد که بانظارت آن بانك بمصرف لوله کشی آب برسد . ونیزدرهمان سال ، تصویبنامهٔ تحدید حدود شهر تهران ازهیئت وزیران گذشت و بموجب آن ، زمینهای مورد نیازلوله کشی ، جزو شهر تهران محسوب و بالنتیجه مشمول قانون توسعهٔ معابر گردید . بدین ترتیب دومشکل لوله کشی حل شد و برای تأمین کمبود آب تهران، مسئلهٔ ساختن سد کرج مورد توجه قرار گرفت و برای این کار کمیسیونی درشهرداری تشکیل و مصمم بساختن سد بهزینهٔ سازمان آب تهران و بنگاه مستقل آبیاری وبنگاه برق تهران گردید ولی تصمیم مزبور بمرحلهٔ عمل در نیامد .

در بهمن ۱۳۲۸ ، مسئولیت انجام دادن لوله کشی بعهدهٔ مدیر کل لوله کشی واگذار شد ودر آذر ۱۳۲۹ مناقصهٔ لوله گذاری شبکهٔ شهر بعمل آمد . در این ایام بااینکه بعلت مشکلات مالی وسیاسی موجود در کشور ، کار لوله کشی کند صورت میگرفت ، پیشرفت کارساختمانی آبگیر کرج ونصب لوله‌های پولادی خط کرج به کن وساختمان کانال کن بتهران رضایت بخش بود وروی‌همرفته چهل درصد ازمجموع کار آنها انجام یافته بود . همچنین در این سال ، قراردادی بین وزارت کشاورزی و شهرداری و سازمان لوله کشی منعقد وبموجب آن، عملیات حفر قنات شیان درشمال شرقی تهران، بسازمان لوله کشی واگذار وحفرقنات مزبور نیز شروع گردید .

درسال ۱۳۳۲ سازمان لوله کشی تصمیم گرفت آب بعضی از چاههای عمیق را که شهرداری تهران حفر نموده بود، درقسمتی ازشبکهٔ شهر جاری کند وبدین ترتیب آب پاکیزه‌ای را که مترمکعبی ۵ ریال قیمت گذاری شده بود در بسیاری از محلات جنوب شهر توزیع نمود .

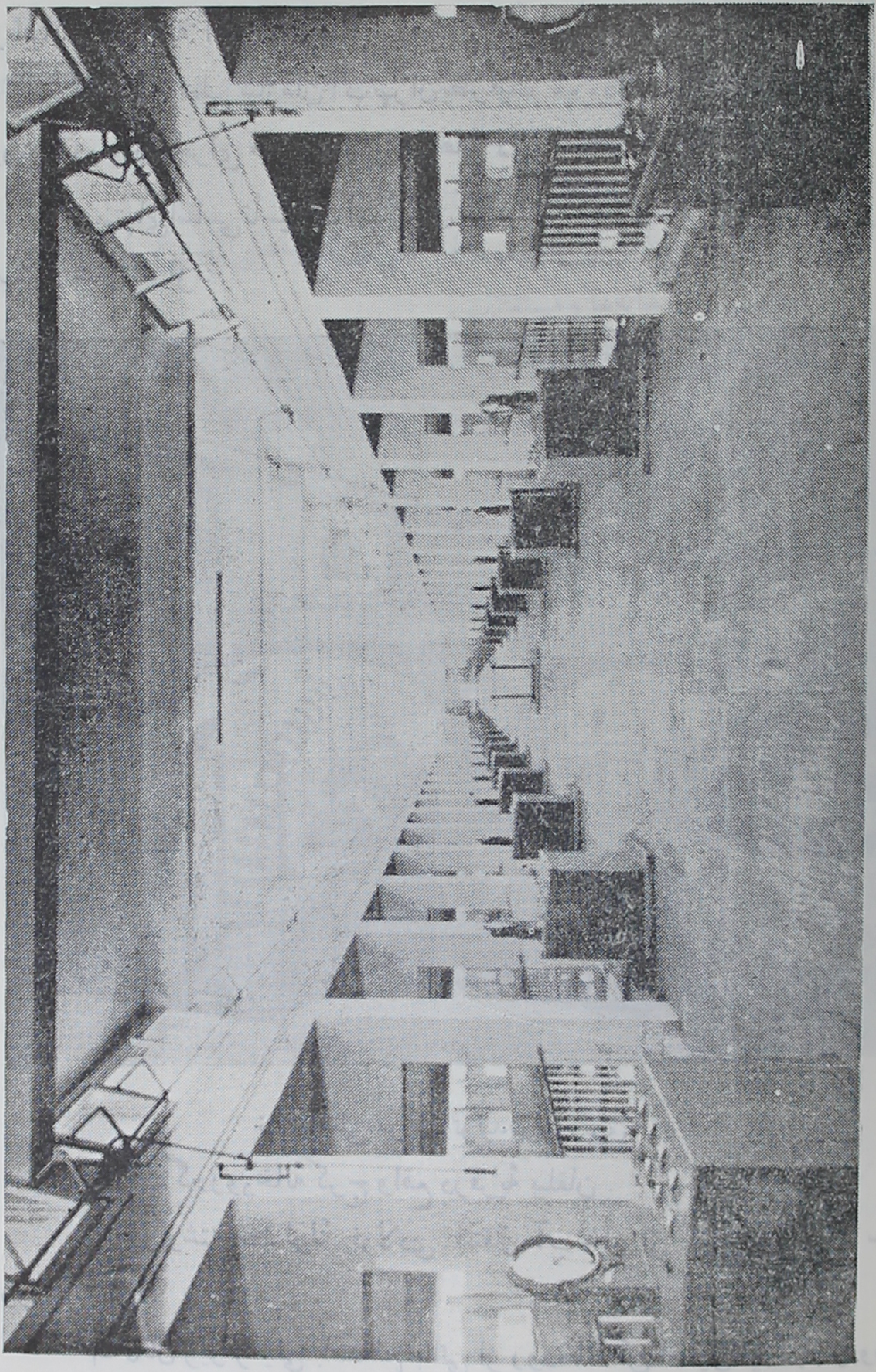
در اواخر سال ۱۳۳۲ بااینکه قسمت مهمی از کارهای لوله کشی انجام گرفته بود،

سازمان دچار مضیقهٔ مالی گردید ومسلم شد که برای تکمیل لوله کشی آب تهران اعتبار بیشتری لازم است لذا درسال ۱۳۳۳ لایحه‌ای بوسیلهٔ وزارت کشور تقدیم مجلس شورای ملی گردید که علاوه براینکه حدود وظایف واختیارات سازمان آب را روشن میکرد ، اجازه میداد که برای تکمیل لوله کشی ، علاوه بر یکهزار ملیون ریال که قبلاً دریافت شده بود، سیصدملیون ریال دیگر از بانک ملی دریافت گردد وتاتصویب لایحهٔ مزبور ، وزارت دارائی پنجاه ملیون ریال بعنوان تنخواه گردان در اختیار سازمان گذاشت .

وضع تأمین آب آشامیدنی مردم درقدیم

روز چهارم آبان‌ماه ۱۳۳۳، سازمان، نصب انشعابات لوله کشی بمنازل واماکن عمومی راآغاز کرد وبااقدامات مداومی که درساختمان ونصب ماشینهای تصفیه‌خانه صورت میگرفت ، تأسیسات سازمان آب تهران تاسال ۱۳۳٤ تکمیل وآمادهٔ بهره‌برداری شد . در پنجم آبانماه ۱۳۳٤ مرحلهٔ اول ساختمان تأسیسات سازمان آب

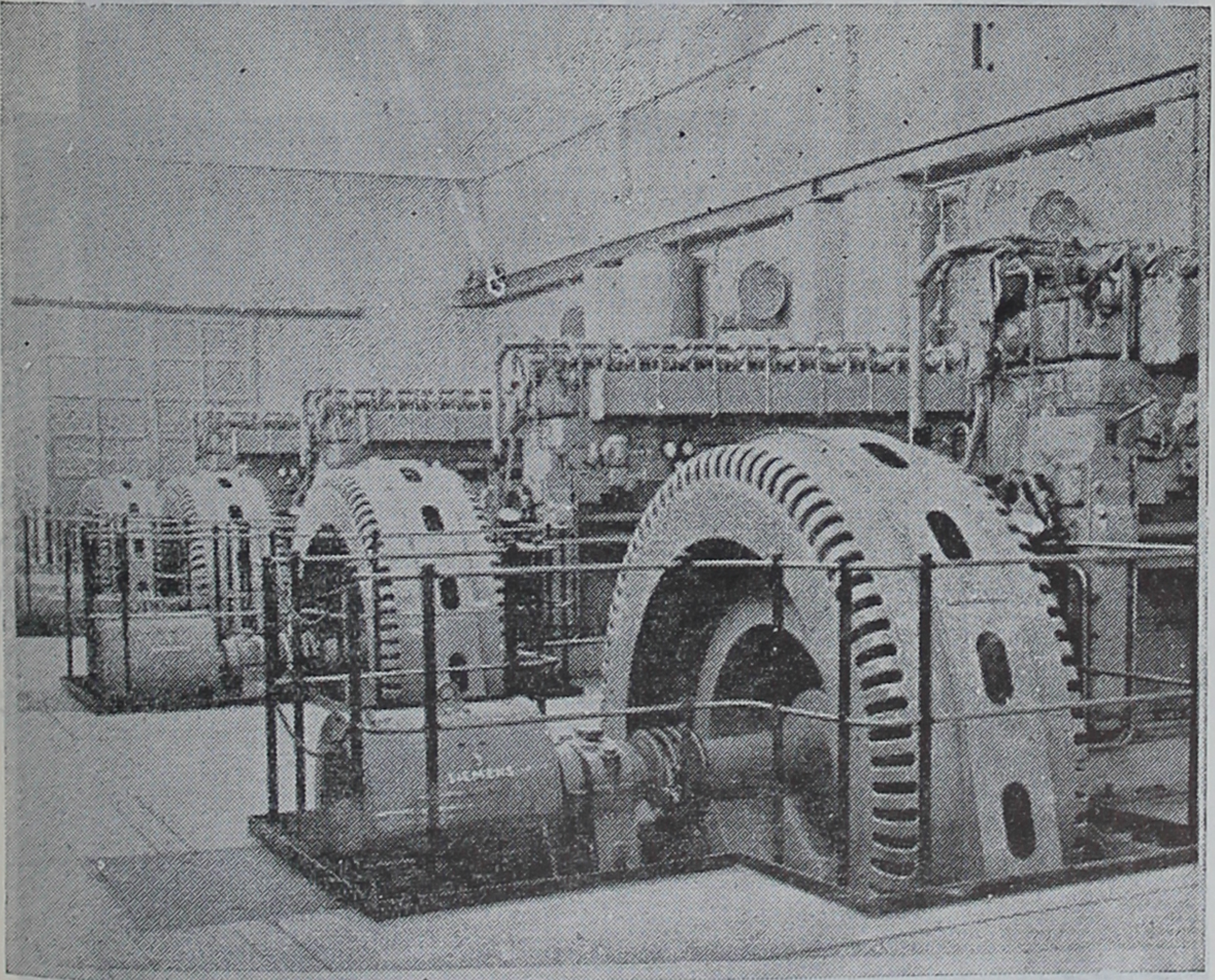

نمای داخلی سالن مرکزی صافیها

پایان یافت و بهره برداری از این مرحله ، بدست مبارك اعلیحضرت همایون شاهنشاه وبابیانات ملوکانه آغاز گردید .

تأسیسات فعلی سازمان آب تهران بظرفیت ۲۲۵۰۰۰ متر مکعب آب در شبانه‌روز بوده و دراجرای طرح ، پیش بینی های لازم بمنظور توسعهٔ تدریجی شده است.

قسمتهای اساسی تأسیسات آب تهران که ساخته شده وفعلاً از آنها بهره برداری میشود عبارتند از :

نمای داخلی مرکز تولید نیروی برق

۱- آب گیر رودخانهٔ کرج واقع درقریهٔ بیلقان .

۲ - دو رشته خط لولهٔ فولادی انتقال آب خام از کرج بتهران تا ساحل رودخانهٔ کن .

۳- کانال زیر زمینی بامصالح بنائی از رودخانهٔ کن تاسپل امیر آباد ودو رشته خط لوله از انتهای کانال تاتصفیه‌خانه .

٤- تصفیه‌خانهٔ آب تهران شامل کانال ورود آب خام - حوضهای ته‌نشین کنندهٔ گل‌ولای - صافیها و تأسیسات استریلزاسیون - مخزن آب تصفیه شده - تلمبه‌خانه - مرکز پخش دارو - تأسیسات جمع آوری وخشك کردن گل‌ولای- مرکز تولید نیرو.

٥- کارخانه‌های تهیهٔ مواد شیمیائی.

٦- شش مخزن سرپوشیدهٔ آب تصفیه شده.

٧- شبکهٔ توزیع آب از مخازن تاخیابانها و کوچه‌های اصلی و فرعی شهر.

٨- انشعاب آب خانه‌ها ومستغلات.

٩- ساختمان آزمایش تعمیر کنتور وتعمیر گاه.

١٠- ساختمانهای ادارهٔ مرکزی و باجهٔ جنوب پارك شهر وانبار لوازم.

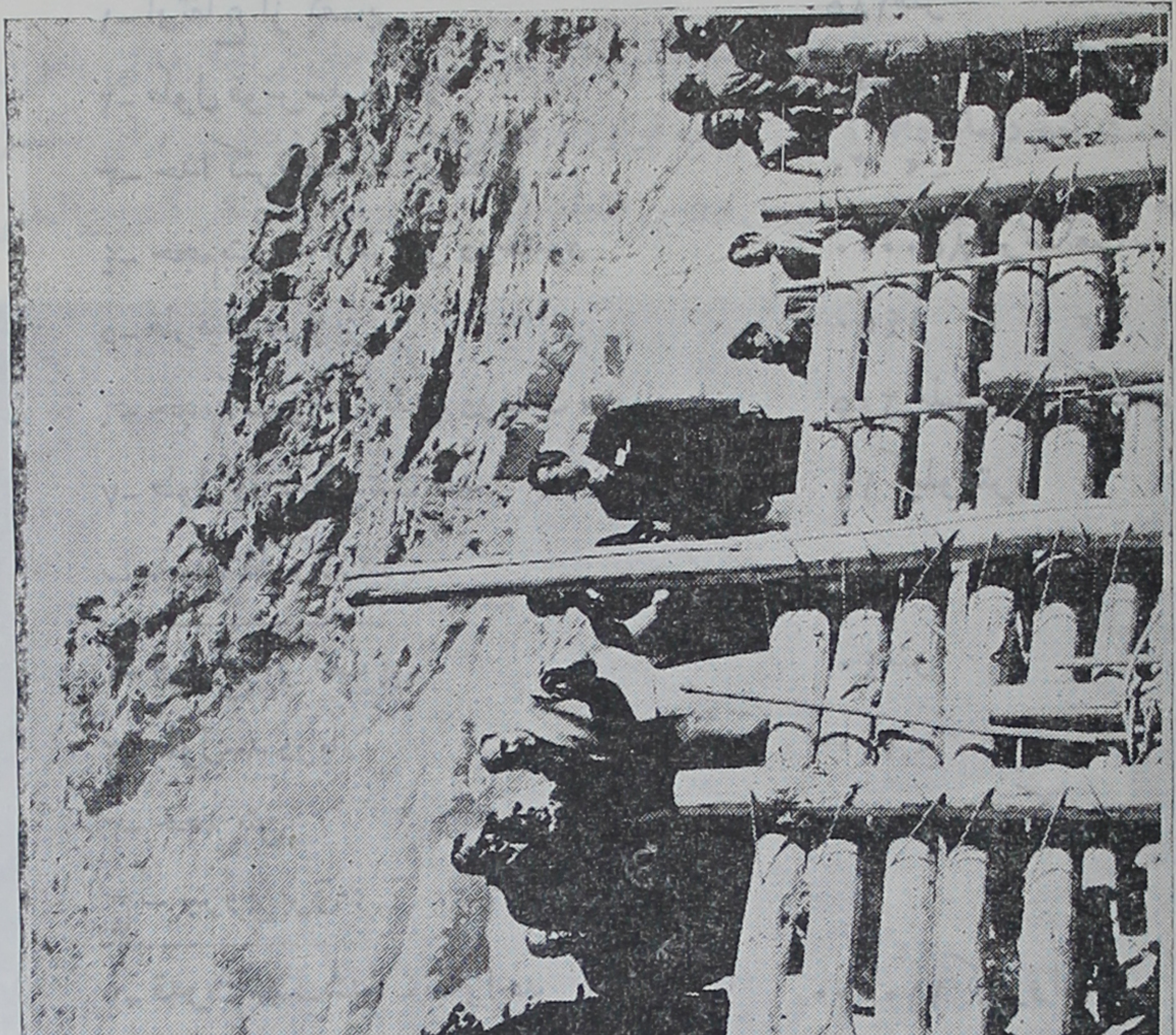
سد کرج

تقریباً از سی سال قبل که قسمتی از آب رودخانهٔ کرج ، برای رفع کمبود آب تهران باین شهر آورده شده، بعلت ازدیاد نفوس وتحولات صنعتی و اجتماعی ، مصرف آب و برق در این شهر بقدری افزایش یافته که برای رفع کمبود آندو ، راهی جز ساختن سد کرج بنظر نرسیده است .

طرح سد کرج را ابتدا مهندسین فرانسوی تهیه نمودند ؛ سپس ادارهٔ آبیاری دولت آمریکا این طرح را مطالعه و پیشنهاد نمود بضخامت وارتفاع سد افزوده شود. روی این پیشنهاد بیش از یکسال بحث و مشاوره و بالاخره قرار شد یك شرکت مهندسی مشاور معروف ، مطالعات را دنبال نماید. شرکت بین‌المللی مهندسی هارزا برای این منظور انتخاب گردید و طرح کاملی تهیه کرد و بتصویب یك هیئت عالی مشاور بین‌المللی رسانید . بموجب این طرح، ارتفاع پیشنهادی مهندسین آمریکائی و نوع سد پیشنهادی مهندسین فرانسوی انتخاب گردید .

محل سد در کیلومتر ۲۳ جادهٔ کرج به‌چالوس میباشد . در اینجا سدی از نوع قوسی نازك از بتن با دو انحنای عمودی وافقی ساخته میشود. پشت این سد ، دریاچه‌ای برای ذخیره کردن مازاد آب زمستان و بهار احداث میگردد و چون احتیاج آب تهران بیشتر در روز ولی احتیاج برق آن در اوایل شب میباشد ، یك سد بتنی دیگر نیز تقریباً بفاصلهٔ ۱۱۰۰ متر پائینتر از سد بزرگ بارتفاع چهل متر، برای تنظیم آب ساخته میشود. آب از دریاچهٔ پشت سد بزرگ بوسیلهٔ سه لولهٔ پولادی به‌توربینهای برق هدایت و پس از تولید برق، داخل دریاچهٔ کوچك دومی میگردد و از آنجا بتدریج برای مصرف تهران رها میشود .

مشخصات عمدهٔ سد بقرار زیر است :

اعلیحضرت همایون شاهنشاه شخصاً از آغاز بتن‌ریزی سد کرج بازدید میفرمایند

الف- سد اصلی بتنی:

۱- ارتفاع از کف پی	۱۸۵ متر
۲- طول قوس سد در بالا	۳۹۰ »
۳- حداکثر ضخامت در کف	۳۰ »
۴- حجم بتن سد و سرریز در حدود	۸۵۰۰۰۰ متر مکعب
۵- ظرفیت سرریز	۱۴۵۰ » »
۶- حجم آب ذخیره شده در پشت سد	۲۰۵ ملیون متر مکعب
۷- طول دریاچهٔ پشت سد	۱۴ کیلومتر

ب - سد تنظیم کننده:

۱- ارتفاع از کف پی	۴۰ متر
۲- طول سد در بالا	۱۱۰ »
۳- حجم بتن	۴۰۰۰ متر مکعب

ج - نیروی برق:

۱- قدرت نصب شده - سه واحد	۱۱۰۰۰۰ کیلووات
۲- قدرت هر واحد	۴۹۷۰۰ اسب بخار
۳- نیروی متوسط تحویلی سالیانه	۱۴۹۰۰۰۰۰۰ کیلووات ساعت
۴- طول خط انتقال نیرو	۶۰ کیلومتر
۵- فشار خط انتقال نیرو	۱۳۲۰۰۰ ولت

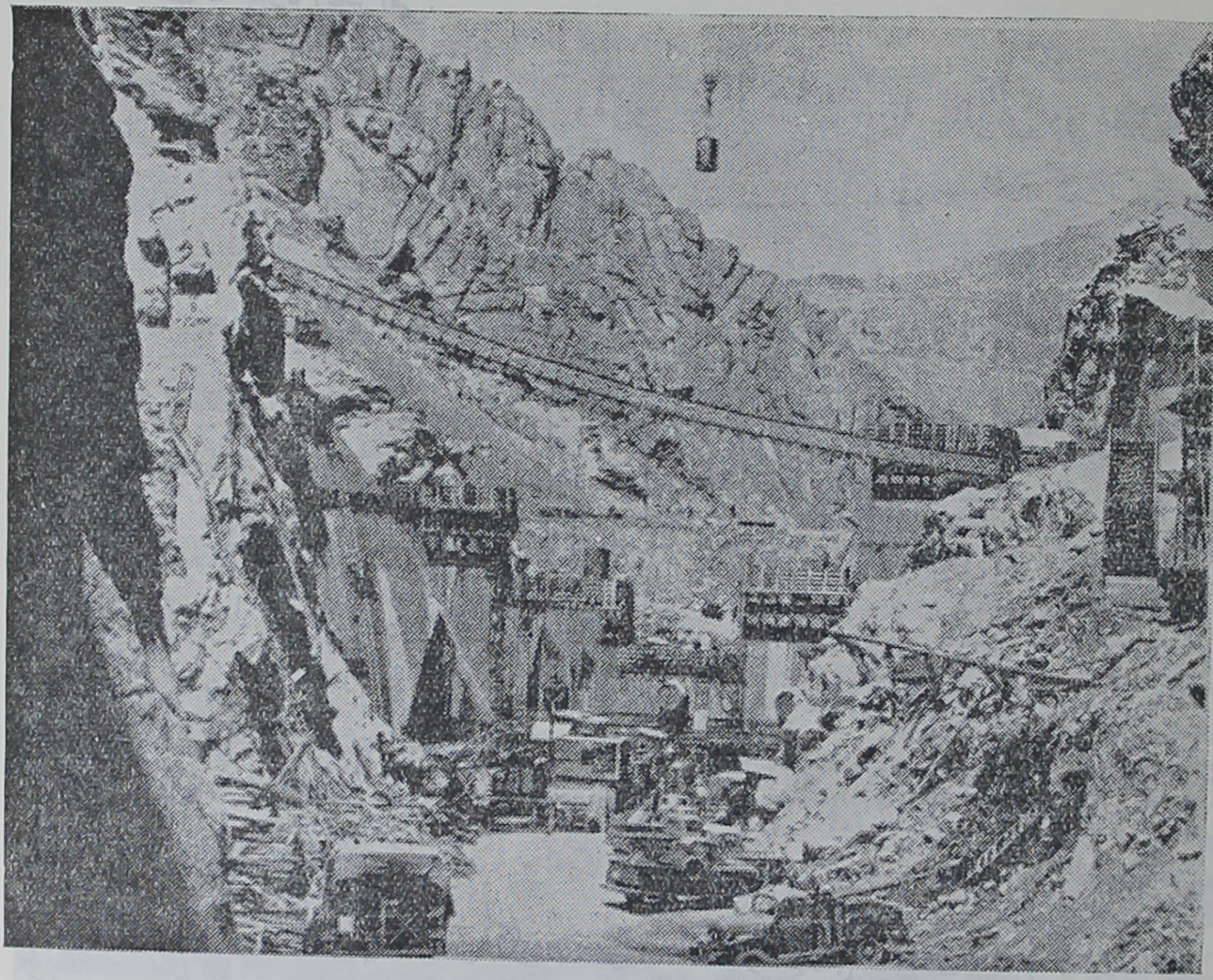
قرارداد ساختن سد کرج:

انجام دادن عملیات ساختمان سد کرج بموجب تصویبنامهٔ هیئت وزیران بسازمان سد کرج واگذار شده است.

اولین قرارداد کارهای مقدماتی سد کرج در تاریخ ۷ آذر ماه ۱۳۳۲ بین سازمان برنامه و شرکت موریسن نودسن منعقد گردید. در این قرارداد، شرکت موریسن نودسن تعهد نمود کارهای مقدماتی را از قبیل ساختن منازل مسکونی جهت

کارمندان ایرانی و آمریکائی - کوی کارگران انبارها- تعمیرخانه‌ها - جادۀ انحرافی-تونلها وغیره انجام دهد.

انجام عملیات فوق بعلت مشکلات مالی دولت وسازمان برنامه مدتی بتعویق افتاد. درنهم دیماه ۱۳۳۵ در تعقیب قرارداد فوق، قرارداد دیگری برای تکمیل جادۀ انحرافی باشرکت موریسن نودسن منعقد شد. دراین‌قرارداد شرکت بین‌المللی

قسمتی از عملیات ساختمانی سد کرج

مهندسی هارزا بعنوان‌مهندس‌مشاور تعیین گردید. درتاریخ بیست‌ونهم‌مهرماه ۱۳۳۶ آخرین قرارداد بین‌سازمان سد کرج بنمایندگی سازمان برنامه وشرکت موریسن-نودسن، برای‌اتمام ساختمان‌جادۀ انحرافی-ساختمان سد - سرریز- مرکز تولید نیرو-خط انتقال نیرو وکارهای دیگر مربوط به طرح سد کرج منعقد گردید. مدت اتمام کار برطبق‌این‌قرارداده ٤ ماه‌میباشد که ۲۱ماه آن منقضی شده است. مدت‌بتن‌ریزی

سد، ۳ ماه تعیین شده ولی مسئولین شرکت موریسن نودسن امیدوارند که آنرا ۳ ماه زودتر پایان دهند .

پیشرفت کارهای ساختمانی سد کرج تا آخر تیر ماه ۱۳۳۸

عملیات انجام یافتهٔ ساختمانی سد کرج شامل سه مرحله بشرح زیر میباشد:

مرحلهٔ اول - عملیات ابتدائی:

الف - جادهٔ انحرافی:

چون در حین ساختن سد، عبورومرور در جادهٔ کرج به چالوس در محل سد قطع میگردید و پس از ساختن سد نیز مقداری از این جاده دردریاچهٔ پشت‌سدغرق خواهد گشت ناچار اقدام بساختن جادهٔ انحرافی گردید .

این جاده بطول ۱۷ کیلومتر است ومسیر آن از کیلومتر ۲۰/۵ راه فعلی کرج به‌چالوس‌شروع و بوسیلهٔ پل بزرگی به‌دست چپ رودخانه منتقل‌شده از بالای دریاچهٔ پشت سد میگذرد ودر نزدیکی پل‌خواب بهمان جاده متصل میگردد .

این جاده شامل ۸ تونل ویك پل دارای دودهانه، هریك بطول ۱۲ متر میباشد. ساختمان این جاده وپل آن به‌اتمام رسیده است .

ب - عریض کردن وتعمیر جادهٔ کرج به‌چالوس تامحل سد :

چون عرض جادهٔ کرج به‌چالوس برای حمل سیمان وماشین آلات مربوط به‌سد بوسیلهٔ کامیونهای بزرگ کافی نبود وامکان خطر وتصادم برای رانندگان، بخصوص در سر پیچها داشت، اقدام بعریض کردن این جاده از کرج تامحل سد (بطول ۲۱ کیلومتر) گردید. عرض‌متوسط جاده پس از عریض‌شدن ۱۰ متر ودرسرپیچهابیشتر از ۱۰ متر است وپلهای آن نیز بتناسب عریض شده ومسافت دید تا حدامکان زیاد گردیده است . این‌قسمت کار بکلی خاتمه یافته و جادهٔ مذکور اکنون در تحویل وزارت راه میباشد.

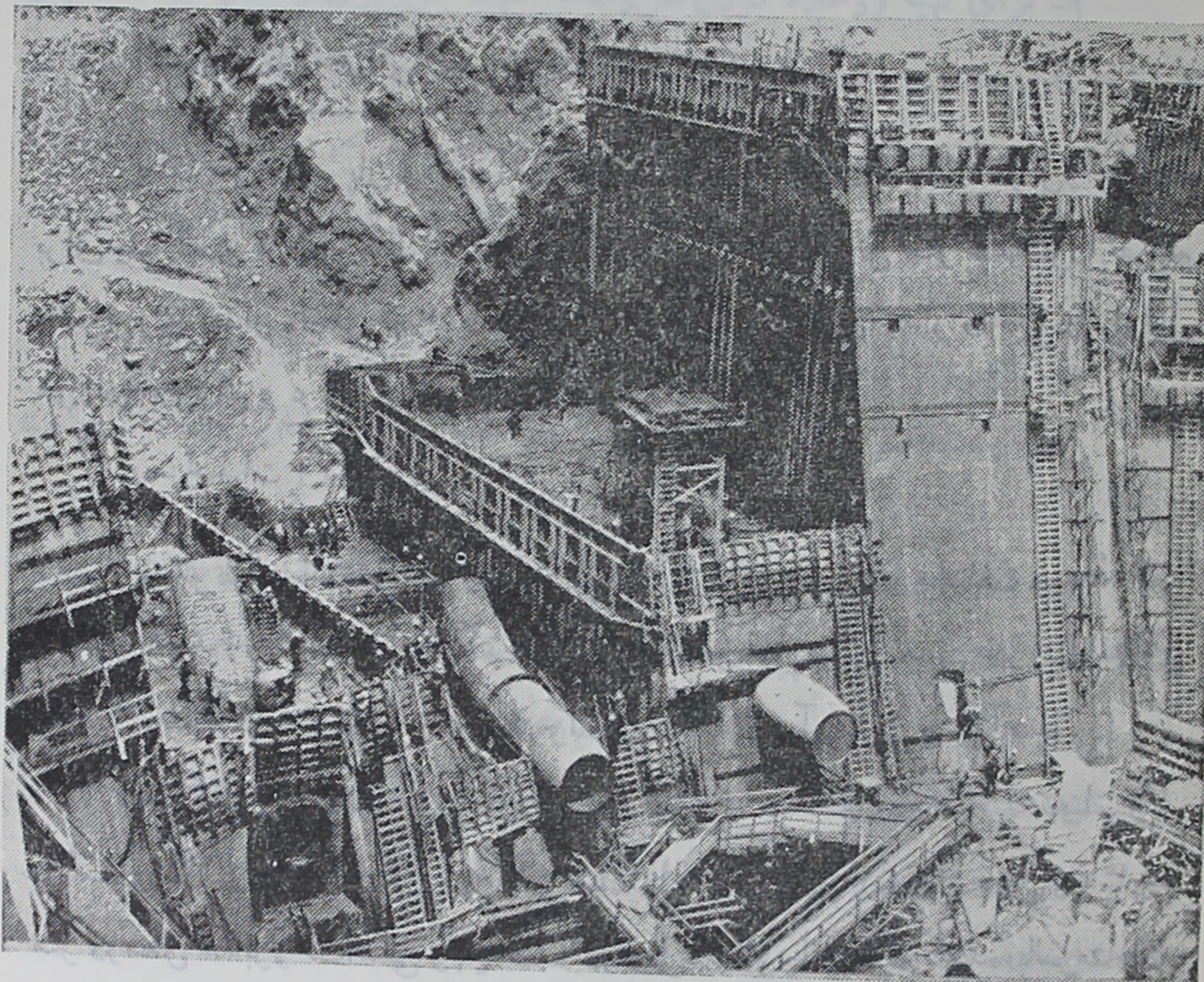
ج - ساختمانهای کار گاه:

در کار گاه، برای‌سکنای کار گران وکارمندان ورفع‌احتیاجات کار گاه، عمارات زیرساخته شده‌است :

۱- ۱۶ منزل مسکونی برای کارمندان متأهل ایرانی و آمریکائی شرکت بین‌المللی موریسن نودسن .

۲- یازده دستگاه منزل مسکونی برای کارمندان متأهل ایرانی و آمریکائی شرکت بین‌المللی مهندسی مشاور هارزا .

۳- ساختمانهائی درقرارگاه اصلی ازقبیل ۹دستگاه خوابگاه برای کارمندان

منظرهٔ جلوسد ومحل کارخانهٔ مولد برق

مجرد - سه رستوران - تالاراستراحتگاه - محل لباس‌شوئی- بیمارستان -تلفنخانه- دفترهای‌مهندسین سازمان سد کرج و نظارت مالی سازمان برنامه وشرکت‌موریسن- نودسن وشرکت بین‌المللی مهندسین مشاورهارزا .

۴- ساختمانهای متعدد برای نجاری - برق - کارگاههای تعمیر ماشین آلات ومته‌ها وادوات برقی‌وادوات‌لوله کشی آب - انبار لوازم یدکی ماشین آلات - انبار

مصالح ساختمانی-انبار ذخیرهٔ لوازم برق ولوله کشی آب - شش دستگاه انبارذخیرهٔ دینامیت - محل توزیع بنزین وروغن - تلمبه‌خانه - یکدستگاه عمارت دوطبقه بعنوان دیدگاه شماره یك سد کرج . این ساختمان درمحلی واقع است که از آنجا عملیات بتن-ریزی سد ودریاچهٔ پشت آن بخوبی دیده میشود .

مرحلهٔ دوم - عملیات مقدماتی ساختمان خود سد:

الف - تونل انحرافی آب رودخانه:

بعلت سرعت جریان وفشار آب در این تونل ، ممکن بود آب بدنهٔ تونل را بشوید. برای جلوگیری از این خطر وافزودن مقدار آبی که از تونل خارج میشود، تصمیم به بتن‌ریزی جدار داخلی تونل گرفته شد . عملیات بتن‌ریزی جدار داخلی در اوایل خرداد ١٣٣٦ شروع ودراوایل بهمن ١٣٣٦ ختم گردید .

ب- عملیات اکتشافی:

١- تونلهای اکتشافی - جمعاً ٦ تونل اکتشافی در نقاط مختلف وبدنهٔ کوه ومحل پایهٔ سد زده‌شده. دراطاق آزمایش هریك از تونلها ، برای تعیین ضریب ارتجاعی سنگهای بدنهٔ کوه، بوسیلهٔ جك هیدرولیکی ٣٣٠ تنی آزمایش بعمل آمده .

٢- کمانه‌زنی وتزریق‌سیمان - برای تعیین نوع سنگ درطبقات تحتانی زیر پایهٔ سد واطلاع ازشکستگی ودرزاین سنگها ، جمعاً ٥٧٧ کمانه از عمق ١٥ تا ٧٥ متر درمحل سد بزرگ اصلی و٤٧ کمانه درمحل سد کوچك تنظیم کننده، باسرمته‌های الماسی زده شده و در اغلب این کمانه ها ، آب تحت فشار ، آزمایش شده . برای پر کردن درزهای احتمالی سنگهای طبقات تحتانی زیرپایهٔ سد وتقویت تکیه گاههای سد، درکلیهٔ کمانه‌های محل سد بزرگ اصلی، سیمان بافشار تزریق گردیده . جمعاً مقدار ٤٠٨ تن سیمان دراین کمانه‌ها تزریق شده‌است .

ج - ساختمان یك راه فرعی بمحل دستگاه مولدبرق

این راه در جادهٔ چالوس از محلی واقع در مقابل قرارگاه اصلی وپائینتر از

سد تنظیم کنندهٔ آب شروع و به‌محل دستگاه مولد برق واقع درزیرسد اصلی ختم میگردد. طول این جاده ۱۶۰۰ متر است ودارای‌سه تونل میباشد.

د ـ تأسیسات برای بتن‌ریزی:

۱ـ یك جادهٔ فرعی از بین تونلهای ۲و۳ از جادهٔ انحرافی ساخته شده است که بمحل استقرار دستگاههای بتن‌ریزی منتهی میگردد.

۲ـ برای تهیه وذخیره کردن شن‌وماسه جهت بتن‌ریزی و نصب دستگاههای مربوط بآن، قسمت وسیعی از کوه بریده شده‌و تسطیح گردیده. برای‌حفاظت‌این ناحیهٔ مسطح شده، آب دره بوسیلهٔ تونلی بمقطع ۱۰ متر مربع که از شمال جادهٔ انحرافی‌شروع و بمحلی خارج ازمنطقهٔ‌تسطیح شده ختم میشود، منحرف گردیده. طول این‌تونل ۳۱۰ متر است.

۳ـ یك‌دیوارقوسی سنگی برای ذخیره کردن سنگ ساخته شده است.

۴ـ ۷دستگاه‌تونل‌بتنی برای‌حمل‌شن وماسه وتوزیع سیمان احداث گردیده‌ـ است.

۵ـ نصب دستگاههای مربوط به‌بتن‌ریزی از قبیل‌دستگاههای اصلی وثانوی سنگ‌خرد کنی ـ دستگاه‌تهیهٔ ماسه‌از سنگ ـ دستگاه طبقه‌بندی ماسه ـ دریچه‌های لرزشی درتونلهای توزیع ماسه وسیمان ـ سه‌عدد سیلو برای ذخیره کردن سیمان ـ برجهای تخلیهٔ سنگ وماسه‌ـ دستگاه توزیع مصالح ومخلوط کنندهٔ بتن‌ـ برجهای کابل متحرك برای بتن‌ریزی‌سد ـ راه آهن حمل‌بتن به‌تونل،تماماً ساخته و آزمایش شده ومشغول کارمیباشد.

۶ـ ساختمان راه‌فرعی بمعدن‌سنگ تمام‌شده است واز آن استفاده‌میشود.

۷ـ پی کنی وحفاری سنگی درپایه‌های سد وسرریز تمام‌شده ولی بتن‌ریزی سرریز هنوز انجام نیافته است.

مرحلهٔ‌سوم ـ ساختمان‌خودسد:

در تاریخ ۲ آذر ۱۳۳۷ در پیشگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاه، بتن ریزی سد شروع گردید. تا آخر تیرماه ۱۳۳۸، درمحل‌سد ۱۰۰۰۰۰مترمکعب و درمحل

ساختمان دستگاه مولد برق ۷۰۰۰ متر مکعب بتن ریخته‌شده وقسمت انتهائی سه‌لولهٔ هدایت کنندهٔ آب به توربینها، در بتن نصب شده‌است. روزانه‌تامیزان ۱۵۰۰ متر مکعب بتن بوسیلهٔ دو برج کابل متحرك ریخته میشود.

برای عبور دادن آب رودخانه پس از آنکه تونل انحرافی آب را مسدود نمودند، در بدنهٔ سددر کف رودخانه‌دو لولهٔ فولادی بقطره ۲/۵ متر ویك لولهٔ فولادی بقطر یك متر نصب شده است. پس از اتمام ساختمان سد، این لوله‌ها را مسدود مینمایند و آب اضافی دریاچهٔ پشت سد که‌از سیلاب رودخانه حاصل میشود، از سرریز خارج میگردد.

وزارت امور خارجه

تاریخچهٔ تأسیس وزارت امور خارجه

امپراطوری عظیم ایران از عهد باستانی با کشورهای معظم وقت، مراودات سیاسی داشت؛ اغلب رسولانی بدربارهای آنها میفرستاد و یا فرستادگان آنها را میپذیرفت. این قبیل مناسبات که بیشتر مربوط به جنگ یا صلح بین ایران و سایر کشورها بود اغلب جنبهٔ موقت داشت و با فیصله یافتن موضوع مورد اختلاف یا مذاکره، مأموریت فرستادگان نیز خاتمه مییافت. بتدریج که مراودات بین دول توسعه یافت اعزام فرستادگان نیز فزونی گرفت تا حدیکه هر کشور بنابر آداب و سنن خود، مقررات خاصی را برای اعزام یا پذیرفتن آنها اجرا نمود. در زمان حکومت صفویه، چون دولت واحد و مقتدری در ایران بوجود آمد که اکثر اوقات بادولت عثمانی در کشمکش بود، روابط سیاسی دولت ایران بادول اروپائی که بادولت عثمانی رابطهٔ خوبی نداشتند توسعهٔ بسیار یافت بطوریکه در این دوران کمتر اتفاق میافتاد که یك یا چند سفیر اروپائی در دربار پادشاهان صفوی حضور نداشته ویافرستادگان ایرانی در راه کشورهای اروپائی نباشند.

تاریخ روابط سیاسی ایران بادول اروپائی درزمان سلاطین صفوی و داستان سفرائی که بدربار ایران آمده و یا از طرف ایران بدربارهای اروپائی فرستاده شده‌اند، موضوع بسیار جالبی است که در اینجا مجال شرح آن نیست وسیاحانی چون شوالیه‌شاردن و تاورنیه و آدام اولئاریوس که خود مسافرتهائی بایران کرده و از نزدیك شاهد وقایع بوده‌اند، در بارهٔ آن بتفصیل قلمفرسائی کرده‌اند. خلاصه آنکه توسعهٔ روابط بین ایران و کشورهای اروپائی و اصطکاك منافع شرق وغرب، برخی از کشورها را بفکر اعزام نمایندهٔ دائمی بدربار ایران انداخت؛ چنانکه برای

نخستین بار در سال ۱۸۰۱ میلادی دولت انگلستان تصمیم گرفت سرجان ملکم را بسمت سفیر دائمی، روانهٔ ایران کند. این رویه یعنی اعزام تصادفی سفرا یا نمایندگان سیاسی، تاسال ۱۸۱۵ که تاریخ تشکیل کنگرهٔ وین است ادامه داشت. بطوریکه میدانیم کنگرهٔ مزبور مقررات خاصی را برای روابط سیاسی بین دول اروپائی وضع کرد وازن زمان ببعد دراروپا وزارتخانه‌ها وتشکیلات ثابتی برای این منظور تأسیس گردید و بعدهاسایر کشورها نیز بممالك اروپا تأسی کردند. اند کی قبل ازاین تاریخ، چون روابط بین ایران ودول بیگانه رو بازدیاد گذارده بود و لزوم مرجع خاصی برای مراجعات واخذ تماس با آنها احساس میشد، فتحعلیشاه قاجار، میرزا رضاقلی نوائی (منشی الممالك) را که سمت وزارت داخله را نیز دارا بوداز طرف خوددرسال ۱۲۲۴ هجری قمری (۱۸۰۹ میلادی) مأمور مرجوعات خارجی کرد. بعدها بعلت بروز جنگهائی بین ایران وروسیهٔ تزاری وتوسعهٔ مراودات باکشورهای همجوار وانعقاد پیمانهای متعدد، لازم شد که ادارهٔ مخصوصی برای رسیدگی بروابط خارجی کشور تأسیس گردد. باین منظور میرزاعبدالوهاب نشاط (معتمدالدوله) درسال ۱۲۳۶ هجری قمری بسمت «انتظام مهام خارجه» معین شد ولی او هیچگاه دراین شغل عنوان وزارت نداشت. فتحعلیشاه در سال ۱۲۳۹ هجری قمری موقعی که در اصفهان بود، حاجی میرزا ابوالحسن خان شیرازی معروف به ایلچی را که چندین دفعه بعنوان سفیر بدربارهای اروپائی رفته بودبوزارت دول خارجه منصوب کرد واین گویا اولین مرتبه است که در تاریخ ایران نامی از وزیر دول خارجه و وزارتی باین عنوان برده میشود. حاجی میرزاابوالحسن خان تازمان فوت فتحعلیشاه دراین سمت باقی ماند ودر آن تاریخ بواسطهٔ اختلافی که برسر طرفداری از علیشاه ظل السلطان، بامیرزاابوالقاسم قائم مقام پیدا کرد از آن شغل بر کنار و بصحن حضرت عبدالعظیم پناهنده شد وتاقائم مقام باقی بود در آنجا متحصن میزیست. در دورهٔ صدارت قائم مقام، ادارهٔ امور سیاسی باخود او بود وپسرش میرزاعلی دراین کار باپدر معاضدت مینمود.

حاجی میرزا آقاسی دربدوصدارت، وزارت دول خارجه را بعهدهٔ میرزامسعود انصاری گرمرودی گذاشت ولی عملاً خود اوعهده‌دار این کار بود وتا اواخر دوران صدارت، مرجع واقعی امور خارجه بشمارمیرفت.

درسال ۱۲۵٤ هجری‌قمری، موقعی که محمد شاه در هرات بود، میرزا مسعود گرمرودی بدستور فرهاد میرزا نایب‌الایاله، مأموریتی بخراسان پیدا کرد و چون از آنجا باردوگاه محمدشاه بهرات رفت حاجی میرزا آقاسی اورا همانجا نگاهداشت وبار دیگر حاجی میرزا ابوالحسن شیرازی را بسمت وزیر دول خارجه معین نمود. نامبرده این بار تاسال ۱۲۶۲ هجری‌قمری که تاریخ در گذشت اوست باین سمت باقی ماند و پس ازاو، میرزا مسعود مجدداً این مقام را احراز نمود. بعد از فوت میرزا مسعود، صدراعظم‌وقت میرزا تقی‌خان‌امیر کبیر شخصاً ادارهٔ امور خارجه را بعهده گرفت‌ومیرزا محمدعلیخان‌شیرازی خواهرزادهٔ میرزا ابوالحسن‌خان سمت‌نیابت‌اورا داشت. در رمضان ۱۲۶۷ میرزامحمدعلیخان مستقلاً وزیر دول‌خارجه شد و پس از فوت اودر ۱۲۶۸ میرزاسعیدخان مؤتمن‌الملك که سمت ریاست دارالانشاء خاصه و محرمانهٔ امیر کبیر را داشت بدواً از طرف ناصرالدین شاه بعنوان دبیرمهام خارجه ویکسال‌بعد رسماً بوزارت‌خارجه معرفی گردید ولقب جناب گرفت.

میرزاسعیدخان که اصلاً ازاهالی قریهٔ‌اشلق‌رود از بلوك گرمرود آذربایجان بود مردی ادیب وخوشنویس بود و کارخودرا ازمنشیگری در دستگاه‌میرزا تقی‌خان امیرنظام شروع‌نمود وتاسال ۱۲۹۰ هجری قمری یعنی متجاوز از بیست و یکسال سمت وزارت‌خارجه را داشت. دراین وقت حاجی‌میرزا حسین‌خان‌سپهسالار که از صدارت عزل شده بود بوزارت‌خارجه منصوب شد. میرزاسعیدخان مجدداً در سال ۱۲۹۷ باین‌مقام باز گشت واین بار، تافرارسیدن مرگش که در سال ۱۳۰۱ هجری قمری اتفاق افتاد باین‌سمت باقی بود. میرزاسعیدخان‌مؤتمن‌الملك‌را بعلت‌طول‌مدت وزارت وعلاقهٔ‌خاصی که بوزارت‌خارجه داشت، درواقع‌میتوان بنیان گذاروسازمان- دهندهٔ این وزارتخانه دانست. وی درمدت بیست و پنج سال دوران وزارت خود، برموز سیاسی مملکت آشنائی و بصیرت کامل پیدا کرد ودر دوران دوم وزارت‌خود، برای وزارت امورخارجه تشکیلاتی مقرر داشت. اولین اساسنامهٔ این‌وزارتخانه‌در زمان وی (در سال ۱۲۹۹ هجری‌قمری) تدوین‌شد ودرحاشیهٔ این اساسنامه بخط خود متعهدانجام دادن امور محوله وترتیب دادن کارهای وزارت امورخارجه گردید.

از ترتیب ادارات وزارت خارجه که چگونه دراوایل تشکیل میشد ، اطلاع صحیحی در دست نیست . ظاهراً مثل سایر کارهای کشوری ، چند نفر منشی وثبات ، تحت نظر وزیر یارئیس مسئول ، کارها را اداره مینمودند . در زمان وزارت میرزا سعیدخان، اداراتی تشکیل شده که عبارت بوده‌اند ازادارهٔ روس - انگلیس -عثمانی- محاکمات - دفتر ثبت وضبط - دفتر ترجمه وشعبهٔ صاحب منصبان و آجودانهای وزارت امورخارجه که‌واسطه بین وزارت وادارات وسفارتخانه‌ها بودند . بعداً ادارهٔ فرانسه واطریش هم تأسیس گردید . در زمان وزارت حاجی میرزاحسین‌خان سپهسالار ، ادارهٔ تحریرات خاصه‌واداره مأمورین ، باادارات فوق‌اضافه شد ودایرهٔ ترجمه‌وسیعتر گردید ودر تجدید وزارت مرحوم میرزاسعیدخان ، تشکیلات جدیدی بوزارت امورخارجه داده‌شد که تامدتها بعد ، بهمان‌ترتیب باقی بود .

از زمان‌میرزاعبدالوهاب‌خان‌نشاط تا کنون ، پنجاه و پنج نفر بعنوان وزیر وپنج نفر بسمت کفیل ، بوزارت امورخارجه منصوب شده‌اند که برخی از آنها مکرر این‌مقام رااحراز کرده‌اند . شرح حال وعکس کلیهٔ وزرای‌امورخارجه‌از بدو تأسیس تاکنون ، درتالار کتابخانهٔ وزارت‌امورخارجه موجود است .

روابط قراردادی ایران و سایر دول

قرارداد، مهمترین منبع حقوق والزامات دول درروابط آنها بایکدیگر است . یکی از وظایف اصلی سازمان اداره کنندهٔ روابط خارجی یك کشور ، عقدقرارداد میباشد . وزارت امورخارجه باعقد قرارداد، روابط ومناسبات ایران رابادول دیگر تحکیم وحقوق ومنافع ایرانیان را درخارج کشور حفظ مینماید .

قبل از اینکه بین‌ایران وسایردول ، روابط دائمی سیاسی برقرار شود ، عقد قرارداد غالباً بوسیلهٔ سفرائی که سلاطین‌ایران گاه‌بگاه بخارج میفرستادندیاسفرای خارجی که بندرت بدربار ایران میآمدند صورت میگرفت . اززمان تأسیس‌وزارت امورخارجه ، عقدکلیهٔ قراردادها بوسیله ویابانظارت این‌سازمان انجام میگیرد .

قراردادهائیکه‌فقط جنبهٔ سیاسی دارند مانندعهدنامهٔ مودت وصلح‌وامثال آن، رأسا از طرف وزارت امور خارجه تهیه میشوند . در مورد قراردادهای فنی مانند قرارداد بازرگانی - تعاونی - قضائی وغیره نیز در کلیهٔ مراحل انعقاد قرارداد ، از مذاکره وتبادل طرح تاامضاء ، وزارت امورخارجه نظارت کامل دارد.

قبل ازاینکه دربارهٔ قراردادهای فعلی ایران وسایر دول گفتگو کنیم بطور اختصار بالغاءرژیم کاپیتولاسیون درایران که‌ازوقایع‌مهم تاریخ روابطسیاسی کشور ما میباشد اشاره میکنیم .

رژیم کاپیتولاسیون که بموجب آن بمأمورین کنسولی خارجی در ایران حق قضاوت داده شده بود، طبق عهدنامهٔ ترکمان‌چای مورخ ۲۲ فوریهٔ ۱۸۲۸ میلادی بایران تحمیل گردیده بود . دول دیگرنیز تدریجاً بااستناد بشرط کاملة‌الوداد یاطبق مقررات قراردادهائیکه باایران منعقد نمودند ، رژیم کاپیتولاسیون را بنفع خود در ایران برقرار کردند .

رژیم کاپیتولاسیون که‌صریحاً بااستقلال‌وحاکمیت‌ملی‌ما‌منافات داشت، موجب شده بود که مأمورین خارجی در کلیهٔ امور داخلی ایران بعناوین مختلف دخالت میکردند وببهانهٔ حفظ‌حقوق اتباع خود ، سازمانهای اداری کشورخصوصاً سازمان قضائی را ازانجام دادن وظایف خود بازمیداشتند .

الغاء رژیم ظالمانهٔ کاپیتولاسیون از مهمترین‌اقداماتی بود که در آغازسلطنت اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر ، در راه تحکیم مبانی استقلال وحاکمیت ایران صورت گرفت .

تصمیم دولت شاهنشاهی بصورت یادداشتهای متحد المضمونی در تاریخ۱۰مه ۱۹۲۷ (۱۳۰۶شمسی)بتوسط وزارت امور خارجه بنمایندگیهای سیاسی خارجی در ایران ابلاغ گردید .

بااجرای این تصمیم ، قسمت اعظم قراردادهای موجود بین‌ایران وسایر دول ملغی گردید . برای اینکه الغای قراردادهای مزبور بروابط و مناسبات بین‌المللی ایران خللی وارد نسازد قراردادهای موقتی باغالب دول بامضاء رسید . بموجب این

قراردادها که اصولاً برای مدت یکسال امضاءشده بود ، تاهنگام عقد قراردادهای قطعی، روابط دولتین متعاهدین براساس صحیحی استوار وحفظ حقوق ومنافع اتباع طرفین درقلمرو یکدیگر تضمین‌شد . تقریباً کلیهٔ این قراردادها ، باعقد و امضای قراردادهای قطعی ، بعداً از اعتبار ساقط گردید .

بطوریکه ملاحظه میشود باالغاء رژیم کاپیتولاسیون فصل جدیدی در تاریخ روابط قراردادی و بین‌المللی ایران گشوده شد .

دولت ایران درحال‌حاضر با۳۷ کشورقرارداد دوجانبه دارد، کشورهای‌مزبور عبارتند از :

آرژانتین ـ آلمان ـ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی ـ اردن هاشمی ـ اسپانی ـ اطریش ـ افغانستان ـ کشورهای متحد آمریکا ـ اندونزی ـ انگلستان ـ ایتالیا ـ ایسلند ـ برزیل ـ بلژیك ـ پاکستان ـ پرتقال ـ ترکیه ـ تونس ـ جمهوری متحدعرب ـ چك‌اسلواکی ـ چین ـ دانمارك ـ ژاپون ـ سوئد ـ سویس ـ عراق ـ عربی‌سعودی ـ فرانسه ـ فنلاند ـ لبنان ـ لهستان ـ مکزیك ـ نروژ ـ هلند ـ هند ـ مجارستان ـ یونان .

بطورکلی قراردادهای موجود بین‌ایران وسایر دول دو نوعند : قراردادهای دوجانبه وقراردادهای‌چندجانبه. قراردادهای دوجانبه که بین‌ایران ویك دولت‌دیگر منعقد شده ، فقط ناظر برروابط ومناسبات بین دو کشور وحفظ وحمایت حقوق ومنافع اتباع طرفین درقلمرویکدیگر است .

قراردادهای منعقد بین ایران‌و کشورهائی که‌در بالا نامبرده شد از این نوعند.

قراردادهای چندجانبه نیز خود بدو گروه تقسیم‌میشوند : ناحیه‌ای‌وعمومی .

قراردادهای چند جانبهٔ ناحیه‌ای بین چند کشور همسایه و مشترك‌المنافع و بمنظور تأمین منافع مشترك آنها منعقد میشود ؛ از این‌قبیلند پیمان سابق‌سعدآبادو پیمان بغداد (که پیمان سازمان مرکزی تغییر نام یافته است) .

قراردادهای چند جانبهٔ عمومی غالباً متضمن مقررات و اصول کلی حقوق

بین‌المللی بوده وازاین‌لحاظ در روابط بین‌المللی حائز اهمیت فراوان میباشند .

بعضی ازاین قراردادها موجب پیدایش سازمانهای بین‌المللی میشوند ؛ ازاین جمله‌اند قرارداد پستی جهانی - قرارداد بین‌المللی هواپیمائی کشوری - قرارداد جلوگیری از کشتار دسته‌جمعی ومنشور ملل متحد .

این‌قبیل قرارداد ها معمولاً بین‌چند دولت که اعضای اصلی قرار داد نامیده‌میشوند منعقد میگردد وسپس دول دیگر بتدریج بآنها ملحق میشوند .

دولت ایران به‌بسیاری ازقراردادهای بین‌المللی ، من‌جمله قراردادهائی که فوقاً نام برده‌شد ملحق گردیده است وباین‌ترتیب کشورما باکلیهٔ کشورهای‌جهان‌از این‌طریق روابط قراردادی دارد .

چه از نظر عدهٔ قراردادها وچه از لحاظ اهمیت موضوع ، روابط‌قراردادی ایران باکشورهای همسایه یعنی ترکیه - عراق - افغانستان - پاکستان و اتحاد - جماهیرشوروی سوسیالیستی ، در مرتبهٔ اول قرار دارد .

باتوسعهٔ روزافزون روابط ومناسبات بین‌المللی ، وجود قراردادهائی که این روابط راتحت نظم در آورد ضرورت پیدا میکند . وزارت امورخارجهٔ شاهنشاهی براساس منشور ملل‌متحد ، باهوشیاری کامل بتحکیم وتشیید روابط ایران باکلیهٔ دول جهان توجه داشته وباعقد قراردادهای لازم ، باین منظور جامهٔ عمل‌میپوشاند .

ایران وسازمانهای بین‌المللی

سیاست خارجی‌دولت شاهنشاهی‌ایران از موقعی که جامعهٔ ملل‌سابق‌وسازمان ملل‌متحد تشکیل گردیده ، همواره‌مبنی برپشتیبانی از اصول وهدفهای این‌سازمانها بوده ودولت ایران در تصمیمات واقدامات این‌سازمانها سهم مؤثری داشته است. در جامعهٔ ملل‌سابق دولت ایران‌یکی‌ازاعضای جامعه ودرضمن اولین عضومسلمان‌جامعهٔ مزبور بود واین‌سمت را تا ورود ترکیه وعراق حفظ نمود .

دولت ایران دوبار بعضویت شورای جامعهٔ ملل انتخاب گردید . وهمچنین‌دو اختلاف مهم ایران باکشورهای خارجی ، یکی مربوط باختلاف باعراقیها برسر

سرحدات وديگرى باانگليسها درمورد قرارداد دارسى ، به‌شوراى جامعهٔملل احاله گرديد وشوراى براى آنها راه‌حلى پيدا كرد .

در مورد مسائل مربوط به‌ترياك ، دولت ايران درجامعهٔ ملل فعاليت زيادى نمود وبراساس پيشنهادات جامعهٔ مزبور ، باتقليل تدريجى كشت خشخاش موافقت نمود.

در مورد حمايت اقليتها، نمايندگان ايران درجامعهٔ ملل سابق اظهاراتى نمودند كه فوق‌العاده مورد توجه واقع شد .

اقدام مهم ايران درجامعهٔ‌ملل‌سابق ، نظرى بود كه نسبت بمادهٔ ١٠ ميثاق جامعه راجع به‌امنيت دسته‌جمعى ملل داشت ؛ عده‌اى از اعضاء مايل بودند كه قدرت و تأثير نفوذ اين‌ماده را تحديد نمايند و دولت ايران تنها دولتى بود كه باين موضوع رأى مخالف‌داد وتوانست مادهٔ ١٠ را بصورت‌اصلى نگاهدارد .

دولت ايران‌همچنين‌يكى ازدولتهائى بود كه‌براى تأسيس سازمان ملل‌متحد ، به‌سان‌فرانسيسكو دعوت گرديد و از همان موقع ، سياست خارجى خودرا براساس رعايت‌اصول وهدفهاى‌منشورملل‌متحدوهمكارى باار كان سازمان مزبوراستوار نمود.

تابحال دولت ايران درار كان ذيل‌عضويت داشته است :

شوراى اقتصادى واجتماعى

شوراى امنيت

كميتهٔ فرعى حمايت اقليتها وجلوگيرى از تبعيض

كميسيون‌مواد مخدره

كميسيون آمار

كميسيون جمعيت

كميسيون مقام زن

كميسيون حقوق بشر

صندوق بين‌المللى كمك به كودكان

کمیتهٔ تعیین سهمیه‌ها

در اغلب سازمانهای تخصصی ملل‌متحد از قبیل سازمان بین‌المللی کار ـ سازمان فرهنگی و علمی و تربیتی ملل‌متحد (یونسکو) ـ سازمان خواربارو کشاورزی ـ سازمان‌جهانی بهداشت ـ سازمان مشورتی بحرپیمائی بین‌دول ـ سازمان جهانی هواشناسی ـ مؤسسهٔ بین‌المللی نیروی اتمی ـ کمیساریای عالی پناهندگان ـ صندوق بین‌المللی پول و بانك بین‌المللی ترمیم و توسعه ، دولت ایران عضویت مؤثرداشته و اغلب بعضویت جمعیتهای اجرائیهٔ سازمانهای مزبور انتخاب شده است .

نمایندگان ایران در سازمانهای بین‌المللی و سازمان ملل متحد همواره سهم مؤثری درمذاکرات داشته‌اند و بپاس این‌سهم مؤثر ، اغلب بریاست یا نیابت ریاست یامخبری کمیسیونهای مهم انتخاب شده‌اند .

دولت ایران برای‌دوامر مهم‌سیاسی باسازمان ملل‌متحد سرو کارمستقیم‌داشته‌است : یکی در مورد تخلیهٔ آذربایجان وشمال ایران از قوای شوروی ، که دراثر اقدامات سازمان نتیجهٔ رضایتبخشی از آن حاصل شد و دیگری در مورد اختلاف ایران وانگلیس در قضیهٔ نفت که موضوع ابتدا در شورای امنیت مطرح گردید وسرانجام دیوان دادگستری بین‌المللی ، رأی بعدم صلاحیت خود داد .

نمایندگیهای سیاسی ایران در خارجه

سفارتهای کبری

۱ ـ سفارت کبرای شاهنشاهی در استکهلم ۲ ـ سفارت کبرای شاهنشاهی در آنکارا
۳ ـ « « « برن ٤ ـ « « « بروکسل
۵ ـ « « « بغداد ٦ ـ « « « بوئنوس آیرس
۷ ـ « « « بیروت ۸ ـ « « « پاریس
۹ ـ « « « توکیو ۱۰ـ « « « تونس
۱۱ـ « « « جده ۱۲ـ « « « دهلی نو
۱۳ـ « « « رم ۱٤ـ « « « قاهره

۱۵-سفارت کبرای شاهنشاهی در کابل ۱۶-سفارت کبرای شاهنشاهی در کراچی
۱۷- » » » کلن ۱۸- » » » لاهه
۱۹- » » » لندن ۲۰- » » » مادرید
۲۱- » » » رباط ۲۲- » » » مسکو
۲۳- » » » واتیکان ۲۴- » » » واشنگتن
۲۵- نمایندگی دائمی ایران در سازمان ملل متحد در نیویورك
۲۶- » » » در دفتر اروپائی سازمان ملل متحد - ژنو

سفارتها

۱- سفارت شاهنشاهی در اتاوا ۲- سفارت شاهنشاهی در بلگراد
۳- » » » پراگ ٤- » » » ریودوژانیرو
۵- » » » جاکارتا ٦- » » » عمان
۷- » » » ورشو ۸- » » » وین

سرکنسولگریها

۱-سرکنسولگری شاهنشاهی در ازمیر ۲-سرکنسولگری شاهنشاهی در استانبول
۳- » » » بصره ٤- » » » بغداد
۵- » » » بمبئی ٦- » » » دمشق
۷- » » » سانفرانسیسکو
۸- » » » کربلا ۹- » » » کلکته
۱۰- » » » کویته ۱۱- » » » نیویورک
۱۲- » » » هامبورگ ۱۳- » » » هرات

کنسولگریها

۱- کنسولگری شاهنشاهی در طرابوزان
۲- » » » میلان

راههای ایران

طرق ارتباطی ایران در ابتدا ، فقط راههای کاروان‌رو و راههای ارابه‌رو بوده . راههای ارابه‌رو درایران ، تاریخ قابل ذکری ندارد و اگر راههائی‌ازاین‌-قبیل وجود داشته ، غالباً بعلل خاصی مانند لشگرکشی ویاامور بازرگانی و یاتوجه مخصوص پادشاهان وقت به‌نقطه یانقاطی از کشور ، موقتاً ساخته میشده وپس‌ازرفع آن علت ، متروك وخراب میگردیده .

ساختن راههای ارابه‌رو بمنظور توسعهٔ‌طرق‌ارتباطی واتصال شهرهاومرزهای کشور بیکدیگر ، مقارن باایجاد پست‌وتلگراف ، درمیهن‌ما شروع شده وبتناسب احتیاجات آن ، افزایش یافته است . ایجاد پست که درابتدا ، بوسیلهٔ گاری و دلیجان وکالسگه حمل‌میشد و آن وسایل اکثراً ، مسافروکالای تجارتی نیز باخود داشتند ، باعث شد که بعضی‌از شرکتهای داخلی وخارجی ، برای گرفتن‌امتیاز ساختن‌راههای مختلف درایران ، تشویق شدند .

البته بعداز پایان جنگ بین‌المللی اول ، قسمتی از این امتیازات که مربوط بدول خارجی بود ، بموجب معاهداتی بدولت ایران واگذارشد. بقیه ، یعنی‌خطوطی که‌بتوسط اشخاص وشرکتها اداره‌میشدنیز ، برای اینکه بنحوشایسته‌ای اداره‌شود، تحت‌سرپرستی دولت درآمد . تاسال ۱۳۰۱ شمسی ، سازمانی که بنحو مؤثر اقدام بساختن راه یا بهره‌برداری از آن بنماید از طرف دولت تأسیس نشده بود و طرق ارتباطی کشور فقط عبارت از راههای ارابه‌رو وراههای کاروان‌رو بود که بآنها متصل میشدند . در آن‌سال برای اولین‌بار ، دروزارت فلاحت وتجارت وفواید عامه، اداره‌ای بنام ادارهٔ کل‌طرق‌وشوارع تأسیس گردیدواز آن ببعد، متخصصین راهسازی بکار دعوت شدند واساس ساختمان راههای عمدهٔ کشور ریخته شد وساختن راههای

شوسهٔ متناسب باوسایل حمل و نقل جدید شروع گردید . درسال ۱۳۰۲ ادارهٔ کل طرق وشوارع ، راههای کشور را بنواحی مختلف تقسیم و مسئولینی برای ادارهٔ امور وتعمیر و نگاهداری آنها معین کرد ؛ باین ترتیب که ناحیه‌ها را شماره گذاری کرده وهرقسمت را که عدهٔ نواحی آن به نه‌میرسید تحت نظر یکنفر قرارداد . در اینزمان ، اعتبارات راهسازی از طریق گرفتن باج یاحق العبور در راههای شوسه تأمین میشد

نمای پل شوسهٔ رودخانهٔ کارون در اهواز

ومبلغ آن حداکثر به ۳۰۰۰۰۰ تومان بالغ میگردید . ولی در ۱۹ بهمن ۱۳۰۴ برحسب پیشنهاد دولت و تصویب مجلس شورای ملی ، دریافت حق العبور در راهدارخانه‌ها ممنوع و مقرر شد از وزن غیرخالص واردات و صادرات مملکتی ، مالیاتی بعنوان مالیات راه دریافت شود وباین ترتیب ، میزان اعتبار سالانه به ۱۵۰۰۰۰۰ تومان رسید. درسال ۱۳۰۵ برنامه‌ای برای راهسازی در ایران تدوین شد که مدت اجرای آن نه سال ومخارج آن ۴۵ ملیون تومان پیش بینی گردید . در این برنامه ، ساختن ۱۷۰۲۱

کیلومتر راه‌شوسهٔ درجه ۱و۲و۳ باین‌شرح در نظر گرفته شد :

راههای شوسهٔ درجه اول ۱۶۷۵ کیلومتر

» » دوم ۶۶۱۹ »

» » سوم ۸۷۲۷ »

برنامهٔ نه‌سالهٔمذکور، تاپایان سال ۱۳۰۸ بوسیلهٔ ادارهٔ کل طرق وشوارع که جزئی از وزارت فوایدعامه بود ، اجراشد . لیکن درتاریخ ۲۷ اسفند ۱۳۰۸ شمسی قانونی از مجلس شورای ملی گذشت وبموجب آن ، وزارت طرق وشوارع تأسیس گردید . اصول وظایف وزارتخانهٔ مذکور ، طبق مادهٔ دوم این‌قانون ،« ... مراقبت در ایجاد ونگاهداری راههای آهن‌وشوسه وتنظیم وتوسعهٔ کشتیرانی واداره کردن امور بندری» است . بموجب مادهٔ پنجم ، قانون مزبور از اول فروردین ۱۳۰۹ قابل اجرابود؛ از آن‌تاریخ ، وزارت‌طرق‌وشوارع ، که بعداً درسال۱۳۱۵ نام آن‌بوزارت راه تبدیل گردید ، طبق‌اصول وظایف مذکور عمل نموده است . درسال۱۳۳۴ طبق تصویب کمیسیونهای مشترک مجلسین ، سازمان‌فعلی ادارات فنی وزارت راه ، برای ساختن‌ونگاهداری راههای شوسه و احداث راه آهن بوجود آمد . اداراتی که باین منظور تأسیس گردید بشرح زیر است :

۱- ادارهٔ کل ساختمان ، که عهده‌دار ساختن شاهراههای کشور وراه آهنها وبنادر وفرودگاههای کشوری و سایر بناهای مهمی که ساختن آنها بعهدهٔ وزارت راه محول شود میباشد .

۲- ادارهٔ کل‌راه ، که‌عهده‌دار نگاهداری کلیهٔ راههای کشور وساختن‌راههای استانی وفرعی میباشد .

۳- ادارهٔ کل نظارت فنی ، که مطالعه و نقشه برداری و رسیدگی وتصویب نقشه‌ها واسناد ومدارک‌فنی وصورت کارکردهای قطعی ونظارت‌در تحویلهای موقت وقطعی کارهای ساختمانی واادارهٔ امور آزمایشگاه را بعهده دارد .

ادارات‌فنی وزارت راه ، منحصر بادارات مذکورنبوده وسازمانهای راه آهن

دولتی ایران واداره کل هواپیمائی کشوری ، درمباحث جدا گانه شرح داده خواهدشد .

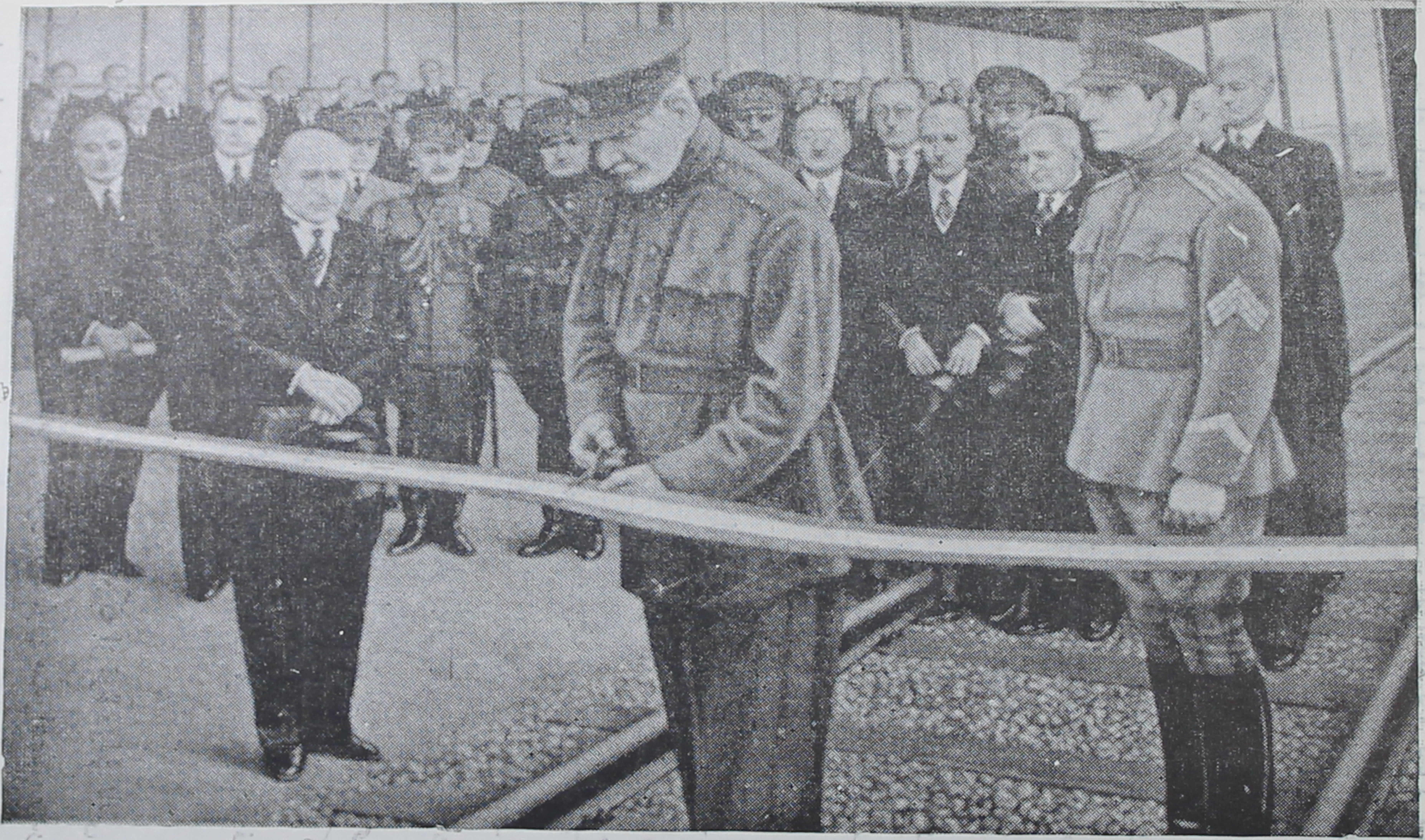
ضمناً یادآور میشود که در تعقیب طرحی که در سال ۱۳۰۵ پیشنهادشده بود وبآن اشاره گردید ، درسالهای بعد ، مرتباً برنامه‌هائی تنظیم واجرا گردیده که ذکر آنها از گنجایش این مقاله بیرون است ؛ تنها بذکر این نکته اکتفا میشود که تا کنون بالغ بر ۳۶۶۷ کیلومتر راههای شوسه از انواع درجه یك و دو بشرح زیر ساخته شده است :

راه آسفالت شده	۷۳۶ کیلومتر
راه درجه یك	۱۴۰۶ »
راه درجه دو (راه استانی)	۱۵۲۵ »
جمع	۳۶۶۷ کیلومتر

راه آهن ایران

اندك توجهی بوضع طبیعی وارضی ایران چه در شمال وچه در جنوب که سلسله جبالهای متعدد وریگزارها و کویرهای سوزان، مناطق گونا گون آنرا از یکدیگر جدا میکند و براثر فقدان رودهای قابل کشتیرانی ، راههای آبی در داخل کشور کمتر وجود دارد ، لزوم احداث راه آهن سرتاسری در ایران را هویدا و آشکار میسازد . بدون شك هنگامیکه از راه آهن ایران نامبرده میشود ، نام شهریار بزرگ ایران اعلیحضرت رضاشاه کبیر که میتوان او را خالق راه آهن ایران نامید در نظر فردفرد ایرانیان اصلاح طلب وروشنفکر جلوه گری مینماید .

بیش از یك قرن رجال وطنخواه و دانشمند ایران آرزوی احداث این خط سراسری را داشتند ولی باتوجه باشکالات متعدد سیاسی ومالی وفنی، انجام دادن آنرا محال میپنداشتند .

افتتاح خط سراسری بدست شاهنشاه فقید رضاشاه کبیر در ٤ شهریور ۱۳۱۷

برای اینکه نسل فعلی و آیندهٔ کشور باهمیت این اقدام بزرگ پی ببرند ابتدا تاریخچه‌ای از راه آهن ایران ذیلاً درج و سپس دربارهٔ راه آهنهای فعلی کشور بحث میشود.

تاریخچهٔ راه آهن در ایران

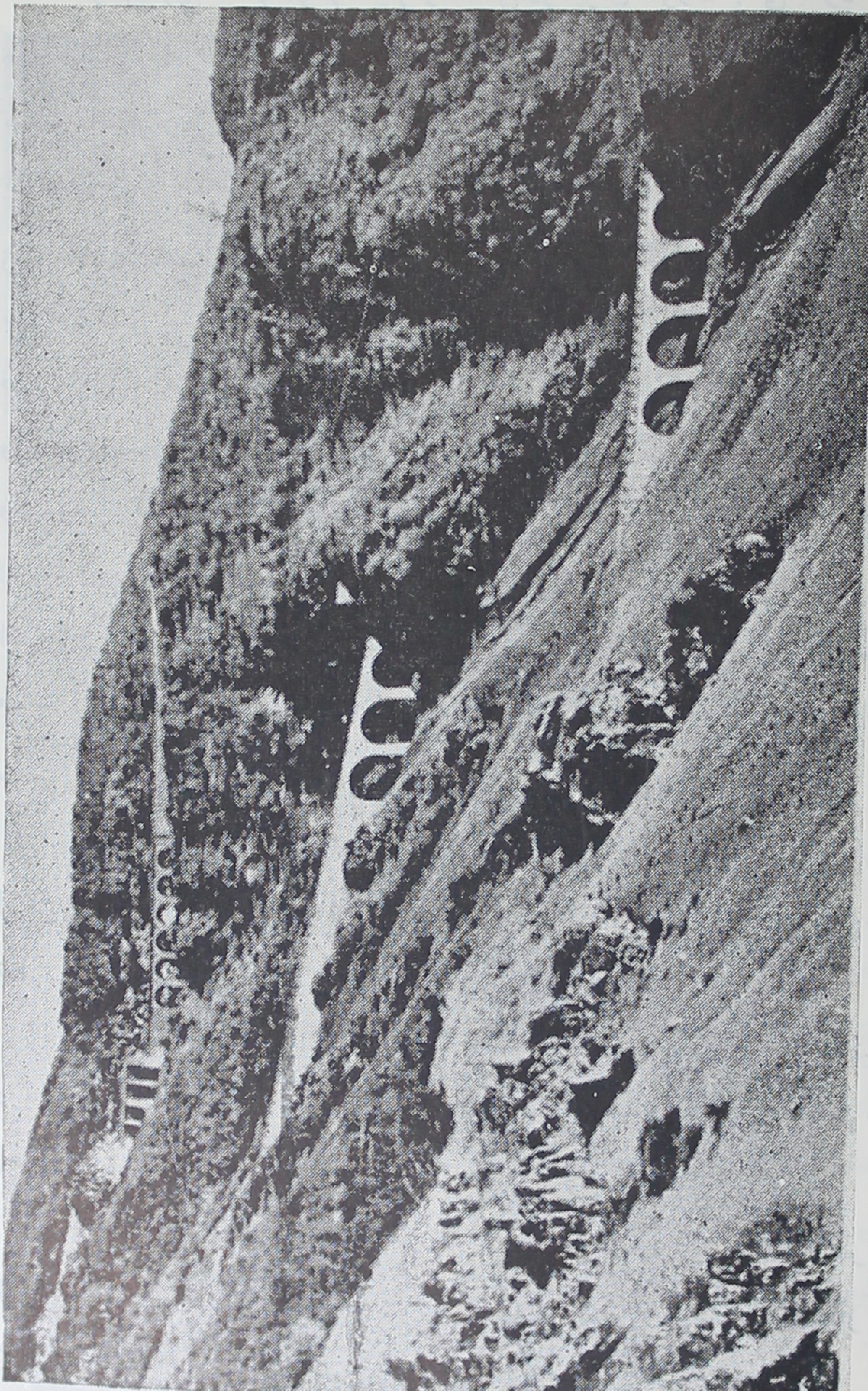
قرنها کشور ایران چهارراه بازرگانی دنیای قدیم و جدید بوده واروپا را باسیا مربوط میساخت واین راه تقریباً راه بازرگانی منحصر بفرد شرق وغرب جهان بحساب میآمد و پس از کشف راه دریائی «دماغهٔ امیدنیك» در تاریخ ۱۴۹۷ میلادی، که اروپا را از سمت جنوب آفریقا با هندوستان و چین مربوط میساخت و همچنین بعداز حفر ترعهٔ سوئز که دریای مدیترانه رابدریای هند متصل نمود، اهمیت تجارتی راه ایران روبنقصان نهاد.

با اختراع راه آهن مجدداً اهمیت جغرافیائی و موقعیت طبیعی ایران مورد نظر اقتصادیون و سیاستمداران جهان قرار گرفت؛ زیرا درصورت ایجاد راه آهن در ایران، حمل و نقل کالا از اروپا بهندوستان و هندوچین بهتر و آسانتر میگردید.

متأسفانه رقابتهای سیاسی دول بزرگ همسایهٔ ایران یعنی روس وانگلیس مانع از آن بود که این کشور بتواند از موقعیت ممتاز جغرافیائی خود استفاده نماید.

هراقدامی که بمنظور تحصیل امتیاز یا ایجاد راه آهن از طرف یکی از این دو دولت بعمل میآمد مواجه با مخالفت طرف دیگر میشد و امتیازاتی هم که دولت ایران بسایر دول ویا نمایندگان و بازرگانان این دو دولت میداد، براثر فشارهای سیاسی مجبور بالغاء آنهامیگردید.

ناصرالدین شاه قاجار در بادی امر باین فکر افتاد که از قوهٔ دولت ثالثی استفاده کند وبهمین جهت مخبرالدوله را بانامه‌ای نزد بیسمارك صدراعظم مقتدر آلمان روانه ساخت ولی این تلاش سودمند واقع نگردید.

یکی ازمناظر خط شمال

اولین باری که موضوع امتیاز راه آهن در ایران صورت جدي بخود گرفت هنگامی بود که سرمایه دار معروف انگلیسی بنام ژولیس رویتر ، تلگرافی ، تقاضای امتیاز راه آهن را از دولت ایران نمود و برای وصول باین هدف در حدود یك میلیون فرانك بعنوان پاداش صرف کرد و بالاخره امتیازنامهٔ او در تاریخ ۲۵ ژانویهٔ ۱۸۷۲ بامضاء رسید . این راه آهن در مرحلهٔ اول ، میبایست دریای خزر را بتهران متصل کند و آنگاه بسمت خلیج فارس امتداد یابد ودر صورت لزوم ، راههای فرعی برای مربوط ساختن خطوط باشهرهای مختلف کشور شاهنشاهی ایجاد شود وچنانچه صاحب امتیاز لازم بداند ، راه آهن ایران را از طرفین براه آهنهای اروپا وهندوستان مرتبط سازد .

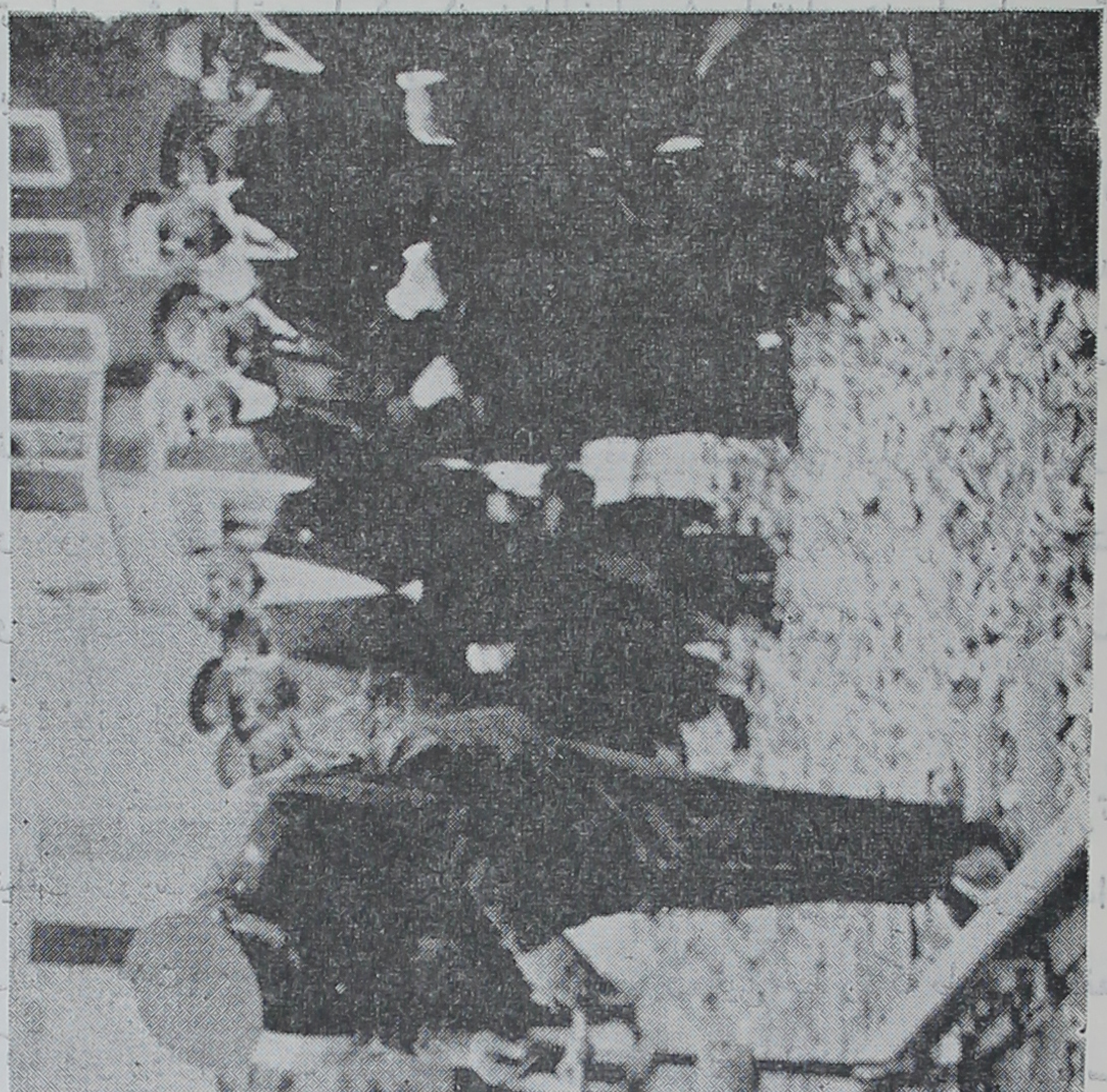
این امتیاز که مدت آن هفتاد سال بود منحصر بساختن راه آهن نبود وشامل امتیازات وانحصارهای دیگری هم ازقبیل استخراج معادن ـ بهره برداری از جنگلها ـ معافیت از هر گونه مالیات و گمرك وعوارض وحق تملك اراضی دولتی بود که تسلط سیاسی واقتصادی انگلستان را برایران بنحوی غیرمطلوب عملی میساخت .

دولت روسیهٔ تزاری درمقام مقابله بااین امتیاز بر آمد وحتی سفیرخود را از ایران احضار کرد وبالنتیجه براثر مجاهدتهای بسیار ، قرارداد ژولیس رویترعملی نگردید ودولت ایران پس از یکسال ، قرارداد مزبوررا ملغی ساخت .

درسال ۱۸۷٤ میلادی یکی ازمهندسین نظامی روسیه بنام فالکن ها گن بپشتیبانی دولت روسیه ، امتیاز ساختمان راه آهن تبریز وجلفا را از دولت ایران گرفت ، که پس ازچهل سال یعنی درسالهای ۱۹۱٥-۱۹۱٦ ساختمان آن بپایان رسید .

درسال ۱۸۷۸ آلئن Alléon نام فرانسوی ومتعاقب آن یك مهندس اطریشی امتیاز ساختمان خط آهن از رشت بتهران را از دولت گرفتند که هیچیك از آنها عملی نگردید .

درسال ۱۸۸۲ « مهندس نایبوس بو آتال » فرانسوی امتیاز ساختمان راه آهن

شاهنشاه فقید رضاشاه کبیر آخرین پیچ و مهرهٔ خط سراسری را در ایستگاه فوزیه محکم میفرمایند (شهریور ۱۳۱۷)

تهران ـ رشت را تحصیل کرد که بعدها آنرا ببوشهر امتداد دهد ولی باوجود تلاشهای بسیار ، این امتیاز هم در بوتهٔ فراموشی ماند .

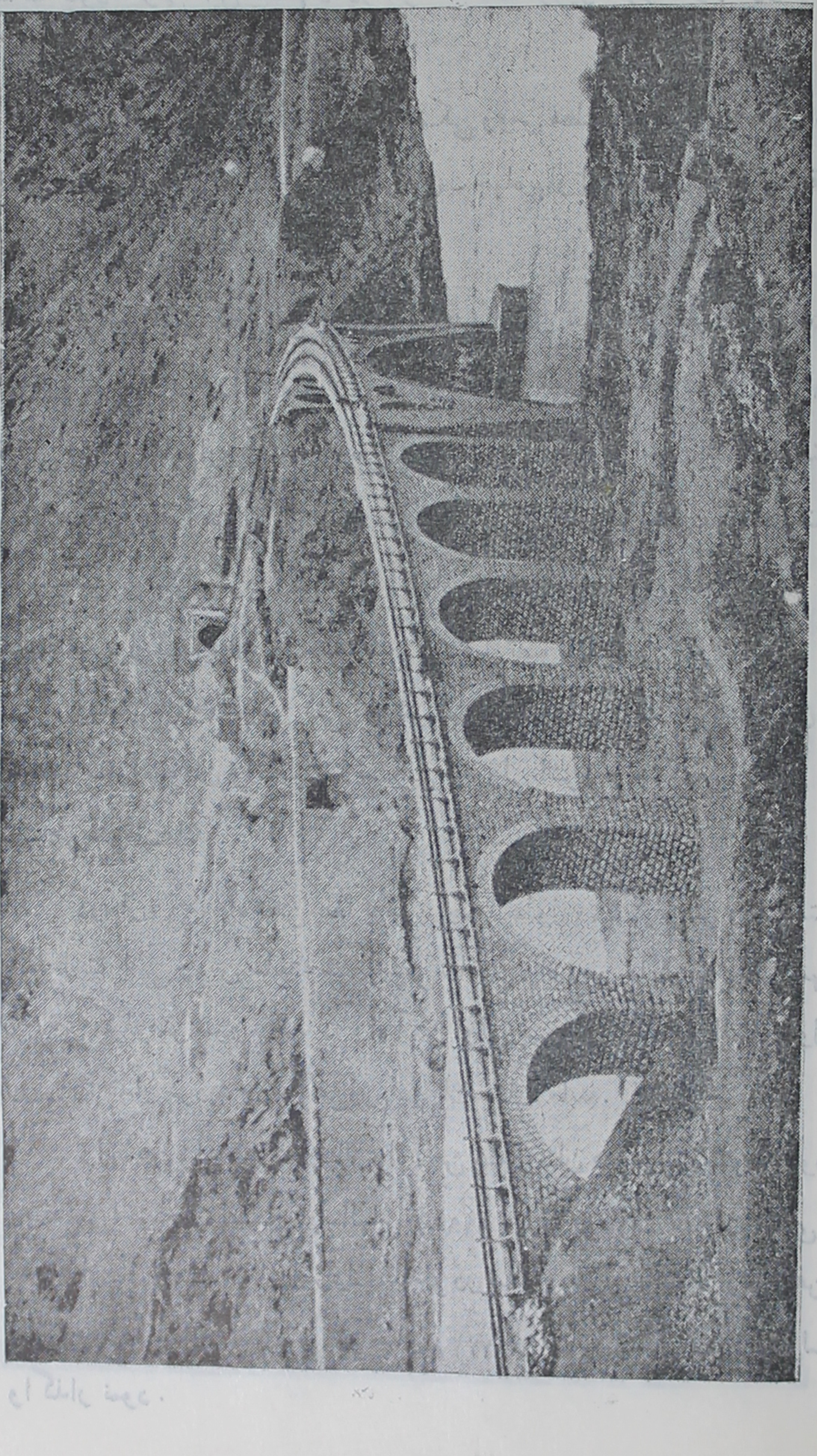
در تاریخ ربیع‌الثانی ۱۳۰٤ هجری‌قمری حاج محمدحسین امین‌الضرب بازرگان ایرانی امتیاز ساختمان راه آهن محمودآباد تا آمل و تهران را از ناصرالدین‌شاه اخذ نمود و شروع بتهیهٔ مقدمات هم کرد ولی باتوجه بعدم کفایت سرمایه و اشکالات فنی که در راه‌ساختن این خط وجود داشت فقط توانست ۱۸ کیلومتر ریل گذاری کند ولکوموتیوی هم در این خط بکار انداخت، ولی بالاخره در اثر نداشتن متخصص واختلاف بین نمایندگان شاه‌وقت وامین‌الضرب ،کاراو ناتمام ماند وراه آهن‌ساخته‌شدهٔ او نیز از بین‌رفت .

مهندس نایبوس بوآتال که درامتیاز راه آهن‌رشت-تهران و بندر بوشهر توفیقی نیافت ، دردسامبر سال ۱۸۸٦ باشرکای خود امتیاز راه آهن‌تهران -حضرت‌عبدالعظیم را برای مدت ۹۹سال ازدولت ایران تحصیل کرد واین خط را که طول آن فقط ۸/۷ کیلومتر ودارای یک‌خط‌فرعی بطول ٦/٥ کیلومتر بطرف معدن سنگ است در مدت دوسال‌ساخت .

بعدها لازارپولیاکف روس‌سهام شرکت‌راه آهن تهران- حضرت‌عبدالعظیم را خرید واین همان کسی است که راه تهران تابندرپهلوی راساخت وبعداًفروخت.

در سال ۱۸۸۷ میلادی موضوع ساختن راه آهن ایران توجه آمریکائیها را جلب کرد و نمایندهٔ‌سیاسی آندولت بنام ونیدسن‌موفق شدامتیاز بزرگی برای‌ساختن چند رشته خط آهن بوسیلهٔ مهندسین و سرمایه‌داران آمریکائی تحصیل کند ولی وزارت امورخارجهٔ روسیه بااین‌امرمخالفت کرد و در نتیجه این امتیاز نامه هم بجائی نرسید .

درسال ۱۸۸۹هم چهار نفر ازسرمایه‌داران روس باموافقت امپراطور روسیه امتیاز ساختن راه آهن‌رشت -تهران تاخلیج‌مهبار دراقیانوس هند را ازدولت ایران

پل دختر در خط تبریز

تقاضا نمودند ولی این پیشنهاد در اثر مخالفت وزیر امور خارجهٔ روسیه و سفیر آندولت درایران بجائی نرسید.

در سال ۱۹۱۰ هم مهندس ساهانسکی روس مطالعاتی برای اتصال راه آهن قفقاز به‌تبریز ـ تهران ـ بوشهر ـ کرمان ـ چهاه بهار انجام داد که آنهم فقط روی نقشه و کاغذ باقی ماند.

از ایرانیانی که برای ساختن راه آهن ایران نقشه‌هائی طرح کردند میتوان مرحوم صنیع‌الدوله رانامبرد. وی که در التزام ناصرالدینشاه درسال ۱۲۹۰ هجری قمری باپدرش عازم اروپا شده بودپس از تحصیل در آلمان ومراجعت بایران پیشنهادهائی برای ساختن راه آهن ایران نمود، از جمله، برای شروع بعمل، مالیات قند وچای را بمجلس پیشنهاد کرد ولی این پیشنهاد در مجلس مدفون شد و بیست سال بعد شاهنشاه بزرگ ایران رضاشاه کبیر آنرا از تصویب‌مجلس گذراندند.

درسال ۱۹۱۲ هم شرکتی بنام شرکت نقشه‌برداری راه آهن درایران، بوسیلهٔ روسها ـ فرانسویان وانگلیسها تشکیل شد ولی باشروع جنگ بین‌الملل اول این نقشه‌هم متوقف‌ماند.

درسال ۱۹۱۲ راه آهن جلفا به‌تبریز جمعاً بطول ۲۰۲ کیلومتر و۷۰۶ متر بوسیلهٔ بانك استقراضی روس ساخته شد وسپس ساختن راه آهن ماکو بوسیلهٔ روسها بطول ۱۴۹/۳۵ کیلومتر شروع شد که راه آهن اولی پس از جنگ‌بین‌المللی اول بدولت ایران واگذار گردید وراه آهن‌دوم هم بلااستفاده ماند.

راه آهن زاهدان که دنبالهٔ راه آهن هندوستان محسوب میشود بطور موقت وبمنظور احتیاجات نظامی درسالهای ۱۹۱۸- ۱۹۱۹ ازطرف مقامات هندی ساخته‌ـ شد که ازسال ۱۳۰۸ شمسی‌متروك ماند و در سالهای اخیر بوسیلهٔ راه آهن دولتی ایران مجدداً بکار افتاده و در سال ۱۳۳۸ دولت پاکستان آنرا بدولت‌ایران واگذار نمود.

پل ورسک

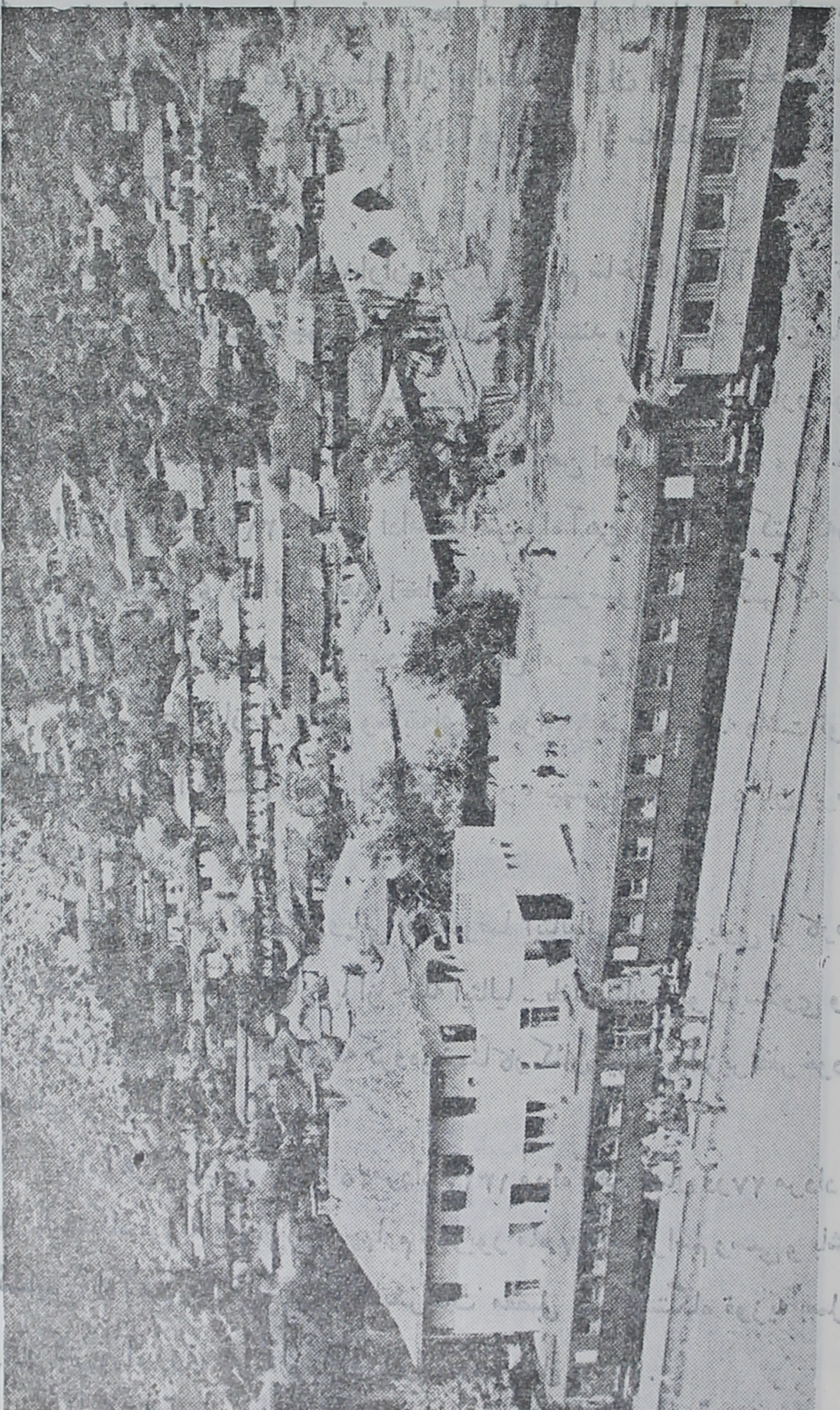
راه آهن سرتاسری ایران

اعلیحضرت رضاشاه کبیر در دوران نخست‌وزیری خود باین فکر افتادند که ساختمان شریان اقتصادی یعنی راه آهن سرتاسری ایران را آغاز نمایند واین آرزوی ملت ایران را جامهٔ عمل بپوشانند.

شاهنشاه بزرگ ایران این اقدام مثبت و تاریخی را آغاز کردند و برای آنکه دست نیاز برای ساختمان راه آهن ایران بسوی بیگانگان دراز نکنند قانون اجازهٔ انحصار دولتی قند و چای واخذ دو قران ازهرمن قند ومواد قندی وشش قران از هرمن چای بعنوان حقوق انحصاری جهت تأمین سرمایهٔ لازم برای ساختن راه آهن رادر تاریخ ۹ خرداد ۱۳۰۴ از مجلس شورای ملی گذراندند و ساختن آنرا وجههٔ همت خود قراردادند ودر دیماه سال ۱۳۰۴ فرمان تأسیس کمیسیون ایجاد راه آهن سراسری ایران را بعنوان وزیر فواید عامه صادر فرمودند.

این کمیسیون تشکیل شد و پس از اتخاذ تدابیر لازم، قانون ساختمان راه آهن سراسری راتنظیم نمود که درتاریخ ۲۰ بهمن ۱۳۰۴ از تصویب مجلس گذشت و پس از آن متدرجاً قوانینی مربوط بمخارج فنی واداری راه آهن - واگذاری نقشه برداری مفصل خط آهن بسندیکای متشکله از شرکت آمریکائی وشرکت آلمانی - اعزام محصل باروپا برای فراگرفتن معلومات راجع براه آهن - استخدام یازده مهندس ویک منشی تندنویس از آمریکا - اجازهٔ ساختن راه آهن مابین خورموسی و بندر محمره و بندرجز و بالاخره قانون استخدام سی وچهار نفر مهندس ومتخصص راه آهن بتصویب مجلس شورای ملی رسید.

اعلیحضرت رضاشاه کبیر توجه خاصی بامر راه آهن ایران مبذول وتأکید فرمودند که عملیات ساختمانی آن هرچه زودتر آغازشود و براثر این تأکیدات در ۲۳ مهر ۱۳۰۶ مراسم آغاز ساختن راه آهن سرتاسری ایران در محل فعلی ایستگاه راه آهن تهران بعمل آمد واعلیحضرت فقید اولین کلنگ آنرا باتشریفات

ایستگاه پل سفید

خاصی برزمین زدند ودر همان روز در محل ایستگاههای اهواز و بندر گز یعنی در شمال و جنوب کشور نیز کلنگ ساختمان راه آهن ایران با آئین مخصوصی بنام آن شاهنشاه برزمین زده شد و ساختن راه آهن ایران از سه نقطه درشمال وجنوب ومرکز ، باهم آغاز گردید .

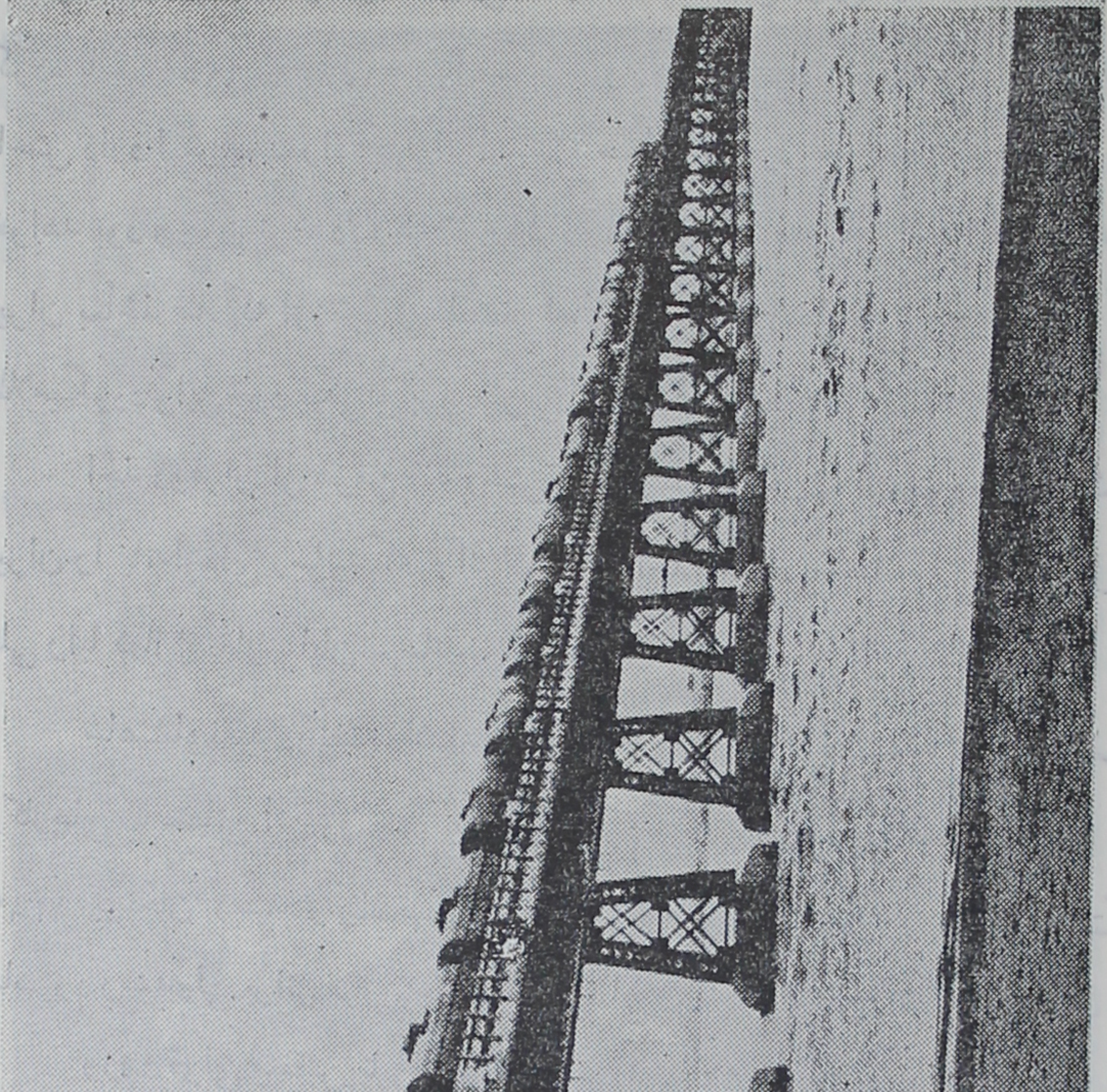
بسیاری ازرجال و سیاستمداران آنروز ، اتمام ساختمان راه آهن سرتاسری ایرانرا باتوجه بمشکلات موجود ، امری محال میدانستند ولی ارادهٔ توانای شاهنشاه بزرگ برتمام این مشکلات فائق آمد وپس از زحمات و مرارتهای بسیار وتعویض و تغییر شرکتهای سازنده که در امر ساختمان راه آهن اهمال مینمودند ، بالاخره در تاریخ اول اردیبهشت ١٣١٢ تصمیم ادامهٔ ساختن راه آهن بوسیلهٔ شرکتی که وظیفهٔ راهنمائی و مستشاری را انجام دهد اتخاذ شد و کنسرسیوم کامپساکس که مرکب ازسه شرکت دانمارکی وسوئدی بود مأمور این امر مهم گردید .

این شرکت باسازمان منظم وسابقه‌ای که درامور فنی مربوطه داشت توانست راه آهن ایران را یکسال زودتر از موعد مقرر ، ببهترین وجهی بپایان برساندو تحویل دهد .

بسیاری از شرکتهای اروپائی مخصوصا ایتالیائی وعدهٔ زیادی از کارمندان فنی وصنعتگران کشورهای اروپا از جمله ایتالیا ـ بلغارستان ـ یوگوسلاوی و غیره درساختن این راه آهن انجام وظیفه کرده وضمناً کارکنان ایرانی را زیرنظرخودبرای کارهای فنی تربیت نموده‌اند .

راه آهن جنوب در تاریخ ٢٥مرداد ١٣١٧ وراه آهن شمال در٢٧ مرداد همان سال بایستگاه فوزیه رسید وروز چهارم شهریور ماه ١٣١٧ مراسم رسمی و باشکوه گشایش راه آهن سراسری ایران باتشریفات مفصل در ایستگاه فوزیه بعمل آمد وبزرگترین آرزوی ملی آنروزملت ایران جامهٔ عمل پوشید .

طول راه آهن سراسری ایران ١٣٨٧/٨٦٧ کیلومتر میباشد ومجموع هزینهٔ

پل آهنی کارون

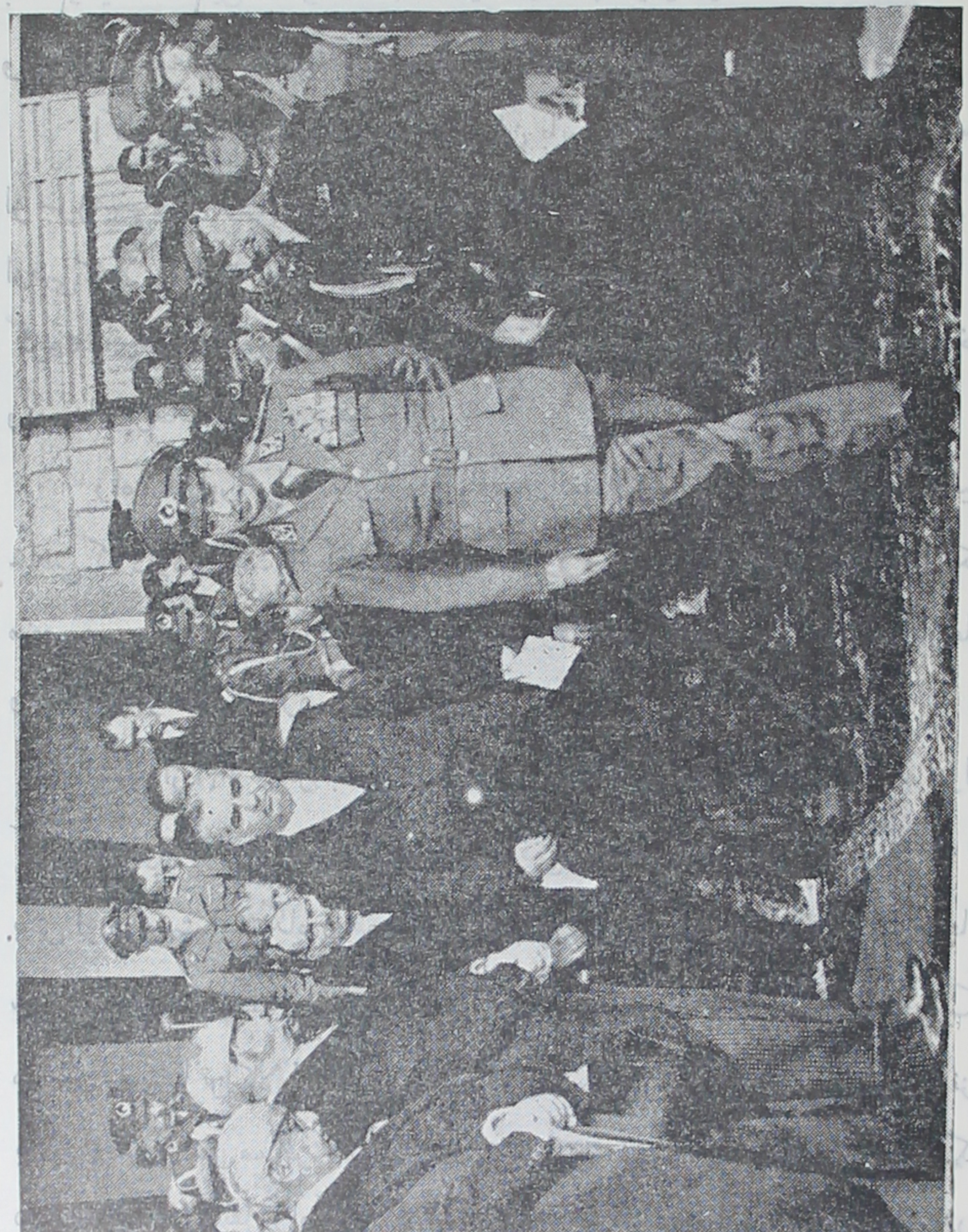
ساختن آن بادر نظر گرفتن مخارجی که بنگاه راه آهن برای توسعهٔ خطوط صرف کرده بالغ بر ۳۱۵۸۳۹۰۶۹۵ ریال‌میگردد وچون ریال امروز باریال آنروز تفاوت فاحش دارد اگرقیمت راه آهن ایران بدلار حساب شود درحدود ۲۱۲۱۴۵۵۱۹ دلار خواهد بود وچون نرخ دلارهم تغییر کرده است ، چنانچه بهای راه آهن سراسری ایران بمأخذ طلا که ارزش آن ثابت‌تر است محاسبه‌شود بالغ بر ۱۸۸۴۴۷۶۲ گرم طلامیگردد واین‌خود یکی‌از بزرگترین ذخایرملی ما است .

اخذ دوقران از هرمن قند وشش‌قران ازهر من‌چای ، ثروت وسرمایهٔ کشور ایران را باندازه‌ای رسانید که توانست بدون اخذ دیناری وام ازخارج ، این برنامهٔ ملی رابا کمال‌افتخار بپایان برساند .

شاهنشاه فقید درنظر داشتند راه آهن سرتاسری را بمشهد وتبریز برسانند وکارهای ساختمانی این دو خط نیز آغاز گردید . ریل گذاری خط تبریز در سال ۱۳۱۹ بزنجان رسید و راه تهران ـ مشهد ، روز دوم شهریور ۱۳۲۰ بایستگاه شاهرود رسیدولی براثر بروز جنگ بین‌المللی دوم اجرای این برنامه متوقف شد.

ورود قوای متفقین بایران و کثرت حمل و نقل اسلحه ومواد جنگی از راه ایران بشوروی، براه آهن ایران نام پل پیروزی داد و دراثرفعالیت غیرعادی حمل‌ونقل درسالهای‌همکاری بامتفقین ، وضع خط آهن سراسری ایران ومیانه‌وشاهرود بوخامت گرائید وفرسودگی آن بحدی رسید که در منطقهٔ کوهستانی‌لرستان روزانه ۱۵ تا۲۰شکستگی در ریل دیده میشد .

اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه پهلوی از آغاز سلطنت خود توجه خاصی بامر راه آهن ایران معطوف فرمودند بطوریکه در سال ۱۳۲۱ در اوایل سلطنت معظم‌له خطاهواز ـ خرمشهر ـ حسینیه جمعاً بطول۱۶۶ کیلو مترساخته‌شد وسپس درسال ۱۳۲۹ راه آهن‌قم ـ کاشان بطول ۹۸ کیلومتر باتمام‌رسید و آنگاه بامرشاهنشاه ادامهٔ ساختمان‌راه آهن تهران ـ مشهد وتهران ـ تبریز آغاز گردید ودرسال۱۳۳۵

اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایستگاه راه آهن تبریز را افتتاح میفرمایند

باتمام رسید. تمام این خطوط که جمعا درحدود ۹۰۰ کیلومتر است بااعتبارات راه آهن وسازمان برنامه، بدست مهندسین و کار گران فنی ایرانی ساخته شده است.

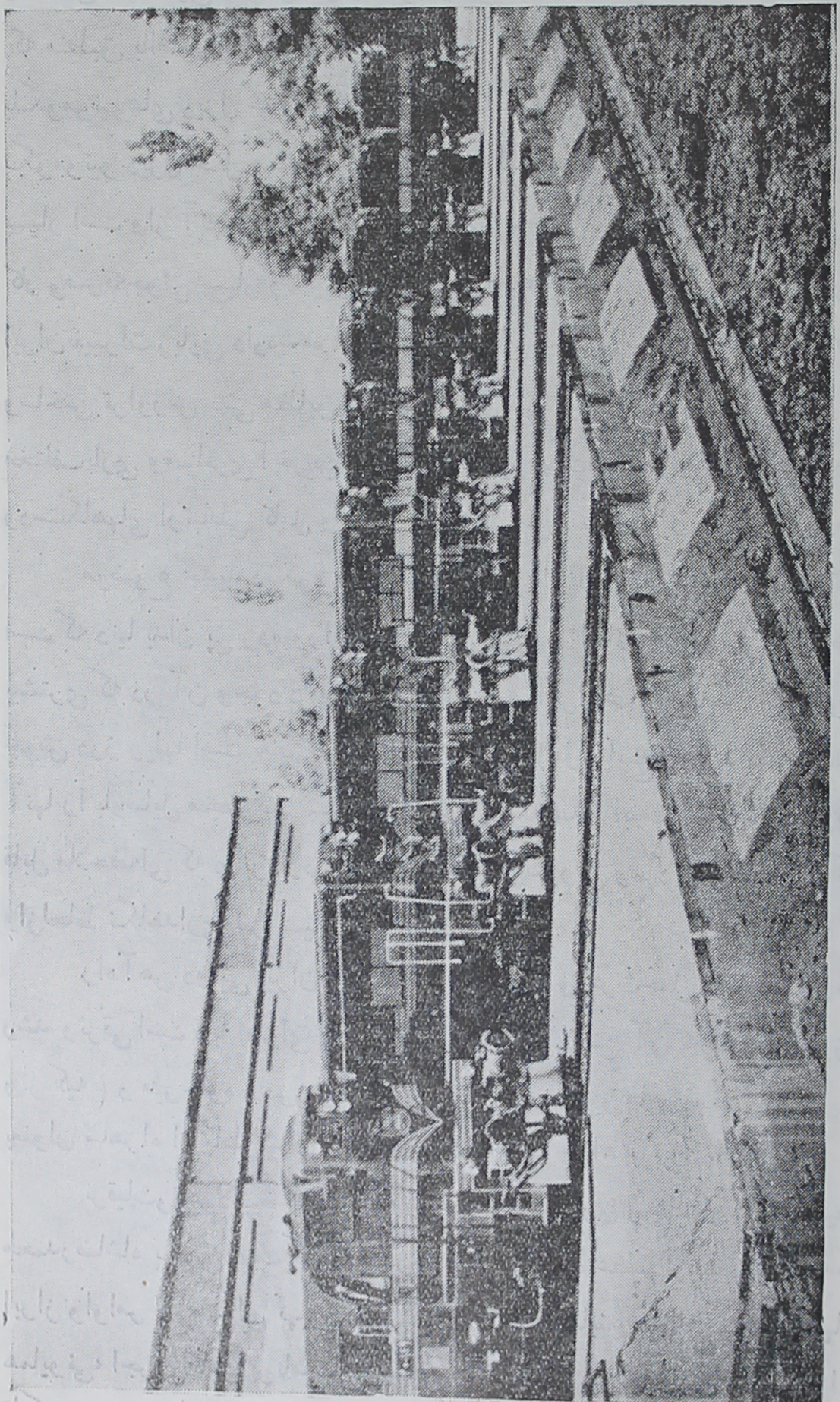
اکنون شبکهٔ راه آهن دولتی ایران باپیمودن قریب به ۳۵۰۰ کیلومتر مسافت، از سرزمینهای متنوعی میگذرد که مجموعهٔ آنها شامل مناظر و آب‌وهواها و وضع ارضی کاملاً متفاوت است، گاهی در جلگه‌های سبزوخرم پیش میرود وزمانی از گردنه‌های صعب‌العبور میگذرد واز شکاف کوهها سر برون آورده برفراز رودخانه‌ها ودره‌ها وپرتگاهها گام برمیدارد.

راه آهن ایرانرا که شریان ارتباطی واقتصادی میهن ما است، نظر به کیفیتهای خاصی که دارد وبعلت اشکالات عجیبی که در ساختن آن وجود داشته و ابتکارات مخصوصی که برای حل آن اشکالات بکار رفته است، باید یکی ازشاهکارهای فن وصنعت عصرحاضر شمرد.

بیش از ۲۶۰ تونل بطول نزدیك به‌یکصدهزار متر، متجاوز از ده هزار پل کوچك وبزرگ وچندین هزار ساختمان فنی درمسیر راه آهن قرار گرفته است. بیش از دویست ایستگاه درمعبر راه آهنهای ایران شبانه‌روز درفعالیتند. متجاوزاز سی‌وشش هزار کارمند ومأمور فنی ومتخصص ومهندس دراین دستگاه کار میکنند. هرسال ملیونها تن کالا از انواع گوناگون بوسیلهٔ راه آهن حمل میشود و نزدیك به چهارملیون نفر مسافر بتوسط آن از شهری بشهر دیگر رفت وآمد میکنند. درآمد کل حمل ونقل راه آهن ایران اینك درحدود سه‌ملیارد ویکصد ملیون ریال است واین ارقام، هرسال درافزایش میباشد.

اتصال پایتخت باستانها وشهرستانها وقصباتی که راه آهن از آنها عبورمیکند، علاوه‌بر تسریع آبادانی آنها، موجب تقویت مرکزیت و تشیید مبانی پیوستگی معنوی ووحدت ملی ما شده‌است.

در دورهٔ سلطنت اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه پهلوی تقریباً کلیهٔ ریلهای

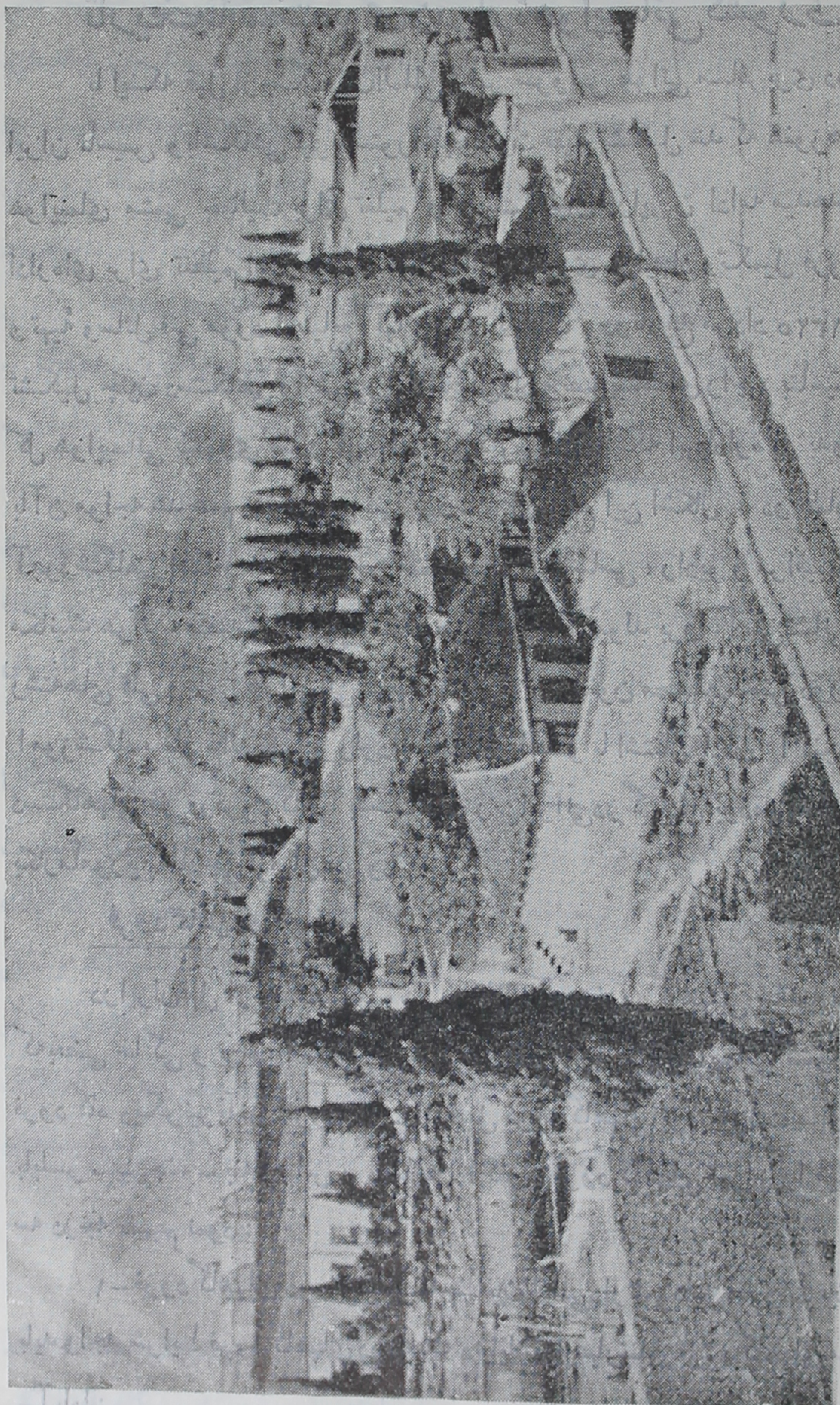
آشیانهٔ لکوموتیوهای دیزل

راه آهن سرتاسری تعویض گردیده و بسیاری از مسیرهای آن در نقاط صعب‌العبور که منطبق بااصول فنی نبود تغییر داده شده ، بعلاوه ، لکوموتیوهای بخاری مبدل بلکوموتیوهای دیزل شده و اکنون کلیهٔ قطارها اعم‌از باری و مسافری ، بوسیلهٔ لکوموتیو دیزل حمل میشوند . مزیت این لکوموتیوها به لکوموتیوهای بخاری بسیار است واز آنجمله ، سرعت ، اطمینان ، نظافت واز همه مهمتر افزایش میزان کار وصرفه‌جوئی بسیار را میتوان ذکر نمود . همچنین در کلیهٔ شئون فنی راه آهن ایران تغییرات زیادی داده‌شده است. کارخانه‌های تعمیرات اساسی واگنها ولکوموتیوها وساختن تراورس بتنی مطابق آخرین اصول فنی نوین احداث گردیده و واگنهای مختلف باری ومسافری آخرین نوع و واگنهای پست ویخچال وغیره خریداری شده ودستگاههای ارتباطی کامل و مجهز وکارخانه های مولد برق بکار افتاده است .

موضوع جدید دیگری که در راه آهن ایران عملی شده ، ابتکار تازه‌ای است که دنیا بدان پی‌برده وراه آهن ایران نیز از لحاظ صرفه جوئی و اطمینان بیشتری که در آن وجود دارد ، تصمیم گرفته آنرا عملی نماید . این موضوع ، جوش درز ریلها است یعنی بجای اینکه دوسرریل را باپیچ ومهره بهم متصل کنند، آنها را باوسایل مخصوصی بیکدیگر جوش میدهند . اینعمل علاوه‌بر صرفه‌جوئی قابل ملاحظه‌ای که در بردارد ، مانع شکستن دو سر ریل ومآلاً موجب دوام آن شده وازلحاظ نگاهداری نیز بسیار مؤثر است .

راه آهن دولتی ایران‌از لحاظ وسعت‌شبکه وقدرت‌حمل ونقل همواره‌درحال رشد وترقی است وبا اجرای برنامه‌های آینده وپیوستن آن به قطور (مرز ایران وترکیه) و میرجاوه (مرز ایران وپاکستان) ، کشور ما موقعیت تاریخی خود را بعنوان شاهراه ارتباطی‌شرق وغرب مجدداً بدست خواهد آورد .

ترقیات‌وتحولات‌شگرف راه آهنهای‌ایران‌مرهون توجهات‌وعنایات‌اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی است که به پیشرفت این دستگاه عظیم ارتباطی علاقهٔ مفرطی ابراز واوامر لازم برای بهبود امور آن صادر میفرمایند . تعالیم و مساعدتهای ذات همایونی، اجرای کامل برنامه‌های سنگین ساختمانی وبهره برداری راه آهن ایران‌را تاکنون میسر ساخته است .

کوی کارگران راه‌آهن در شیرگاه

تاریخچهٔ مختصری دربارهٔ هواپیمائی کشوری

با اینکه قبل از جنگ بین‌المللی اخیر سرویس هوائی مسافربری دولتی در ایران تأسیس و باشگاهی نیز بدستور اعلیحضرت فقید تشکیل شد که هنوز هم با ۲۵ هواپیمای مشقی بفعالیت برای تعلیم و تربیت خلبان در ایران ادامه میدهد، لیکن اداره‌ای برای تنظیم امور مربوط بهواپیمائی کشوری و ایجاد و تکمیل فرودگاهها و تهیهٔ وسائل فنی مورد احتیاج آنها وجود نداشت. در تاریخ مرداد ۱۳۲۵ دولت تشکیل چنین دستگاهی را ضروری تشخیص داد و تصویبنامه‌ای راجع بتأسیس ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری صادر گردید. بزرگترین اشکالیکه این اداره در بدو تأسیس با آن مواجه شد عدم متخصصین فنی بود. برای رفع این اشکال، در همان تاریخ آموزشگاهی افتتاح شد که در آن متخصصین هواشناسی، رادیو و مراقبت‌هوائی، مکانیك هوائی، متصدی تله‌تایپ، متخصص موتورهای مولد برق، آتش‌نشانی و سایر رشته‌های فنی و علمی هواپیمائی تربیت میشوند و تاکنون محصلین شش دوره از این اموزشگاه، فارغ‌التحصیل و وارد خدمت شده‌اند و با اشتغال آنان اکنون چرخ دستگاههای فنی در فرودگاهها بدست مأمورین ایرانی در گردش بوده ومتدرجا نیاز بکار مأمورین خارجی ازمیان میرود.

فرودگاههای ایران

در ایران قبل از جنگ اخیر و هم در خلال آن، فرودگاهائی ساخته شده بود که بعضی خاکی و برخی آسفالتی و بتنی بودند. ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری چند فرودگاه دیگر نیز بآنها افزوده است از قبیل فرودگاههای یزد ـ رشت ـ رامسر ـ بابلسر ـ بیرجند ـ بندرعباس و رضائیه. اکنون فرودگاههای ایران را میتوان به سه درجه تقسیم نمود:

۱ـ فرودگاههای درجه يك، که جنبهٔ بین‌المللی دارند و طبق مقررات بین‌المللی باید واجد شرایط فرودگاههای درجه يك دنیا باشند و عبارتند از فرودگاههای مهرآباد و آبادان.

۲ - فرود گاههای درجه ۲ ، که عبارتند از فرود گاههای شهرستانها یعنی فرود گاههای تبریز- مشهد - اصفهان- شیراز-اهواز- کرمانشاه - کرمان-زاهدان.

۳-فرود گاههای درجه۳ که عبارت‌ازسایرفرود گاههای‌ایران‌میباشند‌باینشرح: همدان - بوشهر - اراك - بندر پهلوی - بندرعباس - بندرلنگه - جاسك - زنجان قم - قزوین - گرگان - کلاردشت - نیشابور- اردبیل - بیرجند - بابلسر- شاهرود سمنان - سبزوار- میامی - بجنورد - دلیجان - امین آباد - خوی - رضائیه - رامسر آبگونجی - آغاجاری - اندیمشك - در گزین - گچساران - گناوه - هفتکل - هفت تپه - خیر آباد - خورد وران - کوت عبدالله - لالی معشور - مسجد سلیمان - ملاثانی - نفت سیاه - نفتخانه - شمس‌عرب .

فرود گاههای مهر آباد و آبادان و کرمان وزاهدان وهمدان و کوت عبدالله ومشهد واصفهان وتبریزواندیمشك دارای خیابانهای پرواز بتنی یا آسفالتی میباشند و سایر فرود گاهها خاکی هستند و قرار است بوسیلهٔ سازمان برنامه فرود گاههای شیراز و رشت واهواز باخیابانهای پرواز آسفالتی مجهزشوند .

برای پذیرفتن مسافرین و نگاهداری کارمندان فرود گاه ووسایل فنی آنها تا کنون درفرود گاههای تبریز ومشهد و شیرازو آبادان ساختمانهائی‌ایجاد شده‌است و عنقریب مورد استفاده قرارخواهد گرفت . بنای جدید فرود گاه مهر آباد که اینك ساختمان آن پایان یافته‌است‌از بهترین وجدیدترین فرود گاههای دنیا میباشد. وسایل روشنائی کامل‌برای پروازشب وهمچنین وسایل آتش‌نشانی،برای فرود گاه مهر آباد و آبادان ازخارج خریداری شده و بجای چراغهای قبلی که بطورموقت گذاشته- شده بودنصب گردیده وهم‌اکنون این دوفرود گاه برای قبول بزرگترین هواپیماهای جهان مهیا میباشند .

ارتباطات

چون فرود گاهها درهر آن‌بایستی باهواپیماهائی که درپروازهستند ارتباط داشته‌باشند و همچنین از ورود وخروج هواپیماوازوضع جوی فرود گاههای دیگر

نیز مطلع شوند ، وجود یك شبکهٔ ارتباطی رادیوئی که در تمام ۲۴ ساعت مشغول کار باشد ضرورت دارد. ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری از آغاز کار، بااستفاده از دستگاههای رادیوئی مختلف که از طرف وزارت جنگ و پست و تلگراف برای کمك داده شده بود ، وبعداً بوسیلهٔ دستگاههائیکه از خارج وارد نموده است ، سازمان مخابراتی کاملی بوجود آورده که علاوه برارتباط دائم بافرود گاههای داخلی و پاریس، بیروت، دمشق ، آمستردام ، بغداد ، لیدا ، آنکارا ، دهران ، بصره ، کراچی ، قندهار، دهلی و بانکوك ، ازطریق ایستگاههای مذکور با تمام دنیا در ۲۴ ساعت ارتباط دارد. دستگاههای بیسیم نیزجهت مخابرات ودستگاههای رادیوئی دیگری برای هدایت هواپیماهای درپرواز وراهنمائی آنهابطرف فرود گاهها تهیه شده ومورد استفاده میباشد.

هوا شناسی

دستگاههای هوا شناسی ، در خدمت هواپیمائی دو وظیفه دارد : اول اطلاع ازوضع هوائی فرود گاه مقصد. دوم آگاهی از وضع جوی طول راه برای مدت ۲۴ تا ۴۸ ساعت . تأمین منظور اول اشکال زیادی ندارد زیرا ممکن است اطلاعات مورد احتیاج ازطرف مأمورین فرود گاه مقصد بتوسط رادیو بفرود گاه مبدء مخابره شود. برای اینکار ، ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری درتمام فرود گاههای خود متخصصینی دارد که در کلاسهای اختصاصی هواپیمائی تربیت شده‌اند و آنها این اطلاعات را در بعضی نقاط هرسه ساعت یکمرتبه ودربرخی دیگر هرساعت یکبار بمرکز مخابره مینمایند . اماپیش بینی اوضاع جوی دارای تشکیلات دیگری است که برپایهٔ اطلاعات رسیده از وضع جوی بیست نقطه درایران و درحدود پانصد نقطه درخارج ایران ، وضع جوی مورد لزوم پیش بینی میشود ، باین نحو که اطلاعات مزبوررا معمولاً روی نقشهٔ مخصوصی منعکس میکنند ومتخصص فن ازمجموعهٔ این اطلاعات، باترسیم ایزوبارها میتواند مناطقی راکه در آن اغتشاشات جوی وجود دارد فوراً تشخیص و سرعت وحرکت آنهارا که معمولاً ازمغرب بمشرق است تعیین نماید و باین ترتیب خلبان هواپیما باتوجه به پیش بینی مزبور، پرواز خودرا تنظیم میکنند وانجام میدهد.

البته پیش بینی وضع جوی تقریبی است و فعلاً در دنیا، بصحت آن بیش از ۸۰ درصد نمیتوان اطمینان داشت.

مراقبت عبور و مرور هوائی

برای دادن اطلاعات لازم به هواپیماها و مراقبت در طرز پرواز و جلوگیری از تصادم آنها با یکدیگر و اجرای مقررات پرواز بتوسط خلبانان، اداره‌ای بنام ادارهٔ مراقبت پرواز، در ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری تأسیس شده که بوسیلهٔ کارمندان متخصص خود و از طریق ۸ برج تلفنی و ۲ برج تلگرافی با کلیهٔ هواپیماهائیکه در قلمرو کشور ایران مشغول پرواز هستند دائماً مربوط است و مسئولیت نظارت و مراقبت آنها را بمنظور تسریع و تنظیم پرواز و تأمین سلامت آن، تا زمانیکه از سرحد ایران خارج نشده‌اند بعهده دارد. برای تهیهٔ کارمندان فنی این اداره که مسئولیت فوق العاده شدیدی را در قبال پروازها بعهده دارند، ادارهٔ کل هواپیمائی کشوری افرادی را در کلاسهای فنی و تخصصی خود تربیت نموده و عده‌ای را برای تکمیل معلومات بخارجه اعزام کرده که اکنون مراجعت نموده‌اند و تصدی دستگاههای مراقبت هواپیماها را از قبیل دستگاه برج مراقبت که عهده دار مراقبت هواپیماها در منطقهٔ فرود گاه تا شعاع ۵۰ کیلومتر و دستگاه اطلاعات پرواز که عهده دار نظارت و تنظیم پرواز تا سرحد کشور و بخش اجازهٔ پرواز که مسئول صدور اجازه برای پرواز هواپیماها طبق مقررات - است، بعهده دارند.

اقداماتی که برای تشویق و توسعهٔ هواپیمائی کشوری معمول شده است

برای کمک بتأسیس و توسعهٔ هواپیمائی کشوری در ایران، اقدامات زیر بعمل آمده است:

الف - تخفیف عوارض گمرکی هواپیماها و قطعات یدکی آنها که تقریباً از ۲۵ درصد به ۵ درصد تقلیل یافته است.

ب - معافیت بنزین هواپیما از هر گونه مالیات و عوارض.

ج - معافیت بلیط هواپیما از هر گونه عوارض.

د - دادن ارز دولتی برای خرید هواپیما و قطعات یدکی آن.

هـ - ایجاد تسهیلات برای ورود وخروج مسافرین و کار کنان هواپیماها .

و - مراقبت دائمی در تقلیل هزینهٔ مسافرت باهواپیما .

اخیراً نیزدولت سه فروند هواپیمای و ایکانت که جدیدترین و مجهزترین هواپیماهای مسافربری امروزاست ، خریده و بمؤسسات هواپیمائی داخلی فروخته‌است .

گمرکات وانحصارات

وزارت گمرکات وانحصارات ، مجموعه‌ای ازدستگاههای اقتصادی میهن ما ـ است که بازندگانی روزمرهٔ عموم هم میهنان ما سروکاردارد. اغلب ادارات تابعهٔ این وزارتخانه که نقش اساسی درتأمین قسمت عمده‌ای ازاحتیاجات عمومی را بعهده‌دارند، دردوران سلطنت نابغهٔ عظیم‌الشأن ایران اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر بوجود آمده ودرزمان سلطنت اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه پهلوی راه کمال پیموده‌اند .

وزارت گمرکات وانحصارات ، تنها موظف به‌تأمین کالاهای انحصاری نمیباشد بلکه قسمت عمده ، یعنی $\frac{3}{5}$ کل درآمد کشور ، بوسیلهٔ گمرک ، از واردکنندگان کالا دریافت و صرف قوای تأمینیه و بهداشت وفرهنگ و سایر احتیاجات ضروری کشورمیگردد .

هدف دولت ازتأسیس وزارت گمرکات و انحصارات ، توزیع اطمینان بخش کالاهای انحصاری درکلیهٔ نقاط کشورمیباشد و اینک تاریخچه ونقش مؤثری راکه ادارات تابعهٔ وزارت گمرکات وانحصارات درتحکیم ارکان اقتصادی میهن ما بعهده دارند باختصارشرح میدهیم :

گمرکات

کلمهٔ گمرک، ازریشهٔ یونانی مشتق و بمعنی حقوقی‌است که بر کالاومال‌التجاره تعلق میگیرد .

درزمان ساسانیان اداره‌ای برای دریافت باج و حقوق متعلق بکالاها ، بنام «دیوان» در ایران وجود داشته که دولتهای اسلامی هم آنرا قبول نموده‌اند و کلمهٔ «Douanes» که‌ترجمهٔ فرانسوی گمرک است از آن اخذ گردیده‌است .

بگفتهٔ پروفسورراولنسیون مستشرق‌انگیسی،ادارهٔ گمرک اززمان اشکانیان

درایران وجود داشته و از ابریشم چین و ادویهٔ هندوستان و کالاهای رومی که ببازارهای ایران وارد و در آنجا باهم معاوضه میگشت ، حقوق گمرکی دریافت میشد ولی کالاهای خروجی از پرداخت مالیات معاف بود. دردورهٔ اسلامی ، رویهٔ تجارت آزاد معمول گشت ودرزمان صفویه مجدداً عوارض گمرکی بنام «فرضه» برقرار وازرمان شاه سلیمان ، درآمدهای گمرکی منطقهٔ خلیج فارس باجاره داده شد.

بموجب عهدنامهٔ ترکمانچای مقررشد از کالاهای وارد از روسیهٔ تزاری فقط پنج درصد بها بعنوان حقوق گمرکی اخذ شود و سه سال بعد ، سایردول نیزبعنوان دول کاملة الوداد ، ازمزایای مزبور شروع باستفاده کردند ودر واقع حقوق گمرکی درایران بطور یکنواخت براساس پنج درصد استوار گردید بدون آنکه با دولت ایران معامله شده باشد. بعداً که دولت ایران مبادرت باستقراض ازروسیه وانگلستان نمود ودرآمدهای گمرکی شمال وجنوب ، گروگان این وامها قرارداده شد ، بمنظور جلوگیری ازحیف ومیل درآمدهای گمرکی وبا توجه بلزوم رعایت موازنهٔ سیاسی ، دولت ایران مبادرت باستخدام مستشاران بلژیکی نمود (۱۲۷۷ شمسی) و بنا بپیشنهاد رئیس هیئت مزبور که عنوان وزیر گمرکات یافته بود وفرمان همایونی مورخ ۱۸ ذیحجهٔ ۱۳۱۸ هجری قمری ، اجارهٔ گمرکخانه‌ها و وصول عوارض داخلی از قبیل حقوق خانات و راهداری وقپانداری ملغی و مقررشد ازبهای اجناس وارده وصادره بمأخذ صدی پنج وباضافه ، ازهر بارچهل من تبریز بیست ودوشاهی ازمکاری دریافت گردد.

پس ازاستقرارمشروطیت ، عنوان وزارت ازرئیس هیئت مستشاران بلژیکی سلب شد واداره کل گمرك تحت نظارت وزارت دارائی قرار گرفت. اولین تعرفهٔ گمرکی ایران براساس وزن وارزش ، در ۱۲۸۲ شمسی بوسیلهٔ مستشاران بلژیکی تنظیم گردید وده سال پس ازاجرای آن ، درآمدهای گمرکی کشور که درسال ۱۲۷۷ ده ملیون ریال بود به ۴۷ ملیون ریال ترقی کرد. پس ازالغاء کاپیتولاسیون نخستین قانون تعرفهٔ گمرکی ایران دراردیبهشت ۱۳۰۷ براساس حداقل واکثر حقوق گمرکی

تصویب شد . بموجب آن ، دولی که الغاء کاپیتولاسیون را برسمیت شناخته و بالنتیجه به عقد قرارداد بازرگانی با ایران توفیق یافته بودند ازتعرفهٔ حداقل استفاده کردند وکالاهائی که ازسایر کشورها وارد میشد مشمول پرداخت حداکثرحقوق گمرکی گردید . در سالهای ۱۳۱۵ - ۱۳۲۰ - ۱۳۲۹ - ۱۳۳۲ ، چندین بار در قانون تعرفهٔ گمرکی ایران تجدید نظرشد و سرانجام با استفاده از تجربیات جامعهٔ ملل سابق و طرحی که برای تعرفهٔ گمرکی تهیه گردیده و در بسیاری از کشورهای جهان مورد استقبال و استفاده قرار گرفته بود ، قانون تعرفهٔ گمرکی دردهم تیر ۱۳۳۷ بتصویب مجلس شورای ملی رسید .

قانون مزبورمشتمل بر ۳۶ ماده و جدول منضم بآن مشتمل بر۲۱ فصل و۸۶ بخش و۹۹۱ نوع کالااست . دراین فصول ، انواع کالاها بحال مادهٔ اولیه ، نیمه‌ساخته وتمام‌شده و آماده بمصرف ذکروبا رعایت احتیاجات کشور، تولیدات داخلی ، تقویت وحمایت صنایع ملی ، قوهٔ خرید و میزان نیازمندی طبقهٔ مصرف کننده ، برای آنها حقوق وعوارض گمرکی وضع گردیده است .

درآمد ادارهٔ کل گمرك دراولین سال تأسیس (۱۲۷۷ شمسی) جمعاً بالغ بر ده مليون ريال بوده ودرسال ۱۳۳۸ شمسی به‌بیش‌ازنه ملیارد ریال که برابربا یك سوم بودجهٔ کل کشور است پیش بینی میشود که از طریق جمع آوری انواع حقوق وعوارض گمرکی انحصاری و عوارض شهرداری تأمین خواهد گشت . در قبال این درآمد هنگفت ، هزینهٔ اداری گمرکخانه‌ها در سال ۱۳۳۸ بالغ بر۲۴۰ ملیون ریال یعنی کمتراز ۳٪ درآمد مذکورپیش بینی شده است .

ازاواسط سال ۱۳۳٤ درپرتو عنایات ملوکانه وراهنمائیهای خردمندانهٔشهریار جوانبخت وبراثرثباتی که درتمام شئون مخصوصاً اوضاع اقتصادی واجتماعی‌واداری کشور بوجود آمد ، دوره‌ای آغاز گردید که مرادف با تجدید حیات و فعالیت گمرکی است .

براثراین تحولات، روحیهٔ کارمندان گمرك بکلی‌عوض شده وبا ملاحظهٔطرز کار و رفتار سرپرست خود ، کارمندان ، فعالیت درراه تأمین درآمد وحفظ منال

ومنافع دولت را درمیان خود بمسابقه گذارده‌اند و با توجه باینکه در « دورهٔ جدید » بیش ازهرزمان دیگر از تاریخ شصت سالهٔ گمرک ، بتشویق وپشتیبانی از مأمورین خادم و اعطاء مدال و نشان و پاداش نقدی بآنان وطرد عناصر ناباب از گمرک اقدام شده ، بجرأت میتوان گفت که با ادامهٔ این وضع ، تا چندی دیگر ادارهٔ کل گمرک نواقص ظاهری و باطنی خود را مرتفع خواهد ساخت و بابهترین گمرکخانه‌های جهان برابری خواهد کرد .

دخانیات

ازموقعی که کشت توتون سیگار در ایران رایج گردید تازمان تأسیس انحصار دخانیات ایران ، وضع کشت و برداشت محصول توتون ، بعلت اینکه کشاورزان و سایل کار در اختیار نداشتند و بطرق علمی وفنی این زراعت آگاه نبودند، وضع نامناسبی داشت . زارعین برگهای توتون را برای خشکاندن روی زمین پهن میکردند ؛ بالنتیجه نه تنها قسمتی از محصول در معرض باران وسایر حوادث جوی قرار گرفته از بین میرفت ، بلکه آنمقدار محصول هم که بدست میآمد ، پست و نامرغوب بود .

قانون انحصار دخانیات ایران که در سال ۱۲۹۴ شمسی بتصویب رسیده بود بصورت دریافت حق انحصار اجرا شد و چون وسیلهٔ دقیقی برای رسیدگی مطمئن وجود نداشت ، باوجود اصلاحاتی که دراسفند ۱۳۰۳ و ۱۳۰۷ و آبان ۱۳۰۹ درقانون مزبور بعمل آمد بطور کامل اجرا نشد و فقط بامختصر نظارتی در کارخانه‌های کوچك خصوصی ، مالیاتی وصول میگردید . بعداً در سال ۱۳۱۱ قانون نامبرده تکمیل و از اوایل سال ۱۳۱۳ طرح اجرای کامل قانون انحصار دخانیات تهیه و موجبات خرید کارخانه‌ها ازهرحیث فراهم گردید .

ساختن کارخانه‌های دخانیات درسال ۱۳۱۴ شروع شد وازاواسط سال ۱۳۱۵ ماشینهای خریده شده نصب گردید و در پنجم مهر ۱۳۱۶ ساختمان عظیم دخانیات بدست توانای اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر گشایش یافت ومؤسسهٔ دخانیات بموازات

ایجاد تأسیسات بزرگ صنعتی ، بتشکیل مزارع آزمایشی واجرای آزمایشهای لازم کشاورزی وتهیهٔ بهترین نوع توتون مناسب باآب وهوای ایران ویافتن بهترین روش کشت وبرداشت محصول توتون همت گماشت . فعلاً بذرانواع انتخاب شدهٔ توتون مجاناً درسراسر کشور باختیار کشتکاران گذارده میشود و ضمناً با پرداخت وامهای کافی و طویل المدت ، توتونکاران بساختن ابنیهٔ لازم جهت خشکاندن ونگهداری توتون ، انبارضبط ، تلمبارو گرمخانه ، ترغیب و تشویق شده‌اند بطوریکه درحال حاضرتوسعهٔ کشت توتون درهرناحیه ، درعمران و آبادی آن منطقه تأثیر بسزائی نموده است .

زراعت توتون درسالهای اول منحصر به گیلان بودوسپس در گرگان ومازندران بسط یافت و دردوران سلطنت اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه پهلوی ، تدریجاً از ده سال باینطرف ، بمناطق شمالغرب و غرب ایران مانند تبریز،خوی ، رضائیه ، مهاباد، سقزوسنندج توسعه داده‌شد بطوریکه برنامهٔ کشت سال ۱۳۳۸ شمسی بمساحت ۱۸۰۰۰ هکتارتوتون سیگاردرنواحی مختلف کشورتعیین شده که محصول آن بالغ برده‌هزارتن خواهدشد ومعادل سیصدوپنجاه ملیون ریال بابت بهای محصول توتون سیگاربه متجاوزاز بیست هزارخانوادهٔ ایرانی که حداقل یکصد هزارنفررا باعائلهٔ خود تشکیل میدهند پرداخت خواهد گردید .

ضمن اقدامات مذکور، درسالهای اخیر اقدامات دامنه داری جهت ساختن انبارهای مجهز بمنظورتخمیرونگهداری توتون نواحی توتون خیز کشور بعمل آمده و اکنون بجای کاروانسرا و آغل و اصطبل که درسالهای گذشته محل تمرکز جنس بود ، توتون ایران دربهترین انبارها که درنوع خود با ممتازترین انبارهای جهان قابل‌مقایسه است و باهزینهٔ معادل‌یکهزارو پانصد ملیون ریال بناشده نگهداری‌میشود وظرفیت انبار های موجود باندازه‌ای است که برای نگهداری محصول دو سال کشور کفایت میکند .

دردوسال اخیریعنی پس ازتأسیس وزارت گمرکات وانحصارات ، برای بهبود

توتون سیگار ایران اقدام مؤثری صورت گرفت یعنی اکنون توتونهای مریض وسیاه ونامرغوب بمحض خرید اززارعین، معدوم ومنحصراً توتونهای خوشرنگ و معطر و سالم وارد انبارهای دخانیات میشوند و ازاین راه، بزرگترین قدم برای اصلاح خرمن توتون سیگار که اولین پایهٔ مرغوبیت محصول دخانیات کشور است برداشته میشود.

موضوع مهم دیگری که مخصوصاً درحال حاضر مورد توجه است طرز بسته بندی ونحوهٔ عرضهٔ محصول قابل مصرف ببازار میباشد. دراین قسمت، باخرید مجهزترین ماشینهای بسته بندی، تحول عظیمی درزیبائی وظرافت پاکتهای سیگار حاصل گردیده بطوریکه کالای دخانیات در بسته هائی بنام خیام و فروردین و انواع دیگر، با زیباترین وبهترین سیگارهای خارجی رقابت میکند وبالنتیجه تا کنون بنسبت قابل ملاحظه ای ازورود سیگارهای خارجی کاسته شده و با توسعهٔ ماشین آلات، میزان تولید که در آغاز کار از روزی نه ملیون عدد تجاوز نمیکرد اکنون به بیست و پنج ملیون یعنی درحدود سه برابر رسیده ودر نظراست سال بسال در بهبود محصول طوری کوشش و دقت شود که دربازارهای خارجی مشتریان کافی بدست بیاید ومقدار قابل ملاحظه‌ای محصول دخانیات صادرشود.

درآمد مؤسسه که درسال ۱۳۱۸ فقط ۱۸۰ ملیون ریال بود درسال ۱۳۳۷ از سه ملیارد وسیصد وپنجاه ملیون ریال تجاوز نموده و در سال جاری بطور قطع از سه‌ملیاردوپانصدملیون ریال بیشترخواهد شد.

برای توجه به سیر تکاملی محصولات مختلف دخانیات همینقدر کافی است که بدانیم درنمایشگاه بروکسل درسال ۱۹۵۸ محصول سیگار ایران بین‌تمام کشورهای جهان مقام اول را بدست آورد وبرندهٔ جایزهٔ مدال طلا گردید. امید میرود باتوجه کاملی که برای تخمیرفنی توتون درانبارها مبذول میشود محصول توتون بیش از پیش مرغوب گردد وبا ماشینهای بسته‌بندی جدیدی که خریده شده ودرشرف نصب است، مؤسسهٔ انحصاردخانیات باکوشش مهندسین و کارکنان فنی جوان خود، بتهیهٔ بهترین انواع سیگار توفیق یابد.

غله

با اینکه میهن ما کشوری فلاحتی و پر نعمت است ، معمرین قوم بخاطردارند که قبل ازسلطنت اعلیحضرت فقید رضا شاه کبیر ، تأمین نان مردم با چه مشکلاتی توأم بود و بارها اتفاق میافتاد درحالیکه غلهٔ نقطه‌ای از کشور بعلت فراوانی محصول درحال فساد و تباهی بود ، در نقاط دیگر قحطیهای وحشت آوری بروز میکرد وهرچند سال یکبار ، عدهٔ زیادی ازهم میهنان ما قربانی بی نظمی و سهل‌انگاری حکومتهای وقت میشدند.

در آغازسلطنت اعلیحضرت فقیدرضاشاه کبیر، رفع این مشکل بزرگ وتثبیت نرخ غلات مورد توجه واقع و مقرر گردید که گندم وجو در نقاط مختلف کشور ببهای عادلانه خریداری ودرموقع ضرورت بقیمت ثابت بمصرف کننده فروخته‌شود تا هم کشاورز بتواند از فروش محصول دسترنج خود بهرهٔ عادلانه ببرد و با اطمینان خاطر، کارو کوشش خود را ادامه دهد وهم مصرف کننده بتواند نان مورد احتیاج خودرا باقیمت عادلانه و بدون دغدغهٔ خاطر وترس ازقحطی تهیه نماید. بدین‌منظور، شرکت سهامی تثبیت نرخ غله باسرمایهٔ دولت تأسیس ودر نقاط مختلف کشور برای غلات بهای عادلانه‌معین‌شد و بالنتیجه گندمهائی که دردست کشاورزان باقی‌مانده بود وخریداری نداشت ، خریداری وضمناً اعلام گردید درهر نقطه که احتیاج وضرورت باشد ، برای تأمین نان مردم ، گندم ببهای عادلانه فروخته خواهد شد.

این اقدام سهل‌و ساده نبودو وسایلی لازم‌داشت که‌مهمترین آنهاوسایل نگاهداری غلات و وسایل حمل و نقل آن بنقاط کم محصول کشور بود.

درقسمت دوم ازوسایط نقلیهٔ موتوری که‌در آنموقع چندان زیاد نبود استفاده میشد ولی درقسمت اول لازم بود که انبارهائی مطابق آخرین اصول فنی درنقاط مختلف کشورساخته شود تابتوان غلات‌را با اصول فنی چند سال درآنها ذخیره کرد. بنابراین ، ساختن چندین سیلو وکارخانه های بوجاری در نقاط مهم کشور مانند تهران ـ تبریز ـ مشهد ـ کرمانشاه ـ اصفهان ـ اهواز وشیراز بظرفیت صدوهفتاد

و ششهزار تن در نظر گرفته شد و در پاره‌ای از نقاط دیگر ، کارخانه های بوجاری ایجاد گردید که متأسفانه بعلت پیش آمد جنگ جهانی ، بعضی از آنها ناتمام ماند.

پیش آمد جنگ جهانی دوم و ورود ارتشهای بیگانه بکشور و پاره‌ای مداخلات آنان موجب گردید که این برنامهٔ منظم و مترقی متوقف گردد . از طرف دیگر بعلت احتیاج مبرمی که بغلات پیدا شده و نرخ آن در بازار آزاد ترقی کرده بود ، مالکین جنس خود را بدولت نمیفروختند ؛ دولت هم چون معتقد بود که باید نان ارزان در دسترس مردم قرار گیرد باافزایش بهای غلات موافق نبود. باینجهت تصمیم گرفته شد که بوسیلهٔ اخذ تعهد از مالکین برای فروش مقداری از محصول خود بدولت، غلات مورد احتیاج تهیه و تأمین شود و این رویه نه‌تنها بصرفهٔ مالکین نبود بلکه عملاً مشکلاتی ایجاد نمود که بحث در آنها محتاج بتفصیل است و خلاصه اینکه باوجود تلاشهائی که از بدو تأسیس ادارهٔ تثبیت نرخ غله تاسال ۱۳۳۶ بعمل آمد ، خرید و فروش غلات در کشور وضع مطلوبی نداشت وغالبا مشکلاتی ایجاد میشد که برای کشاورز و مصرف‌کننده زیان آور بود . حتی بعلت بی نظمی کار غله و مشکلات تأمین نان مرکز و شهرستانها ، از سال ۱۳۲۰ ببعد دولتهای وقت نا گزیر بودند مقادیری غله از آمریکا و سایرممالك خریده و در نقاطی که غله کم بودمصرف نمایند . در سال ۱۳۳۶ شمسی بمنظور رفاه کشاورزان و مصرف کنند گان تصمیم گرفته شد که با توجه به عوامل تولید و قیمت سایرمایحتاج عمومی ، قیمت معتدلی برای خرید و فروش غلات تعیین گردد و پس از بررسیهای دقیقی که بعمل آمد ، بهای خرید هر تن گندم حد متوسط پنجهزار ریال وفروش آن در کلیهٔ نقاط کشورششهزار ریال ، مناسب وعادلانه بنظر رسید و مورد عمل قرار گرفت. در خلال این احوال، تکمیل سیلوهای نیمه تمام وتعمیر و ترمیم سیلوها و ایجاد انبارهای جدید برای نگهداری غلات نیزاز نظر دور نماند و اقدامات لازم در اینمورد بعمل آمد بطوریکه در سال ۱۳۳۷ سیلوهای ناتمام

کرمانشاه ـ مشهد ـ اهواز و شیراز با تمام رسید و در اغلب نقاط ، انبارهای فنی جدیدی ساخته شد و نقائص سیلوهای تهران و تبریز و اصفهان مرتفع گردید .

چون در سالهای ۳۶و۳۷ از طرف دولت تسهیلات لازم برای فروشندگان فراهم و هرموقع هرمقدار جنس مرغوب که برای فروش عرضه نمودند بقیمت عادلانه خریداری گردید لذا کشاورزان و مالکین عموماً راضی شدند و دولت موفق گردید بمقدار کافی و حتی بیش از احتیاجات خود غله خریده و نیازمندی دورترین نقاط کشور را تأمین نماید . سیاست متخذه در دوسال اخیر موجب شده ـ است که مالکین و کشاورزان در کشت بذر خوب و برداشت محصول مرغوب دقت و مراقبت بیشتری بنمایند و امید میرود که ادامهٔ این رویه سبب شود تا چند سال دیگر کشاورزان و مالکین در تهیهٔ محصول مرغوب و فراوان موفقیت بیشتری بدست آورند .

موضوع مهم دیگری که مورد توجه وزارت گمرکات و انحصارات واقع گردید تهیهٔ نان بهداشتی است تا اهالی مرکز و شهرستانها بتوانند مانند ساکنین سایر کشورهای مترقی از نانهای مرغوب و تمیز استفاده نمایند و آلودگی دست خمیرگیر و سایر کارگران نانوائی ، سلامت آنانرا بخطر نیندازد . بدین منظور ، یك کارخانهٔ نمونهٔ ۲۵ تنی جهت تهیهٔ نان ماشینی درسیلوی تهران نصب شد و چون محصول کارخانه مورد استقبال شایان اهالی پایتخت قرار گرفت هم اکنون سه کارخانهٔ دیگر یکی بظرفیت شبانه روزی ۳۲ تن و دو دستگاه دیگر هریك ۱۴۰ تن در شرف حمل و نصب میباشد و امید فراوان میرود که با نصب کارخانه‌های مزبور و استقبال فوق‌العاده‌ای که از طرف مصرف کنندگان میشود ، کارخانه‌های جدید دیگری نصب و نان فعلی مرکز و شهرستانها ، در مدت کوتاهی به نان ماشینی تبدیل گردد .

قند و شکر

بعد از نان، یکی از موارد احتیاج روزانهٔ مردم ایران، قندوشکر است.

کشت نیشکر در ایران سابقهٔ طولانی دارد و بعقیدهٔ بعضی، کلمهٔ «خوز» بمعنی قند است و چون این محصول در قدیم، بمقدار فراوان در استان ششم بدست میآمده آنرا خوزستان نامیده‌اند. در مازندران نیز نوعی شکر وجود دارد که کم‌وبیش مورد مصرف اهالی است و چون اطباء قدیم بخواص آن پی برده بودند آنرا ببعضی از بیماران خود تجویز میکردند. قند ریزی از سالهای پیش بوسیلهٔ قنادان در ایران معمول بود و این عمل در دیگهای مخصوصی صورت میگرفت که رعایت اصول بهداشت در آن نمیشد. در نتیجهٔ هجوم اقوام مختلف، کشت نیشکر در ایران بتدریج از بین رفت بطوریکه پس از حملهٔ مغول، قند از ارمغانهای جالبی بود که باید از بیگانگان و درمقابل سیم و زر خریده میشد و چون عرضهٔ این کالا همواره در دست سودجویان بود جزئی ترین حادثه‌ای در نرخ آن تأثیر میکرد تا روزیکه اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر زمام امور میهن ما را در دست گرفت و مصمم شد ما را از خارجیان بی نیاز کند. اینك بطوریکه ملاحظه میشود در ظرف سی سال اخیر، سیزده کارخانهٔ بزرگ قند در سراسر کشور احداث شده و سالی بیش از یکصد هزار تن محصول میدهد.

بدستور شاهنشاه فقید و بموجب قانون مصوب نهم خرداد ۱۳۰۷، علاوه براینکه ازمحل در آمد انحصار قندوشکر (کیلوئی دوریال) اقدام بتأسیس راه آهن سرتاسری کشور گردیده، ملیونها نفرمالك و زارع با شرکت در تأسیس کارخانه ها وفروش چغندر، موفق بتوسعهٔ زراعت وافزایش در آمد خود و کشور گردیده‌اند و با تجدید عظمت ایران باستان، کشت نیشکر درخوزستان نیز بمرحلهٔ عمل نزدیك شده است. انحصار ورود و فروش قندوشکر علاوه برسود سرشاری که برای مملکت داشته و دراجرای برنامه‌های عمرانی مؤثر بوده، باعث گردیده‌است که افراد بدون هیچگونه تشبث و بدلخواه خود، قند وشکر را در هر شهرستان از نزدیکترین عامل فروش بنرخ دولتی خریداری نمایند.

وظیفهٔ ادارهٔ کل قند و شکر ، خرید و توزیع صحیح و عادلانهٔ کالا در سراسر کشور است و هم اکنون شعبات این اداره ، توزیع آنرا در شهرستانها وحتی دهات دوردست بعهده دارند .

چای ایران

چای که یك لغت چینی است از زمانهای بسیار قدیم در قسمتهای شرقی آسیا شناخته شده و بتدریج کاشت ومصرف آن درسایر نقاط آسیا متداول گردیده است. بذر آن برای اولین بار درسال ۱۳۰۲ هجری قمری بوسیلهٔ حاجی محمد حسین اصفهانی بایران آورده شد ولی کشت آن پیشرفتی نکرد و از بین رفت تا اینکه در سال ۱۳۱۷ هجری قمری یعنی شصت و یکسال قبل مرحوم محمد میرزا کاشف السلطنه که درواقع باید آنمرحوم را پایه گذار کشت چای ایران لقب داد ، چندین صندوق تخم چای وچهار هزار اصله نهال درچند گلدان با مشقات بسیار زیاد از کانگرا واقع درسرحدات شمالی هندوستان به بمبئی واز آنجا به بندر بوشهر آورده درپشت قاطر از راه شیراز بتهران حمل نمود و در منطقهٔ تنکابن وچهانه سرلاهیجان کاشت و از آن تاریخ زراعت چای تدریجاً درایران معمول گردید .

درسال ۱۳۰۹ شمسی بموازات پیشرفت سایر رشته‌های کشاورزی ، برای اینکه چایکاران بیشتر تشویق شوند ، بنگاه خرید چای درشهسوار تشکیل گردید واز آن ببعد ، چای املاك اختصاصی راخریداری میکرد. بدینجهت چایکاران بطورعجیبی تشویق شدند ودر نتیجه کشت چای فوق العاده توسعه یافت بطوریکه درسال ۱۳۲۹ سطح کشت به هفتهزار هکتار و در سال ۱۳۳۰ به ده هزار هکتار افزایش یافت و فعلاً بیش ازچهارده هزارهکتارزمین زیر کشت چای میباشد که از کلار آباد چالوس تا فومن رشت در طول ۲۰۴ کیلومتر گسترده شده است .

محصول چای ایران که در سال ۱۳۱۳ شمسی تقریباً ششصد تن بوده ، درسال ۱۳۳۶ به هفتهزار تن رسیده. بنابراین اکنون چای داخلی تقریباً $\frac{1}{3}$ مصرف چای میهن ما را تأمین مینماید زیرا اگردر کشورما که بیست ملیون نفر جمعیت دارد هر نفر بطور متوسط در سال یك کیلو گرام چای مصرف کند بیست هزار تن چای در سال مصرف خواهد شد .

بطور کلی تا اوایل سال ۱۳۳۷ شمسی ، امور چای داخلی وضع ثابت و روشنی نداشت و تضاد منافع طبقهٔ تولید کننده و وارد کننده و بلاتکلیفی چایکاران و کارخانه‌داران و عدم رضایت آنان موجب شده بود که در کیفیت و مرغوبیت چای و ترویج مصرف آن توجه کاملی بعمل نمیآمد تا اینکه بامر شاهنشاه معظم اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی و تصمیم هیئت دولت ، امور چای بوزارت گمرکات و انحصارات محول و سازمانی برای ادارهٔ امور چای کشور و خرید و فروش آن بنام سازمان چای تشکیل گردید .

وظایف سازمان چای

سازمان چای در ۵۳ کارخانهٔ فنی و مجهز چای سازی که شش دستگاه آن دولتی و بقیه غیر دولتی است بر گ سبز خریده شده را تبدیل بچای قابل مصرف مینماید . طرز خرید این است که بر گ سبز درجه یك (یکغنچه دو بر گ) از قرار هر کیلو ۲۶ ریال و درجه دو (یکغنچه سه بر گ) از قرار هر کیلو ۱۵ ریال از چایکاران خریده میشود و این عمل پیوسته زیر نظر مأمورینی که از مرکز اعزام شده‌اند صورت میگیرد (از هر چهار کیلو بر گ سبز بطور متوسط یك کیلو چای خشك بدست میآید.)

اجرت تبدیل بر گ سبز بچای خشك درجه یك، هر کیلو ده ریال و درجه دو هر کیلو ۲۴ ریال بکارخانه داران پرداخت میشود و چای تحویلی پس از آزمایش بلافاصله توزین وجهت جور کردن وطبقه بندی بانبارهای تهران حمل میگردد. چایهای رسیده در انبارهای مرکز بوسیلهٔ کار گران متخصص طبقه بندی شده انواع آن بدرجات یك و دو تفکیك میگردد و خاکه و غبار آنرا میگیرند وقسمتهای نامرغوب چای مانند ساچمه و پره و غیره را از چای مرغوب جدا مینمایند . چای طبقه‌بندی شده بدو طریق، حراج و بسته‌بندی شده ، بفروش میرسد :

الف ـ حراج : وارد کنند گان چای خارجی موظفند برابر ثلث چائی که وارد میکنند ، چای داخلی از سازمان چای خریده و با چای خارجی مخلوط نمایند . برای سهولت کار ، مانند کلیهٔ مراکز و بازارهای مهم ممالك چای خیز و مصرف کنندهٔ جهان ،

از قبیل کلکته، کلمبو، لندن و آمستردام، هرهفته یکروز جلسهٔ حراج از طرف سازمان چای تشکیل و انواع چای بمعرض حراج گذارده میشود و بازرگانان هر-نوع چای از درجات یك ودورا میتوانند انتخاب کرده و بنرخهای حاصله خریداری وباچای خارجی مخلوط نمایند. عمل اختلاط چای داخلی باخارجی درتهران منحصراً در انبارهای سازمان چای و در گمرکخانه‌هائیکه چای وارد کشور میشود زیر نظر مأمورین مخصوص انجام میگیرد.

ب - برای اینکه چای قابل مصرف در دسترس مصرف کنندگان قرار گیرد و چای محصول کشور بعموم معرفی شود، چای مهیاشده در بسته‌های ۵۰ - ۱۰۰ - ۲۰۰ - ۵۰۰ گرمی بسته بندی و با نرخ ثابت بوسیلهٔ عاملین در تهران و شهرستانها توزیع میشود وفعلاً چای شکستهٔ درجه یك ازقرار کیلوئی ۱۲۰ ریال و باروتی درجه یك کیلوئی ۱۴۰ ریال وزرین ممتازهر کیلو ۱۸۰ ریال بمصرف کنندگان فروخته میشود.

سازمان چای، علاوه برخرید وفروش چای، درجهت توسعهٔ کشت چای داخلی و کمك بچایکاران قدمهائی برداشته منجمله درسال ۱۳۳۶ شمسی ۳۰۹۰۰۰ اصله نهال دو سالهٔ چای که در نهالستانهای سازمان چای شمال طبق اصول فنی تهیه گردیده بود ببهای بسیار نازل یعنی از قرار هر هزار اصله ۲۵ ریال بین کشاورزان و باغداران توزیع نموده و نیز مقدار ۸۳۰ تن کود شیمیائی از قرار هر کیلو چهار ریال (خیلی کمتر از نرخ واقعی) دراختیار آنان گذاشته و همچنین یك کلاس کارآموزی جهت تربیت کارشناس چای زیر نظر متخصصین داخلی وخارجی تشکیل داده است. بعلاوه، مقدار ۲۰۰۱۰/۷۰۰ کیلو گرام بذرچای خریداری وپس ازدرجه بندی و ضد عفونی-کردن، در ۱۲ هکتار نهالستانهای رشت و لاهیجان و تولارسر کاشته شده تاپس از دو سال، نهالهای آنها بین زارعین توزیع گردد.

باربری

چهل سال قبل، مضمون شعرمعروف «... شتر آهسته میرود شب و روز» مبین واقعی وسایل نقلیه ووضع حمل و نقل مملکت ما بود و بجز وسایل کندرو که درجاده‌های تنگ وباریك ونا امن درحرکت بودند، وسایط دیگری دیده نمیشد و

بدین ترتیب برای حمل قسمتی از محصولات مملکت بنقطهٔ دیگر و رساندن آن بدست مصرف کننده، مدتی طولانی لازم بود و کمتر اتفاق میافتاد که در موعد مقرر، باری سلامت بمنزل برسد و از حوادث جوی و پیش آمدهای نامطلوب دیگر مصون بماند.

طلوع سلطنت اعلیحضرت رضا شاه کبیر و توجه آن رادمرد به اصلاحات اساسی در تمام شئون مملکت، سبب شد که حمل و نقل میهن ما نیز ماشینی شود و رکود و کندی به سرعت تبدیل گردد. بالنتیجه مردم توانستند محصولات خود رادر اغلب نقاط کشور باکامیون ووسایل موتوری حمل نمایند. باوجود این، تا چند سال قبل، غیر از ارتش شاهنشاهی هیچیك ازدستگاههای اداری مملکت دارای سازمان باربری مجهزی نبود و طبعاً کالاهای انحصاری مانند قندوشکر و غله و دخانیات بوسیلهٔ عده‌ای گاراژدارو پیمانکار که‌اغلب باجرای تعهدخودمقید نبودند، درسراسر کشورحمل میشد و گاهی پیمانکاران، حمل وبموقع رساندن کالا را چنان سرسری گرفته و بازیچهٔ رقابتهای بیمورد یا اختلاف با شرکاء و همکاران خود قرارمیدادند که گاهی اصلاً کالاهای مورد احتیاج مردم بموقع بشهرستانهانمیرسید وموجب ایجاد سروصدا و بازارسیاه ومضیقهٔ شدید اهالی میگردید. هنوزموضوع اختلاف فاحش نرخ قندو شکر بین شهرها ودهات ازخاطرها فراموش نشده وهر کس بیاد دارد که ساکنین فقیر دهات و قصبات مجبور بودند که حتی گاهی قند وشکر مورد مصرف خود را بقیمتی بیش از دو برابر نرخ دولتی بخرند و روزها بلکه ماهها میگذشت و ساکنین آن نقاط دسترسی به قند و شکرارزان پیدا نمیکردند.

در سال ۱۳۳۱، یکی از تدابیر عملی و مؤثری که از طرف ادارهٔ کل قند و شکر برای رفع این بحران اتخاذ شد، تأسیس یك ادارهٔ حمل و نقل مجهز بود. برای اجرای این منظور، درمدت کوتاهی، درحدود سیصد دستگاه کامیون ده تنی سنگین و عدهٔ زیادی کامیون سبك وتندرو برای ادارهٔ کل قندوشکر خریده شد و ادارهٔ باربری قندو شکربرای حمل کالا بتمام نقاط کشور مشغول کار گردید.

پس ازتشکیل دولت فعلی وتأسیس وزارت گمرکات وانحصارات این وزارتخانه دراجرای اوامرومنویات اعلیحضرت همایون شاهنشاه، ضمن توسعهٔ ادارهٔ کل باربری

وجمع آوری و تمرکز کامیونهای قبلی و تعمیر و بهره برداری از آنها ، دویست دستگاه دیگر کامیون بیست تنی مرسدس بنز (باترایلر) بقیمت بسیار ارزان واقساط طویل المدت خریداری کرد که فعلاً باسرعت و نظم و ترتیب خاصی ، مشغول رساندن کالاهای انحصاری بنقاط دور و نزدیك میهن ما میباشند .

اکنون ادارهٔ کل باربری علاوه بر دویست دستگاه کامیون مرسدس بنز باترایلر ، دارای یکصدوپنجاه کامیون سنگین دیگر بوده و طوری مجهز است که میتواند علاوه بر حمل کالاهای انحصاری و کالاهای گمرك بتمام نقاط کشور ، محمولات سایر وزارتخانه ها را نیز حمل و حتی برای حفظ تعادل و موازنهٔ نرخ کرایه در بازار آزاد ، ماهانه مقادیر زیادی هم بار تجارتی بشهرستانها حمل نماید .

گارد مسلح گمرك

یکی دیگر از تدابیری که وزارت گمرکات و انحصارات دراوان تشکیل خود برای تقویت و تثبیت وضع اقتصادی کشور اتخاذ نمود تأسیس سازمان مستقلی بنام گارد مسلح گمرك است .

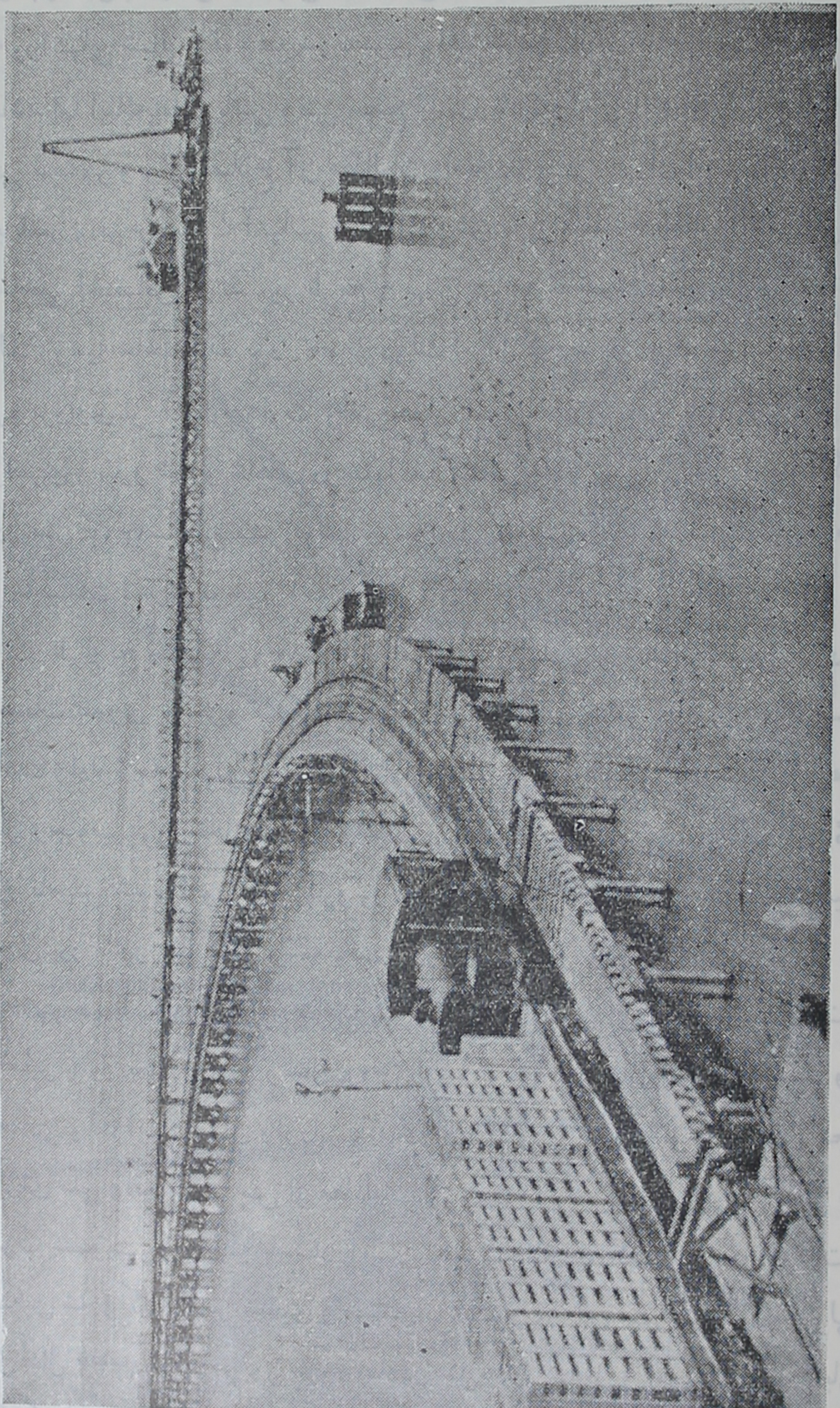
سابقاً نبودن یك سازمان مجهز و مستقل مبارزه باقاچاق در کشور وعدم نظارت و مراقبت شدید در مرزهای طویل ایران که عبور از هر نقطهٔ آن بآسانی صورت میگرفت به قاچاقچیان فرصت میداد که ثروت عمومی را از راه قاچاق بغارت برده و بنیهٔ اقتصادی کشور را تضعیف نمایند . نبودن وسایل ارتباط و راههای شوسه در طول مرز و وضع سیاست اقتصادی کشورهای مجاور نیز بکار قاچاق دامن میزد و موجب شده بود که بیشتر اهالی مرزنشین احتیاجات خود را از کالا هائی که بدون اجرای تشریفات گمرکی وارد میشد تأمین نمایند و سود سرشار کالاهای قاچاق ، اغلب بازرگانان کوچك شهرهای نزدیك مرز را بخود مشغول داشته بود .

نگهبانان سابق که جزء نیروهای مسلح و از جهت سلسلهٔ مراتب اداری تابع نیروهای مذکور بودند ، در حفظ مرز وظیفهٔ مهمتری بمعنای اخص کلمه داشتند . باینجهت کار نظارت بر ورود و صدور کالاها که جزء وظایف آنان قرار گرفته بود

با دشواری انجام‌میگرفت و وجود تفاهم بین سازمان نظامی را که مأموریت اصلیش دفاع از کشور است با مأمورین وصول عایدات دولت یعنی ادارهٔ گمرك مشکل میساخت. در اوایل تشکیل وزارت گمرکات و انحصارات، این موضوع مورد مطالعه قرار-گرفت و با توجه بلزوم استفاده از نیروهای نظامی در امر مبارزه باقاچاق و همکاری با ادارهٔ گمرك، فکر تشکیل سازمان گارد مسلح گمرك بوجود آمد. سازمان گارد مسلح گمرك از دوازده گردان نیروی زمینی و گارد ساحلی مرکب از نه فروند ناوچهٔ ۶۵ تنی و عده‌ای قایق موتوری و دو فروند هواپیمای نزدیك پرواز اکتشافی تشکیل شده است. سازمان مزبور در مرزهای شمالی واحدی ندارد و واحدهای گارد بین چهارده ناحیه تقسیم و در سراسر مرز باختری و خاوری و کرانه‌های جنوبی کشور مستقر شده‌اند.

ادارهٔ کل بنادر و کشتیرانی

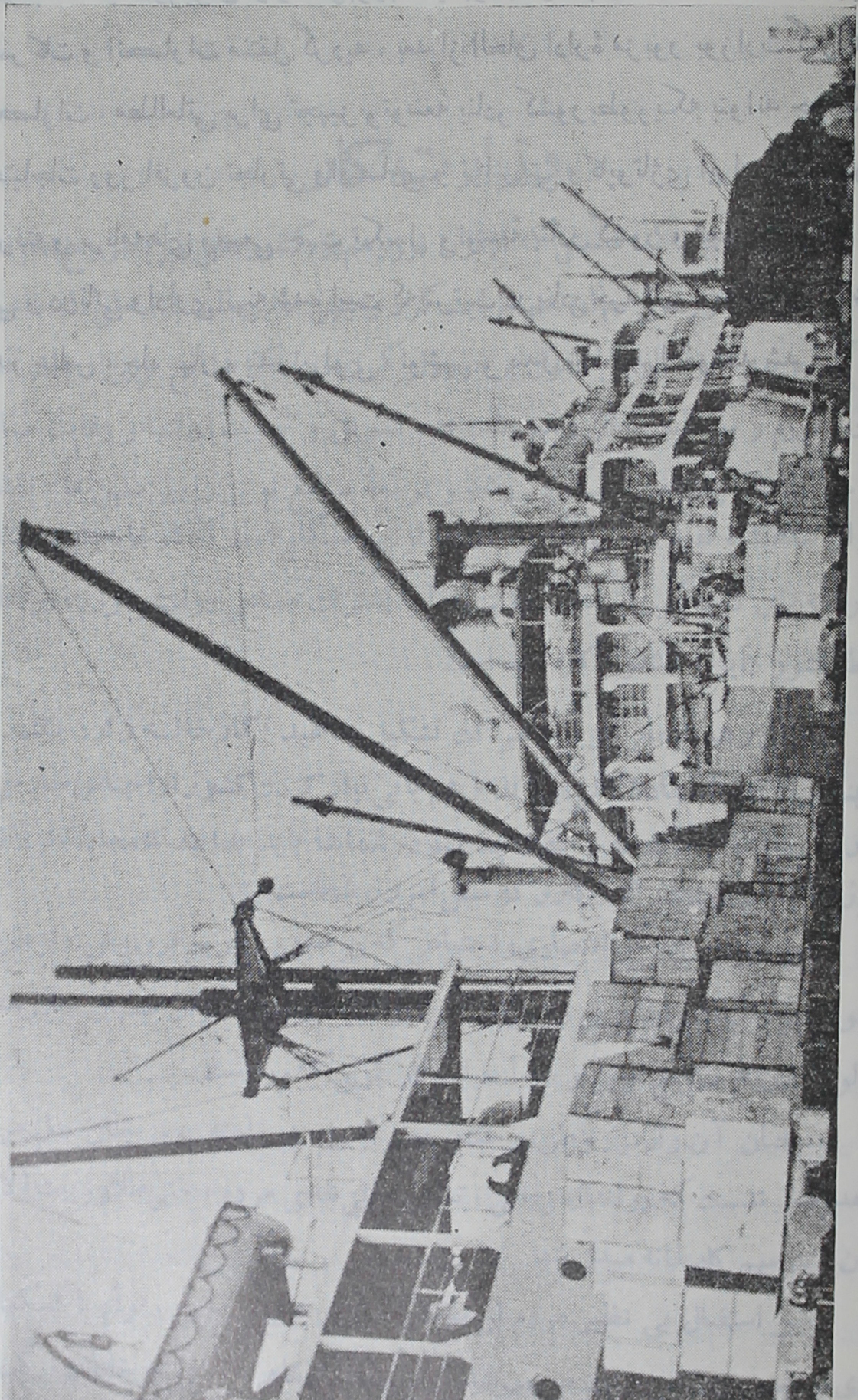
ساحل دریائی آزاد در جنوب ایران متجاوز از ۱۸۰۰ کیلومتر است که ۱۱۰۰ کیلومتر آن کنار خلیج فارس یعنی بین دهانهٔ شط العرب و تنگهٔ هرمز و ۷۰۰ کیلومتر آن در دریای عمان یعنی میان بندر عباس و سرحد پاکستان (بندر گوادر) واقع شده-است؛ و نیز از دهانهٔ شط العرب تا بندر خرمشهر ۱۰۵ کیلومتر، ساحل در کنار رودخانهٔ مزبور قرار دارد که قابل کشتیرانی است. در این نواحی، بنادر خرمشهر و آبادان و بندر شاهپور، با اسکله ها و تأسیسات بندری مناسب، آماده برای پذیرفتن کشتیهای بزرگ واقیانوس پیما میباشند. بندر معشور نیز که در محیط آبی بندر شاهپور قرار گرفته، از اینقبیل است؛ لیکن فقط اختصاص بصدور نفت خام و ورود لوازم مربوط به صنایع نفت دارد. علاوه بر بنادر فوق، بنادر دیگری نیز مانند بنادر عباس و بوشهر در سواحل جنوبی قرار دارند که دارای لنگر گاههائی میباشند که کشتیها میتوانند در آنجا لنگر انداخته و بوسیلهٔ باربرها محمولات خود را بار گیری یا تخلیه نمایند. واما سایر بنادر از قبیل چاه بهار، جاسك، لنگه وامثال آنها فقط اختصاص به کشتیرانی ساحلی داشته و ظرفیت قبول کشتیهای بزرگ و اقیانوس پیما را ندارند. در شمال، ۷۰۰ کیلو متر ساحل در کنار دریای خزر واقع است که در آن، فقط دو بندر پهلوی

بندر شاهپور

و نوشهر قابل پذیرفتن کشتیهای بازرگانی مخصوص دریای خزر میباشد. بندرشاه نیز که درانتهای شمالی راه آهن سرتاسری واقع شده ، دارای تأسیسات بندری مناسب میباشد اما اینك بعلت پائین رفتن سطح آب دریا وافزایش رسوبات ، از آن استفادهٔ کافی نمیشود وبرای اصلاح آن مطالعات دامنه داری در جریان است . بنادر آستارا و بابلسر و فرح آباد که آنها نیز از بنادر دریای خزر میباشند فقط بکشتیرانی محلی و ساحلی اختصاص دارند . در تاریخ ۶ بهمن ۱۳۰۶ تأسیسات بندرپهلوی که بتوسط دولت روسیه ساخته شده بود تحویل دولت ایران گردید و دولت نیز نگاهداری و بهره برداری از آنرا بوزارت راه محول نمود . مقارن شروع ساختن راه آهن سراسری ، بنادر شاه و شاهپوردرمنتها الیه شمالی وجنوبی راه آهن احداث گردید و در سال ۱۳۱۳ ساختن بندر نوشهردرسواحل بحرخزر آغازشد و در بندرخرمشهر نیز تأسیسات بندری بوجود آمد .

تا تاریخ ۱۳۱۴/۱۱/۱۵ ادارهٔ امور بنادر پهلوی و شاه و شاهپور که دارای تأسیسات بندری و جزو تشکیلات وزارت راه بودند در مرکز وزارتخانه تمرکز نداشت وادارهٔ بندر پهلوی مستقیماً وادارات بنادرشاه وشاهپور بتوسط راه آهنهای شمال وجنوب باوزارتخانه ارتباط داشتند . در تاریخ پانزدهم بهمن ۱۳۱۴ ادارهٔ کل بنادر تأسیس شد و امور کلیهٔ بنادر در آن اداره متمرکز گردید و بتدریج تأسیسات بندری در بنادر مذکور توسعه یافت . در نوشهر بندر جدیدی احداث گردید و در خرمشهر هم اسکله‌های لازم ساخته شد ومطالعاتی هم برای ایجاد تأسیسات بندری در سایر بنادر بعمل آمد . در سال ۱۳۲۸ لزوم توسعهٔ تأسیسات بندری بتناسب وضع اقتصادی و افزایش میزان واردات و صادرات کشور ، مورد توجه دولت و مجلس شورای ملی واقع شد و پس از مطالعات لازم مقرراتی برای عمران و آبادی بنادر جنوب بتصویب رسید که باستناد آن ، بنگاه کل بنادر و کشتیرانی در وزارت راه تشکیل شد و کلیهٔ امور بندری و کشتیرانی کشور در آن متمرکز گردید . ولی از اول سال ۱۳۳۲ بنگاه مزبور مجدداً بادارهٔ کل بنادر تبدیل و امور مربوطه ، بادارهٔ کل گمرك وراه آهن دولتی ایران واگذارشد تا اینکه در تاریخ ۱۳۳۸/۴/۱۶ طبق

اسکلهٔ خرمشهر

تصویبنامهٔ هیئت‌وزیران، ادارهٔ مزبور با کلیهٔ بودجه و اعتبارات و کارکنان خود بوزارت گمرکات و انحصارات منتقل گردید. بعد از الحاق ادارهٔ مزبور بوزارت گمرکات و انحصارات، مطالعاتی برای تجهیز و توسعهٔ بنادر کشور بطوریکه بتواند جوابگوی احتیاجات روز افزون تجارتی واقتصادی و ترانزیتی و کاپوتاژی ایران باشد صورت گرفته و برنامه‌های وسیعی جهت تکمیل وتوسعهٔ بنادر کشور و تجهیز آنها از نظر فنی و دریائی واداری تهیه شده است که‌بترتیب در بنادر خرمشهر، شاهپور، بوشهر، بندر عباس، چاه بهار، بندر پهلوی، نوشهر و بندر شاه اجرا خواهد شد.

وزارت کار

تحولات بزرگ صنعتی که ازقرن نوزدهم در کشورهای اروپا شروع شده رفته‌رفته به سایر کشورهای جهان هم سرایت کرد ومیهن ما نیز بعلت ارتباطی که با غرب پیدا کرده بود ، از آثار این تحول برخوردار گردید . لیکن صنایع نوین ، بعلت آشنا نبودن مردم و سرمایه داران وهم بعلت عدم تشویق و حمایت دولتها و رقابت صنایع خارجی چندان پیشرفت نمیکرد . رشد و توسعهٔ صنایع نوین را در میهن ما ، بایداز دوران شاهنشاه فقید رضاشاه کبیردانست. از این هنگام است که کارخانه‌های مختلف در رشته‌های گوناگون ، بدست دولت ویا با اشتراک مساعی دولت ومردم ، دراغلب نقاط کشور دایر و مشغول کار شده است .

« دورهم جمع شوید ، شرکت تشکیل بدهید ، کارخانه وارد بکنید ؛ باینوسیله هم استفادهٔ کافی میبرید وهم با بی نیاز کردن کشور از اجناس خارجی خدمتی به آب وخاک خود خواهید نمود. شماها باید بدانید که سعادت فردای فرزندان مملکت درگرو کار و کوشش امروز شماست. »

این دستور بزرگ اقتصادی و اجتماعی که درحدود یکربع قرن پیش ، از طرف پیشوای بزرگ ایران نوین رضاشاه کبیر، خطاب به سرمایه‌داران اصفهان صادر شده، سرلوحهٔ تاریخ صنایع نوین و مبدأ حیات کارگری کشور است .

سخنان آن رادمرد وطن پرست چون از دل برخاسته بود چنان بدل مردم شاهدوست نشست که دراندک زمانی ، تمام دارائی نقدی مردم ، حتی طلا و زینت آلات زنان ، به سهم کارخانه مبدل شد .

این استقبال بی نظیر مردم از تمایلات رهبر عالیقدر خود ، توأم با کمکهای مادی و معنوی مستمر دولت موجب شد که درمدت کوتاهی چندین کارخانهٔ بزرگ و کوچک با سرمایهٔ مردم بکشور وارد واز آنها بهره برداری گردید ؛ بطوریکه تا

سال ۱۳۱۵ ، غیر از کارخانه‌هائی که ازطرف شاهنشاه برای تشویق مردم وارد و در شمال مملکت نصب شده بود ، در حدوده۲ کارخانهٔ بزرگ ریسندگی وبافندگی ، چهار کارخانهٔ چرمسازی ، پنج کارخانهٔ کبریت سازی و تعداد زیادی کارخانه های واکس‌سازی ، روغن کشی ، صابون سازی ، شیشه وبلورسازی ، برنج کوبی ، چای خشك کنی ، آرد سازی ، نجاری و غیره به میهن ما وارد شد و در نقاط مختلف بکار افتاد .

این جنبش عظیم ، توأم با برنامهٔ وسیع صنعتی دولت درمورد تأسیس کارخانه‌های اسلحه سازی برای ارتش شاهنشاهی و ایجاد کارخانه های قند ، دخانیات ، سیمان ، گلیسرین و صابون ، مواد نسوز ، گودرن وجوهر نمك و استخراج معادن ازطرفی و فعالیتهای بزرگ ساختمانی مانند ساختمان راه‌آهن سرتاسری وساختمان راههای شوسهٔ اصلی وفرعی وسایر ساختمانهای دولتی ازطرف دیگر موجب‌شد که بتدریج، عدهٔ قابل ملاحظه‌ای کارگر ، مستقیم و غیر مستقیم ، برای حرکت دادن چرخهای فعالهٔ کشور بکار بپردازند .

ازدیاد روز افزون صنایع و افزایش عدهٔ کارگران و عدم اطلاع آنان و کارفرمایان صنایع نوبنیاد ازاصول بهره برداری وشرایط کار و بخصوص لزوم‌ایجاد وسایل‌بهبود زندگی عدهٔ کثیری ازافراد کشور که بنام کارگردرتأسیسات نفت‌جنوب وشیلات ، باوضعی نامطلوب از نیروی فعالهٔ آنها استفاده میشد ، دولتهای وقت را بر آن داشت که هماهنگ با صنایع تازه ، مقررات مناسبی هم برای‌تعیین روش کار و چگونگی مناسبات کارگر و کارفرماتنظیم و اجرا نمایند و درحدود امکان آنهارا بهمکاری و تشریك مساعی در راه پیشرفت کار هدایت کنند . از این لحاظ بود که در سال ۱۳۱۴ شمسی ادارهٔ مستقلی بنام ادارهٔ کل صناعت و معادن تشکیل گردید و برای تعیین شرایط کاروو‌ظایف کارگرو کارفرمادرمورد بهداشت کارگران‌وپرداخت پاداش بآنان در صورت آسیب دیدن و یا فوت ناشی از کار ، آئین نامه‌ای تدوین و بتصویب هیئت دولت رسانید و بلافاصله مفاد آن در عموم کارگاهها اجرا شد .

تصویب آئین نامهٔ مزبور نخستین قدمی بود که در راه حفظ حقوق کارگرو

کارفرما برداشته شد، بعداً بموجب آئین نامهٔ دیگری، کارگران معادن و راه آهن نیز از حقوق مزبور بهره مند گردیدند.

این آئین نامه تاشهریور ۱۳۲۰ مبنای روابط کارگروکارفرما محسوب شده و تا حدی کافی بنظر میرسید و بوسیلهٔ ادارهٔ کل صناعت و معادن که بعدها بوزارت پیشه و هنر تبدیل یافته بود اجرا میگردید ولی پس از تاریخ مزبور و شروع یك دورهٔ بحرانی ناشی از جنگ جهانی اخیر، برای جلوگیری از تحریکات سیاسی در میان کارگران وتمرکزامور کارگری دردست دولت، در آبان ۱۳۲۳ ادارهٔ مستقلی بنام ادارهٔ کل کاردروزارت بازرگانی و پیشه وهنر تأسیس ومأموررسیدگی بشکایات و رفع اختلافات کارگران و کارفرمایان گردید وسپس طرح اولین قانون کار بوسیلهٔ شورائی مرکب ازافراد بصیرومطلع تهیه و بفرمان اعلیحضرت همایون محمدرضاشاه پهلوی، پس‌ازرسیدگی‌مجدد، دراردیبهشت ۱۳۲۵ اجرا شد. ولی‌چون‌رفع‌اشکالات موجود بوسیلهٔ سازمان کوچك ادارهٔ کل کارمیسر نبود، این اداره توأم با ادارهٔ کل انتشارات و تبلیغات وادارهٔ عمران و اصلاحات، بوزارتخانهٔ جدیدی بنام وزارت کار و تبلیغات مبدل شد و بلافاصله بتهیهٔ آئین‌نامه‌های لازم و تشکیل ادارات کار در استانها ومراکزصنعتی مبادرت و بمنظور تأمین وحدت ویگانگی کارگران در مقابل تحریکات سیاسی، اقداماتی نمود که اهم آنها عبارتند از: اجرای مواد قانون کار و آئین نامه‌های کار مشتمل بر آئین نامهٔ حد اقل دستمزدو آئین‌نامهٔ آموزش وپرورش- اجرای‌مقرراتمربوط به تعاون و بهداشت وتقلیل‌ساعات کاروتأمین حقوق‌ایام‌تعطیل- جلوگیری از اخراج کارگران - هدایت و تقویت اتحادیه‌های صنفی کارگری - مبارزهٔ تبلیغاتی‌باعوامل سیاستهای‌مخرب‌ومنحرفین-ترویج اصول‌شرکتهای تعاونی- تهیهٔ مسکن برای کارگران - شرکت در کنفرانس‌بین‌المللی کارواستفاده از وجود کارشناسان خارجی و بورسهای تحصیل و مطالعه - تشکیل صندوق تعاون و بیمهٔ کارگران - تشکیل بنگاه تعاون عمومی - تنظیم لایحهٔ قانونی بیمه های اجتماعی کارگران و اجرای آن - تنظیم لایحهٔ قانونی حفاظت فنی و اجرای آن - تهیه

و اجرای لایحهٔ قانونی شرکتهای تعاونی - تعلیمات حرفه‌ای - تشکیل ادارهٔ مستقل کاریابی - ایجاد و سایل نمونهٔ بهداشتی در کارخانه‌ها - تشکیل شورای امور اجتماعی زنان و کودکان کارگر - آموزش و پرورش کارگران - معالجهٔ کارگران معتاد - ارتباط با سازمان بین‌المللی کار.

کوششهای مداوم وزارت کار در راه هدفهای کارگری و حمایت از صنایع داخلی سرانجام بصورت «قانون کار» در آمد که در شانزدهم تیر ۱۳۲۸ بتصویب مجلس شورای ملی رسید و بطور آزمایش اجرا شد و چون ضمن عمل نواقصی در آن مشاهده گردید طرح قانون جدیدی که از هر لحاظ مزایای بسیاری بر قانون مزبور دارد بوسیلهٔ جمعی از صاحبمنصبان با تجربه و عالیمقام وزارت کار تهیه و بمجلس سنا تقدیم گردید که با تصویب و اجرای آن بسیاری از مشکلات کارگری میهن ما حل خواهد شد.

وزارت کار بمنظور حفظ حقوق و تأمین رفاه و بهداشت و آموزش و پرورش فنی و حرفه‌ای و فرهنگی کارگران و خانواده‌های آنان و اصلاح و بهبود امور کارگری و مسائل مربوط بآن، بطور مداوم مشغول اقداماتی است که ذکر همهٔ آنها و نتایج سودمندی که از آنها گرفته‌شده، از گنجایش این مقاله بیرون است ولی اهم آنها، تدوین و اجرای قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران میباشد که ذیلاً شرح مختصری در بارهٔ آن داده میشود:

بیمه های اجتماعی یعنی تأمین افراد در مقابل حوادث و مصائب زندگی، بدنبال پیدایش صنایع ماشینی و براثر امکان تصادم و وقوع حوادثی که منجر به بیماری یا آسیب دیدگی و یا مرگ افراد وابسته بصنایع میگردید، در جهان بوجود آمده و روز بروز تعمیم و توسعه یافته تا جائی که امروز یکی از مهمترین مسائل حیاتی اجتماعات بزرگ و مترقی بشمار میرود. بهمین مناسبت، بیمهٔ کارگران ابتدا در آلمان و بعداً در سایر کشور های جهان اجباری شده و بیمه های انفرادی که فقط شامل بیمهٔ حوادث و امراض ناشی از کار و مستمری پیری بود، جای خود را به بیمه های اجتماعی داده یعنی کمکهای آن از فرد تجاوز نموده و شامل خانواده گردیده است.

امروز سازمانهای بیمه‌های اجتماعی افراد را در مقابل حوادث و امراض ناشی از کار وغیر ناشی از کار- پیری -از کار افتاد گی-عائله‌مندی- ازدواج-بیکاری حتی مسکن بیمه نموده و بخانوادهٔ آنها درمورد بیماری - وضع حمل و فوت مسئول مالی خانواده کمکهای شایانی مینماید. برای رسیدن باین هدف عالی است که در کشورهای مترقی، حق بیمه‌ای درحدود ۳۵ الی ۴۰ درصد دستمزد (که جزئی از آن بعهدهٔ کارگر است) برای اجرای بیمه‌های اجتماعی در نظر گرفته‌اند.

درمیهن مانیز شروع بیمه، مقارن با پیدایش صنایع ماشینی یعنی در دوران پرافتخار سلطنت شاهنشاه فقید رضاشاه کبیر بوده: بموجب آئیننامهٔ کارخانه‌ها و مؤسسات صنعتی که در سال ۱۳۱۵ شمسی بتصویب هیئت دولت رسیده واجرا شده - بود، درهر کارگاه صندوقی بنام صندوق احتیاط تشکیل گردیده و کارگران یامزدوران موظف بودند روزی پنج دینار از حقوق خود را بآن صندوق بپردازند؛ ضمناً از حقوق متخصصین و صنعتگران نیز دو در صد کسر و بآن صندوق پرداخت میشد و درمقابل، برای مراقبت در تندرستی آنان ومعالجهٔ کسانیکه در نتیجهٔ انجام‌دادن‌وظیفه مریض یا مجروح میشدند یا عضوی از اعضای خود را ازدست میدادند یابرای همیشه از کار میافتادند، از صندوق مزبور کمك میگردید و بوراث کسانیکه در نتیجهٔ انجام دادن‌وظیفه‌تلف میشدند پاداشی‌داده میشدوچون دراینموقع، ساختن‌راه آهن سرتاسری میهن ما نیز جریان داشت، بامرشاهنشاه فقید، مقررات خاصی نیز برای جبران خسارات عضوی‌عمله‌های راه آهن‌تهیه‌و بموقع‌اجرا گذاشته شده بود. بعلاوه بامرشاهنشاه فقید، کارگران‌تسلیحات ارتش درسال ۱۳۱۹ شمسی نزدشرکت‌سهامی بیمهٔ ایران، در مقابل حوادث ناشی‌ازکار بیمه شده بودند. ولی‌چون این امر عمومیت نداشت، درزمان سلطنت اعلیحضرت همایون محمد رضاشاه پهلوی، در سال ۱۳۲۲ اولین‌قانون بیمهٔ‌اجباری کارگران بتصویب‌رسید وشرکت سهامی بیمهٔ ایران‌بانظارت وزارت بازرگانی وپیشه وهنر، مأموراجرای آن گردید.

ازاوایل بهمن ۱۳۲۴ مقدمات اجرای این قانون فراهم شد وپس از تشکیل وزارت کار، در ۱۳۲۵ موردتجدیدنظرقرار گرفت. در اردیبهشت ۱۳۲۵ قانون کار

بتصویب هیئت دولت رسید . یکی از فصول این قانون مربوط بصندوق تعاون و بهداشت کار گران بود . لذا در هر کار گاه دو صندوق تحت نظر شورای کار گاه تشکیل شد یکی مربوط ببهداشت کار گران و دیگری صندوق تعاون که در موارد ازدواج - عائله‌مندی - از کار افتاد گی - باز نشستگی - حاملگی - وضع حمل و کفن و دفن بکار گران کمك مینمود . اعتبار این صندوقها از ۳٪ حقوق کار گران (۱٪ سهم کار گر و ۲٪ سهم کارفرما) تأمین میشد . برای هماهنگ کردن عمل صندوقهای تعاون و بهداشت کلیهٔ کار گاهها و تمرکز امور و نظارت در عمل آنها ، بموجب مادهٔ ۳۷ طرح قانون کار مقرر بود صندوق مرکزی تحت نظر شورای عالی کار ایجاد گردد . این مرجع بموجب تصویبنامهٔ دولت بنام بنگاه رفاه اجتماعی کار گران در مرکز تشکیل و مشغول کار شد . بنگاه رفاه اجتماعی نظر بعدم توانائی در پرداخت تعهدات خود بعلت کافی‌نبودن در آمد و نداشتن قدرت کافی برای اخذ حق السهم کار فرمایان عملاً نتوانست نقش مؤثری ایفا کند تا اینکه در خرداد ۱۳۲۸ قانون کار بتصویب مجلس شورای ملی رسید .

بموجب مادهٔ ۱۶ این قانون صندوق تعاون و بیمهٔ کار گران تشکیل شده کلیهٔ امور مربوط به بیمهٔ کار گران را بعهده گرفت از قبیل معالجهٔ امراض ناشی از کار و غیر ناشی از کار و معالجهٔ خانوادهٔ بلافصل - پرداخت دستمزد ایام بیماری و غرامات - نقص ناشی از حوادث - بیمهٔ باز نشستگی - از کار افتاد گی - پرداخت پاداشهای ازدواج و نوزاد و هزینه‌های وضع حمل و کفن و دفن - پرداخت حق عائله‌مندی - کمك بباز ماند گان قانونی کار گران و پرداخت سالی ۷ روز حقوق پایان خدمت کار گران اخراجی بموجب مادهٔ ۸ قانون کار .

وظایف صندوق تعاون و بیمهٔ کار گران از خرداد ۱۳۲۸ تا آذر ۱۳۲۹ قسمتی بوسیلهٔ شرکت سهامی بیمهٔ ایران و قسمتی بوسیلهٔ ادارات کار انجام میگرفت ولی در آذرماه ۱۳۲۹ صندوق تعاون رسماً تشکیل و امور آن بوسیلهٔ هیئت مدیره (مرکب از نمایند گان دولت و کارفرما و کار گر) اداره شده و هیئت مزبور نیز برای انجام دادن امور داخلی یکنفر مدیرعامل انتخاب نمود . صندوق تعاون تا اول اردیبهشت ماه ۱۳۳۲ که لایحهٔ قانونی بیمه‌های اجتماعی بموقع اجرا گذاشته شد فعالیت داشت .

سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران

طرح قانون بیمه‌های اجتماعی در بهمن ۱۳۳۱ بتصویب رسید و تعهدات صندوق تعاون به‌سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران منتقل و مفاد قانون مزبور از اول اردیبهشت ۱۳۳۲ بموقع اجرا گذارده شد.

بموجب این قانون، حق تعاون و بیمه بدو برابر مأخذ سابق افزایش یافت در حالیکه تعهدات و کمکهای سازمان بمراتب بیش از این نسبت افزایش یافته و حتی از حدود کمکهائی هم که در سایر کشورها، با ۳۶ تا ۴۰ درصد حق بیمه، تعهد پرداخت آنها میشود متجاوز بود. بااینحال و با تمام مشکلات موجود، سازمان بیمه‌های اجتماعی قانون مزبور را تا اول شهریور ۱۳۳۴ یعنی دو سال و چهارماه اجرا کرد و تعهدات خودرا در قبال کارگران انجام داد و درضمن، علاوه بر مجهز نمودن سازمان اداری خود در مرکز و شهرستانها و تثبیت بودجهٔ آنها، مؤسسات بسیاری نیز از قبیل بیمارستان و درمانگاه ایجاد و یا وسایل آنها را تکمیل نمود و همچنین با مؤسساتی که دارای بیمارستان و درمانگاههای مجهز بودند برای رعایت آسایش کارگران و صرفهٔ سازمان، قراردادهائی منعقد نمود که مهمترین آنها، تأسیسات شرکت نفت جنوب وراه آهن و بهداریهای معادن وسایر کارخانه‌های دور از مرکز میباشد.

قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران در نیمهٔ دوم سال ۱۳۳۳ پس از بررسیهای لازم و تطبیق آن با وضع موجود و هماهنگ نمودن آن باقوانین بیمه‌های اجتماعی کشورهای مترقی، مورد تجدید نظر قرار گرفته و پس از تصویب در کمیسیونهای مشترک کار و امور اجتماعی و دادگستری و دارائی مجلسین، از اول شهریور ۱۳۳۴ بوسیلهٔ سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران بموقع اجرا گذارده شده است.

بموجب این قانون اصلاحی، حق بیمه از ۱۲ درصد به ۱۸ درصد افزایش یافته ووظایف و تعهدات سازمان بامور معینی محدود گردیده که بقا و ادامهٔ خدمت این دستگاه‌را ممکن میسازد. بعلاوه بموجب این قانون، مقررات بیمهٔ کارگران، عده‌ای از افراد و

طبقاتی را که سابقاً مشمول مقررات مربوطه نبوده‌اند شامل شده وسرعت وسهولت وضمانت اجرای کافی برای وصول حقوق ومطالبات قانونی سازمان تأمین گردیده و مدت معالجهٔ کارگران مسلول وخانوادهٔ آنها ومدت معالجهٔ سایر کارگران بیمار افزوده شده ومیزان حق عائله‌مندی نیز افزایش یافته‌است. علاوه برموارد بالا، قانون فعلی بیمه‌های اجتماعی شامل مزایای دیگری نیز میباشد که در پیش بینی آنها رعایت جوانب عدالت وهماهنگی کامل بعمل آمده است.

سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران علاوه بردرمانگاههای مجهزی که در کلیهٔ شعب ونمایندگیهای خود دارد ودرغالب آنها داروخانه‌های مجهزی هم بوجود آمده که به بیماران بلافاصله پس از تجویز نسخه، دارو داده‌میشود، پستهای امدادی بسیاری هم در کارخانه‌ها و مراکز صنعتی بزرگ دایر کرده است که کارگران مصدوم را تا رسیدن به بیمارستان درمان مینمایند.

سازمان برای بستری کردن بیماران خود در تهران و شهرستانها بیمارستانهای مجهزی دارد وبا دقتی که در اداره کردن آنها میشود، بیمه‌شدگان در نهایت دلسوزی ودقت تحت معالجه قرار میگیرند. گرچه تعداد این بیمارستانها فعلاً تکافوی احتیاجات سازمان را نمینماید وسازمان درصدد تهیهٔ تخت بیشتری است ولی کلیهٔ این بیمارستانها از حیث تجهیزات و وسایل، از بزرگترین بیمارستانهای کشور هستند. ذیلاً بشرح مختصر آنها اقدام میشود:

بیمارستان هدایت: واقع در دروس با یکصدوچهل تختخواب و بخشهای مختلف جراحی - زنان - کودکان - مجاری ادرار - چشم - اعصاب.

بیمارستان شماره ۲: باسیصد وپنجاه تختخواب واقع در مهرآباد. وسایل و تجهیزات این بیمارستان در ایران کم نظیر است ودارای بخشهای جراحی واورتوپدی - رادیولوژی - آزمایشگاه - داخلی - بیماریهای ریوی غیرسلی میباشد.

آسایشگاه سرخه حصار: بمنظور معالجهٔ بیماران مسلول بیمه شده تأسیس گردیده وباتجهیزات درمانی و جراحی و رادیولژی، بزرگترین آسایشگاه کشور میباشد و گنجایش سیصدوپنجاه نفر مسلول دارد.

علاوه براینها ، سازمان ، یك بیمارستان ۵۰ تختخوابی دررشت - یك بیمارستان ۷۵ تختخوابی در شاهی - یك بیمارستان ٦۰ تختخوابی در تبریز - یك بیمارستان یکصد تختخوابی و یك زایشگاه مجهز دراصفهان و یك بیمارستان ٦۰ تختخوابی در یزد دارد .

سازمان بیمه‌های اجتماعی طبق آمارسال ۱۳۳۷ درسراسر کشورعهده دارامر بیمه وتعاون ۲۷۲۵۱۱ کار گربیمه شده‌استوبا احتساب حدمتوسط یك زن و دو بچه برای هر کار گر ، جمع کل بیمه‌شدگان ازیك ملیون نفر تجاوز میکند .

سازمان امیدوار است بتدریج مقررات بیمه را درمورد اصناف وسایرطبقاتی نیز که قانون آنهارامشمول بیمه شناخته‌استاجرا کند . برای بهبودحال کار گروحسن جریان کارها وسهولت پرداخت کمکها ، طرحها و برنامه‌هائی تحت مطالعه است که بزودی جامهٔ عمل‌خواهد پوشید ومسلماً متضمن رفاه بیشتر کار گران وخانواده‌های آنان خواهد بود .

تجارت

اساس تجارت ایران و دادوستد باخارج ، مانند سایر کارهای مهم و مفید ، در ابتدای زمامداری اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر نهاده شد ؛ چه ، آن شاهنشاه علاقه و توجه شدیدی بافزایش تجارت خارجی و مخصوصاً صادرات ایران داشت . میهن ما بمناسبت موقع جغرافیائی و وضع طبیعی خود ، جزو کشورهای تولید کنندهٔ کالاهای کشاورزی است که درمقابل صدور آنها ، ماشین آلات و مواد مصرفی وارد مینماید . کوشش اعلیحضرت فقید همواره بر آن بود که بموازات اضافه کردن میزان صادرات ایران که سبب رونق تجارت و بدست آوردن ارز میگردد ، کشور ایران را بسوی صنعتی شدن سوق دهد تا میهن ما بتواند لااقل قسمتی ازاحتیاجات صنعتی خود را در داخله تهیه کند و شاید هم مقداری از آنرا صادر نماید .

اما برای دادوستد با خارج ، مهمترین وسیله ، وجود راههای خوب و راه آهن- است . متأسفانه تا آغاز سلطنت خاندان پهلوی ، مملکت ایران از داشتن راه شوسه و راه آهن محروم بود و بهمین سبب توسعهٔ تجارت چه درداخل و چه باخارج کشور میسر نبود .

آشفتگی اوضاع مملکت درسالهای قبل از کودتای ۱۲۹۹ یکی دیگر ازعوامل مؤثر در کاهش فعالیتهای بازرگانی ومخصوصاً تجارت خارجی بودچنانکه مجموع وزن صادرات و واردات ایران درسال ۱۲۹۹ فقط ۲۶۹ هزارتن بود .

بعد از کودتا وزمامداری اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر ، باوجود نبودن وسایل کافی ، براثر تثبیت و آرامش اوضاع ایران بتدریج تجارت میهن ما رونق یافت و پس ازچهارسال یعنی درسال ۱۳۰۳ شمسی وزن صادرات و واردات ایران ۷۴۰ هزار تن یعنی بیش ازسه برابر قبل از کودتا گردید . درهمین سال میزان صادرات ایران از ۱۳۷ هزارتن (درسال کودتا) به ۴۸۵ هزارتن رسید .

بااحداث راه آهن وایجاد راههای شوسه درزمان سلطنت رضاشاه کبیر ، میزان صادرات وواردات ایران همچنان افزایش یافت بطوریکه در حال حاضر میزان آن یك ملیون ودویست هزارتن یعنی پنج برابر سالهای قبل از کودتا میباشد . البته صادرات نفت را که رقم مهمی است دراینجا بحساب نیاورده ایم زیرا آن خودبحث جداگانه ای دارد .

اما وزارت بازرگانی چگونه وبرای چه بوجود آمد ؟

دراواخر سلطنت ناصرالدینشاه ودرمدت سلطنت مظفرالدینشاه امورتجارت ایران دردست شخصی بود که بنام وزیرتجارت در دربار انجام وظیفه میکرد . در ابتدای مشروطیت ضمن اولین کابینه ای که بمجلس شورای ملی معرفی گردید ، دو نفروزیر ، یکی بنام وزیر فواید عامه ودیگری بنام وزیر تجارت ، عضویت داشتند . ولی از سال ۱۲۹۳ شمسی این دو وزارتخانه یکی شد و سازمانی بنام وزارت تجارت و فلاحت بوجود آمد . چون تازمان سلطنت اعلیحضرت فقید اصولاً دولتها بودجه ای برای راه سازی در اختیار نداشتند ، امورطرق وشوارع نیز ضمیمهٔ کار وزارت تجارت و فلاحت بود تاآنکه در سال ۱۳۰۸ شمسی بموجب قانونی که بتصویب مجلس رسید ، وزارت تجارت وفلاحت وطرق وشوارع به وزارتخانهٔ طرق وشوارع و وزارتخانهٔ اقتصاد ملی تجزیه گردید که امورتجارت وفلاحت بعهدهٔ وزارتخانهٔ اخیر بود .

چندی نگذشت که بحرانهای اقتصادی ناشی از جنگ بین الملل اول وهمچنین آشفتگی اوضاع داخلی روسیه که قسمت عمدهٔ تجارت ایران باآن کشوریاازطریق راههای آن مملکت بود ، سبب اختلال وضع تجارت میهن ما گردید . اما گوئی اعلیحضرت فقید قبلاً بفکر این حوادث بوده اند زیرا راه شوسهٔ تهران - خرمشهر که بنا بامرآن شاهنشاه احداث شده بود این مشکلات رامرتفع ساخت وراه تجارت ایران با تمام جهان ، ازطریق خلیج فارس برقرار گردید . ضمناً تصویب قانون انحصار بازرگانی خارجی دراسفندماه ۱۳۰۹ سبب شد که دولت ایران بتواند بنحو مطلوب ازصنایع داخلی خود در برابر کالاهای خارجی حمایت کند .

برای آنکه هریك ازامور تجارت ، صنعت و کشاورزی ایران بطور کامل پیشرفت

نماید ، درخرداد ۱۳۱۰ بموجب قانونی که بتصویب مجلس رسید ، بجای وزارت اقتصاد ملی سه ادارهٔ مستقل بنام ادارهٔ کل تجارت ـ ادارهٔ کل فلاحت و ادارهٔ کل صناعت تشکیل شد . شش سال بعد یعنی در سال ۱۳۱۶ ادارهٔ کل تجارت تبدیل بوزارت بازرگانی گردید واولین وزیر آن آقای حسین علاء بودند . پس از وقایع شهریور ۱۳۲۰ وزارت تجارت ووزارت صناعت یکی شد و بعداز چندسال مجدداً بدووزارتخانهٔ بازرگانی وصنایع ومعادن تفکیك گردید .

اساس سیاست بازرگانی ایران را دو قانون انحصار تجارت خارجی مصوب اسفندماه ۱۳۱۱ وقانون معاملات اسعار خارجی مصوب اسفند ماه ۱۳۱۴ تشکیل میدهد .

بموجب قانون انحصار تجارت خارجی ، حق صادر کردن و وارد کردن کلیهٔ کالاها وتعیین میزان وشرایط ورود آن بدولت واگذار شده است . بدین جهت همه ساله سهمیهٔ کالاهای وارداتی ازطرف وزارت بازرگانی تعیین و اعلام میگردد . این کار موجب میشود که دولت بتواند بطوردلخواه ازصنایع داخلی حمایت نموده مانع ورود کالاهای مشابه گردد .

در مورد نظارت برمعاملات ارز نیز دولت اختیار دارد برای خرید و فروش ارزها مقررات مناسب را وضع ودراجرای آن نظارت کند .

وزارت بازرگانی علاوه برحمایت از مصنوعات داخلی و نظارت بر معاملات ارز ، اقدام به عقد قراردادهای بازرگانی وترانزیتی باسایر کشورها نموده وبرای بالا-بردن سطح تولید کشورماشین آلات تولیدی راازمالیات بردرآمد وحقوق گمرکی معاف نموده است . قدم مهم دیگری که برای بهبود وافزایش صادرات ایران برداشته شده تشکیل ادارهٔ استاندارد ها برای استانداردیزه کردن کالاهای صادراتی میباشد بطوریکه کالاهای مزبور مطابق پسند بازارهای خارجی بوده بتواند با کالاهای مشابه که بوسیلهٔ کشورهای دیگر عرضه میشود رقابت نماید .

از وظایف دیگر وزارت بازرگانی ، شناسائی تجار بوسیلهٔ صدور کارت بازرگانی ، تثبیت نرخ کالا ، اجرای قانون جلب سرمایه های خارجی ، نظارت و بازرسی اوزان ومقیاسها ، تجدیدنظر درمقررات شرکتهای بیمهٔ داخلی و خارجی و

نظارت درامرچای است .

ادارات مختلفی که وظایف وزارت بازرگانی را انجام میدهند عبارتند از : ادارهٔ واردات - ادارهٔ آمار و مطالعات اقتصادی - ادارهٔ پایاپای - ادارهٔ صادرات - ادارهٔ استانداردها - ادارهٔ نمایشگاهها - ادارهٔ بازرگانی داخلی- ادارهٔ تثبیت قیمتها و ادارهٔ اوزان و مقیاسها . باین ادارات ، بایستی ادارات کارگزینی ، حسابداری و انتشارات را نیز علاوه کرد .

برای بیان توسعه وپیشرفت سریع بازرگانی کشور همینقدر کافی است که از ابتدای تأسیس ادارهٔ ثبت شرکتها یعنی ازسال ۱۳۱۰ شمسی تا اول دیماه ۱۳۳۸ قریب ۷۰۵۰ شرکت تجارتی درمیهن ماتشکیل شده وبثبت رسیده‌است .

صنایع و معادن

میهن ما اززمان قدیم ، صنایع عمده‌ای داشته . لیکن بیشتر صنایع مزبور، دستی و هنری بوده و غیراز قالیبافی و بعضی هنرهای ظریف دیگر، بقیهٔ آنها از بین رفته‌اند.

از هنگامیکه سلاطین ایران باروپا مسافرت نمودند فکر ایجاد کارخانه‌های جدید پیدا شد و در حدود بیست کارخانه از قبیل ریسمانریسی - تفنگ‌سازی - بلورسازی - چینی‌سازی - کاغذسازی - چلوار بافی - ابریشم‌تابی - باروت کوبی - قند کهریزك - کبریت سازی - پنبه‌پاك کنی - برق - آجرپزی و غیره در نقاط مختلف کشور تأسیس شد ولی بعلت نداشتن کارگران متخصص و تجربهٔ کافی ورقابت سرمایه‌داران خارجی وسایر عوامل ، متأسفانه بعضی ازاین کارخانه‌ها اصولاً یابکار نیفتاد ویابعدازمدت کوتاهی تعطیل گردید.

اساس صنایع نوین درمیهن ما ، درزمان سلطنت اعلیحضرت فقید رضاشاه کبیر وباکوشش و تشویق وحمایت آن رادمرد پایه گذاری شد و کارخانه‌های فراوانی ، اعم ازدولتی وغیردولتی بوجود آمد، لیکن متأسفانه دراثر جنگ جهانی دوم نهضت وپیشرفت صنعتی میهن ما متوقف گردید وپس از پایان جنگ در اثر تسهیلاتی که برای صاحبان صنایع بوجود آمد ، بخصوص پس از تصویب قانون « اصلاح قانون تثبیت پشتوانهٔ اسکناس » که مبلغ ۳۵۰۰ ملیون ریال جهت اعطای وامهای طویل‌المدت صنعتی و معدنی باتوصیه و نظارت فنی وزارت صنایع و معادن برای تأسیس وتوسعهٔ کارخانه‌های تولیدی واستخراج معادن بمصرف رسید ، ازطرف افراد علاقهٔ مفرطی نسبت بایجاد کارخانه‌های تولیدی نشان داده شد وپیشرفتهای قابل توجهی در فعالیت صنعتی میهن ما بوجود آمد.

چون شرح فعالیت تمام کارخانه‌های کشور در این مختصر مقدور نمیباشد لذا

کارخانه‌هارا بطوراجمال بگروههای صنایع ریسندگی وبافندگی- مصالح ساختمانی- مواد غذائی وصنایع نوسازی تقسیم نموده ازهر گروه ، بذکر نام وتاریخچهٔ تأسیس ونوع ومیزان محصولات چندکارخانهٔ مهم میپردازیم .

نساجی نخی

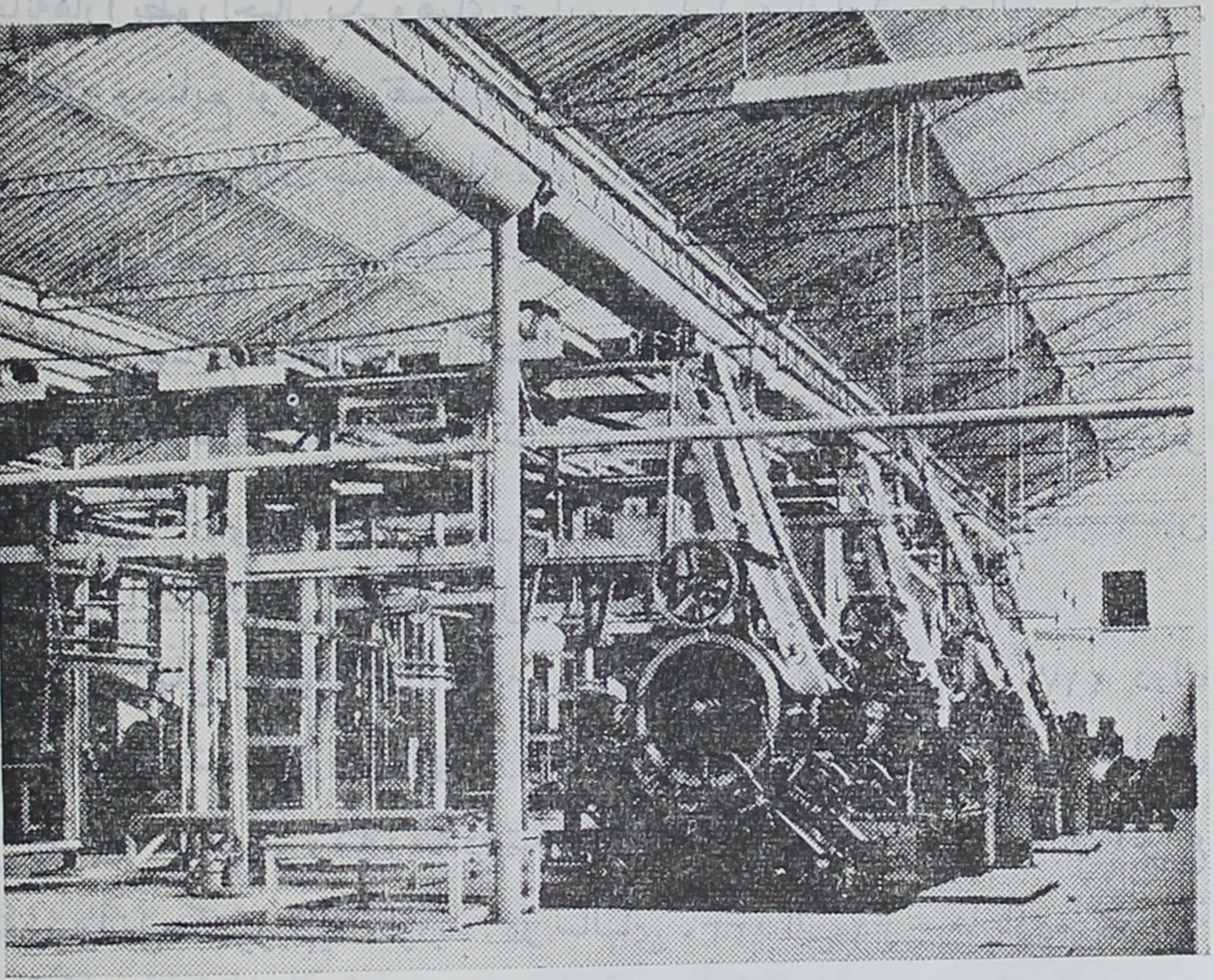
اساس صنایع نساجی نوین با استفاده ازقدرت توربین وماشینهای احتراقی در ایران ، بدست شاهنشاه فقید رضاشاه کبیر در سال ۱۳۱۲ پایه گذاری شد . قبلاً نیز صنایع نساجی ماشینی بهمت و کوشش مردانی چون صنیع‌الدوله وحاج محمد حسین کازرونی برپا شده لیکن پیشرفت قابل ملاحظه‌ای نکرده بود .

بین سالهای ۱۳۱۰ - ۱۳۲۷ تعداد ۲۸ کارخانه که دارای ۲۱۷۸۵۸ دوک ریسندگی بود نصب وبهره‌برداری گردید که ابتدا فقط نخ مورد نیاز پارچه‌بافیهای دستی را تهیه مینمود و رفته رفته دستگاههای بافندگی نیز بوجود آمد و انواع پارچه در داخل کشور تهیه گردید . در سالهای ۱۳۳۰ الی ۳۲ جمعاً یازده کارخانهٔ ریسندگی وبافندگی نصب گردید بطوریکه در سال ۱۳۳٤ تعداد دوکهای موجود به ۳۲۷۹۳۸ و دستگاههای بافندگی به ٤۶۷۸ و دستگاههای دستباف به ۷۵۰۰۰ ودستگاههای کشبافی به ٤۰۰۰۰ رسید و پس‌از نصب دستگاههای نوین‌در کارخانه‌های چیت‌سازی تهران وشاهی و بهره‌برداری از کارخانه‌های بهشت وسوسن‌اصفهان تعداد دوکهای ریسندگی به ۳۳۵۷۹۶ و تعداد دستگاههای بافندگی به ۵۹۳۲ افزایش یافت . از کلیهٔ کارخانه‌های بافندگی نخی که بیش‌از ۳۵٪ احتیاجات کشوررا تأمین میکنند ، فقط سه کارخانه دولتی وبقیه خصوصی هستند.

در سال ۱۳۳۶ محصول کارخانه‌های ریسندگی کشور جمعاً ۲۲۲۱٤۲٤ بقچه ومحصول کارخانه‌های بافندگی نخی جمعاً ٤٤۷۷۱۵۲۹ متر بوده و با اجرای طرحهائیکه بااعطای وامهای صنعتی دردست اجرا است تاسال ۱۳٤۰ تعداد ۱۸۳۱۱۵ دوک ریسندگی و۵۳۵۰ دستگاه بافندگی جدید درمیهن ما بکار خواهد افتاد .

نساجی پشمی

اولین کارخانهٔ پشمبافی ماشینی بنام کارخانهٔ وطن در سال ۱۳۰۰ شمسی در

دستگاههای چاپ پارچهٔ کارخانهٔ ریسندگی و بافندگی ری

اصفهان نصب گردید و اعلیحضرت فقید توجه زیادی باین کارخانه معطوف داشتند ودراثر تشویقها و کمکهای آن شاهنشاه، بتدریج کارخانه‌های پشمبافی دیگری در میهن ما بوجود آمد اما چون محصول این کارخانه‌ها در مقابل احتیاجات کشور خیلی ناچیز بود در سالهای اخیر توجه بیشتری باین امر معطوف گردید وامروز تقریباً ۱۷٪ منسوجات پشمی مورد نیازما در داخل کشور تهیه میشود.

درسال ۱۳۳۶ تعداد ده کارخانهٔ پشمبافی وپشم‌ریسی در میهن ما مشغول کار بوده‌اند که محصول آنها بقرار زیر است:

استان	تعداد کارخانه	تولید پتو	واحد	پارچهٔ پشمی	واحد	نخ پشمی	واحد
تهران	۴	۸۰۰۰۰	عدد	۳۰۰۰۰	متر	–	–
گیلان	۱	۲۹۸۶۴	»	۱۲۰۹۶۲	»	–	–
اصفهان	۵	۷۴۰۵۵۲	»	۱۲۶۳۳۶۲	»	۶۳۴۷۲۶	بقچه

تهیهٔ ابریشم وحریربافی

ابریشم یکی ازمواد طبیعی است که ازسه هزارسال پیش‌ازمیلاد مسیح مورد استفادهٔ مردم چین قرار گرفته وبعدها بنقاط دیگر جهان انتقال یافته است.

آغاز پرورش کرم ابریشم در ایران بطور تحقیق معلوم نیست لیکن محقق‌است که درزمان شاهنشاهان هخامنشی معمول بوده وبعدها در زمان سلاطین صفوی رواج کامل یافته وبطوریکه یکی‌ازسیاحان اروپائی بنام شاردن نوشته است محصول سالانهٔ ابریشم ایران ۲۲۰۰۰ عدل بوده (هرعدل در حدود ۱۲۵/۵ کیلو گرم) که بیشتر بکشورهای هلند ـ ایتالیا ـ فرانسه ـ انگلستان ـ ترکیه و جاوه صادر میگردیده است. درحال‌حاضرعلاوه برصادرات ابریشم، مقداری از آنهم درکارخانهٔ حریربافی چالوس مبدل به حریر میشود. این کارخانه بارادهٔ شاهنشاه بزرگ ایران اعلیحضرت رضاشاه کبیر وتحت توجهات مخصوص آن شاهنشاه ایجاد گردید و در سال ۱۳۱۶ شمسی شروع ببهره‌برداری نمود وبانصب این کارخانه، صنعت حریربافی درمیهن‌ما ماشینی گردید. بدستور اعلیحضرت محمدرضاشاه پهلوی اخیراً باین صنعت توجه زیادی معطوف شده وانتظارمیرود بانصب‌ماشینهای‌جدید وتکمیل‌دستگاههای چاپ و طراحی، صنعت حریربافی میهن ما رونق بیشتری بگیرد. در سال ۱۳۳۶ مقدار ۲۳۶۲۴ متر پارچهٔ ابریشمی درمیهن ما بافته شده است.

گونی بافی

تهیهٔ پارچهٔ کنفی و چتائی جهت انواع لفاف و گونی و سردوزی، در زمان سلطنت شاهنشاه فقید اعلیحضرت رضاشاه کبیر در میهن ما متداول شد و اولین کارخانهٔ گونی‌بافی درسال ۱۳۰۹ شمسی درشهرستان رشت نصب وبهره‌برداری از آن آغاز گردید. سپس بعلت افزایش احتیاج کشور، دومین کارخانهٔ گونی‌بافی، از لحاظ نزدیکی به مواد اولیه، در سال ۱۳۱۸ شمسی در شهر شاهی نصب و از آن شروع به‌بهره‌برداری گردید. علاوه‌براینها، کارگاههای دستی زیادی نیز در اکثر دهات گیلان و مازندران موجود است ولی با وجود این، محصول آنها تکافوی

احتیاجات کشور را ننموده وهرسال مقداری پارچه‌های کنفی و چتائی وارد کشور میگردد. جدول زیر میزان انواع محصول کارخانه‌های مذکور را در سال ۱۳۳۶ نشان میدهد:

۱ - انواع لفاف	۹۳۰۰۰۰	متر
۲ - گونی	۳۱۶٤۱۳۷	تخته
۳ - انواع سردوزی	۱۰۷۳۸۱	کیلو
٤ - انواع فرش پلکانی	۱۹۵۰۸	متر
۵ - صافی قند	۵۰۹۶	»
٦ - نخ کنفی	۸۱۲۵۱/۷	کیلو
۷ - طناب	۱۰۷۳۹	»

قالی بافی

قالی بافی یکی از صنایع باستانی میهن ما است و بعضی از نقوش قالیهای قدیمی این ادعا را بخوبی ثابت مینماید. این صنعت در زمان ساسانیان باوج ترقی رسیده وحتی دراین زمان، تارهای زروسیم و گاهی جواهر در بافتن قالیها بکار میبرده‌اند.

در دورهٔ صفویه بانهضتی که در هنرهای زیبای میهن ما پدید آمد، هنر قالی‌بافی نیز فوق‌العاده ترقی‌نمود و فرشهای بافته‌شده که تااین‌زمان بصورت قالیچه بود بصورت قالیهای بزرگ درآمد. بعد از زمان صفویه میتوان گفت که تغییر محسوسی در پیشرفت این هنر پیدا نشده است. آمار مربوط بسال ۱۳۳۵، تعداد کارگر وتعداد دستگاه ومیزان محصول قالی کشوررا بشرح زیر نشان میدهد:

نام استان	تعداد کارگر	تعداد دستگاه	میزان محصول
مازندران	۱۹	۵	۱٦٦ مترمربع
آذربایجان	٦۰۰۵	۱۷۰۲	٦۲۳ تخته قالی و ۱٤٦۵ تخته قالیچه
کرمانشاه	٦۳۵	۸۸۷	۷۵۲۳ مترمربع قالی و ۵ تخته قالیچه
کرمان	٤۵۰	٤۷٦	۱۱۱۷۵ متر مربع قالی
خراسان	۳۰۹۳	۹٤۹	٤۳۲۷٦ مترمربع قالی و ۸۸ تخته قالیچه
اصفهان	۳٤۰۰	۹۹۷	۲۵۰۰ تخته قالی

مهمترین دستگاه متشکل فرش‌بافی میهن‌ما، شرکت سهامی فرش ایران است.

قالی یکی از ارقام مهم صادرات و از منابع عمدهٔ در آمد ارزی میهن‌ما محسوب میشود. صادرات فرش‌ما درسال ۱۳۳۵ معادل ٤۵۵۱ تن بارزش ۱۱۹۵۰۰۰۰۰۰ ریال بوده است.

صنایع مصالح ساختمانی

صنایع مصالح ساختمانی در وضع کنونی کشور که فعالیتهای ساختمانی بسرعت رو بافزایش میرود دارای اهمیت فراوان بوده وشامل صنایع سیمان - آجرنسوز - آجرسازی - کاشی‌سازی - سنگ‌بری وسنگ کوبی میباشد.

تاریخچهٔ سیمان‌سازی ایران

سیمان مصرفی ایران تا سال ۱۳۰۸ شمسی از کشورهای خارج وارد میشد. در این سال بعلت اجرای برنامه‌های عمرانی و ساختمانی، تأسیس کارخانهٔ سیمان ضروری تشخیص داده شد لذا بامر شاهنشاه فقید اعلیحضرت رضاشاه کبیر یك کارخانهٔ سیمان ۱۰۰ تنی از دانمارك خریده شد و در شهر ری نصب گردید. این کارخانه درسال ۱۳۱۲ شروع به‌بهره‌برداری نمود ودرسال ۱۳۱۶ درمجاورت آن، کارخانهٔ ۲۰۰تنی دیگری افتتاح گردید. در سال ۱۳۱۸ دولت اقدام بخرید کارخانهٔ دیگری نمود که متأسفانه بعلت پیش‌آمد جنگ جهانی دوم حمل آن بتعویق افتاد. در سال ۱۳۳۰ سازمان برنامه با خرید یك کارخانهٔ ۳۰۰تنی که آنهم در مجاورت کارخانه‌های مزبور نصب ودرسال ۱۳۳۳ مشغول کار شد، تولید سیمان را به‌۶۰۰تن در روز رسانید.

تا کنون ۸ کارخانهٔ سیمان دولتی وملی بشرح زیر در نقاط مختلف میهن ما تأسیس یافته ویادرشرف تأسیس است:

نام کارخانه	ظرفیت روزانه	سال تأسیس
۱ - کارخانهٔ سیمان خراسان	۱۲۰ تن	۱۳۳٤
۲ - » » فارس	۲۰۰ »	۱۳۳۵

نام کارخانه	ظرفیت روزانه	سال تأسیس
۳ - کارخانهٔ سیمان تهران	۳۰۰ تن	۱۳۳۵
٤ - » » شمال	۱۰۰ »	۱۳۳۷
٥ - » » اصفهان	۲۰۰ »	۱۳۳۷
٦ - » » درود	٦۰۰ »	۱۳۳۸
۷ - » » لوشان	۳۰۰ »	۱۳۳۷
۸ - » » ری	٦۰۰ »	۱۳۱۲

علاوه براین دراثر اجرای سایر طرحهای مربوط بمصالح ساختمانی، تهیهٔ لوله و ورق آمیانت سیمان برای اولین بار در کشور میسر شده و همچنین صنایع آجرسازی - سنگبری (سنگ نما) - سنگ کوبی - موزائیك سازی - کاشی سازی و آجر نسوز پیشرفت وفعالیت قابل توجهی نموده‌اند.

صنایع غذائی

دراین قسمت میتوان کارخانه‌های شیر پاستوریزه- کنسروسازی- کمپوت‌سازی- آردسازی - برنج کوبی - روغنهای نباتی - ماکارونی سازی - نوشابه‌های الکلی وغیر الکلی- یخسازی - چای‌سازی وغیره را نامبرد. ذیلاً بطور اختصار بشرح چند نمونه از کارخانه‌های مذکور میپردازیم:

صنعت قند

کشت نیشکر و تولید قند از زمان هخامنشیان در میهن ما معمول بوده ومخصوصاً در زمان خلفای عباسی خوزستان و شوشتر یکی از بزرگترین مناطق قندخیز جهان بوده وپس از آن دوره، صنعت قندسازی بتدریج از بین رفته تا اینکه در زمان صفویه قلمهٔ نیشکر مجدداً ازهندوستان آورده شده و کشت آن رواج یافته است. درسالهای ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ شمسی دولت در صدد احیاء کشت نیشکر وتهیهٔ قند از آن بر آمد و بااقداماتیکه از سال ۱۳۲۸ ببعد بعمل آمده زراعت نیشکر در نقاط مستعد

کشور مخصوصاً خوزستان دوباره رونق یافته‌است.

صنایع قند چغندر در میهن ما بتوسط مرحوم امین‌الدوله آغاز شد و برای اولین بار کارخانهٔ قند کهریزك درسال ۱۲۷۲ شمسی نصب گردید لیکن بعلت موانعی که ایجاد شد تا سال ۱۳۰۷ از فعالیت باز ماند ودرسال ۱۳۱۰ باراده‌ٔ شاهنشاه فقید اعلیحضرت رضاشاه کبیر و کمك مالی بانك ملی ایران آغاز بکار و بهره‌برداری نمود. در زمان سلطنت شاهنشاه فقید ۷ کارخانهٔ قند درشهرستانهای مختلف کشور نصب گردید وامروز ۱۲ کارخانهٔ قند چغندر ویك کارخانهٔ قند نیشکر بشرح زیر بوسیلهٔ دولت درمیهن ما تأسیس شده ومشغول کار میباشند.

نام کارخانه	ظرفیت کارخانه به‌تن	سال بهره‌برداری
۱ - کارخانهٔ قند کهریزك	۱۳۰	۱۳۱۰
۲ - » » کرج	۴۵۰	۱۳۱۱
۳ - » » شاه آباد	۴۵۰	۱۳۱۴
۴ - » » مرودشت	۱۰۰۰	۱۳۱۴
۵ - » » میاندواب	۶۵۰	۱۳۱۵
۶ - » » آبکوه	۶۵۰	۱۳۱۵
۷ - » » شاه‌زند	۴۵۰	۱۳۱۷
۸ - » » رضائیه	۷۰۰	۱۳۲۹
۹ - » » تربت حیدریه	۹۰۰	۱۳۲۰
۱۰ - » » فسا	۳۵۰	۱۳۳۳
۱۱ - » » چناران	۳۵۰	۱۳۳۵
۱۲ - » » بردسیر کرمان	۳۵۰	۱۳۳۵
۱۳ - » تصفیهٔ شکر ورامین	۳۰۰	۱۳۱۳

علاوه‌براین چون درسال ۱۳۳۶ بسرمایه‌های غیردولتی اجازه داده شد که در راه تولید قند فعالیت نمایند لذا کارخانه‌های ملی با سرمایه‌های خصوصی نیز تأسیس گردید از جمله یك کارخانهٔ تصفیهٔ شکر با ظرفیت روزانه ۱۰۰ تن در اهواز - کارخانه‌های قند ثابت خراسان (فریمان) واصفهان وقوچان هریك باظرفیتهای ۱۰۰۰

تن در روز که طبق پیش بینی باید در سال ۱۳۳۹ شروع ببهره برداری نمایند و نیز دو کارخانه هریك بظرفیت ۱۰۰۰ تن درفارس ـ یك کارخانه بظرفیت ۱۰۰۰ تن در همدان ـ یك کارخانه بظرفیت ۵۰۰ تن درشاهرود ـ یك کارخانه بظرفیت ۱۰۰۰ تن دراردبیل درشرف تأسیس میباشند.

صنعت روغن نباتی

چون در کشور ما بیشتر روغنهای نباتی خوراکی از پنبه‌دانه تهیه میشود لذا تنها بشرح آن میپردازیم . این روغن درایران تا چند سال قبل مانند سایر روغنهای نباتی فقط در مصارف طبی و صنعتی بکار میرفت و مردم برای تغذیه از روغنهای حیوانی استفاده مینمودند وچون تولید آن بیش‌ازمصرف بود هرسال مقدار زیادی از آن بخارج صادر میشد ولی در چند سال اخیر بعلت گرانی و کمیابی روغنهای حیوانی ، مصرف خوراکی روغنهای نباتی مخصوصاً بصورت هیدرژنه روزبروز افزایش یافته است .

عمل هیدرژناسیون روغنهای نباتی مایع یکی از پیشرفتهای مهم در صنعت روغن نباتی میباشد و هدف آن تبدیل چربیهای مایع به چربیهای جامد است که تقریباً از چهل سال قبل در دنیا معمول شده و در این عمل روغن مایع بوسیلهٔ جذب هیدرژن تبدیل بروغن سفت میشود .

امروز بالغ بر ۶۰ کارخانهٔ روغنکشی دانه‌های مختلف نباتی درمیهن‌مامشغول بکار است و برای رعایت اختصار فقط بذکر نام و ظرفیت کارخانه‌های تهیهٔ روغن نباتی هیدرژنه میپردازیم :

نام کارخانه	محل	ظرفیت‌روزانه	ملاحظات
۱ـ شرکت سهامی مارگارین	تهران	۱۰ تن	بنام‌روغن‌نباتی(خروس‌نشان)
۲ـ شرکت سهامی کارخانجات صنعتی تهران	«	۱۰ «	« « « (گل)
۳ـ شرکت سهامی صنعتی بهشهر	«	۲۰ «	« « « (شاه‌پسند)
۴ـ شرکت نسبی پل آنیبال وسید آقاباقرپور	«	۱۰ «	« « « (بزنشان)

نام کارخانه	محل	ظرفیت روزانه	ملاحظات
۵- شرکت سهامی پارس نو	تهران	۱۰ تن	» » » (گل مریم)
۶- شرکت سهامی پارس (قاسمیه)	»	۳۰ »	هنوز مشغول بهره برداری نشده
۷- شرکت سهامی چیت سازو اولاده	»	۱۰ »	» » » »
۸- کارخانهٔ روغن کشی ورامین	ورامین	۵ »	» » » »

کنسرو و کمپوت سازی

اولین کارخانهٔ کنسروسازی در ایران در سال ۱۳۱۷ شمسی در بندرعباس تأسیس یافت ودرسال ۱۳۲۰ بهره برداری از آن آغاز شد.

محصولات عمدهٔ این کارخانه عبارت از کنسرو ماهی ساردین - کنسرو ماهی تن و آرد ماهی و ظرفیت آن پنج تن در روز است و فعلاً سالانه در مدت پنج ماه بهره برداری درحدود ۵۰۰ الی ۴۰۰ هزار قوطی ماهی ساردین و تون و در حدود ۱۵ تن آرد ماهی تهیه مینماید.

دومین کارخانهٔ کنسروسازی درسال ۱۳۱۹ درشاهی تأسیس و در سال ۱۳۲۰ شروع به بهره برداری نمود. ظرفیت این کارخانه ۲ الی ۴ هزار قوطی یا ۴/۵ تن گوشت و ۱/۵ تن سبزی در روز میباشد.

اخیراً سه کارخانهٔ کنسروسازی درمشهد واصفهان و آذرشهر بتوسط سازمان برنامه آمادهٔ بهره برداری گردیده است که ظرفیت هریك ۲۵۰۰ قوطی در روز میباشد. علاوه براین درسالهای اخیر یك کارخانهٔ کنسروسازی ملی بنام خود بکیان در تهران وپنج کارخانهٔ کمپوت سازی ملی بنام خراسان- خوشاب خراسان - چهار فصل- شاداب- میخوش درمشهد تأسیس گردیده و مشغول بهره برداری میباشند.

صنایع نوسازی

در اثر اجرای برنامه‌های عمرانی وتشویقی وزارت صنایع و معادن و اعطای وام بصنعتگران و کارخانه‌های صنعتی روز بروز محصولات جدیدی در کشور تهیه ویا توسعه و پیشرفت جدیدی دراین قسمت ظاهر میگردد.

این صنایع شامل ریخته گری - نورد کاری - مبل و صندلی فلزی - صندوق

نسوزسازی - تختخواب‌سازی - بخاری‌سازی- جوش کاری - درب و پنجرهٔ فلزی - تراشکاری - یخچال‌سازی - تانکرسازی - ماشین‌سازی - ترانسفورماتورسازی - پرس‌های مختلف وظروف لعابی‌سازی - پروفیل‌سازی وغیره میباشد.

امروزه بخاریهای نفتی - یخچالهای برقی - انواع چراغهای خوراك‌پزی - باسکول - ظروف لعابی - وسایل کشاورزی و پرس‌های مختلف که سابقاً تنها از خارج وارد میشد کم‌وبیش درداخل تهیه میشود. بطوریکه آمار سال ۱۳۳۶ نشان میدهد اقلام تولیدی بعضی ازاین صنایع بشرح زیر میباشد:

چراغ خوراك‌پزی	۲۳۱۸۰۰	عدد
صندوق نسوز	۳۱۴۰	»
بخاریهای نفتی	۴۹۲۰۰	»
چراغ طرح والور	۱۵۰۰۰	»
سماورهای نفت‌سوز	۹۵۲۳۵	»
ترانسفورماتور	۵۴۶۵	»
باسکول	۲۰۷۰	»
ترازو	۲۰۱۳۶	»

درپایان سال ۱۳۳۷ علاوه بر کارخانه‌های نفت‌وشیلات وراه آهن، جمعا ۵۴۵۰ کارخانه درمیهن ما مشغول کار بوده که ۱۰۵ دستگاه از آنها دولتی است و ۴۲۸۰ دستگاه از آنها بصورت فردی و۱۰۶۵ دستگاه بصورت شرکت اداره میشود.

معادن

میهن ما معادن گرانبها و فراوانی دارد که استخراج بعضی از آنها اززمان بسیار قدیم متداول بوده. آثار بسیاری که در حفاریهای معادن کشور، بخصوص معادن سرب ومس دیده میشود و باقیماندهٔ ظروف ووسایل‌فلزی وسربارهٔ کوره‌های ذوب قدیمی دلیل برفعالیتهای شدید معدنی درزمانهای قدیم میباشد و نشان میدهد که معدنکاران برای حمل ونقل وتهویهٔ معادن روشهای کاملاً ابتکاری و مناسبی داشته

وحتی برای جلو گیری از ریزش معادن گاهی ازچوب نیز استفاده مینموده و بعلاوه ازصنعت ذوب فلزات و آلیاژ اطلاعات کافی داشته‌اند.

صنعت معدنکاری درطول تاریخ ایران جزرومدهای بسیار دیده. چنانکه در اوایل این فصل بیان شد، تا آغاز سلطنت اعلیحضرت رضاشاه کبیر، در کشور به استخراج معادن چه از طرف دولت وچه ازطرف مردم توجه کافی نمیشد. فقط در وزارت فواید عامه اداره‌ای بنام معادن وجودداشت که ازاقدامات مهم آن، اجاره‌دادن معادن نمك وسنگ گچ و زرنیخ بود. لیکن دراین سی سال‌اخیر بهره برداری علمی وصحیح ازمعادن‌ایران بموازات سایر اصلاحات اساسی، موردتوجه کامل‌واقع گردیده وروزبروز فعالیتهای معدنی کشور ما تحت نظر مهندسین ومتخصصین ایرانی توسعه میبابد. معادنی که‌تاکنون کشف گردیده بسیار است که فعلاً بعضی از آنها استخراج ومقداری ازمحصول آنها نیز بخارج کشور صادر میگردد. آمارهای زیر قسمتی از فعالیتهای معدنی روزافزون را نشان میدهد.

نوع مادهٔ معدنی	معادن مکشوفه تاسال۱۳۳۶	تعداد معادن مورد بهره‌برداری تاسال۳۶		
		غیردولتی	دولتی	کل
آب معدنی	۳	۳	–	۳
آنتیموان	٤	٤	–	٤
آهن	۱۲	٦	۲	۸
شیست وبیتوم	۳	۲	–	۲
پنبهٔ نسوز	۵	۲	–	۲
خاك سرخ	٤	۳	۱	٤
زغال سنگ	٦٦	٤۱	۸	٤۹
گرافیت	–	۳	–	۳
روی	۸	۳	–	۳
زرنیخ	٤	٤	–	٤
سرب	۱٦۰	۷۹	۲	۸۱
سرب و روی	۳۲	۱۹	–	۱۹
سولفات دوسود	۹	٤	۱	۵

نوع مادهٔ معدنی	معادن مکشوفه تا سال ۱۳۳۶	تعداد معادن مورد بهره برداری تاسال ۳۶		
		غیردولتی	دولتی	کل
کرومیت	۹۱	۵۸	–	۵۸
مس	۳۲	۱۴	۲	۱۶
قلع ومس وتنگستن	۶	۳	–	۳
منیزیت	۲	۱	۱	۲
زاج	۱۲	۱۲	–	۱۲
فیروزه	۲	۲	–	۲
منگنز	۱۰	۳	۲	۵
سیلیس و گوارتزیت	۳	۲	۱	۳
گل سفید	۲۱	۱۳	–	۱۳
گو گرد	۱۲	۱۲	–	۱۲
سرب وفلورین	۳	۲	–	۲
کائولن	۵	۳	–	۳
نمك طعام	–	۸۳	۱	۸۴
گل سفید ومنیزیت	–	۱	–	۱
براکس	۲	۱	۱	۲
تالك	۱	۱	–	۱
سرب و روی ومس	۱	۱	–	۱
خاك نسوز	۱	–	۱	۱
باریتین	۱	۱	–	۱
گل سرشوی	۳	۳	–	۳

آمار صادرات مواد معدنی

نوع جنس	سال ۱۳۳۴		سال ۱۳۳۵		سال ۱۳۳۶	
	وزن به تن	ارزش به هزار ریال	وزن به تن	ارزش به هزار ریال	وزن به تن	ارزش به هزار ریال
سنگ سرب	۲۶۱۲۵	۱۵۱۸۵۷	۲۳۳۴۳	۱۸۵۷۴۹	۲۶۳۵۲	۱۲۳۹۴۶
سنگ روی	۱۹۴۰۲	۶۴۷۶۷	۱۶۹۰۰	۱۳۷۵۳۲	۱۰۱۲۲	۳۵۹۴۸
سنگ سرب و روی	–	–	۳۰۹۲	۹۱۳۵	–	–
کرومیت	۳۶۸۴۰	۴۵۳۳۹	۴۵۰۸۵	۴۶۴۲۲	۳۹۹۲۷	۶۸۲۰۳
سنگ آهن	۱۴۰۰۰	۷۳۰۵	۶۴۷۴	۷۳۲۰	۱۰۶۰۰	۱۰۷۷۵
اشپاز نیکل	۲۵	۱۱۲۵	۲۵	۶۹۶	۱۲	–
سنگ آنتیموان	۱۰۲	۳۰۶	۹۴	۳۴۰	–	–
سنگ گچ	–	–	۵۷۷۴	۲۵۸۵	۴۵۷۹	۲۱۲۹
سنگ آهک	–	–	۱۸۰	۳۱۳	۸۰	۵۱
سنگ منگنز	۹۳۲۵	۷۴۶۷	۲۷۰۰	۳۲۳۶	۱۰۶۰۷	۱۲۵۹۷
زغال سنگ	۴۰	–	۲۹۶	۱۰۸	۷۸۲	۱۱۳۹
زرنیخ	۳۶	۱۲۳	۶۵	۷۸۴	۴۴	۳۳۱
گل سفید	–	–	۳	۱۷	۱۳	۵۲
نمک طعام	۲۶۹۹۴	۵۱۱۶	۲۱۱۴۷	۲۶۳۱	۳۵۵۵	۶۳۱
خاک سرخ	–	–	–	–	۱۵۵۰	۲۲۴۹۷
فیروزه	–	–	–	–	۵/۲۸۴	۲۵۵۰
گلهای ساختمانی	–	–	–	–	۶۱۴	۸۹۴
سنگهای ساختمانی	–	–	–	–	۱۸۲۳	۳۹۶۵

آمار درآمد معادن درسالهای مختلف ـ بریال

سال	درآمد	افزایش نسبت بمدت مشابه سال قبل
۱۳۳۴	۱۸۷۴۹۹۹۳	-
۱۳۳۵	۲۷۲۳۲۹۰۹/۷۵	۸۴۸۲۹۱۶/۷۵
۱۳۳۶	۳۷۶۷۹۳۶۹/۳۵	۱۰۴۴۶۴۵۹/۶۰
نیمهٔ اول ۳۶	۱۸۳۶۸۹۰۲/۸۵	-
نیمهٔ اول ۳۷	۲۴۳۹۲۳۷۷/۵۰	۶۰۲۳۴۷۴/۶۵

کشاورزی ایران

ایران کشوری است فلاحتی که استعداد کشت و کار انواع نباتات نواحی سردسیری معتدله و گرمسیری رادارد. مساحت ایران بالغ بر ۱۶۴۸۰۰۰ کیلو متر مربع است که ازاین مساحت مقدار ۱۶۳۶۰۰۰۰۰ هکتار آن خاکی وقسمت قابل عمرانش بالغ بر۸۱۶ملیون هکتاراست که درشرایط فعلی میتوان تا۳۳ملیون هکتار آنرا آباد نمود وتحت کشت قرار داد.

کوششها واقداماتی را که درراه توسعه و پیشرفت کشاورزی کشور بعمل آمده-است بطور خلاصه بشرح زیر یادآور شده واضافه مینماید که وزارت کشاورزی از سال ۱۳۲۰ طبق قانون وزارتخانه شناخته‌شده وفعالیتهای اساسی آن درزمینهٔ بهبود کشاورزی مملکت بشرح زیرشروع گردیده است:

۱ - حمایت ازجنگلهای کشور-یازده درصد مساحت ایران راجنگل پوشانیده و وسعت تقریبی آن ۱۸ میلیون هکتار است. بنگاه جنگلها با ایجاد سازمان صحیح و مجهز و ایجاد گارد مسلح جنگل از انهدام جنگلها که در اثر قطع بیرویه و ذغالسوزی و آتش‌سوزی و جنگل‌تراشی وغیره حاصل میشد بشدت جلو گیری کرده و باقرق‌نمودن واحیاء جنگل و همچنین بکاربردن روشهای علمی و صحیح در بهره‌برداری ازجنگلها، بحفظ و بهبود وضع آنها اقدام کرده‌است.

۲ - اقدامات بنگاه شیمیائی برای تهیه و توزیع سموم دفع آفات و کودهای شیمیائی - آشنا کردن کشاورزان به مصرف کودهای شیمیائی و نتایجی که بدست داده، مصرف این کودها راروزافزون کرده است. بنگاه شیمیائی علاوه برتوزیع کودهای شیمیائی، کوشش فراوانی برای تهیه و توزیع سموم مورد مصرف در دفع

آفات نباتی بکارمیبرد. برای توزیع سموم دفع آفات و کودهای شیمیائی در ۷۰ نقطهٔ کشور نمایندگی فروش بنگاه شیمیائی دایر گردیده و تنها برای مصرف سال ۳۸ مقدار ۲۳۰۰۰ تن کود شیمیائی در نظر گرفته شده است.

۳ــ تقسیم املاک خالصه ــ مسئلهٔ تقسیم املاک خالصه بپیروی از منویات شاهانه بسرعت پیشرفت میکند. وزارت کشاورزی باتربیت یکصدنفر نقشه بردار و نقشه کش از کارمندان وزارتخانه، تاامروز ۲۹ دهکدهٔ خالصه را که دارای ۱۶۵۰۰ هکتار زمین زراعتی بوده بین ۲۶۰۰ نفر کشاورز تقسیم کرده است و در حدود این مقدار نیز تا پایان سال جاری تقسیم خواهد شد.

٤ــ دامپروری و اصلاح نژاد دام ــ اصلاح نژاد و پرورش دام و طیور و پرورش زنبور عسل تحت نظر و رهبری مؤسسات دامپروری تهران ــ حیدرآباد کرج ــ شیراز ــ تبریز ــ سراب ــ اصفهان ــ مشهد ــ کرمانشاه ــ مازندران ــ رامسر ــ رضائیه ــ مغان و مشگین شهر ــ اهواز ــ کرمان ــ گلپایگان و محلات انجام میپذیرد و در ٦ سال اخیر تعداد ۸۸۰۰ رأس گاو بومی با نطفه‌های گاوهای اصیل بارور گردیده و ۲۵۰۰۰۰ جوجه و ۱۳۰۰۰۰۰ تخم مرغ اصیل بین پرورش دهندگان توزیع گردیده است.

۵ ــ مبارزه با بیماریهای دامی ــ سازمان دامپزشکی کشور در حال حاضر با تجهیزات کامل و مأمورین ورزیده‌ای که دارد موفق شده است با بیماریهای واگیر و امراض دام مبارزهٔ جدی و موفقیت آمیزی بنماید. بطوریکه در ظرف سال گذشته ۲۲۵۹۵۶۰٤ رأس دام برضد بیماریهای واگیر مایه کوبی و ۲۵۶۳۲۱۰ رأس دام مبتلا به بیماریهای مختلف درمان گردیده است.

٦ــ تهیهٔ بذر و نهال مرغوب ــ تهیهٔ بذر و نهال مرغوب برای توزیع بین کشاورزان در حال حاضر توسط ۳٦ ایستگاه کشاورزی در سرتاسر کشور با فعالیت دنبال میشود. در این ایستگاهها انواع مختلف نباتات زراعتی تحت آزمایش قرار گرفته و پس از تشخیص بهترین نوع، تکثیر و بین کشاورزان برای کاشت توزیع میشود. در سال گذشته تعداد ۳۱۸۰۵ اصله نهال مرغوب پیوندی بین باغداران توزیع و مقادیر قابل

ملاحظه‌ای از بذر انواع غلات وحبوبات انتخاب شده بین کشاورزان تقسیم گردیده‌ است. در سال ۳۸ تعداد ۱۰۱۳۸۸ نهال پیوندی بین علاقمندان توزیع خواهد شد.

۷ - ماشینی کردن کشاورزی - برای ماشینی کردن کشاورزی و همچنین اصلاح وعمران اراضی و اجرای اسلوبهای نوین آبیاری توسط ادارهٔ کل مهندسی زراعی اقدامات وسیع وجدی بعمل آمده است بطوریکه هم اکنون برای اصلاح وعمران ۵۰۰۰۰ هکتار از زمینهای خوزستان و گرمسار فعالیت میشود و بزودی مناطق وسیع دیگری اصلاح و زیر کشت درخواهد آمد. در تعقیب اقداماتی که برای ماشینی کردن کشاورزی صورت گرفته، در ظرف ۳ سال اخیر تعداد ۸۰۰ تراکتور و ماشین آلات کشاورزی بکشاورزان فروخته شده است.

۸- مبارزه با آفات نباتی بشدت و در تمام نقاط کشور اجرا میشود. در سال گذشته مبارزه با آفات نباتی بشرح زیر صورت گرفته است:

مبارزه باانواع ملخ دریائی ومراکشی	در ۲۱۹۲۳۵۶	هکتار
مبارزه با سن	در ۱۲۰۰۰	»
سمپاشی درختان	روی ۱۰۰۳۰۱۷۱	اصله
دفع آفات پنبه	در ۲۶۰۸۸	هکتار
دفع موش	در ۸۱۹۵۳	»

۹ - آموزش کشاورزی بسربازان - برای آشنا کردن کشاورزان بروشهای جدید کشاورزی، آموزش علمی و عملی کشاورزی بسربازان توسط مهندسین و متخصصین کشاورزی در پادگانها اجرا میشود. از سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۵ تعداد ۱۲۲۰۰ سرباز ودر سال ۳۶ و ۳۷ تعداد ۲۸۱۰ سرباز در چهار پادگان مرکز- مشهد- تبریز وشیراز تحت تعلیمات کشاورزی قرار گرفته وتاکنون ۱۴۴۰ نفر از ده‌نشینها بفن رانندگی ومکانیکی تراکتور آشنا شده‌اند.

۱۰- اقتصاد کشاورزی - از بررسیهای کارمندان مأمور مطالعات اقتصادی در قراء و قصبات این نتیجه بدست آمده است که کشور ما در حدود ۳۶۵۹۰۰۰ هکتار

گندم و جو کاری و ۲۸۷۵۰۰ هکتار سبزیکاری و ۴۵۲۵۰ هکتار چغندر کاری دارد ومجموع در آمد ملی ماازمحصولات زراعی بالغ بر ۴۷۳۴۸ ملیون ریال و از محصولات دامی ۲۶۶۹۷ ملیون ریال است.

عایدات متوسط سالیانهٔ یك زارع در مازندران ۷۵۰۷ ریال - در گرگان و گنبد کاوس ۱۹۴۳۸ ریال-در گلپایگان ۱۱۰۳۶ ریال ودر بجنورده ۶۷۷۹۵ ریال است.

۱۱ - مؤسسهٔ واکسن وسرمسازی رازی- این مؤسسه امروز کلیهٔ واکسنها و سرمهای مورد نیاز دامپزشکی راتهیه ودراختیار سازمانهای دامپزشکی قرار- میدهد. واکسنها وسرمهای موردنیاز انسانی نیز ازقبیل‌دیفتری - کزاز وسیاه‌سرفه دراین مؤسسه تهیه میشود واخیراً این‌مؤسسه سرم ضد هاری‌را که اهمیت فوق‌العاده دارد کشت کرده‌است. این‌مؤسسه سالیانه در حدود ۳۰ ملیون دز واکسنهای مختلف تهیه مینماید.

۱۲ - سازمان ترویج کشاورزی - سازمان جوان ترویج کشاورزی با تربیت عده‌ای مروج کار آزموده واعزام آنها بقراء وقصبات برای ترویج اصول وروشهای نوین کشاورزی وهدایت وراهنمائی کشاورزان، کارخودرا درسر تاسر کشورشروع کرده‌است. هم‌اکنون ۵۵۰ نفر مروج کشاورزی درنقاط کشور مشغول فعالیت هستند وتعداد ۱۵۰۰ مزرعهٔ نمایشی درنقاط مختلف بوجود آمده است. این‌مروجین، راهنما و کمك کار خوبی برای کشاورزان در امور کشاورزی و دامپروری و دفع افات نباتی و حیوانی و سایر مسائل مربوط بکشاورزی میباشند و درتوسعهٔ کشاورزی کشور نقش مهمی را بعهده دارند.

بنگاه مستقل آبیاری

یکی ازمهمترین اقداماتی که برای اصلاح وتوسعهٔ کشاورزی میهن‌ما صورت گرفته، تأسیس بنگاه آبیاری است. بنگاه مستقل آبیاری که قانون تأسیس آن درسال ۱۳۲۲ بتصویب رسید، عملاً ازسال ۱۳۲۴ باعطایای مرحمتی ملوکانه واعتباراتی

که از بودجهٔ دولت وسازمان برنامه وشهرداریهای محل تحصیل نموده ، شروع بکار کرده ودراین مدت کوتاه کارهائی در نقاط مختلف کشور انجام داده که خلاصهٔ فهرست آنها بقرار زیر است :

۱ - گلپایگان - احداث سد مخزنی بمنظور تهیهٔ آب برای ۵۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۲ - بهبهان - احداث تأسیسات لوله کشی بمنظور تهیهٔ آب آشامیدنی وزراعتی.

۳ - اصفهان - احداث تونل و سد کوهرنگ بمنظور تهیهٔ آب برای ۲۰۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

٤ - نائین - احداث قنات شمس آباد معاضدیه وشاهی.

۵ - جهرم - حفر ۵۰۰ حلقه چاه واحداث کارخانهٔ برق برای تأمین برق شهر واستفادهٔ تلمبه‌های آبکشی برای کشاورزی.

٦ - بندرعباس - تهیهٔ برق و آب آشامیدنی سالم ولوله کشی.

۷ - کازرون - احداث انهار آبیاری بمنظور تهیهٔ آب برای زراعت و لوله کشی شهر.

۸ - تبریز - احداث تصفیه‌خانه ولوله کشی شهر جهت آب آشامیدنی.

۹ - رضائیه - احداث مرکز برق و تصفیه خانه ولوله کشی شهر.

۱۰ - مغان - احداث ساختمانهای حفاظتی سواحل رودخانهٔ ارس و حسنخانلو.

۱۱ - قائنات - حفر ۱۸ حلقه چاه عمیق برای ۲۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۱۲ - لرستان - احداث سدهای چغلوندی و اسدخانی برای ٤۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۱۳ - کرمانشاه - ساختن سد روانسر بمنظور آبیاری زمینهای زراعتی.

۱٤ - قصرشیرین - احداث تأسیسات آبیاری و ساختمان سد و کانال بمنظور تهیهٔ آب زراعتی.

۱۵ - شوشتر - احداث مرکز تولید برق وتأمین آب زراعتی و آشامیدنی.

۱٦ - لارستان - ساختن سد بمنظور تهیهٔ آب آشامیدنی.

۱۷ - سیستان - ساختن سدهای کهک و زهک و انهار آبیاری برای استفادهٔ کشاورزان.

۱۸ - رشت - ساختن سد صیقلان رودبار بمنظور آبیاری ۳۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۱۹ - لاهیجان - ساختن سد حشمت رود بمنظور آبیاری ۶۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۲۰ - کرخه - ساختن سد کرخه بمنظور آبیاری ۸۰۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۲۱ - شبانکاره - ساختن سد شبانکاره بمنظور آبیاری ۳۶۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۲۲ - بمپور - ساختن سد بمپور بمنظور آبیاری ۵۰۰۰ هکتار زمین زراعتی.

۲۳ - شاهین‌دژ - حفر چاه عمیق وساختن منبع آب ولوله کشی شهر.

۲۴ - کرج - ساختن تونل انحراف سد کرج برای بر گرداندن آب قبل از ایجاد ساختمان سد.

۲۵ - گرمسار - ساختن سیل‌بر گردان ومقسمها.

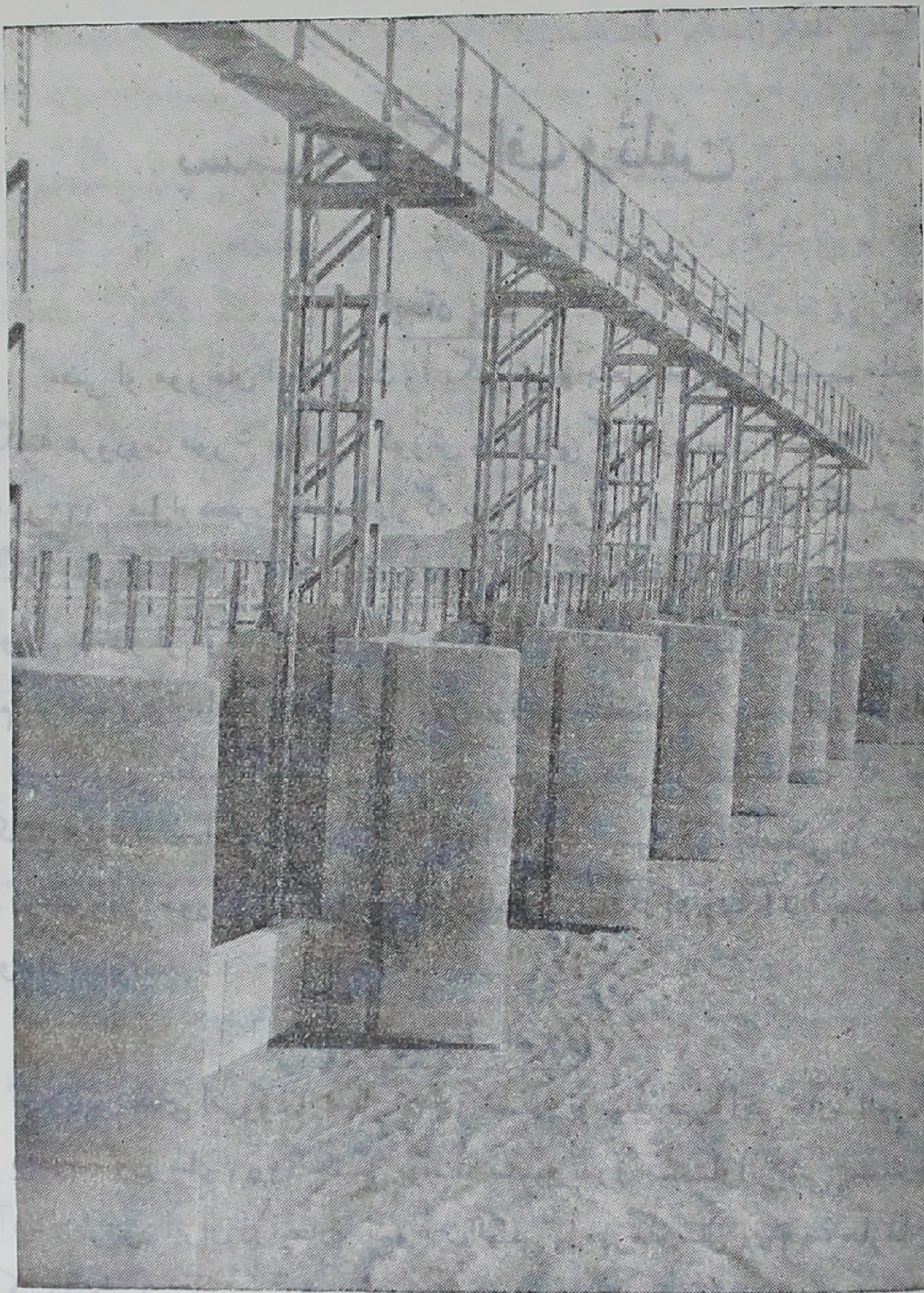
۲۶ - میناب - ساختن دیوار حفاظتی سواحل میناب برای جلو گیری از خطر سیل.

۲۷ - تهران - ایجاد آزمایشگاه خاکشناسی.

علاوه‌براینها، در نقاط مختلف کشور ۵۰ رشته قنات و ۸۰ حلقه چاه عمیق و ۱۶۰ ایستگاه اندازه گیری آب بمنظور تعیین وضع جریان و آمار گیری از آب رودخانه‌ها ایجاد کرده وخاك ۱۵ ملیون هکتار زمین را از نظر کشاورزی آزمایش وطبقه‌بندی نموده و در کلیهٔ استانها و شهرستانها برای انجام‌دادن امور مربوط به آبیاری، ادارهٔ آبیاری تأسیس کرده است وهم‌اکنون طرحهائی را هم بشرح زیر دردست اجرا دارد:

۱ - ساختن سد کنجانچم درمرز ایران وعراق.

۲ - احیای بند امیر درفارس.

منظره‌ای ازسد زهك سیستان

۳ - ساختن سد درودزن شیراز برای آبیاری زمینهای زراعتی.
۴ - ساختن سد شهناز درهمدان بمنظور تهیهٔ برق و آب آشامیدنی وزراعتی.
۵ - ساختن سدزرینه‌رود در میمن آباد آذربایجان برای آبیاری زمینهای زراعتی.

پست و تلگراف و تلفن

ایجاد پست

بعضی از مورخان ایجاد پست را بکورش وجمعی بداریوش نسبت میدهند. بنابگفتهٔ هرودوت مورخ یونانی «کورش درموقعی که عازم نبرد باسیت‌ها (سکاها) بود، در ۱۲۲ قبل‌از هجرت دستور داد که بین پرسپولیس ودریای اژه یکصدویازده ایستگاه پستی دایر کردند تارابطهٔ دائم او با پایتخت محفوظ ماند.» داریوش بر کشوری پهناور از تونس تاهندوستان وازدریاچهٔ آرال تا عدن که دارای ۴۶ نوع مردم بازبانها ونژادها و آئینهای گوناگون بودند سلطنت میکرد و برای پاس‌داشتن آن امپراطوری عظیم، وسایل و تشکیلات حیرت‌بخشی فراهم ساخت که توسعه وتکمیل ادارهٔ استخبار ونامه‌رسانی یکی‌از آنها بود. شهریار هخامنشی درمدت ۳۵ سال فرمانروائی خود، ادارهٔ نامه‌رسانی‌را بپایه‌ای رسانید که دنیا آنرا پست بمعنای تام وتمام میخواند.

پست درایران امروز

پست بمعنای امروزه از سال ۱۲۲۷ شمسی بوسیلهٔ میرزاتقی‌خان امیر کبیر پی‌ریزی شد ودر سال ۱۲۵۱ شمسی بوسیلهٔ مسیوریدرز مستشاراتریشی بسبك‌جدید درآمد وباورود ایران دراتحادیهٔ پستی بین‌المللی درمهرماه سال ۱۲۵۸، سازمان آن محکم ومنظم گردید.

تلگراف

تلگراف در ایران بوسیلهٔ مسیو کرشش اتریشی تأسیس شد و نخستین سیم تلگرافی بین تهران وچمن سلطانیه (اردوگاه تابستانی پادشاهان قاجار) در بهمن‌ماه سال ۱۳۳۷ قمری کشیده وسپس بسرحد جلفا متصل شد وبعداً بایجاد خطوط دیگر

مبادرت گردید ودرسال ۱۲۷۵ شمسی برابر با ۱۸۹۶ میلادی، ایران رسماً دراتحادیهٔ بین‌المللی تلگراف شرکت جست.

بی‌سیم

اعلیحضرت رضاشاه کبیر بر آن شد که ارتش‌رادارای وسایل جدیدوسازو-برگ نوین سازد ویکی ازلوازم آن، مجهزشدن بدستگاههای مخابراتی بود. در سومین‌روز تاجگذاری یعنی‌ششم اردیبهشت‌ماه ۱۳۰۵ اولین‌دستگاه فرستندهٔ ایران بنام بی‌سیم پهلوی درحضور اعلیحضرت افتتاح گردید.

تاریخچهٔ تأسیس تلفن شهری در ایران

صاحب امتیاز واگن اسبی تهران و ترن حضرت عبدالعظیم برای نخستین‌بار از این وسیله برای ارتباط مراکز واگنها و ترن استفاده نمود و سپس بین منزل کامران‌میرزای وزیرجنگ در کامرانیه و دارالحکومهٔ شهر تهران وپس‌از آن بین عمارات سلطنتی تهران تلفن دایر گردید.

برای نخستین‌بار امتیاز تلفن در ایران بسال ۱۲۸۱ شمسی جهت شهر تبریز و سومین امتیاز در سال ۱۲۸۳ برای تهران بمرحوم دوست‌محمدخان معیرالممالك تفویض شد.

درسی‌سال پیش عدهٔ مشترکین تلفن به‌دوهزار نمیرسید، درسال ۱۳۳۷ تعداد ۵۰۰۰۰ شماره تلفن خودکار درتهران وحومه وتعداد ۳۶۰۰۰ شماره تلفن خودکار ومغناطیسی درشهرستانها نصب ومشغول بکار بوده است.

برای شهرستانهای زیر، ساختمان ونصب دستگاههای خودکاردردست‌اقدام-است ودرسال ۱۳۳۸ اغلب آنها بکار خواهند افتاد:

اصفهان، اهواز، آبادان، بابل، خرمشهر، شیراز، مشهد، کرمانشاه، قم وکرمان.

آموزشگاههای اختصاصی وزارت پست وتلگراف وتلفن

درسال ۱۳۰۶ که دستگاههای بی‌سیم باعده‌ای از کارمندان فنی بامراعلیحضرت

رضاشاه کبیر ازوزارت جنگ بوزارت پست وتلگراف وتلفن منتقل گردید، جمعی از کارمندان منتقله باخرج وزارت متبوع باروپا اعزام شدند و پس‌ازمراجعت برای نگهداری دستگاههای مزبور ازوجود آنان استفاده میگردید ولی چون روزبروز ارتباطات کشور روبتوسعه میرفت و احتیاج بیشتری بوجود کارمندان فنی مشهود بود ، در آبان‌ماه سال ۱۳۰۷ آموزشگاهی بنام مدرسهٔ عالی پست وتلگراف بوجود آمد که تا سال ۱۳۱۵ دایر ماند وسپس منحل گردید .

در سال ۱۳۱۷ شمسی که ساختمان ایستگاه رادیو و پخش صدا شروع شد ونقص کارمندان فنی کاملاً مشهود گردید کلاس مخصوصی برای تربیت کارمندان جهت اداره کردن پستهای جدید بی‌سیم و پخش صدا تأسیس شد و چون معلوم شد که نه‌تنها ادارهٔ بی‌سیم بلکه ادارات پست وتلگراف نیز احتیاج مبرمی بکارمندان فنی دارند ، برطبق قانون بیست‌وسوم دیماه ۱۳۱۸ آموزشگاهی با سه شعبه بشرح زیر تأسیس گردید :

شعبهٔ اول برای تربیت کارمندان جهت امور پست‌وتلگراف ، شعبهٔ دوم برای تربیت کارمندان تلگراف و رادیو، شعبهٔ سوم برای تهیهٔ متخصصین بی‌سیم . ازاین آموزشگاه تاکنون ۲۶۷۳ فارغ‌التحصیل بیرون آمده‌اند .

جدول مقایسهٔ مرسولات پستی توزیع‌شده در سالهای ۱۳۰۵ و ۱۳۳۷

شرح	سال ۱۳۰۵			سال ۱۳۳۷		
	پاکت و مرسولات عادی	پاکت و مرسولات سفارشی	هوائی	پاکت و مرسولات عادی	پاکت و مرسولات سفارشی	هوائی
سرویس داخله	۵،۸۰۰،۰۰۰	۹۳،۰۰۰	–	۱۰۰،۰۰۰،۰۰۰	٤،۰۰۰،۰۰۰	۱۵،۰۰۰،۰۰۰
سرویس بین‌المللی	۳،۰۰۰،۰۰۰	٤۰،۰۰۰	–	۲۸،۰۰۰،۰۰۰	۱،۱۵۰،۰۰۰	۱۱،۰۰۰،۰۰۰
جمع	۸،۸۰۰،۰۰۰	۱۳۳،۰۰۰	–	۱۲۸،۰۰۰،۰۰۰	۵،۱۵۰،۰۰۰	۲۶،۰۰۰،۰۰۰

جمع کل مرسولات توزیع‌شده درسال ۱۳۰۵ ۸،۹۳۳،۰۰۰

» » » » ۱۳۳۷ ۱۵۹،۱۵۰،۰۰۰

جدول مقایسهٔ خطوط تلگرافی و تلفنی برحسب کیلومتر
درسالهای ۱۳۰۵ و ۱۳۳۷

نوع خط	سال ۱۳۰۵	سال ۱۳۳۷
آهنی	۱۳۸٤۲ کیلومتر	۳۰۰۵٤ کیلومتر
مسی	-	۱٦٦۸۹ کیلومتر
جمع	۱۳۸٤۲ کیلومتر	٤٦۷٤۳ کیلومتر

بهداری

تاریخچهٔ وزارت بهداری

در اینکه در ایران باستان توجه مخصوصی بپزشکی و بهداشت میشده ، شکی نیست و در این باره مدارک و شواهد زیادی وجود دارد از آنجمله مدرسهٔ طب و بیمارستان گندی شاهپور و ری و وجود پزشکان ناموری مانند محمدز کریای رازی و ابوعلی سینا و جورجیة بن جبرائیل رئیس مدرسه و بیمارستان گندی شاهپور که بیماری سخت منظور خلیفهٔ عباسی را درمان کرد و همچنین سهل پسرشاهپور طبیب مأمون و شاهپور پسر سهل طبیب متوکل خلیفهٔ عباسی میباشد . این کیفیت تا حملهٔ مغول ادامه داشت ولی پس از آن حمله ، رشتهٔ سازمانهای طبی و بهداشتی چنان ازهم گسیخته و ویران شد که تا طلوع سلسلهٔ پهلوی وظهور رضاشاه کبیر تقریباًمیتوان آنرا ازمیان رفته دانست .

بسال ۱۲۷۹ شمسی مقارن ۱۹۰۰ میلادی درنتیجهٔ کنفرانس صحی بین‌المللی که درپاریس تشکیل شده و نمایندهٔ ایران نیز قطعنامهٔ آنرا تصدیق و امضاء نمود اولین مجلس حفظ‌الصحهٔ دولتی درسال ۱۲۸٤ شمسی معادل ۱۹۰٤ میلادی درتهران انعقاد یافت ونظامنامه‌ای برای مجلس مزبور نوشته شد . مؤسسات واقدامات مجلس حفظ‌الصحه بقرار ذیل است :

اول - تأسیس قرنطینه‌های بنادر ایران که در آغاز کار بدست پزشکان خارجی اداره میشد وسپس بهمت شاهنشاه فقید ، پزشکان ایرانی جای خارجیها را گرفتند .

دوم - اجرای آبله کوبی .

سوم - ایجاد بیمارستان زنان و کودکان بسال ۱۳۳۵ قمری .

این مجلس تا اواخرسال ۱۲۹۹ شمسی برقرار بود تااینکه بفرمان اعلیحضرت

شاهنشاه فقید بنام صحیهٔ کل مملکتی موسوم گردید و بسرعت توسعه یافت و عملیات آن بقرار زیر است :

۱- در اواخر سال ۱۲۹۹ و اوایل سال ۱۳۰۰ تأسیس بنگاه پاستور ایران در تهران .

۲- تأسیس و تکمیل بیمارستان وزیری تهران .

۳- تدوین نظامنامه برای تحدید ادویهٔ مخدره .

۴- درسالهای ۱۳۰۴ و ۱۳۰۵ استخدام و اعزام پزشکان بشهرستانها .

۵- درسال ۱۳۰۶ اصلاح و توسعهٔ قرنطینه‌های سرحدی .

۶- درسال ۱۳۰۷ تلقیح اهالی بنادر جنوب برضد وبا .

۷- بنای قرنطینهٔ مکمل درسال ۱۳۰۷ درقصر شیرین .

۸- خرید کشتی ابن‌سینا برای خلیج فارس وضدعفونی کردن کشتیهای وارده بآبهای ایران .

۹- ساختن قرنطینه در پیله سوار، باجگیران ، جلفای آذربایجان ، زاهدان ، بندرجاسك ، بندرشاهپور و جزیرهٔ هنگام .

۱۰- درسال ۱۳۱۰ تدوین نظامنامهٔ آبله کوبی اجباری .

۱۱- درسال ۱۳۱۱ تکمیل مؤسسهٔ رادیولژی تهران .

۱۲- مأمور نمودن اطبا برای جلوگیری امراض مالاریا و تراخم درسواحل خلیج فارس وخوزستان وسیستان و بلوچستان ومازندران وسایر نقاط کشور .

۱۳- معاینهٔ طیارات و کشتی‌هائی که‌ازخارج وارد میشدند .

۱۴- ساختن بیمارستان در ساری ، شاهی ، رضائیه ، قم ، خرم آباد ، اهواز ، بهبهان ، نوشهر ، رامسر ، شهسوار ، ایلام ، شاه آباد غرب ، شاهپور و جویبار .

۱۵- ساختن بیمارستان گوهرشاد درتهران .

۱۶- تأسیس محل موقت برای بیمارستان رازی تهران .

۱۷- بنای بیمارستان فیروز آبادی درسال ۱۳۱۳ .

۱۸- بنای آسایشگاه شاه آباد .

۱۹- بنای جذامیخانهٔ مشهد در سال ۱۳۱۳ .

۲۰- خرید قریهٔ بابا باغی تبریز برای جذامیخانه .

۲۱- تأسیس مطب آبله در خوزستان .

۲۲- بنای محل دائم برای بیمارستان رازی .

۲۳- بنای ساختمان بیمارستان دولتی تهران .

۲۴- اقدام بساختمان مطب عمومی درساری و ورامین .

۲۵- توسعهٔ بیمارستانهای ملی در شیراز و بوشهر و کمك مالی و قابل توجه ازطرف صحیه بآنها .

از سال ۱۳۲۰ ببعد ادارهٔ کل صحیهٔ مملکتی بوزارت بهداری تبدیل گردید ودنبال همان ترقیات ادامه یافت تا بوضع امروزی در آمد و اکنون وزارت بهداری بجز کارهای درمانی ، ۹۰۰ پست بهداری و ۱۸۵ بیمارستان و ۳۷۶ درمانگاه باختیار دارد .

ادارات مهم وزارت بهداری ازاینقرار است .

۱- ادارهٔ کل بهداشت که وظایف آن پیشگیری امراض واگیراست و دارای ادارات آبله ، طب پیشگیری، پرستاری ، آموزش بهداشت ، بهداشت‌روانی ، خدمات اجتماعی بهداشتی و پزشکی و بهداشت مادر و کودك میباشد .

۲- ادارهٔ بهداشت محیط که خود از سه قسمت بنامهای ریشه کنی مالاریا و ساختمان ومهندسی بهداشت تشکیل شده .

۳- ادارهٔ نظارت برمواد مخدره وسازمان مبارزه با سل و بنگاه پاستور نیز بنوبهٔ خود خدمات اجتماعی مربوطه را انجام میدهند .

چون شرح کلی دراین مختصر نمیگنجد فقط بذکر کار کرد این‌ادارات اکتفا مینماید .

الف ـ ایمن سازی

۱- برنامهٔ تلقیح همگانی برضد بیماری آبله درسراسر کشور توسط واحدهای مجهز با دقت کامل اجرا شده و تاکنون تعداد ۲۱،۶۵۸،۱۰۷ نفر برضد این بیماری تلقیح گردیده‌اند .

۲- تلقیحات برضد بیماری حصبه ٦١٢،٣٥٥ دفعه

۳- تلقیحات برضد دیفتری و کزاز و سیاه سرفه ١،١٤٧،٦٧٩ »

٤- تلقیحات برضد دیفتری و کزاز ٥٢١،٥٠٢ »

٥- تلقیحات برضد دیفتری ٢٢١،١٦٥ »

ب- تلقیح ب. ث. ژ (ضدسل)

برای مصون ساختن افراد درمقابل بیماری سل، برنامهٔ تلقیح واکسن ب. ث. ژ. مرتباً اجراشده، تعداد آزمایش توبرکولینی ٤،٩٦٥،٧٥٢ مثبت و ٢٢٠،١٠٤ منفی بوده وعدهٔ تلقیح شدگان به ٢,٨٣٤,٧٣٢ نفر بالغ میشود.

ج- پرستاری و بهداشت مادران وکودکان

۱- تعداد جلسات کلاسهای تشکیل شده برای مادران و زنان باردار ٥،٥٠٥

۲- تعداد مادران وزنان باردار که درجلسات کلاسها شرکت کرده‌اند ١٥٣،٦٩٣ نفر

۳- تعداد جلسات کلاسهای ماماهای بیسواد ٧١٦ جلسه

٤- تعداد ماماهای بیسواد که در کلاسهاشرکت کرده‌اند ٩،٢٥٨ نفر

٥- بازدید منازل توسط بهیاران و پرستاران ١٣،٧٩٤ دفعه

٦- تعداد دریافت کنندگان شیرخشك وداروهای مقوی ٢٥٨،٢٠٨ نفر

۷- تعداد کودکانی که به‌مطبهای بهداشتی مراجعه نموده‌اند ١٩،٩١٤ »

۸- تعداد مراجعین به مطبهای بهداشتی زنان باردار ٥٨،٠٥٨ »

د- آموزش بهداشت

۱- تعداد فیلمهای بهداشتی که نشان داده شده ١٨،٠٠٦

۲- تعداد تماشا کنندگان فیلمهای بهداشتی ٥،١٩١،١٤٢

۳- تعداد جلسات سخنرانیهای بهداشتی ١٧،٤١١

٤- تعداد شرکت کنندگان در جلسات سخنرانیهای بهداشتی ٤،٤٩١،٦٠٥

٥- تعداد نشریات توزیع شدهٔ بهداشتی شامل مطالب گوناگون آموزنده ٣٥٤،٨٣١

هـ ـ فعالیتهای آزمایشگاهی

۱ـ تعداد آزمایشهای میکرب شناسی ۶۸،۹۱۲ دفعه

۲ـ تعداد آزمایشهای سرم شناسی ۲۹۵،۸۲۶ »

۳ـ تعداد آزمایشهای خون ۳۱۷،۳۴۳ »

٤ـ تعداد آزمایشهای انگل شناسی ۱۱۰،۹۶۰ »

٥ـ تعداد آزمایشهای بیوشیمی ۱۷۰،۲٤٥ »

و ـ مبارزه با بیماریهای آمیزشی

۱ـ تعداد کل آزمایشهای خون ۶۲۸،۳۱٥

۲ـ تعداد بیمارانیکه نتیجهٔ آزمایش خون آنها مثبت بوده وتحت معالجه قرار گرفته‌اند ۷۱،۹٤۶

۳ـ تعداد مراجعه کنند گان جهت اخذ گواهی تندرستی قبل‌از ازدواج ۱۳۷،۱۱۱

ز ـ مبارزه با استعمال تریاك و کشت خشخاش

مجموع مواد افیونی مکشوفه ۸،۸۶۶،۳۰٤ کیلو

اراضی بر گردانده شده ۲٥۷۸۲ قطعه بمساحت ۲۰۳۳٥ هکتار

پرونده‌های ارجاعی متخلفین بداد گاه ۱۳۹٥۱ فقره

معتادین درمان شده لغایت سال۳۷ ۲۲۳٤۷ نفر

ح ـ اقدامات سازمان ریشه‌کنی مالاریا از ۱۳۳۳ تا آخر آبانماه ۱۳۳۸

درسال ۱۳۳۳ تعداد ۱٥٤۰٥ قریه و تا کنون تعداد ۲۶۳٥٥ قریه سمپاشی شده ودرحدود ٥،۷۰۰،۰۰۰ نفر ازمرض مالاریا مصون شده‌اند.

ط ـ اقدامات ادارهٔ بهداشت محیط

الف ـ بهداشت روستائی

۱ـ حفرچاه کم عمق ۲۲۲۷ حلقه

۲ـ نصب تلمبهٔ دستی برروی چاههای کم عمق ۱۶۸۹ دستگاه

۳- ساختن مستراح بهداشتی	۲۲۹۵۱ باب
٤- نصب سنگ مستراح	۲٦۰۵۰ عدد
۵- ساختن فاضل آب	۱۹۳ عدد
٦- لوله کشی آب	۱۳۲ شبکه
۷- ساختمان منبع آب	۱٦ عدد
۸- اصلاح برکه	۲۱۳ برکه
۹- ساختمان حمام بهداشتی	۲۷ باب

ب - بهداشت شهری

۱- حفر چاه عمیق	٤۹ حلقه
۲- لوله کشی آب	۳٤ شبکه

ج - آموزش

۱- تعلیم و تربیت کمك بهساز	۳۷٤ نفر
۲- تعلیم و تربیت متصدی تأسیسات آب شهرها	۳۹ «

درسال ۱۲۹۹ شمسی ، تعداد بیمارستانهای کشور جمعاً ازده باب و تختخوابهای آنها از دویست عدد تجاوز نمیکرد. لیکن درسال ۱۳۳۸ شمسی تعداد بیمارستانهای میهن ما به ۳۰۷ باب و تعداد تختخوابهای آنها به ۱۷۲۷۱ عدد بالغ میشود.

انتشارات و رادیو

روز چهارم اردیبهشت ۱۳۱۹ درزمان سلطنت رضاشاه کبیر و بدست مبارک والاحضرت ولایتعهد (اعلیحضرت همایون شاهنشاه فعلی) نخستین ایستگاه فرستندهٔ رادیوئی کشور افتتاح گردید؛ سپس باسم ادارهٔ کل انتشارات و تبلیغات نامیده شد واینك بنام ادارهٔ کل انتشارات و رادیو نامیده میشود.

دراسفند سال ۱۳۳۶ بابکارافتادن فرستندهٔ صد کیلوواتی موج کوتاه، سازمان فعلی بوجود آمد:

۱- ادارهٔ برنامه‌ها

این اداره مسئول تنظیم کلیهٔ برنامه‌هائی است که برای شبکهٔ رادیوی ایران و ۱۰ رادیوی شهرستانها تنظیم میشود و از دو قسمت برنامه‌های داخلی و خارجی تشکیل شده است.

۲- ادارهٔ توسعه و ترویج

وظیفهٔ این اداره عبارت است از سنجش عقاید و نظریات مردم و تهیهٔ آمار عقاید شنوندگان دربارهٔ برنامه‌های رادیوی ایران و سرپرستی نشریات ادارهٔ کل انتشارات و رادیو.

۳- ادارهٔ امور اداری

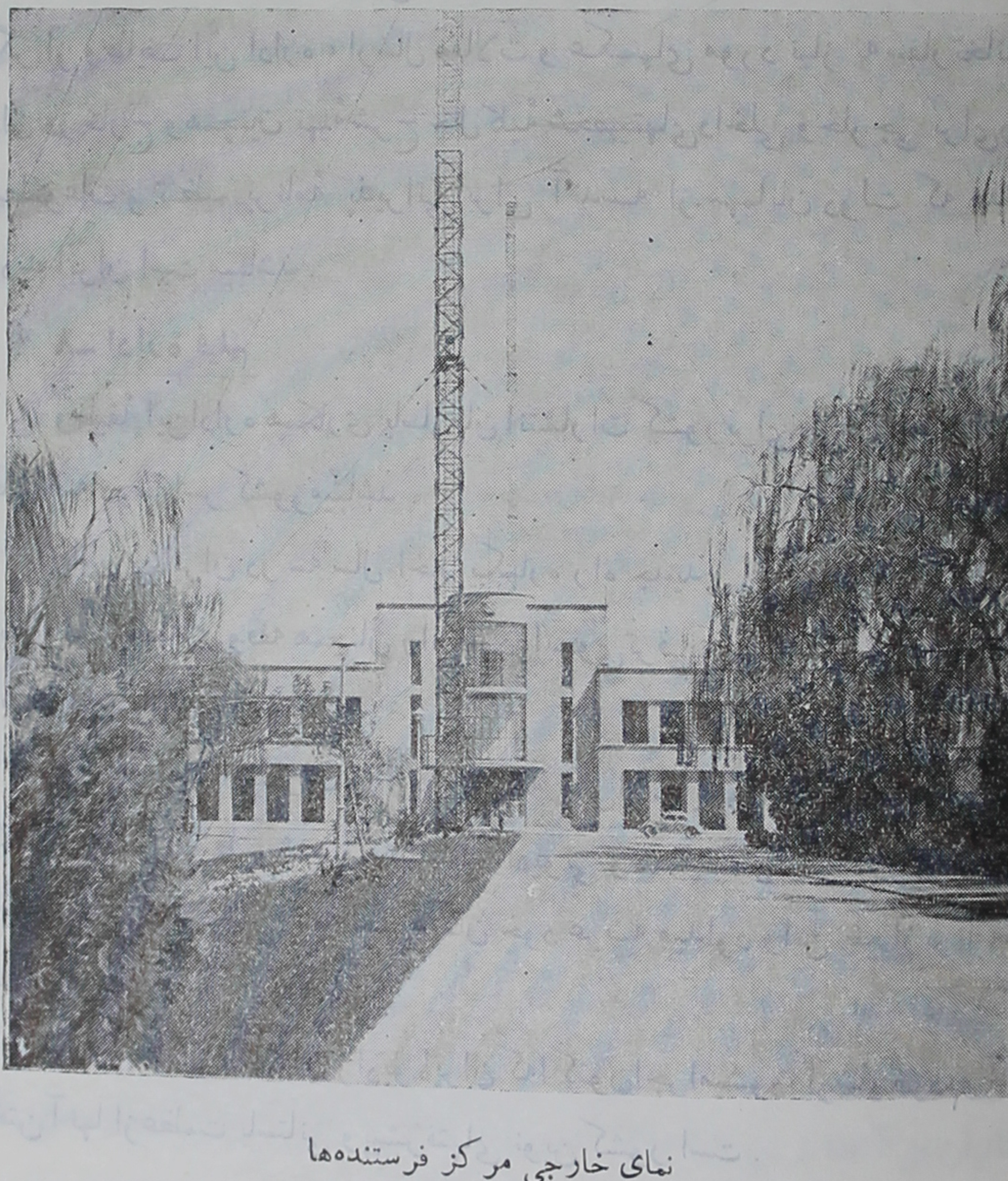
وظایف این اداره عبارت است از انجام دادن کلیهٔ امور اداری و کارگزینی و تنظیم قرارداد با هنرمندان ومجریان برنامه‌ها و امور دفتری.

۴- ادارهٔ استودیو

وظایف این اداره عبارت است از حفظ و نگاهداری و بکارانداختن کلیهٔ دستگاههای فنی شبکهٔ رادیوی ایران وشهرستانها.

۵ـ شورای موسیقی وشورای نویسندگان

رادیوی ایران ، دارای یك شورا برای نظارت و تنظیم و ترتیب برنامه‌های موسیقی و یك شورا برای بررسی وتصویب تمام گفتارها ومطالب رادیو است وکلیهٔ ده فرستندهٔ شهرستانها زیر نظر رادیوی ایران انجام وظیفه میکنند .

نمای خارجی مرکز فرستنده‌ها

دراواخر سال ۱۳۳۵ با بکارافتادن فرستندهٔ ۵۰ کیلوواتی ، بساختمان جدیدی مبادرت گردید که ازهرحیث مجهز و قابل ملاحظه است .

۶ـ خبرگزاری پارس

این خبرگزاری که در گذشته ، روزانه یك گزارش منتشر میکرد ، اکنون

دو گزارش داخله و خارجه برای جراید عصر و رادیو و دو گزارش داخله و خارجه برای جراید صبح تهیه میکند.

۷ـ ادارهٔ اطلاعات

وظایف این اداره عبارت است از شناساندن ایران به جهانیان و راهنمائی سیاحان و روزنامه‌نگاران خارجی در ایران و چاپ کردن مجلات و گزارشها. یکی دیگر از وظایف این اداره، ارسال مقالات و عکسهای مورد نیاز به سفارتخانه‌های ایران در خارج و همچنین تهیهٔ شرح حال کلیهٔ شخصیتهای داخلی و خارجی برای رادیو و مطبوعات و تنظیم برنامهٔ پذیرائی برای آندسته از مهمانان دولت که هدفشان بازدید ایران است میباشد.

۸ـ ادارهٔ فیلم

وظیفهٔ این اداره همکاری باسازمان انتشارات کشور برای تهیهٔ فیلم از کارهای انجام یافته درسراسر کشور میباشد.

رادیوی ایران در سه سال اخیر یکباره راه جدیدی را انتخاب کرد و از آن تاریخ بدون لحظه‌ای وقفه همچنان راه خودرا بسوی ترقی و پیشرفت و توسعهٔ برنامه‌ها و ابتکارهای تازه پیموده است.

درحال حاضر انتشارات ورادیو روزانه بیش از ۴۰۰ موضوع بصورت نمایشنامه و گفتار و قطعات تنظیم شده و مسابقات رادیوئی و مصاحبه و خبر، در دوفرستندهٔ رادیو ایران و رادیو تهران به شنوندگان خود عرضه میدارد واین بغیراز برنامه‌های موسیقی است.

هدف کلیهٔ برنامه های رادیو ایران که اکنون اجرا میشود، ارشاد مردم و آگاه ساختن آنها ازعظمت باستانی و پیشرفتهای نوین کشور است.

نفت

ایرانیان در ازمنهٔ قدیمه از وجود نفت آگاهی داشته و مواد نفتی را مورد استفاده قرار میداده‌اندو آتشکده‌های بزرگ‌خودرادر کنارچشمه‌های گاز میساختند.

قدیمی‌ترین چاه نفتی که در تاریخ ذکر شده، در دورهٔ سلطنت داریوش هخامنشی در پانصد سال قبل‌از میلاد در نزدیکی شوش حفر گردیده‌است. هرودوت مورخ یونانی در کتاب «جنگهای ایران» دربارهٔ این چاه شرحی مینویسد.

مدارک موجود نشان میدهد که هزاران سال پیش، از عواید فروش نفت مالیات گرفته میشده و عواید حاصله تحت سرفصل مخصوصی در دفاتر دولتی ضبط میگردیده است و این خود نشانهٔ گویائی از مصرف متداول مواد نفتی در گذشته میباشد.

تفویض امتیاز واجازهٔ استخراج نفت نیز از دیرزمان مرسوم بوده ودر کتاب در بندنامهٔ اشاره به امتیاز نامه‌ای شده که المعتمد خلیفهٔ عباسی در سال ۸۸۵ میلادی برای بهره‌برداری ازمنابع نفت ونمک چاههای بادکوبه صادر نموده است.

موارد استفادهٔ نفت بیشتر برای تهیهٔ روغن‌های طبی و ملاط های ساختمانی ومصارف جنگی بوده است. پلوتارک درشرح زندگی اسکندرمقدونی از برخورد قوای ایران و یونان در نزدیکی همدان سخن رانده و توضیح میدهد که چگونه یونانیان در آنجا برای اولین بار با تیرهای آتش‌زای ایرانیان و دیواره‌های آتش مواجه شدند و از وجود نفت وخواص آن آگاهی یافتند.

تاقبل‌ازانقلاب صنعتی اروپا یعنی تااواخرقرن نوزدهم، آنچه‌نفت ازچشمه‌ها وچاهها‌بدست میآمد برای تأمین مصرف محدودآن زمان کافی‌بود ولی پس‌از آنکه استفاده از نیروهای بخار میسر گردید و ماشین‌های احتراق داخلی برای ایجاد قوهٔ محرکه اختراع شد میزان مصرف مواد نفتی بسرعت زیادی بالا رفت ووضع بازار

وعرضه و تقاضای این مواد بکلی تغییر یافت ، بطوریکه درابتدای قرن بیستم ، صنعت نفت شکل محلی ومحدود خودرا از دست داد واساس آن بصورت یك صنعت متشکل بین‌المللی پایه‌ریزی گردید، همچنین نظر به‌اهمیت فوق‌العادهٔ نفت از لحاظ سوق‌الجیشی، دول بزرگ دست‌یابی به ذخایر نفتی را برای خود یك امر حیاتی تشخیص دادند ومناطقی که در آن احتمال وجود نفت میرفت مطمح نظر آنها قرار گرفت.

دراین زمینه شایسته است بخاطر داشته باشیم که بیش‌از ۶۰ درصد از ذخایر نفتی جهان یا درایران و یا در فاصله‌ای کمتر از ۳۰۰ کیلو متر از سرحدات ایران قراردارد.

بنابراین در اوایل قرن بیستم ، صحنهٔ جدیدی برای رقابت شدید دول بزرگ دراین قسمت ازجهان باز شد و دسته‌بندیهای بین‌المللی ، کشمکش‌های خودرا برای دسترسی به‌منابع نفتی خاورمیانه آغاز نمودند.

درسال ۱۹۰۱ ویلیام ناکس دارسی ، سرمایه‌دار استرالیائی ، توانست که قرار داد امتیاز و استخراج و لوله کشی نفت در سراسر ایران باستثنای ایالات آذربایجان ، گیلان ، مازندران ، گرگان وخراسان را تحصیل کند.

دارسی برای این کار شرکتی تشکیل داد وگروههای اکتشافی و حفاری خود را درمناطق غربی و جنوب غربی ایران بکار انداخت ولی کشف نفت بمیزان تجارتی بآسانی میسر نشد و سرمایهٔ اولیهٔ شرکت مزبور درسال ۱۹۰۵ باتمام رسید بدون آنکه نتیجهٔ قابل ملاحظه‌ای بدست آمده باشد. لذا شرکای دیگری من‌جمله شرکت نفت برمه‌را بهمکاری دعوت نمود وباسرمایهٔ بیشتری بررسی‌های اکتشافی‌را ادامه داد تابالاخره پس‌ازهفت سال سعی و تلاش ، درسال ۱۹۰۸ نفت بمقیاس تجارتی درمسجد سلیمان کشف گردید. این واقعه مصادف بازمانی اتفاق افتاد که‌امیرالبحری بریتانیا موضوع تبدیل سوخت نیروی دریائی امپراطوری انگلیس از ذغال سنگ به نفت را مورد مطالعه قرارداده و باین نتیجه رسیده بود که ادامهٔ سیادت بحری آن دولت بستگی زیادی بداشتن نفت ارزان وفراوان برای اجرای چنین عملی را دارد. برای تأمین‌این‌هدف، تسریع در بهره برداری ازمنابع نفتی جنوب ایران مورد توجه

قرار گرفت ودرسال ۱۹۰۹ شرکت نفت انگلیس وایران بمنظور استفادهٔ از امتیاز دارسی تشکیل شد. شرکت مزبور باسرمایهٔ کافی و برنامهٔ وسیعی دست بکارعملیات گردید وعلاوه برتوسعهٔ میدان مسجد سلیمان، به بررسیهای اکتشافی در سایر نقاط مبادرت ورزید وهمچنین بساختن تصفیه خانهٔ آبادان واحداث خط لوله اقدام نمود. صدور نفت خام ازسال ۱۹۱۱ شروع شد و میزان آن درسال ۱۹۱٤ به ۳۵۰ هزار تن رسید. دراین سال که مصادف با شروع جنگ اول جهانی است ٥١ درصد از سهام شرکت نفت انگلیس وایران بامیرالبحری بریتانیا واگذار گردید؛ دسترسی به‌نفت ایران ازعوامل اصلی پیروزی متفقین در آن جنگ‌بود. درسال۱۹۱۹ میزان محصول نفت ایران به یك ملیون تن ودرسال۱۹۲۸ به پنج ملیون تن رسید. درسال ۱۹۳۲ امتیازدارسی‌لغوشدودر۱۹۳۳ قرارداد جدیدی‌بین دولت ایران وشرکت نفت انگلیس و ایران بامضا رسید. درسال ۱۹۳۸ محصول سالانهٔ نفت از جنوب ایران به ده ملیون تن افزایش یافت.

در جنگ دوم جهانی نیز متفقین با استفادهٔ از نفت ایران بساحل پیروزی رسیدند.

محصول نفت در جنوب ایران در سال ۱۹٤٦ به ۲۰ ملیون تن ترقی کرد و در سال ۱۹٥۱ که صنعت نفت در ایران ملی گردید محصول سالانه از منابع نفتی جنوب ایران درحدود ۳۲ ملیون تن بود که ۲٤ ملیون تن آن درتصفیه خانهٔ آبادان تبدیل به‌فراورده‌های‌نفتی میشد. بحث‌درشرایط واوضاع واحوالی که‌باعث ملی‌شدن صنعت نفت درایران شد از حوصلهٔ این مقاله خارج است ولی بی‌مناسبت نیست که دراینجا ازرئوس‌بعضی مسائل یادآوری کنیم تاتجربیات پنجاه‌سال گذشته، راهنمائی برای تعیین خط مشی ونحوهٔ اقدام در آتیه باشد.

ترقی عظیم و مداوم صنعت نفت ایران قبل‌ازملی‌شدن نفت، در بهبود وضع اقتصادی کشورچندان مؤثرنبود زیرا دولت ایران سهم عادلانه‌ای ازعایدات سرشار نفت دریافت نمیداشت وکارگران وکارمندان نفت جنوب نیز از ثمرهٔ کار و زحمت طاقت فرسای خود باندازهٔ کافی برخوردار نمیشدند وازتبعیض نژادی وبدی مسکن

وشرایط کار و کمبود دستمزد رنج میبردند.

فی الواقع فروش اکثریت سهام شرکت نفت انگلیس و ایران بدولت انگلستان، تغییر ماهیت غیرقابل اغماضی در وضع ومنظور آن شرکت ایجاد کرده‌بود و دیگر کسی نمیدانست که صاحب امتیاز، یك شرکت تجارتی است و یا یك دولت خودمختار وهمچنین معلوم نبود که منظور اصلی سهامدار عمدهٔ شرکت مزبور فروش نفت بحداکثر قیمت ممکنه در بازارهای جهان است و یا خرید آن بحداقل بها برای تأمین احتیاجات خود.

البته برای دولت ایران که طبق امتیاز نامهٔ دارسی فقط از ١٦ درصد از سود پخش شدهٔ شرکت صاحب امتیاز بهره‌مند میشد رفع این ابهامات کمال لزوم را داشت.

مذاکره دراین‌باره ازسال ١٩٢٠ شروع شد و چون به‌نتیجه نرسید سرانجام درسال ١٩٣٢ منجر بالغای امتیازدارسی‌ازطرف دولت ایران گردید. دولت انگلستان دراثر این اقدام بجامعهٔ ملل شکایت کرد وطبق توصیهٔ آن جامعه مذاکرات فیمابین مجدداً آغاز شد ودرسال ١٩٣٣ قرارداد جدیدی بامضا رسید که تاسال ١٩٥١ یعنی تاریخ ملی شدن صنایع نفت مورد عمل بود.

درمورد قرارداد ١٩٣٣ بحث فراوان شده و مضار آن از نقطهٔ نظر ایران درمقالات و کتابهای متعددی تشریح گردیده و تکرار آن دراینجا لزومی ندارد. همینقدر باید گفت که مواد این قرارداد مطابق باموازین عدل وانصاف‌تدوین نشده‌بود ودرحین اجرای آن نیز صاحب امتیاز هیچگاه از تفسیر آن مواد بضرر ایران خودداری نکرد بطوریکه درفاصلهٔ کوتاهی عدم رضایت محسوسی درسراسر کشور نسبت بآن پدید آمد وهمه‌ساله برعقده‌ها افزوده‌شد تاآنجا که هیچ‌چیز جزملی کردن صنایع نفت وخلع ید ازشرکت‌نفت انگلیس وایران، نتوانست رضایت‌افکارعمومی ایران را فراهم کند.

درطی اینمدت، درسایر جبهه‌های نفتی ایران نیز آرامشی وجود نداشت، پیشنهادهای متعددی برای کسب‌امتیاز بدولت‌ایران واصل‌میشد و گرچه‌بعضی‌از آنها حتی‌بتصویب مجلس نیزرسید ولی هیچکدام صورت عملی بخودنگرفت. گاهگاهی

سیاست زور نیز همراه بابعضی ازاین پیشنهاد ها خودنمائی میکرد . ازاینقرارمسئلهٔ نفت چه درشمال وچه درجنوب دائماً باعث ناراحتی و عدم ثبات اوضاع کشورشده‌ بود وکلیهٔ ایرانیان باین نتیجه رسیده بودند که اوضاع مغشوش کشور کم و بیش با مسئلهٔ نفت مربوط است . البته این اعتقاد عمومی بلاشك اغراق آمیز بود ولی موضوع مهم آنست که ملت ایران بآن ایمان داشت و برای تغییراوضاع قیام کرد . در سی‌ام مهر ماه ۱۳۲۶ مجلس شورای ملی قانونی را بتصویب رسانید که بموجب آن ، موافقتنامهٔ راجع بامتیاز نفت شمال را لغو و دولت را از دادن هرنوع امتیاز جدیدی منع و مکلف نمود که برای حفظ منافع حقهٔ ایران در امتیاز نفت جنوب مذاکره کند و همچنین موجبات اکتشاف و استخراج نفت درسایر نقاط را رأساً فراهم آورد .

متعاقب تصویب این قانون ، دولت نسبت بایجاد شرکتی برای اکتشاف و استخراج نفت درسازمان برنامه اقدام‌نمود وهمچنین‌مذاکرات باشرکت نفت‌انگلیس و ایران را برای تحصیل منافع بیشتری شروع کرد . همانطور که گفته شد ازاین مذاکرات نتیجه‌ای حاصل نگردید یعنی موافقت هائی که شرکت با نظریات دولت میکرد همیشه کم و همیشه دیر بود و پافشاری او در حفظ موقعیت و مزایای خود به تهییج افکارعمومی چنان افزود که سرانجام منجربملی کردن صنایع نفت درایران شد . «شرکت ملی نفت ایران» بموجب قانون برای‌ادارهٔ صنایع نفت جنوب تشکیل شد ومتصدیان آن شرکت توانستند دستگاه‌عظیم صنعت نفت را بالیاقت وشایستگی اداره کنند ولی سعی و تلاش دولت ایران برای صدور و فروش نفت موفقیت آمیز نبود . اگرخارجی‌ها دربارهٔ استعداد وقدرت ایرانیان نسبت باداره‌ٔ صنعت نفت خود دراشتباه‌بودند ، دولت وقت نیز گرفتار این‌اشتباه شده‌بود که‌احتیاج خارجیها به‌نفت ایران بآن اندازه است که ناچاردرمقابل ما سرتسلیم فروخواهند آورد غافل‌ازاینکه آنهادرطی سی‌سال گذشته سرمایهٔ حاصله‌از نفت ایران‌رادرجاهای دیگربکارانداخته و ذخیرهٔ کافی برای تأمین‌احتیاجات خود بدست آورده بودند ضمناً دولت انگلستان ازشکایات‌خود به سازمان ملل متحد وديوان داوری لاهه طرفی نبست واین مراجع

عالی بنفع ایران رأی دادند.

مذاکرات ومشاجرات طرفین برای تصفیهٔ مطالبات و تعیین میزان غرامت، مدت سه سال ونیم بطول انجامید وطی این مدت پیشنهادهای متعددی ازطرف مقامات بین‌المللی برای حل مسئلهٔ نفت بدولت ایران واصل شد که هیچکدام مورد قبول قرار نگرفت تا بالاخره پس‌از مذاکرات طولانی، در ۷ آبانماه ۱۳۳۳ قرارداد فروش نفت با یك کنسرسیوم بین‌المللی منعقد گردید.

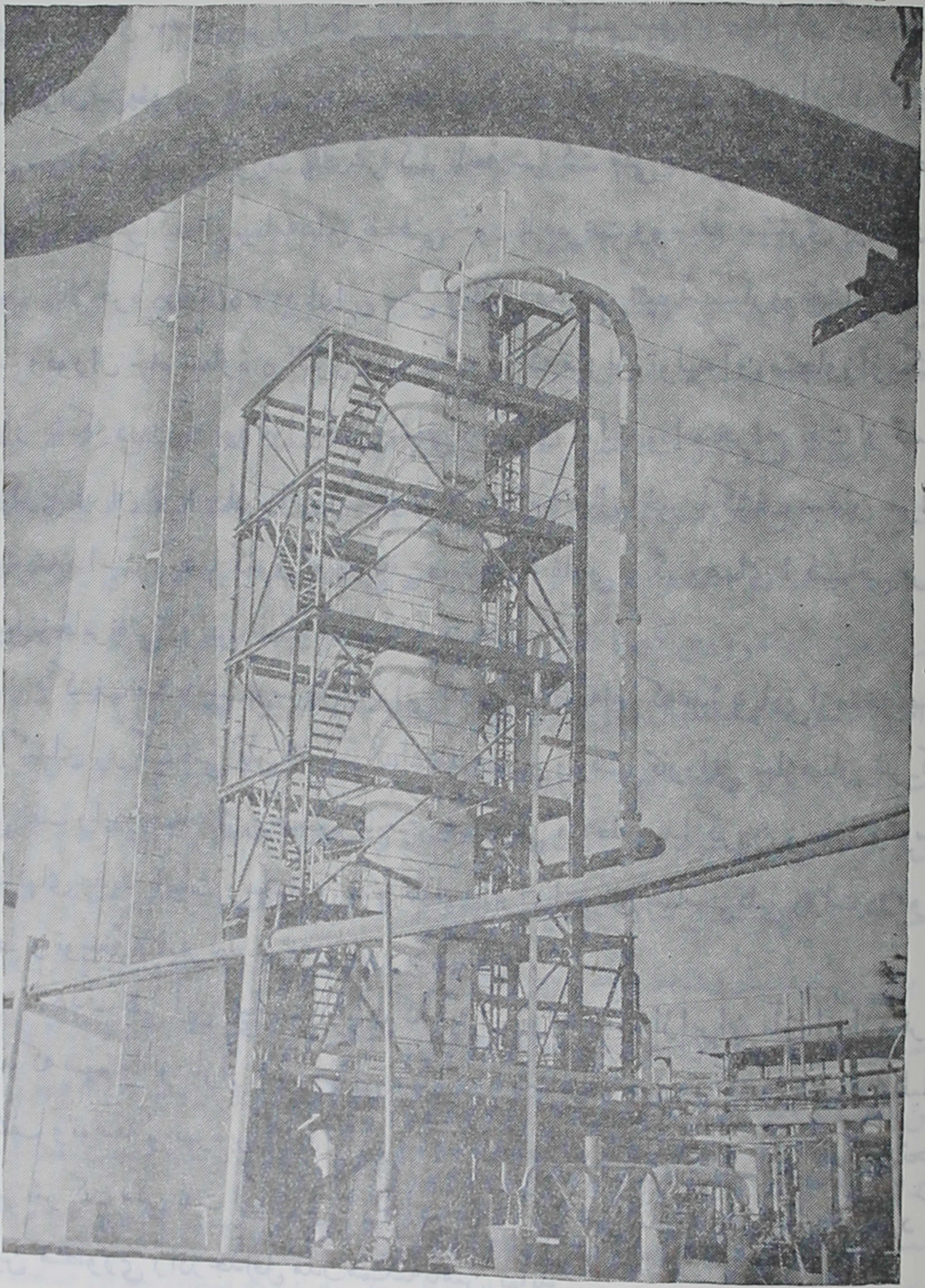
طبق این قرارداد شرکتهای عمدهٔ بین‌المللی نفت متعهد شده‌اند که نفت خام و مواد نفتی حاصلهٔ از منابع حوزهٔ قرارداد را طبق شرایط معینی خریداری نمایند و برای انجام‌دادن عملیات‌صنعتی‌در آن‌حوزه،دوشرکت‌یکی‌برای اکتشاف واستخراج و دیگری برای تصفیه بوجود آورند که بعاملیت ازطرف شرکت ملی نفت ایران و با حفظ حق مالکیت آن شرکت، ادارهٔ تأسیسات صنعتی نفت جنوب را بعهده گیرند. درهیئت مدیرهٔ این شرکتهای عامل، دو نفرمدیرازطرف شرکت ملی نفت ایران انتخاب شده ودرعملیات شرکتهای مزبور نظارت‌دائمی ومؤثردارند وازطرفی شرکت ملی نفت ایران رأساً مسئولیت ادارهٔ کلیهٔ امور غیرصنعتی را بعهده گرفته ومستقیماً آن امور را بتوسط کارمندان خود اداره مینماید.

این قرارداد که اصل ملی شدن نفت را محترم شمرده و نظریات اساسی دولت ایران را با اوضاع و احوال روز تطبیق میداد و بازار مسلم و مطمئن انحصارهای بین‌المللی را دراختیار ایران میگذاشت، دفترجدیدی دروضع صنعت نفت کشور ما باز کرد.

شرکت ملی نفت ایران درعین‌حال، عهده‌دار ادارهٔ میدان نفتشاه وتصفیه خانهٔ کرمانشاه و همچنین پخش مواد درداخلهٔ کشور میباشد و در اجرای مسئولیت‌های خود دراین زمینه برنامهٔ مفصلی را بمورد اجرا گذاشته است.

ایجادخط لولهٔ‌موادنفتی‌از آبادان بتهران وادامهٔ آن‌تارشت‌واصفهان که‌یکی‌از بزرگترین طرحهای فنی است، نمونهٔ بارزی ازاین فعالیت میباشد.

توسعهٔ میدان نفتشاه و تصفیه خانهٔ کرمانشاه نیز اکنون دردست اقدام است.

برج تقطیر پالایشگاه نفت شاه

بموازات این اقدامات ، برنامهٔ اکتشافی مفصلی نیز بمورد عمل گذاشته شده و برای جستجوی نفت بمیزان تجارتی درخارج از حوزهٔ قرارداد با کنسرسیوم ، گروههای متعدد زمین شناسی و ژئوفیزیکی و حفاری شرکت سهامی نفت ایران ، ازسال ۱۳۲۸

در سایر حوزه‌های رسوبی ایران مشغول کار بوده و نتایج امیدبخشی بدست آورده بودند. درسال ۱۳۳۳ پس‌از انعقاد قرارداد نفت با کنسرسیوم، سهام شرکت سهامی نفت ایران نیز بموجب قانون مجلس شورای ملی به شرکت ملی نفت ایران منتقل‌ شد وشرکت مزبور بصورت یك شرکت تابعهٔ شرکت ملی نفت ایران درآمد و تحت عملیات آن شرکت به‌برنامه‌های تفحصی خود با سرعت ووسیلهٔ بیشتری ادامه داد.

بالاخره درسال ۱۳۳۵ ازاین سعی وتلاش مداوم، نتیجهٔ بسیاردرخشانی بدست آمد وفوران چاه شمارهٔ ۵ البرز درنزدیکی قم که میزان تولید آن متجاوزازیکصد هزار بشکه در روز بود، آتیهٔ درخشانی را برای تولید و استخراج نفت از قسمت مرکزی ایران نوید داد. این انتظارات درطی سه سال اخیر با کشف میدان سراجه تأیید شده است و هم‌اکنون تعداد کافی دستگاه حفاری و گروههای اکتشافی برای تعیین ذخایر نفتی دراین ناحیه مشغول کارمیباشند.

کشف نفت بدست وسرمایهٔ ایرانی آنهم درمنطقه‌ای که‌عدهٔ زیادی‌ازمتخصصین شرکتهای‌بزرگ‌نفتی بآن امیدی نداشتند بطور روشنی کاردانی سازمان شرکت ملی نفت را درحساسترین قسمت صنعت نفت یعنی مرحلهٔ پیدا کردن و بسط وتوسعهٔ میدانهای‌جدید باثبات رسانید وزمینهٔ کاملی‌را برای‌اجرای سیاست کلی دولت درمورد بسط و توسعهٔ منابع جدید نفتی پایه ریزی نمود.

هدف کلی این سیاست آنست که میزان تولید نفت ازایران بآن اندازه ترقی کند که سهم ما از بازار نفت جهانی متناسب با ذخایرموجود در کشورشود وعملیات کشف وتوسعه و بهره‌برداری ازاین منابع با جلب سرمایهٔ خارجی ولی همیشه تحت نظر شرکت ملی نفت ایران و با دخالت مؤثر آن شرکت بسرعتی انجام گیرد که چنین منظوری رادرحداقل مدت‌ممکنه‌تأمین نماید.

شواهد موجود بر آن دلالت دارد که احتمالاً ۱۵ درصد از ذخایر نفتی دنیارا درداخل سرحدات ایران میتوان یافت و چنانچه مصرف نفتی جهان آزاد را درسال ۱۹۷۵ به سالانه ۱۲۵۰ ملیون تن بر آورد کنیم به این نتیجه میرسیم که ترقی میزان تولید نفت در کشور ما باید بآن اندازه باشد که در۱۶سال آتیه برقم ۲۰۰ ملیون تن

درسال برسد ، همچنین تجربه نشان داده‌است که برای کشف واستخراج وبهره برداری هرتن نفت خام باید لااقل ۱۰ دلار سرمایه گذاری کرد و ازاینقرارمیزان وجه لازم برای تولید ۲۰۰ ملیون تن نفت در حدود ۲۰۰۰ ملیون دلار خواهد شد که باید دراین کشور درطی مدت ۱۶ سال آتیه صرف اکتشاف و استخراج و توسعهٔ منابع جدید نفتی گردد . واضح و بدیهی است که تأمین چنین مبلغی محتاج بجلب سرمایهٔ خارجی است و بهمین جهت پیش‌بینی‌های لازم درقانون نفت مصوب تیر ماه ۱۳۳۷ منظور گردیده است .

این قانون بشرکت ملی نفت ایران فرصت میدهد که بخشهای مختلف نفتی کشوررا آزاد اعلام‌نموده وبسرمایهٔ خارجی‌اجازه دهد که بامشارکت ویابالاستقلال بجستجوی نفت و استخراج درحوزه‌های رسوبی‌اقدام‌نمایند . جای بسی خوشوقتی‌ـ است که در سه موردی که تاکنون قرارداد منعقد گردیده ، شرکتهای نفت خارجی ازاصل مشارکت استقبال نموده وبدین‌ترتیب اعتماد خودرا بهمکاری با شرکت ملی نفت ایران ابراز داشته‌اند . این سه قرارداد که با شرکت اجیپ می‌نراریا وشرکت پان‌آمریکن پترولیوم وشرکت سافیر بامضا رسیده ، مقدمهٔ قراردادهای دیگری‌ـ است که با آزادشدن سایر بخشهای نفتی از نقاط مختلف ایران براساس مزایده با بهترین پیشنهاددهنده منعقد خواهد شد ، باید دانست که انجام‌دادن چنین برنامهٔ وسیعی بدون تهیهٔ کارمند وکارگر ومتخصص امکان‌پذیر نخواهد بود و برای تأمین این احتیاج ، از هم‌اکنون برنامهٔ وسیعی برای کارآموزی و تربیت افراد مورد نیاز شروع شده وبا جدیت تعقیب میشود تاحتی‌المقدور بسط وتوسعهٔ صنعت نفت ایران بدست‌کارمندان وکارگران ایرانی صورت گیرد . تردیدی‌نیست که سهم عمدهٔ تلاش و کوشش لازم برای انجام‌دادن هدفهای عالی ما برعهدهٔ کارمندان جوان صنعت نفت ایران و دانش آموزان و دانشجویانی است که درحال حاضر در مدارس متوسطه وعالی مشغول تحصیل هستند . یك برنامهٔ صحیح کارآموزی کارمندان و دانشجویان و کارگران ، مطمئنترین ضامن موفقیت دراجرای نقشه‌های وسیع آتیه است . دراین زمینه باید با دقت و تفاهم کامل اقدام کرد و وسایل تشویق و ترغیب افراد

با استعداد را فراهم نمود تا بالمآل دراثر کاردانی وفعالیت آنها صنعت نفت درایران جنبهٔ ملی خودرا کماکان حفظ کرده ودرعین حال مقام واقعی خودرادرصحنهٔ تجارت بین‌المللی نفت بدست آورد.

ملت ایران درسالهای بعدازجنگ دوم جهانی با بحرانهای سیاسی واقتصادی ناشی از نفت که حاکمیت و استقلال کشور را بمخاطره انداخته بود دست بگریبان شده‌ولی‌درسایهٔ راهنمائی‌مدبرانه‌وارادهٔ آهنین‌شاهنشاه عظیم‌الشأن خود برمشکلات فائق آمده و توانسته است در پیشرفت مقصود خود قدمهای بزرگی بردارد و اینک که تحت توجهات ذات اقدس ملوکانه محیط آرام و آماده‌ای برای فعالیت در کشور بوجودآمده ، بلاشك خواهد توانست باسرعت بیشتری بآرمانها و آرزوهای ملی خود برسد.

بانك ملی ایران

پیدایش فکر تأسیس بانك ملی ایران

فکر تشکیل بانك با اسلوب جدید در ایران با فکر تشکیل بانك دولتی توأماً ظاهر شده است. در سال ۱۲۵۸ شمسی یعنی ده سال قبل از تشکیل بانك شاهنشاهی پیشنهادی از طرف حاج محمدحسن امین‌دارالضرب یکی از صرافان بزرگ وروشن‌فکر تقدیم ناصرالدین‌شاه شد. در این پیشنهاد پس از اشاره به تأثیر بانك در پیشرفت صنعتی کشورهای اروپا و ذکر اینکه رواج صنعت و احداث راه آهن و خطوط تلگراف در ایران بدون ایجاد یك بانك بزرگ میسر نیست، تأکیدشده است که چنین مؤسسه‌ای باید با اشتراك واتفاق دولت وملت بوجود آید.

متأسفانه این طرح و پیشنهاد که درصورت اجرا شاید مجالی برای بیگانگان در این زمینه باقی نمیگذارد جامهٔ عمل نپوشید و بانك شاهنشاهی ایران درسال ۱۲۶۷ (۱۸۸۹ میلادی) بموجب امتیازی که از طرف ناصرالدین‌شاه ببارون جولیوس دوررویتر مؤسس خبر گزاری رویتر اعطا گردید بوجود آمد.

طبق این امتیاز نامه که در تهران باحضور وزیر مختار دولت انگلستان بامضا رسید اجازهٔ انحصاری تأسیس بانك شاهنشاهی ایران بمدت شصت‌سال اعطا وموافقت شد که صاحب امتیاز علاوه بر کارهای مربوط بصرافی، بکارهای صنعتی و تجاری نیز بپردازد و علاوه برامتیازات مزبور، حق انحصاری نشر اسکناس نیز به رویتر اعطا شد.

پس از استقرار مشروطیت، هنگامی که دولت ازمجلس شورای ملی اجازهٔ استقراض خارجی خواست، احساسات ملی که از وامهای گذشته و رفتار بانکهای بیگانه جریحه دار بود، بهیجان آمد و نمایندگان ملت بمنظور قطع نفوذ سیاسی و اقتصادی بانکهای خارجی و ترمیم وضع مالی خزانه، در تاریخ پنجم آذرماه ۱۲۸۵ ضمن

مخالفت با استقراض خارجی، تأسیس یك بانك ملی را خواستار شدند. پس از آنکه جمعی از بازرگانان و صرافان تعهد مشارکت کردند و اجازهٔ تشکیل بانك صادر شد، اعلان آن در تاریخ نهم آذرماه ۱۲۸۵ منتشر گردید.

پس از صدور این فرمان، امید بفراهم آمدن سرمایهٔ لازم و خاصه بازگشت سرمایهٔ ایرانیان مقیم خارج کشور افزایش یافت لیکن مشکلاتی که برای مجاهدین این راه بوجود آمد ومخصوصاً تغییر ناگهانی وضع سیاسی وانعقاد قرارداد ۶ شهریور ۱۲۸۶ (۳۱ اوت ۱۹۰۷) بین دولتین روسیه وانگلیس دایر بتقسیم ایران بمناطق نفوذ، تمام کوششها و تلاشها را نقش بر آب کرد و امیدها را بیأس مبدل ساخت. بانك ملی ایران بوجود نیامد وتحقق این آرزوی بزرگ ملت ایران سالها بتعویق افتاد.

پس از استقرار نظم و آرامش در کشور و بهبود نسبی وضع خزانهٔ مملکت، با اینکه تجربه‌های تلخ گذشته یأس و نا امیدی را بردلها چیره کرده بود، ملت ایران بمنظور تحکیم مبانی استقلال سیاسی و نجات دادن اقتصاد کشور از نفوذ بیگانگان بار دیگر درمقام اجرای فکر دیرین خود دایر بتأسیس بانك ملی بر آمد وچون در آن ایام یکی از فرزندان نیرومند وطن با ارادهٔ آهنین زمام امور کشور را در دست داشت این بار با وجود مشکلات فراوان وموانع گوناگون، راه وصول بمقصود هموار شد واین آرزوی بزرگ تحقق یافت.

در دومین سال سلطنت اعلیحضرت رضا شاه کبیر وبا توجه خاص ایشان، هیئت دولت پس از مطالعات لازم لایحهٔ قانون اجازهٔ تأسیس بانك ملی ایران راتقدیم مجلس شورای ملی کرد ولایحهٔ مزبور پس از بررسی وبحث نمایندگان، درجلسهٔ مورخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۰۶ (دورهٔ ششم قانونگزاری) بتصویب نهائی رسید وتوشیح همایونی در تاریخ ۲۱ اردیبهشت، بآن ارزش قانونی بخشید ودر تاریخ ۲۸ مردادماه ۱۳۰۷ اعلان تشکیل رسمی بانك از طرف وزیر مالیه ورئیس بانك صادر ومنتشر شد وبرای اینکه مؤسسهٔ مزبور مشمول مقررات قانون تجارت گردد، تشکیل آنرا بصورت شرکت سهامی مقرر داشتند. لذا بانك بموجب قانون، بنگاهی بصورت شرکت سهامی ودارای شخصیت حقوقی شناخته شد.

قسمتی از ساختمان ادارهٔ مرکزی بانک ملی ایران

بانک ملی ایران از اسفندماه ۱۳۱۰ بموجب قانون، حق انحصاری نشر اسکناس را دریافت کرد وراهنمای سیاست پولی کشور شد .

در ابتدا سرمایهٔ بانک ملی ایران که پرداخت تمام آن از طرف دولت تعهد شده بود ، به سی هزار سهم ده هزار ریالی تقسیم گردید لیکن امروز سرمایهٔ بانک ملی ایران ۲ ملیارد ریال است که کلیهٔ آن پرداخت شده است .

در تاریخ هشتم تیرماه ۱۳۳۲ ضمن لایحهٔ قانونی راجع ببانکداری که در تاریخ پنجم تیرماه ۱۳۳۴ بتصویب کمیسیون مشترك مجلسین رسید ، هیئتی برای نظارت بر بانکها مرکب از دادستان کل کشور ، معاون وزارت دارائی ، مدیر کل بانك ملی ایران ، رئیس اطاق بازرگانی و نمایندهٔ بانکهای خصوصی تعیین شد و بموجب این قانون بانکها مکلف شدند اطلاعات لازم را در دسترس هیئت نظارت قرار دهند و هر ششماه یکبار خلاصهٔ حسابهای خود را منتشر کرده و نسخه‌ای بهیئت مزبور و نسخهٔ دیگر ببانك ملی ایران ارسال دارند .

علاوه براین ، بموجب قانون راجع بواگذاری معاملات ارزی ببانك ملی ایران مصوب اسفندماه ۱۳۳۶ ، ببانك ملی حق نظارت بسایر بانکها و بازرسی دفاتر واسناد آنها از نظر اجرای مقررات ارزی اعطا شد و بانکهای مجاز مکلف گردیدند بدستورهای ارزی بانك ملی ایران عمل کنند .

بموجب قانون اجازهٔ مشارکت دولت ایران در مقررات کنفرانس برتن وودز مصوب ٦ دیماه ۱۳۲٤ ، ببانك ملی ایران اجازه داده شد تا بابت سهمیهٔ دولت در صندوق بین المللی پول ، ۲۵ ملیون دلار و بابت سرمایهٔ بانك بین المللی توسعه و عمران ، مبلغ ۲٤ ملیون دلار پرداخت و یا تعهد کند .

در سنوات اخیر که لزوم استفاده از سرمایه‌های خارجی بیش از پیش محسوس شد ، اقداماتی در بانك ملی ایران صورت گرفت که منتهی بوضع مقررات خاصی گردید و بموجب اختیاراتی که از طرف مجلسین ببانك ملی ایران داده شد ، بانك ملی ایران ناظر جریان کارهای مربوط بجلب و حمایت سرمایه‌های خارجی گردید .

صورت بانکهای موجود در کشور

نام	نوع بانك	تاریخ افتتاح	شروع معاملات ارزی
بانك سپه	دولتی	اردیبهشت ۱۳۰٤	اول خرداد ۱۳۳۵
بانك ملی ایران	دولتی	۱۷ شهریور ۱۳۰۷	از بدو افتتاح
بانك روس و ایران	خارجی	ــ	اول دی ۳۸

بانک کشاورزی ایران	دولتی	۲۵ تیر ۱۳۱۲	٤ دی ۳۷
بانک رهنی ایران	دولتی	آغاز سال ۱۳۱۸	انجام نمیدهد
بانک بازرگانی ایران	خصوصی	٦ اسفند ۱۳۲۸	٦ فروردین ۳۵
بانک صادرات و معادن ایران	خصوصی	۲۲ آبان ۳۱	٤ اسفند ۳٦
بانک عمران و تعاون روستائی	خصوصی	۲٦ شهریور ۳۱	انجام نمیدهد
بانک تهران	مختلط	۲ خرداد ۳۲	۳۰ آذر ۳۷
بانک بیمهٔ بازرگانان	خصوصی	-	۸ مهر ۳۷
بانک ساختمانی	دولتی	-	انجام نمیدهد
بانک پارس	خصوصی	۲۰ تیر ۱۳۳۵	تیر ۱۳۳۵
بانک توسعهٔ صادرات	دولتی	۹ خرداد ۱۳۳۲	از بدو افتتاح
بانک اعتبارات صنعتی	دولتی	-	انجام نمیدهد
بانک اصناف	خصوصی	فروردین ۱۳۳۷	بهمن ۱۳۳۷
بانک اعتبارات ایران	مختلط	اول تیر ۱۳۳۷	از بدو افتتاح
بانک کار	خصوصی	۲۰ خرداد ۱۳۳۷	-
بانک بیمهٔ ایران	دولتی	خرداد ۱۳۳۷	از سال ۱۳۳۸
بانک ایران و انگلیس	مختلط	۲۱ اسفند ۳۷	از بدو افتتاح
بانک تجارتی ایران و هلند	مختلط	۲۲ فروردین ۳۸	از بدو افتتاح
بانک ایران و غرب	خصوصی	۱٦ مرداد ۳۸	۲۸ شهریور ۳۸
بانک ایران و خاورمیانه	مختلط	۱۵ اردیبهشت ۳۸	از بدو افتتاح
بانک تجارت خارجی ایران (بجای بانک توسعهٔ صادرات)	مختلط	-	-
بانک بین‌المللی ایران و ژاپون	مختلط	۱۰ مهر ۳۸	از بدو افتتاح
بانک توسعهٔ صنعتی و معدنی ایران	مختلط	۲۱ مهر ۳۸	از بدو افتتاح
بانک اقتصادی ایران	خصوصی	-	از بدو افتتاح
بانک ایرانیان	خصوصی	-	-

انجمن آثار ملی

برای چاره‌جوئی جهت حفظ آثار ملی و تعمیر و صیانت ابنیهٔ تاریخی ایران، در سال ۱۳۰٤ شمسی جمعی از رجال و دانشمندان دلسوز به این آثار، گرد هم آمدند و انجمن آثار ملی را تشکیل دادند و با نبودن وسایل کار و سازمان مسئول، آنچه توانستند در پاسداری و احترام آثار ملی ایران تلاش بخرج دادند و اعلیحضرت شاهنشاه فقید رضا-شاه کبیر پیش از نیل بمقام سلطنت ریاست آنرا برعهده داشتند و خدماتی که انجمن مزبور انجام داد در مرحلهٔ اول ایراد سخنرانیهای جامع و مفید از طرف دانشمندان و محققین عالیقدری بود که در آشنا ساختن ذهن مردم و توجه مقامات مختلف به اهمیت آثار تاریخی گرانمایهٔ مملکت بسیار مؤثر بود و در دنبالهٔ این خدمت نخستین گام مهم و بلندی که در راه تجلیل مفاخر ملی ایران برداشته شد برگزاری جشن هزارمین سال تولد سرایندهٔ بزرگ ایران حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی و ساختمان آرامگاه آن شاعر عالی مرتبت بود. در تاریخ بیستم مهر ۱۳۱۳ شمسی مراسم افتتاح آرامگاه مزبور در پیشگاه اعلیحضرت فقید و با حضور اعضای هیئت مؤسسین انجمن آثار ملی و بسیاری از دانشمندان و شخصیتهای محترم دیگر ایران و خاور-شناسان و محققین خارجی انجام گرفت و پس از این توفیق بزرگ چون وزارت فرهنگ باتأسیس ادارهٔ عتیقات که اکنون بصورت سازمان ادارهٔ کل باستانشناسی در آمده است نسبت به تعمیر و صیانت ابنیهٔ تاریخی اهتمام مینمود و انجمن آثار ملی هم ممر درآمد و اعتبار بخصوصی نداشت بتدریج انجمن مزبور بحال تعطیل در آمد و بهمان حال باقی بود تا اینکه بفرمان اعلیحضرت همایون شاهنشاه در ۱۲ آذرماه ۱۳۳۳ مجدداً تشکیل شد و از آنوقت تا کنون موفق به اقدامات مشروحهٔ زیر گردیده است:

۱- بنای آرامگاه سعدی ومجسمهٔ اودرشیراز .

۲- « « شیخ الرئیس ابن سینا ومجسمهٔ او درهمدان .

۳- « « نادرشاه ومجسمهٔ او درمشهد .

۴- « یادبود خیام .

۵- تکمیل آرامگاه عطار .

۶- احداث یک خیابان مشجر بطول یک کیلو متر و نیم با چاه عمیق بین آرامگاه خیام وعطار .

۷-ساختمان مقبرهٔ مرحوم کمال‌الملک.

۸- کمک به‌تعمیر بنای خورشید در کلات نادری. (این بنا رانادرشاه‌افشار برای حفظ گنجینهٔ دولتی‌ساخته‌است .)

۹- تعمیر آرامگاه شیخ روزبهان در شیراز.

۱۰ - تعمیر برج لاجیم در جنگلهای سواد کوه مازندران که مقبرهٔ‌اسپهبد شهریار باوندی در آن‌واقع‌ودارای کتیبه‌های تاریخی بخط پهلوی‌و کوفی‌ازقرن‌پنجم هجری میباشد .

۱۱- کمک بتعمیر گنبد سلطانیه .

۱۲- اصلاحات لازم در آرامگاه حافظ وخواجو .

ونیز کتب وانتشاراتی دربارهٔ شیخ الرئیس ابن‌سینا و خیام وعطار ونادرشاه افشار ازطرف انجمن طبع‌ومنتشرشده است .

دانشگاههای شهرستانها

دانشگاه تبریز

این دانشگاه مرکب است از دانشکده‌های زیر :

نام دانشکده	سال تأسیس	عدهٔ دانشجویان دختر	عدهٔ دانشجویان پسر	عدهٔ فارغ التحصیل تا این تاریخ
پزشکی	۱۳۲۶	۱۷	۴۳۹	۳۷۶
ادبیات	۱۳۲۶	۹۷	۴۵۷	۷۳۱
مامائی	۱۳۲۷	۴۹	–	۱۷۳
داروسازی	۱۳۲۸	۱۳	۹۸	۱۵۲
کشاورزی	۱۳۳۴	۲	۱۵۲	۵۹
فنی	۱۳۳۶	–	۵۵	هنوز ندارد

دانشگاه اهواز

این دانشگاه مرکب است از دانشکده‌های زیر :

نام دانشکده	سال تأسیس	عدهٔ دانشجویان دختر	عدهٔ دانشجویان پسر	عدهٔ فارغ التحصیل تا این تاریخ
کشاورزی	۱۳۳۴	۵	۳۷	۶۱
پزشکی	۱۳۳۵	۱۱	۱۲۶	هنوز ندارد

دانشگاه شیراز

این دانشگاه مرکب است از دانشکده‌های زیر :

نام دانشکده	سال تأسیس	عدهٔ دانشجویان دختر	عدهٔ دانشجویان پسر	عدهٔ فارغ التحصیل تا این تاریخ
پزشکی	۱۳۲۸	۱۵	۱۹۰	۱۲۹
کشاورزی	۱۳۳۴	٤	۸۶	۲۹
ادبیات	۱۳۳٤	۱۹۲	۳۷۰	۱۰۷

دانشگاه مشهد

این دانشگاه مرکب است از دانشکده‌های زیر :

نام دانشکده	سال تأسیس	عدهٔ دانشجویان دختر	عدهٔ دانشجویان پسر	عدهٔ فارغ التحصیل تا این تاریخ
پزشکی	۱۳۲۸	۱۲	۲۳۸	۱۲۹
ادبیات	۱۳۳٤	۸٤	۲۰۹	٤۵
معقول و منقول	۱۳۳۸	ـ	۳۵	هنوز ندارد

دانشگاه اصفهان

این دانشگاه مرکب است از دانشکده‌های زیر :

نام دانشکده	سال تأسیس	عدهٔ دانشجویان دختر	عدهٔ دانشجویان پسر	عدهٔ فارغ التحصیل تا این تاریخ
پزشکی	۱۳۲۹	۸	۲۷۳	۱۲۶
ادبیات	۱۳۳٤	٤۳	۲۷۰	هنوز ندارد
داروسازی	۱۳۳۵	ـ	۸۳	« «

برنامه هفت سالهٔ دوم در ایران

هنگامی که جنگ جهانی دوم شیرازهٔ امور اقتصادی ما را از هم گسست و فعالیتهای اقتصادی وسیعی که بنیروی تدبیر رضا شاه کبیر آغاز گردیده بود متوقف ماند، لزوم اجرای یك برنامهٔ هفت سالهٔ عمرانی در ایران احساس گردید. نخستین برنامهٔ هفت سالهٔ مابعلت تعطیل صنعت نفت وقطع در آمد آن موفقیتی حاصل نکرد. بهمین جهت در تاریخ ۲۲ اسفند ۱۳۳٤ قانون برنامهٔ هفت سالهٔ دوم بتصویب مجلسین و توشیح شاهنشاه رسید وسازمان برنامه با اختیارات بیشتری کارخود را درچهار رشتهٔ پیش بینی شده آغاز کرد.

۱ ـ کشاورزی و آبیاری

برای اجرای طرحهای کشاورزی و آبیاری ۲۶ درصد از کل اعتبارات یعنی جمعاً مبلغ ۱۸،۲۱۸ ملیون ریال اختصاص یافته و در این زمینه کارهای زیر انجام گرفته است:

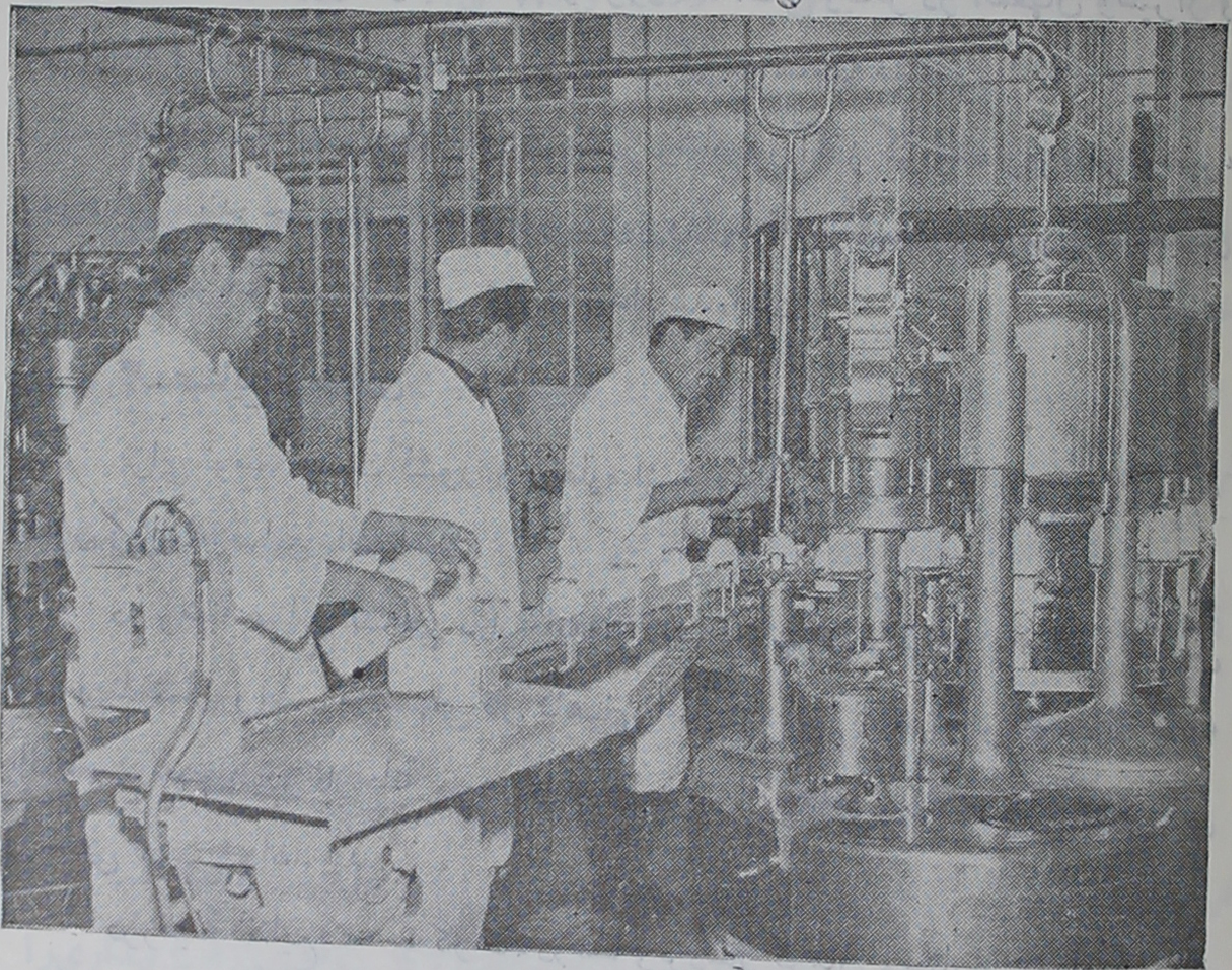
درزمینهٔ دفع آفات، بموازات مبارزه علیه آفات نباتی، تولید سموم لازم در داخل کشور، تجهیز بنگاه شیمیائی وزارت کشاورزی، خرید دودستگاه آسیا و یك باسکول ۳۰ تنی، خرید یك دستگاه مخصوص شستشوی خاك چینی، احداث یك انبار برای نگهداری سموم و یك دستگاه کورهٔ گل گو گرد از اقدامات گفتنی است.

در زمینهٔ دامپروری، تجهیز مؤسسهٔ سرم سازی رازی واحداث کارخانهٔ شیر پاستوریزهٔ بظرفیت ۶۰ هزار لیتر شیر در روز که تامیزان ۸۰ هزار لیتر قابل افزایش است و تأثیر مهمی در بهداشت مردم خواهد داشت.

درزمینهٔ زراعت، بمنظور ماشینی کردن کشاورزی درایران وبالا بردن سطح تولید، ازطریق بنگاه ماشین آلات کشاورزی ماشینهای کشاورزی خریداری میشود وباقساط طویل المدت بکشاورزان فروخته میشود. برنامه‌های آموزش کشاورزی وایجاد جنگلهای مصنوعی وعمران دهات، خدمات دیگری دراین مورداست.

قدمهائی که در زمینهٔ آبیاری و سد سازی برداشته شده ، از درخشانترین کوششهای سالیان اخیراست . دراین باره ، احداث سدانحرافی بمپوردرایرانشهر،ایجاد دوسدانحرافی زهك‌ومیانکنکی درسیستان ، ساختمان سدمخزنی گلپایگان ،احداث کانال و شبکهٔ آبیاری در دشت مغان کارهائی است که اینك مورد استفادهٔ مردم میهن ماست .

از آن گذشته ، ساختمان سد های سفید رود ، کرج ، زرینه‌رود ، درودزن ، زاینده‌رود ، قم و کتوند دردست اقدام‌است .

قسمتی از کارخانهٔ شیرپاستوریزهٔ تهران

برنامه‌هائی که برای آبادانی خوزستان آغاز گردیده از آن جمله ایجاد سد عظیم دز ، تأسیس کارخانهٔ پلاستیك سازی دراهواز ، ایجادکارخانه وتصفیه‌خانهٔ قندازنیشکر ، ایجادکارخانهٔ کودشیمیائی وطرح آبیاری‌واستفاده‌ازاراضی کرخه ،بزودی خوزستان را بهشت ایران خواهد کرد .

۲ـ ارتباطات ومخابرات

این مسئله مؤثرترین عامل در بهبود وضع اقتصادی واجتماعی شناخته شده و بهمین جهت ثلث اعتبارات یعنی ۲۲،۸۲۱ ملیون ریال ازمجموع ۷۰،۰۰۰ ملیون ریال اعتبارات سازمان برنامه بدان تخصیص یافته است.

در این زمینه دو قرارداد برای ششصد کیلومتر از راه سرتاسری پهلوی - خرمشهر انعقاد یافته و قرارداد مربوط به ششصد کیلومتر دیگر آن بزودی امضا میشود. راه آهن شاهرود- مشهدومیانه - تبریز ساخته شده، دوفرود گاه بین‌المللی تهران و آبادان تجهیز گردیده، چهار فرود گاه اصلی دیگر در اصفهان وشیراز و کرمانشاه ویزد وپانزده فرود گاه کوچك دیگر نیز ساخته میشود.

عملیات ساختمانی دردو بندر خرمشهر وشاهپور آغاز گردیده ودر بندر بوشهر، بندرعباس، بندرچاه بهار و بندرپهلوی نیز بزودی آغازمیگردد. ونیز برای ساختمان ادارات پست وتلگراف دراکثر شهرها اقدام شده‌است.

۳ـ صنایع ومعادن

برای توسعهٔ صنعت کشور واستفاده از ثروتهای زیر زمینی بالغ بر ۱۰،۵٦۰ ملیون ریال اختصاص یافته است.

در زمینهٔ صنایع نساجی، کارخانه‌های نساجی تهران و شاهی وبهشهر تکمیل شده وساختمان ونصب ماشینهای کار گاههای بافندگی دستی اصفهان و کوهپایه خاتمه یافته‌است. همچنین دو کارخانهٔ سی‌هزاردوکی در تهران وشاهی ویك کارخانهٔ گونی بافی درشاهی نصب خواهد شد.

درزمینهٔ صنایع قند، سه کارخانه درفسا و بردسیر کرمان وچناران ایجاد گردیده و ظرفیت کارخانهٔ قند مرودشت به هزار تن افزایش یافته و برای رفع نقائص کارخانه‌های تربت حیدریه و رضائیه وورامین اقدام شده‌است و بزودی کارخانهٔ سی‌هزار تنی قند نیشکر خوزستان احداث خواهد شد و کارخانهٔ آبکوه و چناران توسعه خواهد یافت.

در زمینهٔ صنایع سیمان، کارخانهٔ سیصد تنی ری شروع بکار کرده و بزودی

کارخانهٔ منجیل بظرفیت ۳۰۰ تن در ۲۴ ساعت و کارخانهٔ دورود بظرفیت ۶۰۰ تن شروع بکار میکنند.

در زمینهٔ معادن اکتشافات و تحقیقات گرانبهائی انجام یافته از آن جمله در تفرش و آشتیان سرب و آهن، در محلات طلا، در تکاب و بافت و اراك سرب کشف گردیده است و درمیمهٔ اصفهان و اردستان و اردکان یزد و انارك عملیات اکتشافی ادامه دارد.

در زمینهٔ موادغذائی، کارخانه‌های کنسرو درمشهد و آذرشهر و اصفهان نصب گردیده وساختمان کارخانه‌های کنسرو شاهی و ماهی بندرعباس و کارخانهٔ ضدعفونی وبسته‌بندی خرمای خرمشهر ادامه دارد.

درزمینهٔ صنایع شیمیائی، بموازات ایجاد کارخانهٔ شیرپاستوریزه، برای احداث کارخانهٔ بطری‌سازی خودکار اقدام گردیده و نیز کارخانهٔ کاغذ سازی بزودی ایجاد خواهد شد.

درزمینهٔ صنعت ذوب آهن، مقدمات تأسیس یك کارخانه بظرفیت ۱۱۰ هزار تن فراهم گردیده است.

برای کمك بصاحبان صنایع خصوصی، بانك اعتبارات صنعتی تأسیس گردیده که تاکنون ۵۵ فقره وام بمبلغ ۶۹۳،۳۲۵،۰۰۰ ریال پرداخت کرده است.

۴- امور اجتماعی

قانون برنامهٔ هفت سالهٔ دوم اصلاح امور بهداشت عمومی و بالا بردن سطح فرهنگ وزندگی افراد و بهبود وضع معیشت عمومی‌را از نظردور نداشته‌است.

درزمینهٔ بهداشت برای پیشگیری از بیماریها، ادارهٔ کل بهداشت وزارت بهداری را تقویت کرده و ۱۸۹،۹ ملیون ریال بسازمانهای بهداشتی کمك کرده است. و نیز ساختمان بیمارستانهای شاه آباد غرب، نیریزو کازرون، سنبدستان اصفهان، تجریش وقرنطینهٔ قصرشیرین ودرمانگاههای کازرین وزنجان راتمام کرده و نیز ۲۱ ساختمان بهداشتی‌را دردست اقدام دارد.

درزمینهٔ فرهنگ، تکمیل ساختمانهای دانشگاه تهران، ساختمان ۳۹۹ دبستان

و دبیرستان، ۲۹ کارگاه حرفه ای ، مرکز آموزش حرفه ای شهرصنعتی کرج ، از فعالیتهای گفتنی است . علاوه براین ، تجهیزات مدارس صنعتی و حرفه ای وروستائی و اعزام ۱۱۱ تن دانشجویان رتبه اول بخارجه و چاپ کردن ۶۵۰ هزار جلد کتاب مبارزه بابیسوادی از فعالیتهای مهم فرهنگی است .

عملیات شهرسازی ، ازمؤثرترین اقدامات سازمان در بهبود وضع اجتماعی مردم میهن ما بوده است . بموجب قانون، هریك از شهرها که نیمی از بودجهٔ شهرسازی را تأمین نمایند نیم دیگر بوسیلهٔ سازمان برنامه پرداخت میشود . در این مورد آسفالت ۱۲ شهرستان (تهران - بیرجند - رضائیه - زاهدان - مشهد - اصفهان - یوسف آباد - بجنورد - سمنان - ساری - قوچان - نازی آباد) بمساحت ۳۴۹،۰۳۴ مترمربع خاتمه یافته و آسفالت ۳۳ شهرستان بمساحت ۱،۱۸۲،۰۳۷ مترمربع درحال اجراو آسفالت ۱۵ شهرستان درشرف انجام است . لوله کشی آب تبریز ، چاه عمیق خاش و تربت جام و کازرون خاتمه یافته است . طرح برق ۴۲ شهرستان وارد مرحلهٔ اجرائی گردیده و طرح برق ۱۴۲ شهرستان مورد مطالعه است .

کوششهائی درراه آمار گیری وسرشماری، کمك بتشکیل شرکتهای تعاونی وروستائی وسازمانهای کارگری ، قسمتی دیگر از فعالیتهای مفید سازمان است .

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date

Borrower's No.	Issue Date	Borrower's No.	Issue Date